ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NAZİRE GELENEĞİ İÇERİSİNDE KEREM KASİDELERİ

Mehmet IRKILATA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA–2007

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

NAZİRE GELENEĞİ İÇERİSİNDE KEREM KASİDELERİ

Mehmet IRKILATA

Danışman: Prof. Dr. Mine MENGİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA–2007

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Mine MENGİ
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. İ. Çetin DERDİYOK

Üye: Yrd. Doç. Dr. Nuran YILMAZ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

…../…./2007

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

NAZİRE GELENEĞİ İÇERİSİNDE KEREM KASİDELERİ

Mehmet IRKILATA

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Mine MENGİ
Ocak,2007, viii+230 sayfa

Bu çalışmada, ilki 15.yüzyılda Şeyhî tarafından yazılmış olan "kerem" redifli kaside ve 15. ile 16. yüzyıllarda buna nazire olarak yazılmış yedi "kerem" redifli kaside üzerinde nazire geleneği açısından tahlil ve mukayese yöntemi uygulanmıştır.

Çalışmamız, kerem kasideleri ve günümüz diline çevirileri ile başlamaktadır. Böylece kerem kasidelerini ne şekilde anlamlandırdığımızı ortaya koymakla birlikte bizden sonra kerem kasidelerini incelemek isteyenlere de kolaylık sağlamaya çalışılmıştır. Kerem kasidelerinin günümüz diline çevirileri aynı zamanda şairlerin etkileme ve etkilenmeleri, etki alanları gibi hususların tespit edilmesini de kolaylaştırmıştır. Sonraki bölümlerde ise kerem kasideleri biçim, içerik ve üslûp yönünden incelenmiş ve nazire geleneği açısından karşılaştırılmışlardır.

Kerem kasidelerinin ilki ve en eskisi 15. yüzyıl şairlerinden Şeyhî'nin Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'e yazdığı Kerem Kasidesi'dir. Şeyhî'ye ait olan Kerem Kasidesi ile diğer şairlere ait olan kerem kasideleri arasında şekil ve muhteva yönünden ortak yanlar bulunmaktadır. Bu ortaklıklar, daha sonraki şairlere ait olan kerem kasidelerinden Ahmed Paşa'nınkilerin Şeyhî'ninkine, ötekilerin ise Ahmed Paşa'nınkilere nazire olarak yazıldığına işaret etmektedir.

Şeyhî, Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'e "kerem" kelimesinin cömertlik, bağış anlamlarından yola çıkarak maddi bir menfaat elde edebilmek için Kerem Kasidesi yazmıştır. Ona nazire yazan Ahmed Paşa da, devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya sunduğu Kerem Kasidesi'ni maddi bir menfaat elde edebilmek için kaleme almıştır. Daha sonra ise Ahmed Paşa, ikinci bir kerem kasidesi yazmış ve "kerem" kelimesine anlam genişlemesi yolu ile işlenilen bir suçun bağışlanması anlamını yükleyerek, işlediği bir suçtan dolayı affına vesile olması

amacıyla Fatih Sultan Mehmet’e sunmuştur. Böylece Ahmed Paşa, kerem kasidelerinin yazılış amaçlarına göre iki farklı koldan gelişmesini sağlamıştır.

Kerem kasideleri gerek biçim gerek içerik gerekse üslup yönünden benzerlik göstermekle birlikte şairler, nazire yazdıkları şairlerin kerem kasidelerini geçebilmek, onlardan daha güzel eserler ortaya koyabilmek ve böylece şairlik yeteneklerini sergileyebilmek amacıyla yoğun bir uğraş sergilemişlerdir.

Bu amaçla aruzun feilâtün feilâtün feilâtün feilün veznini ve “kerem” redifini ortak olarak kullanmakla birlikte farklı bir kafiye kullanma yolunu da tercih etmişlerdir.

Şairler kerem kasidelerinde fiillerden çok somut isimler kullanmış, böylece soyut bir kavram olan keremi somutlaştırarak anlatmışlardır.

Beyitlerde bol bol teşbih-i beliğlere yer vermiş böylece memduhlarını mübalağalı bir şekilde övmüşlerdir.

Yapılan incelemeler ve karşılaştırmalar sonucunda zemin şiire yazılan nazire şiirlerin, şekil, muhteva, dil-üslûp, anlam ve hayal dünyası yönünden zemin şiirden daha zengin olduğu görülmüştür. Özellikle Cem Sultan’ın Kerem Kasidesi bunun en güzel örneğidir.

Anahtar Kelimeler: Kerem, lûtf, cûd, atâ’, sehâ, ihsân, himmet, ni`met, nazire geleneği.

ABSTRACT

KEREM KASIDAS in TRADITION of NAZİRE

Mehmet IRKILATA

Master Thesis, The Turkish Language and Literature Department
Spervisor: Prof. Dr. Mine MENGİ
January, 2007, viii+230 pages

In this work, according to the tradition of Nazire, we have used analysis and the comporison method on the first Kerem Kasida written by Şeyhî in 15th century and seven Kerem Kasidas written in 15th and 16th centuries as a nazire to the first.

This work starts Kerem Kasidas and their translations to the language of today. In this way, ıt was showed how we give meaning the Kerem Kasida, and we tried to maket hem easier for others who wants to study Kerem Kasidas. The translations of the Kerem Kasidas to the language of today made the cases, that was determined the poets effect areas, things that the poets affected and were affected cases, easier. In later parts, Kerem Kasidas were studied with regard to content, form, style and they were compered according to the tradition of Nazire.

The first and the oldest Kerem Kasida is the Kerem Kasida that the poet: Şeyhî in 15th century wrote to second Germiyanoğlu Yakup Bey. There are some similarities with regard to content and form between Şeyhî's Kerem Kasidas and other poets Kerem Kasidas.

This similarities indicates that Ahmed Paşa's Kasidas were written as a nazire to Şeyhî's Kerem Kasidas and others' Kasidas were written as a nazire to Ahmed Paşa's Kasidas, too.

Using the meanings, "generosity" and "grant" of the word "kerem" Şeyhî wrote a Kerem Kasida to the second Germiyanoğlu Yakup Bey to get materiality out of this kasida for himself. Ahmed Paşa wrote a Kerem Kasida out and presented it to the vizier Mahmud Paşa to get materiality out of the kasida for himself, too. And then, Ahmed Paşa wrote his second Kerem Kasida out, and presented it to Fatih Sultan Mehmed. He used to word "kerem" in the meaning

"to excuse the crime" in this kasida, because wanted that Fatih Sultan Mehned excused his crime.

So, Ahmed Paşa caused Kerem Kasidas to improve from two different sides according to their written aims.

Kerem Kasidas shows similarities with regard to from content, style. However the poets worked hard to be better than before and to produce better Works, and they worked a lot to show their poetship capacity.

So, they prefer a manner of using a different rhyme by using the meter feilâtün feilâtün feilâtün feilün of aruz together with "kerem" redifi.

The poest used the concrete names more than verbs. So they described concereting the consept "kerem" which is an abstract concept.

They included "teşbih-i beliğ (smile) in their couplets a lot, in this way, they praised overstated their praising people.

As a result of researchi and comparisons, it was seen that nazire poem is richer than the first poem with regard to form, content, language-style, meaning and imagination. Especially, Cem Sultan's Kerem Kasida is the most beautiful example of this.

Key words: Kerem, lûtf, cûd, atâ', sehâ, ihsân, himmet, ni`met, nazire geleneği.

ÖNSÖZ

Nazirecilik, klâsik Türk edebiyatının kuruluş döneminde başlamış ve 19. yüzyılın sonlarına kadar önemini sürdürmüştür. Bu yönüyle edebiyatımızın en köklü ve etkinliği en uzun süre devam etmiş geleneğidir. Günümüz Türk şiirinde bile nazire yazan şairlere rastlanması bu geleneğin ne denli yaygın ve etkili olduğunun açık bir göstergesidir.

Bu çalışmamızda nazirecilik geleneğinin bir ürünü olan kerem kasidelerini, bu geleneği daha yakından tanıyabilmek amacıyla inceleyip değerlendirmeye çalışacağız.

Bu çalışma esas itibarıyla "Giriş, İnceleme ve Sonuç" olmak üzere başlıca üç ana bölümden oluşmaktadır. Öncelikle "Giriş" başlığı altında, tezin konusu, amacı, kapsam ve sınırları ile bölümleri üzerinde tanıtıcı bilgi verildikten sonra nazire geleneği ve divan şiirindeki yeri üzerine görüş, tespit ve değerlendirmelerimiz aktarılmıştır.

"Giriş"ten sonra İnceleme kısmına dahil olan "Kerem Kasideleri ve Günümüz Diline Çevirileri", "Kerem Kasidelerinin Biçim Yönünden Tanıtılmaları ve Karşılaştırılmaları", "Kerem Kasidelerinin İçerik Yönünden Tanıtılmaları ve Karşılaştırılmaları" ve "Kerem Kasidelerinin Üslup Yönünden Tanıtılmaları ve Karşılaştırılmaları" çalışmamızın II.,III.,IV. ve V. ara bölümlerini oluşturmaktadır. Böylece kerem kasideleri biçim, içerik, üslûp özellikleri ile tanıtılarak nazire geleneği içerisindeki yerleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Kerem kasidelerinin şairleri ve onların edebi kişilikleri kerem kasideleri ile bağlantılı olarak tanıtılmıştır.

"Sonuç" bölümünde ise tespit edilen özelliklerin genel değerlendirilmesi yapılmıştır.

"Kaynakça"da çalışmalarımız sırasında kullandığımız, doğrudan ya da dolaylı olarak faydalandığımız her türlü kaynak gösterilmiştir.

Bu çalışmada alıntı yapılan metinlerin orijinal imlâsı aynen korunmuştur.

Bu tez çalışması sırasında büyük yardımlarını gördüğüm tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Mine MENGİ'ye çok teşekkür ediyorum.

Mehmet IRKILATA

ADANA, 2007

İÇİNDEKİLER

BEŞİNCİ BÖLÜM

KEREM KASİDELERİNİN ÜSLUP YÖNÜNDEN TANITILMALARI VE KARŞILAŞTIRILMALARI

KISALTMALAR

AP1	: Ahmed Paşa'nın Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi
AP2	: Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi
CS	: Cem Sultan
GMA	: Gelibolulu Mustafa Âlî
HB	: Hayâlî Bey
NB	: Necâtî Bey
Ş	: Şeyhî
Bkz.	: bakınız
vb	: ve benzeri
vd	: ve diğerleri
TBS	: Toplam Beyit Sayısı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Çalışmayla İlgili Genel Bilgiler

1.1.1. Konu

Çalışmamızın konusu kerem kasidelerinin biçim, içerik, üslup yönlerinden tanıtımı ve nazire geleneği açısından değerlendirilmeleridir.

1.1.2. Amaç

“Bir şairin şiirine başka bir şairin aynı vezin ve kafiyede benzer şiir söylemesi” olarak tanımladığımız nazire, divan şiirinde yaygın bir anlayışı yansıtır. Nazireler değerlendirildiğinde şairlerin etkileme ve etkilenmeleri, etki alanları, şairler arasındaki bağlar, en çok rağbet gören şairler, şiirler hatta kafiyeler, redifler, vezinlerin tespiti vb. şiir tarihimiz açısından birçok önemli noktayı açığa çıkaracaktır.

Bu bağlamda biçim, yazılış nedenleri, konu ve üslup özellikleri yönünden önemli benzerlikler gösteren **kerem kasideleri** ilgimizi çekti.

Divan tarama çalışmalarımız esnasında 15. ve 16. yüzyıl şairlerinden Şeyhî, Ahmed Paşa, Necâtî Bey, Cem Sultan, Hayâlî Bey, Behişti Ahmed Sinan Çelebi ve Gelibolulu Mustafa Ali’nin divanlarında kerem kasidelerinin varlığını tespit ettik. Bu kasidelerin ilki ve en eskisi 15. yüzyıl şairlerinden Şeyhî’ye ait olandı. Yaptığımız çalışmalarda Şeyhî’ye ait olan Kerem Kasidesi ile diğer şairlere ait olan kerem kasideleri arasında şekil ve muhteva yönünden ortak yanların olduğunu tespit ettik. Bu ortaklıklar bizde daha sonraki şairlere ait olan kerem kasidelerinden Ahmed Paşa’nınkilerin Şeyhî’ninkine, ötekilerin ise Ahmed Paşa’nınkilere nazire olabileceği düşüncesini doğurdu.

Dolayısıyla daha önce üzerinde çalışma yapılmamış olan 15. ve 16. yüzyıl şairlerine ait kerem kasidelerinin biçim, üslûp, içerik yönünden değerlendirilerek nazire geleneği içerisindeki yerlerinin tespitini tez çalışmamızın amacı olarak belirledik.

1.1.3. Kapsam ve Sınırlar

15. ve 16. yüzyıl şairlerinden Şeyhî, Ahmed Paşa, Necâtî Bey, Cem Sultan, Hayâlî Bey ve Gelibolulu Mustafa Ali'nin divanlarında yer alan ve ikisi Ahmed Paşa'ya ait olmak üzere toplam yedi "kerem" redifli kaside ayrı ayrı biçim, dil, üslûp, içerik özellikleri belirlenerek nazire geleneği yönünden incelenip, karşılaştırılacaktır. Behişti Ahmed Sinan Çelebi'nin kerem redifli kasidesine ulaşamadığımız için söz konusu kasidenin sadece adını anmakla ve değişik kaynaklardan onun hakkında edindiğimiz bilgileri nakletmekle yetiniyoruz.

1.1.4. Bölümler

Çalışmamız giriş, inceleme ve sonuç olmak üzere başlıca üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında, tezin konusu, amacı, kapsam ve sınırları, bölümleri üzerinde tanıtıcı bilgi verildikten sonra nazire geleneği ve divan şiirindeki yeri üzerinde durulmuştur. İnceleme bölümünde kerem kasideleri ve günümüz diline çevirileri verildikten sonra kerem kasideleri biçim, içerik, üslûp özellikleri ile tanıtılarak nazire geleneği içerisindeki yerleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Kerem kasidelerinin şairleri ve onların edebi kişilikleri kerem kasideleri ile bağlantılı olarak tanıtılmaktadır. Sonuç bölümünde ise tespit edilen özelliklerin genel değerlendirilmesi yapılmaktadır.

1.2. Nazire Geleneği ve Divan Şiirindeki Yeri

Klasik Türk edebiyatına nazire söyleme geleneği İran edebiyatından girmiştir. Tarihi gelişim açısından baktığımızda klasik edebiyatımızın temellerinin atıldığı 13. yüzyıl ve bu edebiyatın şekillenmeye başladığı 14. ve 15. yüzyıllarda nazire geleneğinin yaygınlaşmaya başladığını görmekteyiz. Bir nazire örneği olan kerem kasidelerinin ilki de nazire geleneğinin yaygınlaşmaya başladığı 15. yüzyılda Şeyhî tarafından kaleme alınmıştır. Ancak başta 15. yüzyıl şairlerinden Ahmed Paşa, Necâtî Bey ve Cem Sultan olmak üzere sadece 15. ve 16. yüzyılda yaşamış olan şairler ona nazire yazmıştır. Her ne kadar Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'ne yazılan nazireler iki yüzyıllık kısa bir dönemi kapsasa da takip eden yüzyıllarda şairlerin nazire yazmaya gösterdikleri ilgi ve rağbetin artarak devam ettiğini belirtmeliyiz.

Değişik yüzyıllarda tertip edilen nazire mecmuaları bu geleneğin ne derece yaygın olduğunun birer göstergesi durumundadır. Mustafa İsen, nazireciliğin bu denli yaygın ve etkin olmasını "Kuşkusuz bu geleneğin bu ölçüde yaygın olmasının temelinde bizzat dîvân şiirinin konuca fazla değişkenlik göstermeyen özellikleri yatar. Şâirler şiire konu bakımından yenilikler getiremeyince aynı konuyu daha güzel işleyebilmenin yolunu aramışlar, bunun sonucu olarak da bir kuyumcu titizliğiyle işlenmiş, her kelimesi üzerinde ayrı ayrı durulmuş, manaca dolgun, fazlalıklardan arınmış şiirler ortaya çıkmıştır."(İsen;1981,24) şeklinde değerlendirmiştir. Bununla birlikte kanaatimizce nazire geleneğinin, varlığını hemen her yüzyılda yaygın ve etkin bir şekilde sürdürmesi Cemal Kurnaz'ın deyimiyle şairlerin usta-çırak ilişkisi içerisinde kendilerini yetiştirdikleri bir çeşit okul[1] olmasından da kaynaklanmaktadır.

Klasik Türk edebiyatı içerisinde özellikle 18. ve 19. yüzyıl şairlerinin diğer yüzyıllarda yaşamış olan şairlere nazaran daha fazla nazire yazdıkları gözlemlenmiştir. M. Fatih Köksal, bu durumun 18. yüzyıl şairlerinin nazireciliği âdeta bir hayat tarzı olarak kabul etmelerinden kaynaklandığını belirtmektedir(Köksal;2006,94). Bu görüşün doğruluk payı bulunmakla birlikte kanaatimizce 18. ve 19. yüzyıl şairlerini nazire yazmaya yönelten asıl etken şiir yazarken yeni kafiye, redif ve konu bulmada karşılaştıkları zorluktur. Şairler bu zorluğu beğendikleri şairlerin şiirlerine nazireler yazarak aşma yoluna gitmişlerdir.

Gerek şiire yeni başlayan şairlerin gerekse usta kabul edilen şairlerin yeni kafiye, redif ve konu bulmakta çektikleri sıkıntı onları diğer şairlerin beğendikleri şiirlerine nazire yazmaya sevk etmiştir. Bu yönüyle nazirecilik, şiire yeni başlayanlar ve bu yolda ilerlemek isteyenler için zemin şiirin hazır malzeme olması açısından önemlidir. Bazı kaynaklarda[2] nazirecilik, taklitle eş değer görülse de şairlerin aynı zamanda mükemmel şiire ulaşma arzusuyla nazireler yazdıkları da göz ardı edilmemelidir. Mükemmel şiire ulaşma arzusunun doğal bir sonucu olarak da kimi nazirelerin gerek söyleyiş gerekse mana bakımından zemin şiiri geçtikleri görülmektedir. Bu durum beraberinde daha sonra nazire

---

[1] Bkz. Kurnaz;2003, 405
[2] Bkz. Açık;1998, 2

yazacak olan şairlerin zemin şiiri bir yana bırakarak model şiir[3] olarak da adlandırılan bu şiirlere nazire yazmalarına neden olmuştur. Ahmed Paşa'nın "Der Medh-i Sultan Mehmed Hân" başlıklı Kerem Kasidesi bu yönüyle bizim için önemlidir.

Nazire mecmualarında yer alan nazireler incelendiğinde klasik Türk edebiyatında şairlerin, yeni kafiye, redif ve konu bulmakta çektikleri sıkıntıyı gidermek, zemin şiiri geçme arzusu, usta şairleri izleme düşüncesi, meydan okumalara cevap verme arzusu, bir dostluk göstergesi olarak nazire yazma ve genç şairleri teşvik için nazire yazma gibi değişik nedenlerle nazireler yazdıkları görülmektedir. Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'ne yapılan nazirelerde ise şairler zemin şiiri geçme arzusuyla kerem kasidesi yazmışlardır.

Nazirenin tanımının yer aldığı sözlüklerde ve edebiyat teorisi kitaplarındaki tanımlar birbirinden farklı olmakla birlikte genel olarak, vezin birliği, kafiye veya redif birliği ve söyleyiş benzerliği hususları üzerinde durulduğunu söyleyebiliriz. Tanımlarda görülen bu farklılıklar bize, daha çok bu tanımları yapanların nazire anlayışını yansıtmaktadır. Kerem kasidelerinde şairlerin vezin, redif ve söyleyiş benzerliği hususlarında ortak hareket ederken kafiye ve beyit sayısı gibi hususlarda farklılıklar sergilemesi yukarıdaki görüşümüzü desteklerken aynı zamanda şairlerin özgün eserler ortaya koyabilmek için baş vurdukları yollar hakkında bizlere ipuçları da vermektedir.

Bu gelenek bazen zemin şiirin aynen tekrarlanması ya da zemin şiirden daha kötü nazirelerin ortaya çıkmasına yol açmışsa da çoğunlukla nazireler bir iddia üzerine yazıldıkları için zemin şiirden daha güzel eserler ortaya konulmuştur.

Nazire geleneği klasik edebiyatta mükemmel bir sanat anlayışı ve üstün bir sanat seviyesi doğurmuştur. Eski veya yeni bir şairin bulmuş olduğu ve bu sayede şiir iklimine girmiş bir kafiye, redif ya da konu diğer şairler içinde yeni bir malzeme olmuş ve değişik yorumlarla farklı biçimlerde işlenmiştir. İşlendikçe daha güzel daha derin bir sanat gücüyle kaleme alınan eserlerde sanat bakımından mükemmele doğru bir gidiş görülmektedir.

---

[3] Bkz. Köksal;2006, 77

İKİNCİ BÖLÜM

KEREM KASİDELERİ VE GÜNÜMÜZ DİLİNE ÇEVİRİLERİ

I

Şeyhî[4]

Şeyhî, divanında yer alan Kerem Kasidesi'ni Germiyanoğlu Yakup Bey(II.) için yazmıştır. 22 beyitlik Kerem Kasidesi ile Şeyhî, hem cömertliğiyle ünlü olan Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'i cömertliğinden dolayı övmüş hem de ondan kendisine cömert davranmasını istemiştir.

1. Hurrem erdi bu kerâmetli gün ey kân-ı kerem
   Iyş u zevk et ki fedâdır yoluna cân-ı kerem

Ey kerem kaynağı, bu kerametli günde neşe ulaştı. Eğlen ve zevk et; çünkü keremin canı yoluna fedadır.

2. Kutlu dem bahtlı sâ`attir ü ferhûnde zamân
   Ki yine kullara teşrîf idiser hân-ı kerem

Vakit kutlu, saat bahtlı ve zaman mübarektir; çünkü kerem hanı yine kullara teşrif edecek.

3. Câm-ı zer tuttuğu ıyd ayı gibi devr-i felek
   Ya`ni kim mevsim-i işrettir ü devrân-ı kerem

Zaman, bayram ayının güneşi tuttuğu gibidir. Yani kerem zamanı ve içki, eğlence mevsimidir.

4. Kerem ehlin bu gece seyr cihânında görüp
   Soraram bunlara kim n`oldu sehâ kanı kerem

---
[4] İncelediğimiz Kerem Kasidesi Mustafa İsen ile Cemal Kurnaz'ın hazırladığı Şeyhî Divanı'nda 11 kayıt numarası ile yer almaktadır. Bkz. İsen-Kurnaz;1990, 58

Kerem ehlini bu gece, cihanı dolaşırken görüp bunlara sordum ki; cömertliğe ne oldu, hani kerem?

5. Dediler gel beri tâlib-i iksir-i hayat
Gözle şol eşiği kim toprağıdır kân-ı kerem

Dediler: Gel beri hayat iksirinin taliplisi. Gözle şu eşiği ki, toprağı kerem madenidir.

6. Dergeh-i şâh-ı atâ-pîşe vü hayr-endîşe
Germiyân memleketi mâliki sultân-ı kerem

Bağışlamayı huy edinmiş ve hayırlı düşüncelere sahip şahın dergâhı, kerem sultanı, Germiyân memleketinin sahibi.

7. Açılır ni`meti yağmuruyile gülşen-i cûd
Bezenir kâmet-i serviyile bûstân-ı kerem

Cömertliğin gül bahçesi onun nimet yağmuruyla açılır. Lutfun bostanı onun servi boyuyla bezenir.

8. Pâsbân saltanatı kasrına keyvân-ı felek
Sâyebân devleti dergâhına eyvân-ı kerem

Zuhal(Satürn) gezegeni onun saltanat kasrına gece bekçisi, lutuf çardağı da devlet dergâhına gölgeliktir.

9. Keremi ehline kısmet edicek Rabb-i kerîm
Gör kerâmet ki kirâm içre sever anı kerem

Kerîm olan yaratıcı, kerem, keremi ehline kısmet edince, kerâmeti gör ki; kerem sahipleri içinde onu sever.

10. Ey ki fazlın güheri mâye-i ummân-ı atâ
V`ey ki feyzin eseri dâne-i nîsân-ı kerem

Ey faziletlerin ve bağışlama ummanının cevheri, kerem yağmurunun tanesi, bereketin eseri,

11. Şeref-i nefsinile fahr eder evkât-ı şerif
Kerem-i zâtınile hoş geçer evân-ı kerem

Yüce varlığın ile uğurlu zamanlar övünür, zatının lutfuyla lutuf zamanları hoş geçer.

12. Keffesinde dü-cihân ni`metini az görür
Himmetin çünkü eline ala mizân-ı kerem

Himmetin, cömertliğin terazisini eline aldığında kefesinde iki cihan nimetini az görür.

13. Ne aceb ger yüz ura Hızr u Sikender kapına
K'eşiğinden akar uş çeşme-i hayvân-ı kerem

Hızır[5] *ve İskender kapına yüz vursa bunda şaşılacak ne var? Çünkü lutfun hayat çeşmesi şimdi kapının eşiğinden akmaktadır.*

14. Gerçi fir'avn ola düşmenleri kahr etmek için
Yed-i beyzâdır elin hüccet ü bürhân-ı kerem

Gerçi düşmanlarını kahretmek için Firavun gibi gerekli azamete sahipsin. Cömertliğin delili ve kanıtı olan elin Yed-i Beyzâ'dır.[6]

---

[5] Efsaneye göre Hızır, İlyas ve İskender ölümsüzlük suyunu bulabilmek için zulemât ülkesine doğru birlikte yola çıkmışlar. Ancak Hızır ve İlyas bu suyu bulup içerken İskender bu suyu bulamamıştır.

[6] Yed-i Beyzâ; Hz. Musa'ya verilen bir mucizedir. Hz. Musa, Firavun'u Allah'a iman etmeye çağırdığında, Firavun ondan kendisine bir delil göstermesini istemiştir. Bunun üzerine Allah'ın emri ile Hz. Musa, elini göğsüne sokup çıkarmıştır. Hz. Musa, elini göğsünden çıkardığında, eli

15. Ne aceb ger Karaman bulmasa âlemde amân
Çünkü yâr etti sana devlet-i Osmân-ı kerem

Karaman âlemde amân bulmasa, bunda şaşılacak ne var? Çünkü tanrı sana kerem sahibi Osmanlı devletini yâr etti.[7]

16. Boşalır kâse-i bahr u tükenir kîse-i kân
Bulımaz ni'met-i bî-haddini pâyân-ı kerem

Denizin kâsesi boşalır ve maden ocağının kesesi tükenir. Bunların hiçbiri keremin ni'metlerinin sınırsız ucuna yetişemez, onunla boy ölçüşemez.

17. Çok eşiğe yüz urur ille ki mahrûm döner
Yine kapında bulur hürmeti mihmân-ı kerem

Bağışa istekli olanların pek çoğu büyüklerin eşiğine yüz sürerler ama istediklerini elde edemeden geri dönerler. Sonunda hürmeti kapında bulurlar.

18. Lutf çevgânıyla tapın urusardır tôp
Çünkü merdân-ı mürüvvet tuta meydân-ı kerem

Lutf asasıyla top dosdoğru vurulacaktır. Çünkü kerem meydanını yiğitlerin cömertliği tutmaktadır.[8]

19. Şükr kıl fakrınile etme şikâyet Şeyhî
Derdine şâh-ı kerîm eyleye dermân-ı kerem

---

söylediklerinin bir delili olarak güneş gibi parıl parıl parlamaktadır. Bu mucize ilâhi gücün bir delili olarak kabul edilmektedir.

[7] Beyitte devrin siyasî olaylarına değinilmiştir.

[8] Çevgan, Türklerin eskiden oynadıkları bir çeşit oyunda kullanılan sopadır. Çevgan oyununda, oyuncular at sırtında bulunur ve ellerinde ucu eğri değnekler ile topu hedefe sürerlermiş. Belli bir zaman dilimi içerisinde topu hedefe ulaştıran takım, oyunun galibi sayılırmış.

Ey Şeyhî, fakirlikten şikâyet etme, şükret. Kerem sahibi padişah derdine keremi dermân eylesin.

20. Eller içre ne kadar k`anıla insâf u sehâ
    Diller içre nice kim şen ola destân-ı kerem

Cömertlik ve merhamet eller içinde ne kadar çok anılırsa, keremin(bağışlama ve cömertliğin) destanı da diller içinde o kadar çok olsun.

21. Başlana adın ile nâme-i dibâce-i cûd
    Yazıla vasfın ile defter ü divân-ı kerem

Cömertliğin önsözü adın ile başlasın, kerem defteri ve divanı vasfın ile yazılsın.

22. Dâyim ola tapına ıyd-ı safâ vakt-ı sa`id
    Eşiğinden verile âb-ı sehâ nân-ı kerem

Mutlu vakit ve neşeli bayram kapında daim olsun, cömertliğin suyu ve keremin ekmeği eşiğinden verilsin.

II

Ahmed Paşa[9]

Ahmed Paşa'nın devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'dir. Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'ne nazire olarak yazmıştır. Tamamı 42 beyitten oluşan bu Kerem Kasidesi'ni kendi ifadesiyle düşkünlüğün sınırında olduğu bir dönemde kaleme almıştır. Böylece hem Mahmud Paşa'yı övmüş hem de ondan kendisine cömert davranmasını istemiştir.

1. Yine ıyd oldu bu gün erdi çü devrân-ı kerem
   Zevk u ayş et yine hurrem olup ey kân-ı kerem

[9] Ahmed Paşa'nın yazdığı kerem kasidelerinin ilki olup A. Nihad Tarlan'ın hazırladığı Ahmed Paşa Divanı'nda 27 kayıt numarası ile yer almaktadır. Bkz.Tarlan; 1992, 85

Ey kerem kaynağı yine neşelenip eğlen, zevk et; çünkü bugün kerem zamanı erdi, yine bayram oldu.

2. Dest-i cûdunla senin âm olalı ihsânın
   Kapına geldi umar âb-ı sehâ nân-ı kerem

Senin bağışlayıcı elinin cömertliğiyle yıllardır kapına gelip cömertliğin suyunu ve lutfun ekmeğini umarlar.

3. Cûdunun katresidir kulzüm-i zehhâr-ı necât
   Lûtfunun zerresidir ebr-i dür-efşân-ı kerem

Kurtuluşun taşkın denizi cömertliğinin katresidir. İnci saçan kerem bulutu lutfunun zerresidir.

4. Nazar-ı merhametin cevher-i iksîr-i hayât
   Âsitânın tozudur mihr-i dırahşân-ı kerem

Merhametli bakışın hayat iksirinin cevheridir. Lutfun parlayan güneşi eşiğinin tozudur.

5. Yine cûdunla biter verd-i gülistân-ı atâ
   Yine sözünle olur meyve bostân-ı kerem

Gül bahçesinin bahşişi olan gül yine cömertliğinle biter, kerem bostanının meyvesi yine sözünle olur.

6. Açılır hulkun ile bu gül-i gül-zâr-ı kemâl
   Salınır lûtfun ile yine bu atşân-ı kerem

Bu olgunluğun gül bahçesinin gülü senin güzel tabiatın sonucunda açılır, yine bu lutfa susamışlar senin lutfunla salınır.

7. Tûtî-i nutkuna lâyık şekeristân-ı makâl
Bülbül-i tab'ına lâyık bu gülistân-ı kerem

Şeker kamışı tarlasının sözü senin dudu kuşu gibi olan sözüne layık. Cömertliğin bu gül bahçesi senin bülbül yaratılışına layık.

8. İlmin ile okunur nusha-i devrân-ı ulûm
Adlin ile yazılır defter ü divân-ı kerem

İlimler dünyasının sayfaları ilmin ile okunur, soyluluğun divanı ve defteri doğruluğun ile yazılır.

9. Olmaya zât-ı şerîfin gibi bir cism-i lâtif
Gelmeye rûh-ı azizin gibi bir kân-ı kerem

Mübarek zatınız gibi bir melek olmasın, aziz ruhunuz gibi bir cömertlik kaynağı gelmesin.

10. Ya'ni kim Âsaf-ı devrân mu'in-i fuzala
K'ayağı toprağıdır sürme-i a'yân-ı kerem

Ayağının toprağı keremin gözlerinin sürmesi, erdemli kişilerin yardımcısı olan, devrin Âsaf'ı.[10]

11. Matla'-ı şems-i hayâ mecma'-ı envâr-ı atâ
Menba-ı cûd u sehâ mâye-i ummân-ı kerem

Utanma güneşinin doğduğu, bağışlama ışıklarının toplandığı yer cömertliğin ve bağışlamanın kaynağı, kerem umanının esası.

12. Merkez-i sıdk u safâ dâ'ire-i nokta-i cûd
Kâti-i hıkd u hased hüccet-i burhân-ı kerem

---

[10] Âsaf; Hz. Süleyman'ın veziri olan Âsaf Bin Berhıye'dir. Şairler vezirleri överken onların "sâhib-i tedbîr" ve "sâhib-i re'y" olduğunu bildirmek için ona Âsaf'lık yakıştırırlar.

Saflığın, doğruluğun, cömertlik dairesinin merkezi, kıskançlığı ve çekememezliği kesen cömertliğin delili.

13. Zulmet-i fakrın içinde kalana göster yol
Matla'ından doğıcak bu meh-i tâbân-ı kerem

Yokluğun karanlığı içinde kalana yol göster. Cömertliğin parlayan ayı senden doğacak.

14. Ne Mesihâ-dem olursan ki dem-i lûtfun ile
Kevser-i cân akıtır ravza-i Rıdvân-ı kerem

Nasıl Hz. İsa nefesli[11] *olmuşsun ki, lutfunun nefesi ile kerem cenneti Kevser ırmağı gibi canlar akıtmaktadır.*

15. Yâ dehânında senin için ne kerâmet kodu Hak
Teşne-i cûda olur çeşme-i hayvân[12]-ı kerem

Allah, senin ağzına ne keramet bıraktı ki, keremin can çeşmesi cömertliğe susamış olur.

16.Acebâ zât-ı kerîmin ne kerâmet kodu kim
Basdığın yerler olur ucdan uca kân-ı kerem

Acaba kerem sahibi zatınız ne keramet bıraktınız ki, bastığınız yerler uçtan uca kerem kaynağı olur.

17. Bu felek yazmasa nushandan eğer nâmesini
Yanlış olaydı kamu defter ü divân-ı kerem

---

[11] Allah, bir kerâmet olarak Hz. İsa'nın nefesine can bağışlama özelliği vermiştir. Böylece Hz. İsa, nefesi ile ölüleri diriltebilmektedir.
[12] Söz konusu terkip yararlandığımız divanda yanlışlıkla "Çeşme-i Hayvân" şeklinde yazılmıştır.

Bu felek eğer senin nushandan namesini yazmazsa bütün cömertlik divanları ve defterleri yanlış olaydı.

18.Sana biçti yine bir hil'ati hayyât-ı cihân
Kim anun dâmeni cûd oldu giribânı kerem

Dünya hayatı sana yine bir kaftan biçti ki onun yakası kerem ve eteği cömertliktir.

19. Bahr-i cûdunda atâ zevrakına yelken urup
Bâd-ı lûtfunla bu gün gezdirir uş anı kerem

Kerem cömertliğin denizinde bağışlama kayığına yelken vurup lutfunun rüzgârıyla bugün onu gezdirir.

20. Ebr-i feyzinden erer her yana bâran-ı sehâ
Havz-ı cûdundan olur dopdolu kîzân-ı kerem

Bolluk bulutundan her yana cömertliğin yağmuru yağmaktadır. Kerem denizi cömertliğinin havuzundan dolmaktadır.

21. Nola gül-zâr ola tab'ım bite medhin gülü kim
Ebr-i cûdunla yağar çün bana nisân-ı kerem

Tabiatım senin övgünün gülünün bittiği bir gülbahçesi bunda şaşılacak ne var? Çünkü bana kerem yağmuru senin cömertlik bulutunla yağmaktadır.

22. Şem-veş bezm-i kemâlinde yanar rişte-i dil
Nola rûşen der isem medhini sultân-ı kerem

Gönül ipliği olgunluğun meclisinde mum gibi yanmaktadır. Kerem sultanı, övgünü parlaklık der isem ne olur?

23. Kullarız hâlimiz anlatmaya geldik kapıya
İntizârız ki icâzet vere sultân-ı kerem

Kullarız, halimizi anlatmak için kapıya geldik. Kerem sultanının izin vermesini gözlemekteyiz.

24. Husrevâ pâdişehâ cûdunu dil şerh edemez
Gerçi medhinle dolar defter ü divân-ı kerem

Ey padişahım, gerçi kerem defteri ve divanı senin övgünle dolar ama cömertliğini dil açıklayamaz.[13]

25. Âsitin-i kerîminden pür olur dâmen-i çarh
Âsitânında açıldıkça giribân-ı kerem

Cömertliğin yakası eşiğinde açıldıkça dünyanın eteği kereminin tozlarıyla dolar.

26. Dür ü gevher saçılır katre-i bârân yerine
Çünkü cûdun bulududan yağa nisân-ı kerem

Cömertliğinin bulutundan kerem yağmuru yağınca, yağmur damlası yerine inci ve cevher saçılır.

27. Kimyâ oldu kamu ehl-i sehânın nazarı
Olalı hâk-i derin sürme-i a'yan-ı kerem

Kerem gözlerinin sürmesi senin ayağının tozu olduğundan beri bütün cömert insanların bakışları kimya oldu. Kimya ilmine yöneldi.

28. Himmetin haylı sehâ mülküne kıldıkça nüzûl
Çünkü her gûşe-i haymen ola meydân-ı kerem

[13] Beyitte geçen "Hüsrev" kelimesi ile hem Pervîz lakabıyla da bilinen İran şahı Hüsrev'e telmihte bulunulmuş hem de kelimenin padişah anlamından yararlanılarak kelime oyunu yapılmıştır.

Ey kerem meydanı, bağışların cömertlik mülküne çokça indikçe her köşe gölgelik olsun.

29. N'için iflâsım ola mûcib-i taklîl-i atâ
    N'için ihlâsım ola bâ'is-i hirmân-ı kerem

Bahşişin gerekli olan azalması niçin iflasım olsun? Lutfun nasipsizliğe neden olanı niçin kurtuluşum olsun?

30. Ne revâdır ki cihân lûtfuna gark olmuş iken
    Kapı kapı dolanam bulamayan nân-ı kerem

Cihan lutfunla dolmuş iken benim kapı kapı dolaşıp lutuf ekmeği bulamamam nasıl uygun olur?

31. Nice bir gülmeye bu gonca-i gül-zâr-ı ümid
    Bezenirken dem-i lûtfunla gülistân-ı kerem

Keremin gül bahçesi güzel nefesinle süslenirken, bu gül bahçesinin gonca olan ümidi nasıl gülmesin, açılmasın.

32. Su batırmaz utanır kendi mürebbâlarını
    Beni n'için batıra gussaya ummân-ı kerem

Su kendi terbiye ettiklerini batırmaz utanırken cömertlik okyanusu beni niçin kedere batırsın?

33. Beni hâr eyleme çün izzeti sen vermiş idin
    Lûtfunla olma perişân ki budur şân-ı kerem

Beni aşağı, hakir eyleme; çünkü yüceliği sen vermiş idin. Cömertliğinden dolayı perişan olma; çünkü cömertliğin şanı budur.

34. Hâric-i merkez ü hadd oldu çü üftâdeliğim
Demidir merhamet et var ise imkân-ı kerem

Kerem imkânı var ise zamanıdır, merhamet et; çünkü düşkünlüğümün sınırına geldim.

35. Ne kerem ola ki mağlûb edine anı günâh
Ne güneh var ki zebûn eyleyemez anı kerem

Nasıl bir kerem ola ki, günah onu mağlup edebilsin. Nasıl bir günah var ki, kerem onu yok edemez.[14]

36. Tutmuşuz çünkü hacâlet yüzüne özr eteğin
Ayb-pûş olsa ba'îd olmaya dâmân-ı kerem

Keremin eteği uzak olmasa, ayıbı örten olsa; çünkü utanma yüzüne özr eteğini tutmuşuz.

37. Âmdır lûtfun eger bizde liyâkat yok ise
Layık et lûtfun ile lûtfuna ey kân-ı kerem

Ey kerem kaynağı, lutfunun yılı geldi, bizde liyâkat yok ise lutfun ile lutfuna lâyık et.

38. Nola ger yâd edesin Ahmed'i bir lûtfun ile
Gerçi lâyık değilim sana budur şân-ı kerem

Ahmed'i bir lutfun ile hatırlarsan ne olur? Gerçi lutfuna lâyık değilim ama cömertliğin şanı budur.

39. Ehl-i fazlın bilinir kadri senin kapında
Hazretin alsa eline yine mizân-ı kerem

---

[14] Beyitte keremi ortadan kaldıracak hiçbir günahın olmadığı ve yine keremin yok edemeyeceği hiçbir günahın olmadığı ifade ediliyor.

Faziletli kimselerin kıymeti senin kapında bilinir. Hazretin eline cömertlik ölçeğini yine alsa.

40. Şeker-i midhatının tûtîsi çok gerçi şehâ
Görme her tûtîyi bir ey şekeristân-ı kerem

Ey keremin şeker memleketi, gerçi tatlı övgünün söyleyicisi çok ama her papağanı bir görme.

41.Şeref adınla bula nâme-i ikbâl ü atâ
Cûdun ile yazıla defter ü divân-ı kerem

Talih ve bağışlama yazısı adınla şeref bulsun, keremin divanı ve defteri cömertliğinle yazılsın.

42. Yer ü gök medhin okusun sen otur devlet ile
Âsumân tahtın ola menzilin eyvân-ı kerem

Sen devlet(saadet) ile otur, yer ve gök övgünü okusun. Gökyüzü tahtın evin kerem sofrası olsun.

III

Ahmed Paşa

DER MEDH-İ SULTAN MEHMED HÂN[15]

Kaynaklardan[16] öğrendiğimiz kadarıyla Ahmed Paşa, divanında yer alan bu Kerem Kasidesi'ni işlemiş olduğu bir suçun bağışlanması için Yedikule zindanlarında iken Fatih Sultan Mehmed'e yazmıştır. Fatih Sultan Mehmed, 35 beyitten oluşan bu Kerem Kasidesi'ni okuyunca onun canını bağışlamış ve aylık

---

[15] Ahmed Paşa'nın yazdığı kerem kasidelerinin ikincisi olup A. Nihad Tarlan'ın hazırladığı Ahmed Paşa Divanı'nda Der Medh-i Sultan Mehmed Han başlığı ile yer almaktadır. Bkz.Tarlan; 1992, 68

[16] Bkz. Karabey;1996, 5-6

otuz akçe ücret karşılığında onu Bursa'daki Orhan, Murâdiye ve Emir Sultan vakıflarının işlerini yürütmek üzere görevlendirmiştir.

1. Ey muhît-i keremin katresi ummân-ı kerem
   Bâğ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem

Ey asillik ve lutfun ulu deryasının bir katresi, lutuf ummanı olan padişah! Cömertlik bağı, senin bulut gibi feyiz ve bereket veren avucundan yağan ihsan yağmuruyla doludur.

2. Matla-'ı subh-ı zafer mihr-i zekâ ebr-i hayâ
   Felek izz ü ala dâver-i devrânı kerem

Sen, zafer sabahının doğacak yeri, zekâ güneşi, hayâ bulutusun; yücelik göğü, lutuf devrinin padişahısın.

3. Tâc bahş-ı ser-i sultân-ı selâtin-i cihân
   Zînet-i taht ü nigin Hazret-i Sultân-ı kerem

Dünyadaki sultanlar sultanının başına tac bağışlayan, tahtın ve mührün süsü olan bir lutuf sultanısın.

4. Zıll-ı Hak Şah Muhammed ki eşiği göğünün
   Kem-terîn ılduzı olur meh-i tâbân-ı kerem

Şah Mehmed, Hakk'ın gölgesidir; lutfunun parlak ayı onun gök gibi yüksek olan kapı eşiğinin sönük ve önemsiz bir yıldızı olur.

5. Ayağı toprağıdır cevher-i iksîr-i hayât
   Âsitânı tozudur sürme-i a'yân-ı kerem

Hayat iksirinin cevheri ayağının toprağıdır. Eşiğinin tozu da lutuf sahibi olan kimselerin gözlerine sürmedir.

6. Açılır hulku nesîmiyle gül-i gülşen-i cûd
Bezenir lutfu zülâliyle gülistân-ı kerem

Cömertliğin gül bahçesinin gülü yaratılışının latif esen rüzgârıyla açılır. Cömertliğin gül bahçesi lûtfunun tatlı suyuyla bezenir.

7. Bahr-ı Ahzar ne durur kulzüm-i cûdunda habâb
Katre-i feyzi nedir ebr-i dür-efşân-ı kerem

Cömertliğinin denizinde hava kabarcığı, endişe denizi nasıl durur? Cömertliğin inci saçan bulutunun feyzinin katresi nedir?

8. Bî-kıyâs olalı ihsânların ey hüccet-i cûd
Kâtî oldu cedel-i hasmını bürhân-ı kerem

Ey cömertliğin delili, ihsanların örneksiz olalı düşmanının tartışmasını keser oldu.

9. Kefi bir demde nisâr ettiği gencin öşrün
Haşre dek vezn edemez keffe-i mîzân-ı kerem

Muhtac olanlara, avucunun bir anda saçtığı hazinenin onda birini cömertlik terazisinin kefesi kıyamet gününe dek ölçemez.

10. Ne melek-hûy meliksin dem-i lutfun ile
Kevseri cûd akıtır ravza-ı Rıdvân-ı kerem

Ne melek huylu meliksin ki cömertlik cenneti lûtfunun çokluğu ile cömertlik Kevseri akıtır.

11. Ne kerâmet kodu Hak zât-ı kerîminde k'olur
Ayağın bastığı yer çeşme-i hayvân-ı[17] kerem

[17] Söz konusu terkip yararlandığımız divanda yanlışlıkla "Çeşme-i Hayvân" şeklinde yazılmıştır.

Hakk, ulu zâtına ne kerâmet koydu ki ayağını bastığın yer cömertliğin hayat çeşmesi olur.

12. Bulmasa nâm-ı şerîfinle şeref nâme-i cûd
    Ebter olaydı kamu defter ü dîvân-ı kerem

Cömertlik defteri şerefli isminle şeref bulmasaydı, bütün cömertlik defterleri ve divanları hükümsüz kalırdı.

13. Gün gibi saltanatın topu göğe agsa ne tan
    Sana sunuldu bu meydânda çü çevgân-ı kerem

Saltanatın topu güneş gibi göğe yükselse (göğü aydınlatsa) şaşılır mı? Çünkü cömertliğin asası bu meydanda sana sunuldu.

14. Bahr-ı cûdun nice şerh ola k'anun reşhasıdır
    Hâsıl-ı kân-ı sehâ mâye-i ummân-ı kerem

Senin deniz gibi olan cömertliğin nasıl açıklanabilir ki, cömertlik madeninin mahsulü ile bağış ummanının esası onun ancak bir sızıntısından ibarettir.

15. Saltanat hıl'atini kaddine hayyât-ı felek
    Râst biçmese açılmazdı girîbân-ı kerem

Felek terzisi, saltanat kaftanını boyuna uygun biçmese cömertliğin yakası(lutuf kapısı) açılmazdı.

16. Ne kadar zer var ise dest-i zer-efşânın ile
    Harf-i zer gibi perâkendedir ey kân-ı kerem

Ey cömertlik kaynağı, ne kadar altın var ise altın saçan elin ile hepsi altın sözü gibi dağıtılmıştır.[18]

17. Sîm sûrette sitem şekline yazıldığıyçin
Dağıtırsın anu düşman gibi ey hân-ı kerem

Ey cömertlik hükümdarı, sîm(gümüş), görünüşte sitem(zulüm) şeklinde yazıldığı için onu düşman gibi dağıtırsın.[19]

18. Gök tenûrunda kuru kurs okunur mihr ile mâh
Hân-ı lutfunla firâvân olalı nân-ı kerem

Lûtufkar sofranda cömertlik ekmeği çoğaldığından beri gökyüzü fırınındaki güneş ve aya kuru pide gibi bakılmaktadır.

19. Kâse-i hırs doyar sofra-i ihsânından
Dest-i in'amın ile âm olalı hân-ı kerem

Cömertlik hükümdarı, lutufkar sofran nimet eliyle herkese açık olduğu günden beri insanların hırs kâseleri bu bağış ve ihsan sofrasından doymuştur.

20. Mihr-i cûdun çemen-i lûtfa zer-efşân olalı
Gülşen-i dehri bezer nergîs-i bostân-ı kerem

Cömertliğinin güneşi lûtuf çemenine altın saçtığından beri, lutuf bahçesinin nergisleri, dünyanın gül bahçesini süslemiştir.

21. Bûy-i hulkundan urur müşg gibi dem ki tutar
Hôş revâhiyle cihân bağını reyhânı kerem

---

[18] Farsça altın manasına gelen zer kelimesinin harfleri birbirine birleşik yazılmaz. Bu yüzden harfleri dağılmış gibi görünür.
[19] Sim burada gümüş para yerine kullanılmıştır.

Cömertliğin reyhanı, güzel yaratılışının kokusu, misk gibi hoş kokularla dünya bahçesini tutar.

22. Ahmed'in gam makası kesdi dilin şem' gibi
    Sana rûşen diyemez hâlini sultân-ı kerem

Ahmed'in gam makası dilini mum gibi kesti. (Bu yüzden) Sana halini açıkça söyleyemez.

23. Sen Süleymânı ne dille öge bir mûr-ı za'if
    Getire nutka meger lûtfun ile anı kerem

Süleyman Peygamber'e benzeyen seni, güçsüz bir karınca gibi olan ben, nasıl bir dille övebilirim? Meğerki senin lutfun ve asâletin onu dile getirsin.

24. Husrevâ pâreledi cevr eli sabrım yakasın
    Dest-gîr olsa demidir bana dâmân-ı kerem

Ey padişah, haksızlığın eli sabrımın yakasını parçaladı. Bana lutuf eteğinin eli yardımcı olsa yeridir.

25. Midhatın bülbülünü gam kafesinde koma kim
    Hayfdır tûtîye zehr ey şekeristân-ı kerem

Bu medheden bülbülünü gam kafesinde koyma; çünkü ey lutf şekeristanı, papağana zehir vermek haksızlıktır.

26. Ekremü'l-halksın ey vâsıta-i ıkd-ı kirâm
    Her le'imin sözünü işitme budur şân-ı kerem

Ey şerefliler gerdanlığının vasıtası! Yaratılmışların en cömerti, en şereflisisin. Her alçağın sözünü işitme. Soyluluğun şanı budur.

27. Kul hatâ kılsa nola afv-i şehenşâh kanı
Tutalım iki elim kanda imiş kanı kerem

Senin bir kulun hatâ işlediyse ne olur, şahlar şahının affı nerede? Farz edelim iki elim kana bulaşmış bağışlama nerede?

28. Umarım cürmümü gark etmeğe rahmet suyuna
Mevc-i ihsânın ile cûş ede ummân-ı kerem

Umarım soyluluk okyanusu bağışlama dalgan ile coşsun, suçumu rahmet suyuna batırsın.

29. Bir kara toprağım ihyâ-yi memât etmek için
Yağsa cûdun bulutundan nola nisân-ı kerem

Ben bir kara toprağım, ölüyü canlandırmak için cömertlik bulutundan cömertliğin yağmuru yağsa ne olur?

30. Nice k'iklim-i mürüvvette geçe hükm-i vefâ
Nice k'eyvân-ı atâda dura divân-ı kerem

İyilikseverlik ülkesinde vefa hükmü geçtikçe, bağışlama sarayında lutuf divanı durdukça;

31. Nice k'insân ola âlemde âbidü'l-ihsân
Nice kim ola cihân tâbi-i fermân-ı kerem

İnsanlar âleminde bağışlamanın kulları oldukça ve cihan da lutuf fermanına bağlı bulundukça;

32. Dest-i ihsânın ile yapıla bünyâd-ı sehâ
Pâye-i kadrin ile yücele eyvân-ı kerem

Cömertliğin temeli, iyiliğinin eliyle atılsın; lutuf sarayı da itibar ve onurunun derecesiyle yücelsin.

33. Nice kim Ka'be müsâfirlerini lûtf-ı ilah
    Rahmeti hânına her sâl ede mihmân-ı kerem

Allah'ın lûtfu, Ka'be misafirlerini acıma sofrana nasıl her yıl cömertlik misafiri ederse;

34. Iyd-ı ferhundene kurbân ede a'dânı felek
    Sen ahibbâna buyur âb-ı sehâ nân-ı kerem

Felek, düşmanlarını mübârek bayramında kurban etsin; sen de dostlarını cömertlik suyu ile lûtuf ekmeğini ihsan et.

35. Ömr-i hasmın ere târih gibi pâyâna kerem
    Nâmını nâme-i ikbâl ede unvân-ı kerem

Düşmanının ömrü tarih gibi sona ersin, ikbal yani mutluluk kitabı, senin adını kendisine lûtuf unvanı yapsın.

IV

Necâtî Bey

Kaside-i Kerem Der Vasf-ı Sultan Mahmûd[20]

Necâtî Bey, divanında yer alan Kerem Kasidesi'ni Şehzâde Mahmûd'a yazmıştır. Böylece divanında yer alan 32 beyitlik Kerem Kasidesi ile Şehzâde Mahmûd'u övmüş ve ondan kendisine cömert davranmasını istemiştir.

1. Hamdü lillâh kim irişdi yine devrân-ı kerem
   Baht ile çıkdı şeref tahtına sultân-ı kerem

[20] İncelediğimiz Kerem Kasidesi A. Nihad Tarlan'ın hazırladığı Necâtî Beg Divanında Kaside-i Kerem Der Vasf-ı Sultan Mahmûd başlığıyla yer almaktadır. Bkz. Tarlan;1996, 69

Allah'a şükürler olsun ki yine cömertlik vakti erişti, şeref tahtına kerem sultanı baht ile çıktı.

2. Yegi şehzâdelerüñ Hazret-i Sultân Mahmûd
   Begi âzâdelerüñ Zıll-ı Hudâ Hân-ı kerem

Hz. Sultan Mahmud, tanrının gölgesi, cömertliğin sultanı ve hürlerin ve şehzadelerin beyidir.

3. Yazılur nâm-ı hümâyûnu ile defter-i cûd
   Okunur hulk-ı şerîfi ile destân-ı kerem

Cömertlik defteri mübarek ismi ile yazılır, cömertliğin destanı şerefli tabiatı ile okunur.

4. Tab`ına cûd u sehâ şöyle yakışdı ki gören
   Dise olur `atâ dînidür îmânı kerem

Tabiatına cömertlik ve bağışlama şöyle yakıştı ki, gören cömertlik imanı ata dinidir dese olur.

5. Dir dimez Hâtem-i Tayy defterini dürdi cihân
   Şehriyâr adına okumalı dîvân-ı kerem

Cömertlik divanı padişah adına okumalı der demez, cihan Tayy kabilesinden Hatem'in[21] defterini kapadı.

6. Zer-ü-yâkût bagışlar gülerek gül gibi
   Habbezâ bâğ-ı cihân içre gülistân-ı kerem

---

[21] Hatem-i Tayy; Arap kabileleri arasında cömertliğiyle tanınmış olan Abdullah B. Sa'd'ın lakabıdır. Çok zengin ve cömert biri olup, cömertliği dolayısıyla atasözlerine konu olacak kadar meşhur olmuştur.

Gül gibi gülerek altın ve yakut bağışlar. Cihan bağı içinde cömertliğin gül bahçesi ne hoş!

7. Meclisine nice gülşen dimesün her kişi kim
Her nefesde açılur gonca-i handân-ı kerem

Herkes meclisine nasıl gül bahçesi demesin ki, her nefeste cömertliğin gülen goncası açılır.

8. Tâ huzûr ile ide halk ferâgat hâbın
Yagdurur ebr-i kefi `âleme bârân-ı kerem

Halk huzur ile uykusundan feragat etsin. Bulutu andıran cömert eli âleme kerem yağmuru yağdırır.

9. İşigine yüz uranlar ebedî kalmag içün
Silsile lûtf-ı demâdemdür-ü zındân-ı kerem

Ebedi kalmak için eşiğine yüz sürenler, lutuf vakitlerinin silsilesi ve kerem zindanıdır.

10. İşigüñden ne `aceb dirlik umarsa `âlem
Ki kapuñ topragıdur çeşme-i hayvân[22]-ı kerem

Âlem eşiğinden dirlik umarsa bunda şaşılacak ne var? Cömertliğin can veren çeşmesi kapının toprağıdır.

11. Bahr acır kân iñiler ebr-i bahârî aglar
Meclisüñ devr idicek sâgar-ı handân-ı kerem

Cömertliğin gülen kadehi meclisini dolaşınca deniz acır, maden ocağı inler ve bahar bulutu ağlar.

---

[22] Söz konusu terkip yararlandığımız divanda yanlışlıkla "Çeşme-i Hayvân" şeklinde yazılmıştır.

12. Göricek taht-ı şerefde seni Belkîs-i cihân
Didi uş möhr-i sehâ ile Süleymân-ı kerem

Seni cihanın Belkıs'ı[23] *şeref tahtında görünce şimdi, cömertliğin mührü ile cömertliğin Süleyman'ı dedi.*

13. Bir sarâyuñ begisin devlet ile şâhâ kim
Hâdimi cûd u sehâ oldı ve derbân-ı kerem

Ey kapıcısı soyluluk ve hizmetçisi cömertlik ve bağışlama olan padişah, sen devlet ile bir sarayın beyisin.

14. Gayrı şehler kereminden eger ihsân ideler
Sen idersin bu cihân halkına ihsân-ı kerem

Başka şahlar cömertliğinden eğer bağışlarsalar, bu cihan halkına cömertlik ihsanında sen bulunursun.

15. Nûr-i re'yüñ var iken mihre zıyâ-bahş dime
Her hasîse kerem it eyleme bühtân-ı kerem

Yüzünün nuru var iken güneşe ışık bahşet deme. Her cimriye kerem et, yalan kerem eyleme.

16. Halka gibi dolanur dâ'iresin halk-ı cihân
Devletüñ sofrasına zeyn olalı hân-ı kerem

Cömertliğin hükümdarı devletin sofrasına süs olalı dünya halkı, halka gibi etrafında dolanır.

---

[23] Belkıs; Sebe ülkesinin kraliçesidir. Hz. Süleyman'ın daveti üzerine Belkıs, devletin ileri gelenleriyle Hz. Süleyman'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret esnasında Hz. Süleymen'ın emri üzerine veziri Âsaf Belkıs'ın tahtını oraya getirir. Sonra Hz. Süleyman, Belkıs'ı imana davet etmiş. O da devletin ileri gelenleriyle görüşüp, güneşe tapmaktan vazgeçerek onun dinine girmiştir.

17. Ger sitârem var ise halkası olam didi çarh
İşigüñde yayıcak sofra-i ihsânı kerem

Kerem, bağışlama sofrasını eşiğinde yayınca, dünya, eğer talihim varsa halkası olayım dedi.

18. Husrevâ sen güneşüñ terbiyeti ile virür
Bu kadar lâ`li ve bu deñlü zeri kân-ı kerem

Ey padişah! Kerem madeni bu kadar yakutu ve altını ve sen güneşin terbiyesi ile verir.

19. Eger olmasa şehâ ebr-i kefüñden himmet
Kanda bulurdı bu gevherleri `ummân-ı kerem

Ey padişahım, cömert elinin bulutundan himmet olmasaydı bu cevherleri cömertlik denizi nereden bulurdu.

20. Döndi ol devr ki biñ hüzn ile erbâb-ı kemâl
Ah idüp dirler idi noldı sehâ, kani kerem

Kemal ehli kişiler o zaman bin hüzn ile döndüler. Ah edip derlerdi: Cömertlik ne oldu, hani kerem?

21. Uşda kapuñ felekinden gice gündüz lâmi`
Meh-i tâbân-ı sehâ mihr-i drahşân-ı kerem

İşte kapının gökyüzünden gece-gündüz parlayan, cömertliğin parlak ay'ı, keremin parlayan güneşi.

22. Nite kim encüm ile zeyn ola bu tâk-ı kebûd
Zer-i ihsânuñ ile nakş ola eyvân-ı kerem

Nitekim bu yarım daire şeklindeki mavi kemer yıldızlar ile süslensin. Kereminin köşkü, bağışlamanın altını ile süslensin.

23. Diñle güftârını lûtf it ki Necâtî bendeñ
    Bülbül-i bâğ-ı `atâ oldı senâ hân-ı kerem

Necati kulun bağışlama bağının bülbülü oldu, sözlerini dinle, lutfet, acı kerem sultanı.

24. Serverâ sarsar-ı gamdan söyünür câm-ı murâd
    Dest-gîr olmaz olursa aña dâmân-ı kerem

,

Ey padişah, dilek kadehi, keremin eteği onun elinden tutmaz olursa gamın kuvvetli rüzgârından incinir.

25. Ben esîrüñ sitem-i dehrden âzâd eyle
    Ben gedâya nazar it lûtf ile sultân-ı kerem

Ey kerem sultanı, ben esiri, zulüm dünyasından azad (özgür) eyle, ben kuluna lutuf ile nazar kıl.

26. İtme bünyâd-ı cefâ `âdet iken lûtf u vefâ
    Eyleme meyl-i sitem var iken imkân-ı kerem

Lutuf ve vefa âdet iken, cefâ inşâ etme, kerem imkânı var iken, zulme meyletme.

27. Mücrim ü `âsî isem lûtf ile rahmet yaraşur
    Pâdişâhum çün olur `afv-i güneh şân-ı kerem

Suçlu ve asiye lutf ile rahmet yaraşır padişahım; çünkü günahın affı keremin şanındandır.

28. Zerre kimdür ki sala hâtır-ı hôrşîde gubâr
Katreden telh ola mı bahr-i firâvân-ı kerem

Zerre kimdir ki güneşin gönlüne toz salsın. Ayrılık denizinin keremi damladan acı olur mu?

29. Nice cûş itse deñiz taşraya salmaz güheri
Sürme hışm ile kapuñdan beni `ummân-ı kerem

Kerem denizi beni kızgınlıkla kapından sürme. Deniz ne kadar çoşsa, dalgalansa da cevheri dışarıya salmaz.

30. Pâdişâhâ nice bir rûze-i fakr ile geçem
`Îd-i `işret günidür ey meh-i tâbân-ı kerem

Ey keremin parlak ayı, padişahım, bayram ve eğlence günü iken günümü yokluk içinde nasıl geçireyim?

31. Nice kim `âlem ola `îd-i hümâyûn ile şâd
Nice kim âdem ola tâbi`-i fermân-ı kerem

Âlem kutlu bayram ile sevinçli olsun, insanlar kerem fermanına tabi olsun.

32. Giceñi kadr ü günüñ `îd ide Sübhân[24]-ı Kadîm
Görelüm taht-ı şerefde seni Hâkân-ı kerem

Allah, geceni Kadir Gecesi ve gününü bayram etsin. Kerem hakanı seni şeref tahtında görelim.

[24] Söz konusu kelime yararlandığımız divanda yanlışlıkla "Sülbhan" şeklinde yazılmıştır.

V

Cem Sultan[25]

Cem Sultan, kardeşi Sultan II. Bayezid ile giriştiği taht mücadelesi sonrasında Avrupa'da esir bulunduğu dönemde suçunun bağışlanması ve esaretten kurtarılması için aşağıda yer alan Kerem Kasidesi'ni yazmıştır.

1. İy sicill-i şiyemüñ matla`ı dîvân-ı kerem
   Nâm-ı cûduñla bulur zîneti `ünvân-ı kerem

Ey iyi ahlakın sicili, cömertlik divanının matla`ı olan padişah, senin lutfunun ünvanı cömertliğinin adıyla ziynet bulur, süslenir.

2. Mefharı mülk-i safâ mazhar-ı envâr-ı Hudâ
   Mesned-i taht-ı vefâ dâver-i devrân-ı kerem

Sen, şan ve şeref mülkünün öğünülecek kişisi ve Allah'ın sırlarının mazharısın. Vefa tahtının dayanağı ve kerem devrinin de padişahısın.

3. Zînet-i tâc ü nigîn ü şeref-i millet ü dîn
   Husrev-i rûy-ı zemîn hazret-i sultân-ı kerem

Tâc ve padişahlık yüzüğünün süsü, millet ve dinin şerefi, yeryüzünün padişahı ve kerem sultanının en büyüğüsün.

4. Hükmi efgendesidür Rüstem-i destân-ı cihân
   İşigi bendesidür Husrev-i hakan-ı kerem

Cihan Rüstem[26]-i Dâstân'ı hükmünün düşkünüdür. Kerem hakanı bile onun (hükmünün) eşiğinde bir köledir.

---

[25] İncelediğimiz kerem kasidesi İ. Halil Ersoylu'nun hazırladığı "Cem Sultan'ın Türkçe Divanı" adlı eserde VII kayıt numarası ile yer almaktadır. Bkz. Ersoylu;1989,24-29

[26] Rüstem-i Dâstân, birçok kaynakta ismi Zaloğlu Rüstem olarak da geçen İran'ın meşhur efsâne kahramanlarındandır. Gençliğinde olağanüstü başarılar göstermiştir. Kahramanlık, kuvvet ve yenilmezlik sembolüdür.

5. Bir nazarda kara topragı zer-i hâlis ider
Olalı hâk-i rehi sürme-i a`yân-ı kerem

Yolunun toprağı, kerem büyüklerinin gözlerine sürme olalı, o, bir bakışta kara toprağı halis altın eder.

6. Gonce yâkût ola vü bergi zümürrüd güli la`l
Ebr-i lutfı döke ger gülşene bârân-ı kerem

Eğer onun lutfunun bulutu, gül bahçesine kerem yağmuru yağdıracak olursa; o bahçenin goncesi yakut, yaprağı zümrüt, gülü de la'l haline döner.

7. Mihr-i lutfında degül zerrece envâr-ı vefâ
Yemm-i cûdında degül katrece `ummân-ı kerem

Senin lutfunun güneşi karşısında vefanın nurları zerre bile değildir. Senin cömertliğinin denizi karşısında kerem ummanı, katre bile değildir.

8. Güli âfâka virür bûy-ı vefâ neşv ü nemâ
Perveriş bulalı lutfıyla gülistân-ı kerem

Keremin gül bahçesi, onun lutfuyla beslenip büyüyeliden beri o bahçe ufukların gülüne vefanın safa bahşeden kokusunu verir.

9. Keffi bir demde nisâr eyledügin eyleyimez
Haşre dek dür döke ger ebr-i dür-efşân-ı kerem

Keremin inci saçan bulutu, kıyamete kadar inci dökse, onun avucunun bir anda saçtığını saçamaz.

10. La`l ü yâkût-ıla pür ola sadef dür yirine
Himmeti ebri eger yagdura bârân-ı kerem

Eğer o padişahın himmetinin bulutu, cömertlik yağmurunu yağdırsa, sedef, inci yerine la'l ve yakutla dolar.

11. Cân meşâmına irür bûy-ı safâ-yı ebedî
Bâg-ı lutfında bitelden berü reyhân-ı kerem

Senin iyi huyunun bağında cömertliğin güzel kokulu reyhan çiçeği, bittiğinden beri, safanın hiç bitmeyecek olan güzel kokusu, canın burnuna kadar ulaşır.

12. Halk-ı `âlem kamu hayrân ola bir cilvesine
Kılsa tâvus bigi himmeti cevelân-ı kerem

Eğer onun himmeti, tavus kuşu gibi kerem göklerinde kanat çırpsa, bütün dünya halkı, onun cilvesine hayran olur.

13. Mihr-i cûdından alup zerrece terbiyet-i lutf
La`l yirine güher virdi Bedahşân-ı kerem

Kerem Bedahşân'ı[27]*, cömertlik güneşinden bir zerre lutuf terbiyesi alınca; la'l yerine inci verdi.*

14. Himmeti havzı kerem nehrini icrâ ideli
Oldı dûlâb-ı felek ol suda gerdân-ı kerem

Himmetinin havuzu, kerem ırmağını akıttığından beri feleğin dolabı, keremin suyuyla dönmeye başladı.

15. Nice Sultân-ı Ferîdûn-fer ü dârâ-râsın
Ki senüñ şânuñadur nassile bürhân-ı kerem

---

[27] Bedahşân, Afganistan'da la'l çıkarılan bir şehirdir. La'l kırmızı renkli değerli bir taştır.

Sen, Feridun[28] *gibi parlak, şaşaalı ve Dârâ*[29] *gibi akıllı bir sultansın ki bu yüzden keremin alâmetleri, senin şanına ve yüceliğine açık birer delildir.*

16. Himmetüñ Kevser'dür `ayn-ı sehâ kim utanup
    Oldı zulmetde nihân çeşme-i hayvân-ı kerem

Cömertlik menbaı, senin himmetinin kevseridir. Bu yüzden keremin âb-ı hayât çeşmesi, bundan utandığı için karanlıkta gizlenmek ihtiyacını duydu.

17. İns ü cin cümle budur diye Süleymân-ı zemân
    Her kaçan kim kurıla karşuña dîvân-ı kerem

Ne zaman ki senin karşına kerem divanı kurulur; insanların ve cinlerin hepsi birden "İşte zamanın Süleyman'ı budur." derler.

18. Devletüñ dârı cidârında düşen zerrece yok
    Haşre dek zeyn ide ger ravza-i Rıdvân-ı kerem

Devletinin yurdunda, duvarında zerrece düşen yok. Kerem Rıdvanı[30] *cennet bahçesi olan yurdunu hesap gününe kadar süslesin.*

19. Çal safâ topını meydân-ı mürüvvetde şehâ
    Çünki Hak sundı senüñ destüñe çevgân-ı kerem

Ey padişahım, yiğitlik, mertlik meydanında şenlik topuna vur. Çünkü Allah, senin eline lutuf çevganını[31] *sunmuştur.*

---

[28] İranlı meşhur bir padişah olup, edebiyatta adâlet örneği olarak kullanılır.
[29] Pers kralı "Darius" olarak da bilinir. Hükümdar anlamına da gelmekle birlikte edebiyatımızda padişahların övgüsü için kulanılmaktadır.
[30] Rıdvân, cennetin kapıcısı olan büyük melektir. Haşr ise insanların kıyametten sonra yaptıklarından dolayı hesaba çekilecekleri gündür.
[31] Gûy-u çevgân, bir oyundur. Oyun bir topla ve çevgan denilen bir çeşit sopayla meydanda oynanır.

20. Meh-i cûduñ tutalı evc-i sa`âdetde şeref
Kem-terîn zerresidür mihr-i dırahşân[32]-ı kerem

Cömertliğinin ayı saadet burcunda yüksek bir yer tuttuğundan beri keremin parlak güneşi, onun en küçük bir zerresidir.

21. Deste-keş oldı çü bâzûña şehâ kavs-i murâd
Ol kemânuñ yaraşur kim ola kurbânı kerem

Ey padişahım, arzunun, isteğin yayı senin güçlü ellerine yaraşır oldu; çünkü o yayın kurbanının kerem olması yaraşır.

22. Gey yaraşur saña bu cübbe-i devlet çün anuñ
Dâmeni lutf ü vefâ oldı girîbânı kerem

Ey padişahım, devlet cübbesi sana çok yakışır; çünkü onun eteği lutuf ve vefa, yakası da cömertliktir.

23. Bî-bahâ oldı `akîk-i Yemen-i cûd u `atâ
Bâr-ı lutfunda bitelden berü mercân-ı kerem

Kerem mercanı, senin lutuf denizinden çıktığından beri, bağış ve cömertlik Yemen'inin[33] akik taşı değersiz oldu.

24. Ekrem-i zübde-i erbâb-ı kirâm olalı sen
Gören eydür ki hemân tapuña erzân-ı kerem

Sen, şereflilerin en şereflisi olduğundan beri, seni gören, senin kapına en layık olanı cömertliktir der.

---

[32] Söz konusu kelime yararlandığımız divanda "dirahşan" şeklinde yazılmıştır.
[33] Akik, kırmızı renkte olan bir cins kıymetli taştır. Eskiden mühür kazılmasında kullanılırdı. En değerlisi Yemen akikidir.

25. Feyz-i cûduñla-durur zînet-i eyyâm-ı vefâ
Lutfuñ in`âmı ile zeyn olur avân-ı kerem

Vefa günlerinin ziyneti, süsü, senin cömertliğinin bereketiyledir. Kerem anları, senin lutfunun nimetlendirmesiyle süslenir.

26. Âferîniş bulalı kâlıb-ı ervâh-ı safâ
Bulmadı zât-ı şerîfüñ gibi bir cân-ı kerem

Temiz ruhların vücudu yaratıldığından beri, senin şerefli zatın gibi bir kerem canı bulunamadı.

27. Ne kerâmetlü yaratmış seni ol Hayy-i `alîm
Ki senüñ cûduña bulınmadı pâyân-ı kerem

Bilen ve diri olan Allah[34]*, seni ne kerâmetli yaratmış ki senin cömertliğine bir son bulunamadı.*

28. Âb-ı lutf-ıla yoluñ sulayalı çeşm-i vefâ
Oldı cârûb işigüñ hâkine müjgân-ı kerem

Vefa gözü, senin yolunu lutuf suyu ile suladığından beri, lutuf kirpiği, senin eşiğinin toprağına süpürge oldu.

29. Çemen-i lutfuñı pür eyledi âvâze-i cûd
Mesken idelden anı mürg-i hoş-elhân-ı kerem

Keremin güzel sesli kuşu, senin lutfunun gül bahçesini mesken tuttuğundan beri, cömertlik avazesi o bahçeyi baştanbaşa kapladı.

30. Feyz-i zer `âleme dâ`im işigüñden dökilür
`Ayn-ı zer akıdalı her yaña iy hân-ı kerem

---

[34] Hayy: canlı, `alîm: çok bilici anlamlarında olup Hayy-ı `alîm terkibi, Allah yerine kullanılmıştır.

Ey kerem sultanı, sen, her yana altın kaynağı akıttığından beri, eşiğinden âleme altın bereketi dökülür.

31. Mâl sûretde emel harfi-y-ile yazılalı
    Dest-i cûduñ tagıdur her yaña iy kâñ-ı kerem

Ey kerem madeni, mâl görünüşte emel harfi ile yazıldığından beri senin cömert elin onu her yana dağıtmaktadır.

32. Külçe-i mihr ü mehi az göre bir mûr-ı za`îf
    Sofra-i lutfıñ-ıla `âmm ola ger hân-ı kerem

Eğer keremin sinisi, senin lutuf sofran ile herkese açılsa bir zayıf karınca bile bunun karşısında Ay ve Güneş külçesini az bulur.

33. Dilini deldi Cem'üñ tîg-i cefâ hâme bigi
    Nâme takrîr idemez hâlini sultân-ı kerem

Ey kerem sultanı, cefa oku, kalem gibi Cem'in gönlünü deldi, mektup onun halini anlatamaz.

34. Ben ne dille seni vasf eyleyem iy zıll-ı Hudâ
    Hâk kimdür ki seni medh ide iy kân-ı kerem

Ey Allah'ın gölgesi olan padişah, ben seni hangi vasıflarla anlatayım, seni hangi dille nitelendireyim. Ey kerem madeni, toprak kimdir ki seni vasfedebilsin.

35. Lîk bî-vâsıta hâlüm saña `arz eylemege
    Bu redîfi baña `arz eyledi hullân-ı kerem

Lakin vasıtasız olarak halimi sana arz etmek için keremli dostlarım bana bu redifi[35] sundu.

36. Husrevâ diñle bu ben mûr-ı za`îfüñ hâlin
Çünki sensin bu zemân içre Süleymân-ı kerem

Padişahım, ben zayıf karıncanın halini dinle. Çünkü bu zamanın kerem Süleyman'ı sensin.

37. Mezra`-ı bahtumı dün biçer iken dâs-ı emel
Ugrayu geldi benim üstüme dihkân-ı kerem

Dün emel orağı, bahtımın tarlasını biçerken kerem çiftçisi, ansızın üstüme geldi.

38. Didi her kim ki hatâ tohmın eker sencileyin
Olısar hirmeninüñ hâsılı hirmân-ı kerem

Dedi ki: Her kim ki senin gibi hata tohumlarını ekerse onun harmanının mahsulü, kerem mahrumluğu olur.

39. Nemek-i lutfuñ-ıla bulmuş iken lezzet-i cân
Bilmedüm gözlerüme tursa n'ola nân-ı kerem

Lutfunun tuzu ile can lezzetini bulmuş iken kerem ekmeğinin gözüme duracağını bilemedim.

40. Yine yüz urmaga geldüm kapuña haclet ile
`Aybumu yüzüme urma ki budur şân-ı kerem

Utanarak kapına yine yüz sürmeye geldim, ayıbımı yüzüme vurma. Kerem sahibi ve şerefli bir kişinin şanına lâyık olan da budur.

---

[35] Bu redifi sözüyle "kerem" kelimesi kastedilmektedir.

41. Peyk-i zî-sıdkumı kapuña revân eyledüm uş
Ger icâzet vire dergâhına derbân-ı kerem

Eğer, kerem kapıcısı, huzuruna girmeme müsaade ederse, izin verirse; sadık habercimi kapına yolladım.

42. Sûziş-i hâlümi şol resme beyân ide saña
Der ü dîvâr dahı aglaya kim kanı kerem

Acıklı halimi sana şu şekilde ifade etsin ki kapı ve duvarlar bu halimi görünce: "Kerem nerede?" diye ağlasınlar.

43. Söyünür bâd-ı cefâ-y-ıla şehâ şem`-i hayât
Perde-gîr olmaz ise ger aña dâmân-ı kerem

Ey padişahım, hayat mumu, cefa rüzgârı ile sönmekte. Eğer kerem eteği, bu rüzgâra mâni olmazsa hayatım sona erecek.[36]

44. Ölürem zehr-i gam-ı dehr ile ben haste garîb
Ger dirîg eyleye tiryâkini Lokmân-ı kerem

Eğer kerem , ilacını benden esirgerse hasta ve garip olan ben, dünya gamının zehrinden öleceğim.

45. Şeb-i hicrânda kaçan yol bula güm-râh göñül
Rehnümûn olmaz ise meş`ale-gerdân-ı kerem

Keremin dönen meşalesi, yolunu şaşırmış gönlüme, ayrılık gecesinde yol göstericilik yapmazsa, gönül, nasıl yolunu bulur?

[36] Cem Sultan, gurbette çektiği acıların onu öldürmesinden endişelenmekte ve II. Bayezit'ten, esaretten kurtarılması için yardım istemektedir.
[37] Lokmân: Kur'anda da ismi geçen büyük bir doktor, bütün ilimleri ve fenleri bilen bir hekimdir.Peygamber olup olmadığı konusunda değişik görüşler bulunmaktadır.

46. Nûh-ı lutfuñ eger irgürmeye keştî-i necât
Gark ider bahr-ı belâya beni tûfân-ı kerem

Eğer senin lutfunun , kurtarma gemisini getirmezse kerem tufanı, beni belâ denizine gark edecek.

47. Çünki evvel keremüñ âbına kandurmış-ıdıñ
Husrevâ soñra yine olma peşîmân-ı kerem

Daha önce beni keremin suyuna kandırmış iken ey padişahım, sonradan bu lutfundan pişman olma.

48. Katre-i cûduñı çok görme bu ben teşne-dile
Mevc-i lutfuñda `ayân oldı çü `ummân-ı kerem

Cömertliğinin bir damlasını bile bu ben gönlü cömertliğe susamışa çok görme; zira kerem ummanı senin lutfunun dalgalarında meydana çıktı.

49.Künc-i hüzn içre neden dil kala Ya`kûb misâl
Yûsuf-ı lutfuña cây oldı çü Ken`ân-ı kerem

Mademki, kerem Ken'anı, senin lutfunun Yusuf'una yer oldu, o halde gönül, gibi neden hüzünler köşesinde kalsın.

50. Umaram meyve-i lutfuñla bulam lezzet-i cân
Göñül eşcârı çü `arz eyledi agsân-ı kerem

Mademki gönül ağacı, kerem dallarını ortaya koydu; ben de senin bu lutfunun meyvesiyle can lezzetini bulmayı umuyorum.

---

[38] Nuh, Kur'anda da ismi geçen büyük peygamberlerden biridir. Nuh'un gemisi, büyük tufanda binilen gemidir. Tufan, Nuh Peygamber zamanında sapıtmış insanları yok etmek için Allah tarafından meydana getirilen büyük bir yağmur kasırgasıdır. Anlatılanlara göre tufan dünyayı kaplamış ve ancak Nuh'un gemisine binenler kurtulmuştur.

[39] Yakûb'un bir adı da İsrail'dir. Beni İsrail sülalesindendir. Ken'an, İsraillilerin oturduğu memleketin adıdır. Hüzünler köşesi, Yakûb Peygamber'in güya oğlu Yusuf'un öldürüldüğü haberini alınca çekildiği kulübeyi, köşeyi ifade eder.

51. Niçe bir bâr-ı belâ vire bu eşcâr-ı ümîd
Âb-ı lutfuñla ola tâze çü büstân-ı kerem

Mademki kerem bahçesi, senin lutfunun suyu ile sulanınca tazelenip canlanıyor, o halde ümit ağaçları, nasıl olur da belâ meyvesi verir!

52. Çünki evvelde tamâm eylemiş idüñ keremi
Umaram soñra dahı olmaya noksan-ı kerem

Çünkü önceleri bol kerem etmiş, lutufta bulunmuş ve lutfunu tamamlamıştın; bundan sonra da lutfunda bir noksanlık olmamasını umarım.

53. Lutfuñuñ dâr-ı şifâsında bulınur çü devâ
Umaram kim irişe derdüme dermân-ı kerem

Padişahım, mademki lutfunun şifa evinde çare bulunuyor, ben de elbette ki kerem dermanının derdime erişmesini ümit ediyorum.

54. Defter-i cürmüme bakma benüm iy kân-ı `atâ
Kısas-ı cûduña zamm oldı çü destân-ı kerem

Ey yumuşak ve iyi huy sahibi padişah, kerem destanı, senin cömertliğinin hikâyesine ilave olduğuna göre, benim kabahatlerimin yazılı olduğu deftere bakıp beni yakma.

55. Müşterîyem dil ü cândan k'ola bâzâr-ı safâ
Çâr-sû-yı ni`amuñ açalı dükkân-ı kerem

Senin himmetinin çarşısı, kerem dükkânını açtığı zaman ben de bu safa pazarına can ve gönülden müşteriyim.

56. Keremüñ cümle giriftârı halâs eyler iken
Ne revâdur baña lâyık göre zindânı kerem

Keremin, bütün kusurluları salıverirken kereminin bana zindanı lâyık görmesi reva mıdır?

57. Gerçi yüzüm karadur nâme-i a`mâl gibi
Umaram kim yuya lutfuñ suyıla anı kerem

Gerçi yüzüm, amel defterim gibi kara ise de keremin onu lutfunun suyu ile yıkayacağını umarım.

58. Hâr-ı gamdan niçe bir gonce gibi kan yudayın
Dem-i lutfuñla gülerken gül-i handân-ı kerem

Keremin, neşeli gülü, senin lutfunun nefesi ile gülerken gam dikeninden yaralanan bir gonca gibi ben de kanlar yutayım.

59. Keremüñ hil`atıla fahr ider-iken dü-cihân
Ben revâ mı ki kalam arada `uryân-ı kerem

İki cihan, senin kereminin hil'atiyle öğünürken ben, lutfundan neden yoksun kalayım? Bu reva mıdır?

60. Ne revâdur ki baña dehr suna zehr-i firâk
`Âleme cân virür iken şekeristân-ı kerem

Keremin şeker kamışı tarlası, âleme can verirken zamanın bana ayrılık zehri sunması reva mıdır?

61. Bî-sitâre yaraşur mı ki gezem `âlemi ben
Zeyn iken necm-i `atâñ-ıla şebistân-ı kerem

Keremin gecesi, senin bağışlarının yıldızlarıyla süslü iken benim bu âlemi yıldızsız dolaşmam yakışık alır mı?

62. Ne keremdür ki ola mûcib-i tecdîd-i güneh
Ne günehdür ki ola bâ`is-i hirmân-ı kerem

Bu nasıl lutuftur ki günahımın yenilenmesine neden oluyor? Bu nasıl günahtır ki lutuftan mahrum kalmama sebep oluyor?

63. Dest ü pâ-beste vü dil-haste vü ser-geşte vü zâr
Der-i Dîvâna[40] geldüm yine sultân-ı kerem

Ey kerem sultanı, eli ayağı bağlı, gönlü kırık, şaşkın ve ağlayıp inleyerek gene senin huzuruna geldim.

64. Tîg-i hışm elde vü boynumda kefen ortada baş
Tâbi`em her ne ki emr eylese fermân-ı kerem

İşte öfkenin kılıcı elde, kefen boynumda, başım ortada. Kerem fermanı ne emr ederse ben ona tabiyim, ona bağlıyım.

65. `Âmdur lutf-ı `amîmüñ ko günâhumı benüm
Merhamet vaktı-durur var ise imkân-ı kerem

Kerem imkânı var ise benim günahımı bırak, affet. Şimdi merhamet vaktidir.

66. Gerçi kim cürm ü hatâdur işümüz n’oldu `atâ
Gerçi kim iki elüm kanda velî kanı kerem

Her ne kadar işimiz suç ve hatalardan ibaret ise de lutuf nerede? Her ne kadar iki elimiz kanda ise de padişahın bağışlaması nerde?

---

[40] Divan, burada padişahın yüksek huzuru anlamında kullanılmıştır. Cem Sultan burada hiçbir iş yapamamanın, sıkıntılarına bir çıkış yolu bulamamanın üzüntülü halini ifade etmektedir.

67. Gel du`â[41] yiter söyle şikâyet sözini
Çünki vâkıf-durur ahvâlüñe ol hân-ı kerem

Şikâyeti bırak, duaya başla; çünkü kerem padişahı, senin durumunu biliyor.

68. Niçe kim bâg-ı safâ içre nem-i şeb-nem-i cûd
Gonce-i lutfı lebine ura dendân-ı kerem

Nasıl safa bahçesi içinde cömertlik şebneminin nemi olursa, keremin dişi, lutuf goncasının dudağına nasıl vurursa,

69. Niçe kim zinde kıla `âlemi ervâh-ı safâ
Niçe kim bende kıla lutf-ıla insânı kerem

Safa ruhları, âlemi nasıl canlı kılıyorsa, kerem insanı nasıl köle kılıyorsa, kendine bağlıyorsa,

70. Niçe kim mülk-i safâ içre geçe hükm-i vefâ
Niçe kim arada meşhûr ola ihsân-ı kerem

Safa mülkü içinde vefa hükmü nasıl geçerse, kerem bağışlaması orada nasıl meşhur olursa,

71. Niçe k'eyvân-ı safâda kurıla hayme-i cûd
Niçe kim nat`-ı vefâ döşeye meydân-ı kerem

Nasıl safa çardağında lutuf çadırı kurulur ve kerem meydanı vefa döşeğini açarsa,

72. Niçe kim ola `atâ defter-i dîbâce-i cûd
Niçe kim ola vefâ nâme-i `ünvân-ı kerem

---

[41] Cem Sultan bu beyitte geçen "Gel du`â başla" sözüyle kasidesinin dua bölümüne geçildiğini bizlere işaret ediyor.

Cömertlik önsözünün defteri nasıl bağışlama ve kerem ünvanının defteri nasıl vefa olursa; öylece,

73. Hak mezîd eyleye tûmâre-i `ömrüñi senüñ
Zeyn ola nâmuñ ile defter ü dîvân-ı kerem

Kerem defteri ve divanı, senin adın ile süslensin ve Allah, senin ömrünü uzun etsin.

74. Devletüñ dârını ma`mûr ide mi`mâr-ı ezel
Şöyle kim yüz süre işigüñe erkân-ı kerem

Ezeli mimar yani Tanrı, senin devletinin evini(ülkeni) ma'mur etsin. Öyleki, kerem sahipleri eşiğine yüz sürsünler.

VI

Hayâlî Bey

Kasîde-i

Hayâlî Bey, divanında yer alan Kerem Kasidesi'ni Kanunî Sultan Süleymân'a yazmıştır. 23 beyitlik bu kasidesi ile Kanunî Sultan Süleymân'ı övmüş ve ondan kendisine cömert davranmasını istemiştir.

1. Gerçi baş egmedi Cemşid ile Hakana kerem
Geldi kul oldu bu gün Şah Süleymâna kerem

Kerem, gerçi Cemşid ile Hakan'a baş eğmedi ama bu gün Şah Süleyman'a geldi, kul oldu.

2. Kızdırıp yüz dilemez dahi güneşten pertev
Nur-ı râyından ederse meh-i tâbâna kerem

---

[42] İncelediğimiz Kerem Kasidesi A. Nihad Tarlan'ın hazırladığı Hayâlî Divanı'nda Kaside-i Kerem başlığıyla yer almaktadır. Bkz. Tarlan;1992, 49-50

Kerem, parlak Ay'a Rebiülevvel ayının nurundan bağışlarsa, Ay yüzünü kızdırıp güneşten ışık dahi dilemez.

3. Dîdeye nûr durur Şah-ı cihân dâra sehâ
   Ziver-i mülk durur dâver-i devrâna kerem

Kerem, göze nur, cihan şahının evine cömertlik ve devrin hükümdarına süslü mülktür.

4. Âdeme bezl durur kâna güher ebre hayâ
   Güle bu reng yeter lâle-i Nu'mâna kerem

Kerem, insanoğluna bol bol verme, maden ocağına cevher ve buluta utanmadır.

5. Şehperin sûret-i maksûda edip âyîneler
   Sidre tavusu gibi başladı cevlâna kerem

Kanadının en uzun tüyü varlık âlemine ayna olunca kerem sidre makamının tavus kuşu gibi dolanmaya başladı.

6. Bir içim suyu diriğ eyledi İskenderden
   Ta'n ederse yeridir çeşme-i hayvâna[43] kerem

Kerem hayat çeşmesini ayıplarsa yeridir; çünkü o, İskender'den bir içim suyu esirgedi.

7. Yüzü suyu kılıcın yere dökülmüştü eğer
   Ber-zebân-aver olup gelmese meydana kerem

[43] Söz konusu terkip yararlandığımız divanda yanlışlıkla "Çeşme-i Hayvân" şeklinde yazılmıştır.

Kerem, söylendiği üzere çokça meydana gelmeseydi, kılıcın yüzü suyu yere dökülmüştü.

8. Ol nebâtat bitirdi bu sa'âdet semerin
   Neme benzer deyu ta'n eyledi bârâna kerem

Bu mutluluk meyvesini o bitkiler bitirdi. Kerem, yağmuru neyime benzemekte diyerek ayıpladı.

9. Yerler düştü yüzü oldu ol üftâde hacil
   Lutfun izhâr edicek zümre-i insâna kerem

Kerem insanlar topluluğuna cömertliğini gösterdiğinde, o düşkün, yerlere düştü, yüzü utancından kızardı.

10. Açtı himmet dolsun bir nice muhtâclara
    Dergeh-i şehten edip meclis-i şâhâne kerem

Şahlar degahından şahlar meclisine kerem edip sayısız muhtaclara himmet etti.

11. Bana geldikte kadeh kalmadı mı meydânda
    Yoksa eksik mi eder bezlini mihmâna kerem

Sıra bana geldiğinde meydanda kadeh mi kalmadı? Yoksa kerem misafirine bol bol saçmayı eksik mi eder?

12. Mülk temlîk edip başına gevher dökmüş
    Şâh Üveys ettiği dem Hazret-i Selmâna kerem

Şah , Hz. kerem ettiği zaman ona mülk verip başına cevher dökmüş.

[44] Veyse'l-Karanî'ye mensup anlamındadır. Tasavufta müridlerden birisi, kendinden önce gelip geçmiş birinin ruhaniyetinden feyz alarak sülûk görürse Üveysî adını alır.

13. Bîşe-i nazmı anun oldu şikâristânı
Cân yedirdise revâ ol kağan arslana kerem

Şiir ormanı onun av yeri oldu. Kerem, o arslan kağana can yedirse revadır.

14. Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rumda kim
Reşha-i kilkim eder, lücce-i ummâna kerem

Ben Anadolu'da o bereketli sözleri bol bol saçanım ki, kalemimin damlası, sızıntısı engin ummana kerem eder.

15. Gevher-i nazma şehâ tab'ı Hayâlîdir kân
Ma'den-i lûtfsun et gevher için kâna kerem

Ey padişah, şiir cevherinin kaynağı Hayâlî'nin tabiatıdır. Lutuf madenisin, cevher için kaynağa kerem et.

16. Şâhid-i devletinin gûşuna tak kim yaraşır
Olmağa ol sadefe şol dür-i yek-dâne kerem

O sadef gibi olan devletinin şahidinin kulağına şu keremin tek parça incisi tam anlamıyla yakışır.

17. Çarh çok gerdiş eder dehr bulup çok sûret
Erişince bana manend suhandâne kerem

Kerem benim gibi güzel söyleyene erişince, gökyüzü çok döner, dünya çok biçim değiştirir.

---

[45] Hz. Selmân, kelimesi ile Selmân-ı Farisî kastedilmektedir. Rivayete göre Selmân, başkanlığını Hz. Ali'nin yaptığı kırklardanmış. Kırklar için eline keşkül alıp halktan bir şeyler toplarmış. Bu nedenle de edebiyatımızda bir şeyler istemek, dilenmek anlamında kullanılmıştır.

18. Husrevâ saldı şikâyet elini dâmenine
Sun'-ı pâkim ki eder nûrunu a'yana kerem

Ey padişah, temiz kudretim şikayet elini eteğine saldı; çünkü kerem nurunu gözlere eder.

19. Şehdedir bezl hemân begler oluptur erzel
Bunlara hısset-i tab oldu emîrâne kerem

Bol bol saçma, derhal verme şahtadır. Beyler daha rezil oldular. Bunlara cimrilik huy oldu. Emirler gibi kerem eyle.

20. Birinin mansıbını bana inâyet kıl kim
Mehçe-i râyetimi ergüre keyvâna kerem

Birinin makamını bana lutfet ki, kerem, sancağımın üzerindeki küçük ayı Zuhal(Satürn) gezegenine erdirsin.

21. Ne şikâyet demidir lutf-ı inâyet varken
Şimdi mi etti beni garka ol ihsâna kerem

Lutuf ve bağışlama varken şikâyet zamanı mıdır? O bağışlamaya kerem beni şimdi mi gark etti?

22. Dirhem-i jâleyi ettikçe şeh-i mülk-i bahâr
Bağal-i gonca ile ceyb-i gülistâna kerem

Bahar mülkünün şahı çiğ tanesinin dirhemini goncanın koltuğu ile gül bahçesinin cebine kerem ettikçe,

23. Bula feyz ebr-i kefinden gül-i gülzâr-ı sehâ
Nûr ettikce şeh-i nâmiye agsana kerem

Kerem yerden biten dallara, budaklara nur ettikçe, cömertliğin gül bahçesinin gülü bulutunun köpüğünden bereket bulsun.

VII

Gelibolulu Mustafa

Gelibolulu Mustafa Âlî, divanında yer alan Kerem Kasidesi'ni Lala Mustafa Paşa'ya yazmıştır. Böylece divanında yer alan 37 beyitlik Kerem Kasidesi ile Kanuni Sultan Süleyman'ı övmüş ve ondan kendisine cömert davranmasını istemiştir.

1. Ey kefüñ kân-ı mürüvvet dehenüñ câ-yı kerem
   Her girânmâye sözüñ gevher-i deryâ-yı kerem

Ey eli cömertlik kaynağı, ağzı keremin yeri olan, her kıymetli sözün kerem okyanusunun cevheridir.

2. Bakışuñ `ayn-ı `inâyet turışuñ mahz-ı `atâ
   Ma`nîde zat-ı şerîfüñ gibi fehvâ-yı kerem

Bakışın lutfun aynısı, duruşun bağışlamanın ta kendisi; keremin manası zât-ı şerifin gibidir.

3. Hâme-i sihr eserüñ tut ki `asâ-yı Mûsî
   Tûr-ı hidmetde kefüñdür Yed-i Beyzâ-yı kerem

Tut ki senin sihirli kaleminin eseri Hz. Musa'nın asası, keremin parlayan eli de hizmet dağında elindir.

4. Zât-ı pâküñde `ayân lutf u sehâ envârı
   Rûşen âyîne-i tab`uñda tecellâ-ı kerem

---

[46] İncelediğimiz kerem kasidesi İ. Hakkı Aksoyak'ın hazırladığı "Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanlarının Tenkitli Metni" adlı eserde 31 kayıt numarası ile yer almaktadır. Bkz. Aksoyak;1999,91-93

Lutfun ve cömertliğin nurları senin tertemiz zatında görülür, keremin görüntüsü yaratılışının aynasında aydınlanır.

5. Münderic lafz-ı şerîfüñde hikâyât-ı sehâ
   Münakkaş sûret-i terkîb ile ma`nâ-yı kerem

Cömertliğin hikâyesi senin şerefli sözlerinin içinde keremin manası ile içi içe geçirilerek süslenmiştir.

6. Yaz u kîş gülşen-i lutfuñda tarâvet bâkî
   Her nihâlinde hezârân gül-i bûyâ-yı kerem

Yaz kış, lutfunun gül bahçesinde tazelik ve her taze sürgününde keremin kokusunun binlerce gülü bulunmaktadır.

7. Şâhid-i himmetüñ itmezse eger `arz-ı Cemâl
   Hergiz açılmaya mir`ât-ı mücellâ-yı kerem

Bağışlamanın şahidi eğer yüzünü göstermezse keremin parlak aynası asla açılmasın.

8. Niçe genc olsa tılısmını açar dest-i du`â
   Ne harâb olsa şeneldür anı bennâ-yı kerem

El açıp dua etmek nice hazinenin tılsımını açar, ne kadar harap olsa da keremin mimarı onu şenlendirir.

9. Zevkı lutf uykusunuñ kâbil-i ta`bîr olmaz
   Hayr olur kande ise tâlib-i rü`yâ-yı kerem

Lutf uykusunun verdiği zevki tarif etmek mümkün değildir. Keremin rüyasını dileyen her nerede olursa olsun iyi olur.

10. Kimdür ol şîr-i ner-i bîşe-i heycâ vü neberd
Kimdir ol nâmver-i sadr-ı mu`allâ-yı kerem

Kimdir, o savaş ve kavga ormanının erkek arslanı, kimdir o keremin namlı, yüce sadrazamı?

11. Mîr-i mîrân-ı Budin Hazret-i Paşa-yı kerîm
Mustafâ nâm u `alî-himmet ü Dârâ-yı kerem

Kerem sahibi, saygı değer, yüksek gayret sahibi ve keremin padişahı Budin Beylerbeyi Mustafa Paşa.

12. Hemdem-i şâh-ı kerem mahrem-i deryâ-yı `atâ
Menba`-ı cûd u sehâ maksad-ı aksâ-yı kerem

Her zaman keremin şahı, bağışlama deryasıyla içli dışlı olan, cömertliğin ve bağışlamanın kaynağı, keremin sonuncusu.

13. Şâhid-i bahtına meşşâta `inâyet nazarı
Manzar-ı himmeti mir`ât-ı musaffâ-yı kerem

Lutufkar bakışı, talihinin şahidine gelin süsleyen kadın; bağışlamasının görüntüsü, keremin aynasından süzülüşüdür.

14. Lutf u cûdı biri birine düşirdi kapusı
Her biri eyler işiginde müdârâ-yı kerem

Kapısı lutf ile cömertliği birbirine düşürdü. Her biri eşiğinde keremin dostu görünmeye çalışır.

15. Eylemez bencileyin hâke `inâyet nazarın
Gâh olur kim kapanur dîde-i bînâ-yı kerem

Gâh olur, keremin gören gözleri kapanır, benim gibi toprağa lutuf bakışlarıyla bakmaz.

16. Bulsa her lahzada biñ himmet ider bir şahsa
    Böyledür şân-ı şerîfinde takâzâ-yı kerem

Bulsa her bakışta bir şahsa binlerce himmet eder, onun şerefli şanında keremin ortaya çıkması böyledir.

17. İşi nâ-ehle `atâ câhile istignâdur
    Kıldı ol bahr-i sehâ `adl ile icrâ-yı kerem

İşi ehil olmayana bahşiş, cahile tok gözlülüktür. O cömertlik denizi, adalet ile keremi gerçekleştirdi.

18. Serverâ ehline sarf eyle mürüvvet nakdin
    Dehr-i fânîde müyesser ola ibkâ-yı kerem

Ey padişah, cömertlik parasını ehline ver ki şu geçici dünyada keremin devamı kolay olsun.

19. `Âlem içre keremüñ görmemiş âdem yokdur
    Sen tururken idemez bir kişi da`vâ-yı kerem

Âlem içinde senin keremini görmemiş insan yoktur. Sen duruken bir kişi keremin davasını edemez.

20. Kimine lutf u `atâ kimine ihsân u sehâ
    Ehl-i hâcâta nedür sende bu yagmâ-yı kerem

Kimine lutf ve bahşiş kimine cömertlik ve bağış, istek sahiplerine sendeki bu keremin yağması nedir?

21. Haber almış ki tutar cûd-u vücûduñ eteğin
Resm-i ebrûña esîr olmagadur râ-yı kerem

Keremin râ'sı, senin kaşının çizimine esir olmaktadır. Senin cömert vücudunun eteğini heber almış ki tutar.

22. Bir birinden kapışur cûd u sehâ muhtâcı
Der-i lutfuñda nedendür bu temâşâ-yı kerem

Lutfunun kapısında keremin bu gezintisi nedendir? Cömertlik ve bağışlama muhtacları onu birbirinden kapışmaktadır.

23. Yazıla lutfuñ eger hâme-i dür-pâşuñ ile
Bezl idüp söz güherin germ ola imlâ-yı kerem

Lutfun eğer inci saçan kaleminle yazılırsa, her biri birer cevher olan sözlerini bol bol saçıp keremin yazısını çokça yazsın.

24. Dest-i himmetle miyânuñ kucamaz kimse senüñ
Keremüñden buluruz lîk tesellâ-yı kerem

Kimse senin bağışlayıcı elinin ortasına ulaşamaz. Lâkin keremin tesellisini senin kereminden buluruz.

25. Behremend oldı kapuñda niçe sofî niçe şeyh
İhtiyâc ehli ile toldı zevâyâ-yı kerem

Nice sûfi nice şeyh senin kapında hissedar oldu. Keremin zâviyeleri ihtiyac ehli insanlarla doldu.

26. Her diyâruñ fukarâsı çekilüp gitmededür
Bildiler hâk-i derin Ka`be-i `ulyâ-yı kerem

Her diyârın fakirleri çekilip gitmektedir. Kapının toprağını keremin pek yüce Ka`besi bildiler.

27. Şöyle bezl itdüñ ile avuc avuc sîm ü zeri
    Himmetüñ göklerini tutdı Süreyâ-yı kerem

Ey keremin parlak yıldızı, altın ve gümüşü şöyle avuc avuc saçtığın için bağışlaman gökleri tuttu.

28. Yalıñuz gördügiçün Hızr hayât âbından
    Gelemez bezmüñe ol bâdiye-peymâ-yı kerem

Hızr ölümsüzlük suyunu yalnız gördüğü için o keremin geçiciliğini ölçen gelemez.

29. Serverâ lutf ile añsañ n'ola `Âlî kulunı
    Ol dahi kalmasa `ahdüñde müberrâ-yı kerem

Ey padişah! `Âlî kulunu lutf ile ansan, ona lutufta bulunsan ne olur? O dahi ahdinde keremden aklanmış kalmasa.

30. Hak bilür dâ`î-i dergâhuñ o vassâfuñdur
    Müstehakdur ne kadar kılsa temennâ-yı kerem

Allah bilir dergahının duacısı o övücündür. Bu yüzden ne kadar keremini dilese hakkıdır.

31. Bezmüñ ümmîdi gelür göñline çünkim her dem
    Lâzım oldı aña va`llâhi hedâyâ-yı kerem

Meclisinin ümidi gönlüne gelmektedir-onu ümit etmektedir-; çünkü keremin hediyeleri ona her zaman lazım oldu.

32. İltifâtuñ durur ancak garazum yoksa şehâ
Bendedür nazm-ı güher-pâşuma lâlâ-yı kerem

Ey padişah! Maksadım ancak iltifatındır. Yoksa keremin sadrazamına şiirin cevherlerini saçma bendedir.

33. Şimdi ashâb-ı keremden saña beñzer yokdur
Ki nazîrüñ göremez nerkis-i şehlâ-yı kerem

Şimdi kerem sahiplerinden sana benzer yoktur ki keremin elâ gözü benzerini göremez.

34. Devr-i lutfuñda çü nazm ehline ragbet kılduñ
Dest-i ihsânuñ ile eyledüñ inşâ-yı kerem

Lutfunun zamanında nazm ehline(şâirlere) iltifat ettiğin için bağışlayıcı elin ile keremi meydana getirdin.

35. Sende hatm oldı sehâ lutfıñı itdüñ icrâ
Saña şâyestedür evsâf-ı müsemmâ-yı kerem

Lutfunu gerçekleştirdin, cömertlik sende tamama erdi, kerem isminin özellikleri sana yakışmaktadır.

36. İsterin Hazret-i Hak'dan ki cinân bâgında
Eksük olmaya yanuñdan gül-i ra`nâ-yı kerem

Yüce Allah'tan isterim ki; cennetler bağında keremin açılmamış gonca gülü yanından eksik olmasın.

37. Lutf u ihsân ile meşhûr-ı cihân ola tapûñ
Bileler hâk-i derüñ `anber-i sârâ-yı kerem

Kapın lutf ve ihsân ile cihânda meşhûr olsun, kapının toprağını keremin saf anberi bilsinler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KEREM KASİDELERİNİN BİÇİM YÖNÜNDEN TANITILMALARI VE KARŞILAŞTIRILMALARI

3.1. Vezin

Nazire tanımında altı çizilen hususlardan biri nazirenin kendisine nazire yazılan şiirle, yani çalışmamızın tamamında "zemin şiir" olarak adlandırdığımız şiirle aynı vezinde olması gerektiğidir. Araştırmamıza konu olan Kerem kasidelerinin tamamı aruzun Feilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün kalıbıyla yazılmışlardır.

Şeyhî:
Hurrem erdi bu kerâmetli gün ey kân-ı kerem
Iyş u zevk et ki fedâdır yoluna cân-ı kerem
Ş/1

Ahmed Paşa:
Yine ıyd oldı bugün irdi çü devrân-ı kerem
Zevk u ayş et yine hurrem olup ey kân-ı kerem
AP1/1

Ahmed Paşa:
Ey muhit-i keremün katresi ummân-ı kerem
Bağ-ı cûd ebr-i kefinden tolu bârân-ı kerem
AP2/1

Necâtî Bey:
Gerçi baş egmedi Cemşid ile Hakana kerem
Geldi kul oldu bu gün Şah Süleymâna Kerem
NB/1

Hayâlî Bey:
Hamdü lillāh kim irişdi yine devrān-ı kerem
Baht ile çıkdı şeref tahtına sultān-ı kerem
HB/1

Cem Sultan:
İy sicill-i şiyemün matla'ı divān-ı kerem
Nām-ı cūdunla bulur zinet-i 'ünvān-ı kerem
CS/1

Gelibolulu Mustafa Ali:
Ey kefüñ kân-ı mürüvvet dehenüñ câ-yı kerem
Her girânmâye sözüñ gevher-i deryâ-yı kerem
GMA/1

Bu vezin, aruzun diğer vezinlerine nazaran Türkçe'ye uygunluğu sayesinde şairlere konuşma dilinin söyleyiş kolaylığını sağlamasıyla tanınmaktadır. Kerem kasidesi yazan şairlerimizin tamamının da veznin bu özelliğinden yararlanarak kerem kasidelerini konuşuyormuş gibi yazdıkları görülmektedir.

3.2. Kâfiye ve Redif

Nazire tanımında altı çizilen bir diğer husus da nazirenin kendisine nazire yazılan şiirle, yani zemin şiirle[1] aynı kâfiyede olması gerektiğidir. Araştırmamıza konu olan kasidelerin tamamında "kerem" kelimesi redif olarak kullanılmıştır. Bu nedenle bu kasideler rediflerine göre Kerem Kasideleri olarak adlandırılmışlardır.

Kerem kasidelerinde şairler tarafından iki farklı kâfiye kullanılmıştır. Bunlardan birincisi ilk kerem kasidesi şairi Şeyhî ile ona nazire yazan Ahmed Paşa, Necâtî Bey, Hayâlî Bey, Cem Sultan ve Behişti Ahmed Sinan Çelebi'nin kullandıkları "ân" tam kâfiyesidir.

Şeyhî Kerem Kasidesi'nde aşağıdaki kâfiye kelimelerini kullanmıştır:

anı devrân kân nisân

[47] Çalışmamızda kendisine nazireler yazılan şiiri ifade etmek için biz de M. Fatih KÖKSAL'ın kullandığı "zemin şiir" ifadesini tercih ettik. bkz.Köksal; 2003,228

bostân	divân	kanı	Osmân
bürhân	evân	meydân	pâyân
cân	eyvân	mihmân	sultân
dermân	hân	mizân	
destân	hayvân	nân	

Kasidede kafiye Arapça ve Farsça kelimelerden oluşturulmuştur. Kafiyeyi oluşturan Arapça ve Farsça kelimeler -birkaçı (anı, kanı) dışında- diğerleri izafet terkibi(isim tamlaması) ilişkisi içerisinde verilmiştir.

Ahmed Paşa, Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde kâfiyeyi şu kelimelerle oluşturmuştur:

anı	dırahşân	hirmân	nisân
atşân	divân	imkân	Rıdvân
a'yân	efşân	kân	sultân
bostân	eyvân	kizân	şân
burhân	giribân	meydân	şekeristân
damân	gülistân	mizân	tâbân
devrân	hayvân	nân	ummân

Bu kasidede de kafiye Arapça ve Farsça kelimelerden oluşturulmuştur. Kafiyeyi oluşturan Arapça ve Farsça kelimeler -"anı" dışında- diğerleri isim tamlaması ilişkisi içerisinde verilmiştir.

Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed Han'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde kâfiyeyi şu kelimelerle oluşturmuştur:

anı	divân	kân	sultân
a'yân	efşân	kanı	şân
bârân	eyvân	mihmân	şekeristân
bostân	fermân	mizân	ummân
bürhân	giribân	nân	unvân
çevgân	gülistân	nisân	
damân	hân	reyhân	
devrân	hayvân	Rıdvân	

Bu kasidede de kafiye Arapça ve Farsça kelimelerden oluşturulmuştur. Kafiyeyi oluşturan Arapça ve Farsça kelimeler -birkaçı (anı, kanı) dışında- diğerleri isim tamlaması ilişkisi içerisinde verilmiştir.

Necâtî Bey, Şehzâde Mahmûd'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde kâfiyeyi şu kelimerle oluşturmuştur:

bârân	drahşân	handân	sultân
bühtân	eyvân	hayvân	Süleymân
dâmân	fermân	ihsân	şân
der-bân	firâvân	imân	tâbân
destân	gülistân	imkân	ummân
devrân	Hâkân	kân	zındân
divân	hân	kanı	

Bu kasidede de kafiye Arapça ve Farsça kelimelerden oluşturulmuştur. Kafiyeyi oluşturan Arapça ve Farsça kelimeler –"kanı" dışında- diğerleri isim tamlaması ilişkisi içerisinde verilmiştir.

Cem Sultan'ın, kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin kâfiye kelimeleri şunlardır:

agsân	devrân	hayvân	payân
anı	dihkân	hirmân	peşimân
avân	dirahşân	hullân	reyhân
a'yân	divân	ihsân	Rıdvân
bârân	dükkân	imkân	sultân
bedehşân	efşân	insân	Süleymân
bustân	erkân	kân	şân
bürhân	elhân	kanı	şebistân
cân	erzân	Ken'ân	şekeristân
cevelân	fermân	kurbân	tufân
çevgân	gerdân	Lokmân	ummân
dâmân	giribân	mercân	uryân
dendân	gülistân	meydân	ünvân
der-bân	hakan	müjgân	zindân
dermân	hân	nân	
destân	handân	noksân	

Bu kasidede de kafiye Arapça ve Farsça kelimelerden oluşturulmuştur. Kafiyeyi oluşturan Arapça ve Farsça kelimeler -birkaçı (anı, kanı) dışında- diğerleri isim tamlaması ilişkisi içerisinde verilmiştir.

Hayâlî Bey, Kanunî Sultân Süleymân'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde kâfiyeyi şu kelimelerle oluşturmuştur:

agsan	emîrân	kân	suhandân
arslan	gülistân	keyvân	Süleymân
a'yân	hâkân	meydân	şahân
bârân	hayvân	mihmân	tabân
cevlân	ihsân	Nu'mân	ummân
devrân	insân	Selmân	yek-dân

Bu kasidede de kafiye Arapça ve Farsça kelimelerden oluşturulmuştur. Kafiyeyi oluşturan Arapça ve Farsça kelimeler isim tamlaması ilişkisi içerisinde verilmiştir.

İkinci kâfiye ise Gelibolulu Mustafa Ali'nin kullanmış olduğu "â" kâfiyesidir.

Gelibolulu Mustafa Ali, Mustafa Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde kâfiyeyi şu kelimelerle oluşturmuştur:

aksâ	hedâyâ	mücellâ	Süreyâ
bennâ	ibkâ	müdarâ	şehlâ
beyzâ	icrâ	temâşâ	takazâ
bînâ	imlâ	müsemmâ	tecellâ
bûyâ	inşâ	tesellâ	temennâ
câ	lâlâ	peymâ	ulyâ
Dârâ	ma'nâ	râ	yagmâ
da'vâ	mu'allâ	ra'nâ	zevâyâ
deryâ	musaffâ	rü'yâ	
fehvâ	müberrâ	sârâ	

Bu kasidede de kafiye Arapça ve Farsça kelimelerden oluşturulmuştur. Kafiyeyi oluşturan Arapça ve Farsça kelimeler isim tamlaması ilişkisi içerisinde verilmiştir.

Görüldüğü üzere Gelibolulu Mustafa Ali, zemin şiirde yer alan ve sonraki şairlerin de rağbet ettikleri "ân" kâfiyesini kullanmamıştır.

Ayrıca Şeyhî, Ahmed Paşa, Necâtî Bey ve Cem Sultan'ın kasideleri incelendiğinde ara ara kâfiye bulmakta zorlandıkları ve bu güçlüğü daha önce kullandıkları kelimeleri tekrarlayarak aştıkları görülür. İncelenildiğinde Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'nde:

“Nân” kelimesini tekrarladığı görülür.

Ahmed Paşa’nın divanında 27 numara ile yer alan ve devrin vezirlerinden Mahmud Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’nde ise:

“Girîban, nisân, sultân, defter ü divan, kân, nân, anı, ummân ve gülistân” kelimelerini tekrarladığı görülür.

Der Medh-i Sultan Mehmed Hân başlığıyla yer alan Fatih Sultan Mehmed’e yazdığı Kerem Kasidesi’nde ise:

“Nân” kelimesini tekrarladığı görülür.

Necâtî Bey ise Kerem Kasidesi’nde:

“Hân, sultân ve ummân” kelimelerini tekrar kullanmıştır.

Cem Sultân ise Kerem Kasidesi’nde:

“Bârân, kân, kanı, ummân, sultân, unvân, divan ve hân” kelimelerini tekrar kullanmıştır.

Yukarıda zikrettiğimiz dört şairin tersine Hayâlî Bey ve Gelibolulu Mustafa Ali’nin kerem kasidelerinde tekrarlanan kelime yer almamaktadır. Bunu Hayâlî Bey’in Kerem Kasidesi’nin diğer şâirlerin kerem kasidelerine göre hacimce daha kısa olmasına; Gelibolulu Mustafa Ali’nin ise farklı bir kafiye kullanmasına bağlayabiliriz.

Şairler kafiyeyi oluştururken Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmışlardır. Şairlerin kafiyeyi oluştururken kullandıkları kelimelere dikkat edildiğinde, zihinlerinde beliren hayal ve düşünceleri daha rahat ifade edebilmek için “girîban, nisân, sultân, divân, kân, nân, ummân ve gülistân…” gibi somut kelimelerden bolca yararlandıkları görülür. Bununla birlikte “a’yân, dirahşân, atşân, efşân, suhandân, tabân…” gibi sıfat olarak kullanılan soyut kelimeler yardımıyla da methettikleri kişileri övmüşlerdir.

3.3. Beyit Sayıları

Nazirenin tanımının yer aldığı sözlüklerde ve edebiyat nazariyesi kitaplarında nazirelerin beyit sayıları ile ilgili herhangi bir bilgi ve kayıt yer almamakla birlikte biz kerem kasidelerini bu yönüyle de incelemeyi uygun gördük.

İncelememiz sonunda kerem kasidelerinin beyit sayıları açısından farklı olduklarını tespit ettik. Kerem kasidelerinin ilki olan ve Şeyhî tarafından yazılmış olan Kerem Kasidesi yirmi iki beyitten ibarettir. Ahmed Paşa’nın kerem

kasidelerinden biri kırk iki diğeri otuz beş beyitten, Necâtî Bey'in Kerem Kasidesi otuz iki beyitten, Cem Sultan'ın Kerem Kasidesi yetmiş dört beyitten, Hayâlî Bey'in Kerem Kasidesi yirmi üç beyitten ve Gelibolulu Mustafa Ali'nin Kerem Kasidesi otuz yedi beyitten oluşmuştur. Behişti Ahmed Sinan Çelebi'nin Kerem Kasidesi'ne ulaşılamadığı için beyit sayısı hakkında bir bilgi elde edilememiştir. Kerem kasidelerine bu açıdan göz atıldığında şairlerin zemin şiirdeki beyit sayısını takip etme gibi bir endişe içerisinde olmadıkları gözlenmektedir.

	Ş	AP-1	AP-2	CS	NB	HB	GMA.
Nesip	3	1	-	-	1	-	-
Girizgah	1	1	-	-	-	-	-
Methiye	16	38	29	66	29	13	35
Fahriye	-	-	-	-	-	5	-
Dua	2	2	6	8	2	5	2
TBS	22	42	35	74	32	23	37

Kasidelere bölümleri ve bu bölümlerin beyit sayıları açısından dikkat edildiğinde, kasidelerin beyit sayılarındaki farklılıkların şairlerin özellikle methiye bölümünü uzun veya kısa tutmalarından kaynaklandığı görülmektedir. Özellikle Cem Sultan'ın kardeşi II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin methiye bölümünü diğer şairlere nazaran daha geniş tutması dikkat çekicidir. Benzer durumu Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde de görmekteyiz. Bu iki kaside, işlenilen bir suçun bağışlanması dileğiyle yazılmış olmaları açısından diğer kasidelerden konu olarak farklı olmakla birlikte bu yönüyle kendi içerisinde bir ortaklık arz etmektedir. Ahmed Paşa ve Cem Sultan işledikleri suçtan dolayı ölümle cezalandırılmak korkusuyla suçlarının affedilmesini sağlayabilmek için methiye bölümünde padişahı bolca övmüşlerdir. Bu da methiye bölümünün uzun olmasına neden olmuştur. Diğer kerem kasideleri ise maddi bir menfaat elde edebilmek için yazıldıklarından şairlerin methiye bölümüne Ahmed Paşa ve Cem Sultan kadar özen göstermedikleri söylenebilir.

Şeyhî'nin üç beyitten oluşturduğu nesip bölümünü Ahmed Paşa ve Necâtî Bey birer beyitle gerçekleştirirken diğer şairler ise kasidelerine methiye bölümüyle başlamışlardır.

Burada dikkati çeken bir diğer nokta da kasidelerin dua bölümüdür. İncelediğimiz yedi kasideden beşinde şairler dua bölümünü ikişer beyitten oluştururken Ahmed Paşa –Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde- ve Hayâlî Bey dua bölümüne diğer şairlere nazaran daha çok yer vermiştir. Onlar methettikleri kişiler hakkındaki iyi dilek ve temennilerini uzun uzun dua ederek dile getirirken aynı zamanda bu duaların gerçekleşmesi için kendilerine bir sadaka verilmesini de beklemektedirler.

Midhatın bülbülünü gam kafesinde koma kim
Hayfdır tûtîye zehr ey şekeristân-ı kerem

AP2/25

Beytinde görüldüğü üzere Ahmed Paşa için bu sadaka suçunun affedilmesi iken;

Şehdedür bezl heman begler olubdur erzel
Bunlara hısset-i tab` oldu emirâne kerem

HB/19

Birinün mansıbını bana `inâyet kıl kim
Mehçe-i râyetümi ergüre keyvâna kerem

HB/20

Hayâlî Bey için yukarıdaki beyitlerden de anlaşılacağı üzere elde etmek istediği maddi bir menfaattir.

3.4. Bölümleri

Kerem kasidelerini bölümlerine göre incelediğimizde Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'ni nesip, girizgâh, methiye ve dua bölümlerinden oluşturduğu görülür.

Nesip bölümü üç, girizgâh bölümü bir, methiye bölümü on altı ve dua bölümü iki beyitten oluşmaktadır. Görüldüğü üzere Şeyhî, methiye bölümüne diğer bölümlerden daha çok yer vermiştir. Bu durum kasidenin ve kasideyi oluşturan bölümlerin yazılış amacından kaynaklanmaktadır. Şeyhî, Kerem Kasidesi'ni maddi bir menfaat elde edebilmek için yazdığından kasidenin nesip, girizgah ve dua bölümlerini kısa tutmuş Germiyanoğlu Yakup Bey'in övgüsünün

yer aldığı methiye bölümüne ise daha çok yer vermiştir. Böylece Germiyanoğlu Yakup Bey'i cömertliğinden dolayı bolca övebilme imkânı bulmuştur

Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'nde her zaman kasidelerde görmeye alıştığımız fahriye bölümü yer almamaktadır. Bir şeyler istemek için methiye bölümünde övdüğü Germiyanoğlu Yakup Bey'in büyüklüğüne gölge düşürmemek için fahriye bölümüne yer vermediğini sanıyoruz. Böylece kasidede Germiyanoğlu Yakup Bey'in övgüsü sadece kelimelerle yapılmamış aynı zamanda kasidede geleneksel olarak yer alması gereken fahriye bölümüne yer verilmeyerek geliştirilmiştir.

Şeyhî, nesip bölümünde tasvir geleneğine uygun olarak tasvirde bulunmuştur. Zevkin, eğlencenin ve sevincin hâkim olduğu kerâmetli bir günden, kutlu bir zamandan bahsetmiştir. Bu, Germiyanoğlu Yakup Bey'in halkıyla bir araya geleceği, görüşeceği gündür.

Kerem ehlin bu gece seyr cihânında görüp
Soraram bunlara kim n'oldu sehâ kanı kerem

Ş/4

diyerek girizgâh bölümünü oluşturmuş ve asıl konuya giriş yapmıştır.

Kasidenin asıl konusunu Şeyhî'nin Germiyanoğulları'ndan Süleyman Şah'ın oğlu Yakup Bey'e (II.) yapmış olduğu övgü oluşturmaktadır.

Bu övgünün yer aldığı methiye bölümünde ise Yakup Bey'in cömertliğinden ve bağışlayıcılığından bahsedilmiştir. Yakup Bey fevkalade cömert imiş. Hatta Edirne'ye gidip-dönerken, bütün parasını daha Gelibolu'ya geldiği zaman kendi muhafızı olan askere sarf etmiş ve Murad II.'dan para istemiştir. Bunun üzerine kendisine para gönderen Sultan Murad:

—Huda bize bir birader verdi ki, ülkesinin hasılatından fazla bizim memalikimizin varidatı dahi harcına yetişmez." demiştir. (Uzunçarşılı; 1988, 770)

Dua bölümünde ise ilk önce cömertliğin önsözünün Germiyanoğlu Yakup Bey'in adı ile cömertliğin defterinin ve divanın ise özellikleri ile yazılması istenilmiştir.

Eğer cömertliğin defteri ve divanı yazılacaksa bunun Yakup Bey'in vasıflarıyla yazılması gerektiği düşünülmüştür. Böylece okuyucuda Yakup Bey'in cömertliğinin bir divan teşkil edecek kadar çok olduğu düşüncesi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bilindiği üzere önsözler divanlar hakkında önemli bilgilerin ve açıklamaların yer aldığı bölümlerdir. Divanlar tertip edilirken ilk sayfada yer alırlar. Bu da bizlere onların divanda yer alan diğer bölümlerden daha önemli ve değerli olduklarını işaret etmektedir. Üstelik söz konusu olan cömertliğin divanı ise ve bu divanda da tarihte yaşamış, cömertlikleriyle tanınmış kişiler yer almaktaysa divanın başında yani önsözünde kimin yer aldığı önemlidir.

Ayrıca cömertliğin ekmeğinin ve kurtuluşun suyunun Germiyanoğlu Yakup Bey'in (II.) eşiğinden verilmesi istenilmiştir. Burada "ekmek, cömertlik, eşik" sözcükleri ve onların çağrışımlarıyla Yakup Bey'in cömertliği vurgulanmış, "kurtuluş, su, eşik" sözcükleri ve bunların çağrışımlarıyla da onun bağışlayıcılığı ifade edilmiştir.

Ona nazire yazan Ahmed Paşa, divanında 27 numara ile yer alan ve devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem kasidesinde bu plâna uymuş ve Kerem kasidesini nesip, girizgâh, methiye ve dua bölümlerinden oluşturmuştur.

Nesip bölümü bir, girizgâh bölümü bir, methiye bölümü otuz sekiz ve dua bölümü iki beyitten oluşmaktadır. Görüldüğü üzere Ahmed Paşa da Şeyhî gibi methiye bölümüne diğer bölümlerden daha çok yer vermiştir. Böylece o da Mahmud Paşa'yı ilmi, adaleti ve cömertliğinden dolayı bolca övebilme imkânı bulmuştur.

Ahmed Paşa nesip bölümünde yine şenlenip eğlenilmesini istemiştir. Çünkü bugün cömertliğin zamanı ermiştir. Yine bayram olmuştur.

Ahmed Paşa:

Dest-i cûdunla senin âm olalı ihsânın
Kapına geldi umar âb-ı sehâ nân-ı kerem

AP1/2

diyerek girizgah bölümünü oluşturmuş ve asıl konuya giriş yapmıştır.

Kasidenin asıl konusunu Ahmed Paşa'nın Mahmud Paşa'ya yapmış olduğu övgü oluşturmaktadır. Bu övgüden oluşan methiye bölümünde ise, cömertliğinden, merhametinden, tabiatının güzelliğinden, ilim sahibi oluşundan, adâletinden, cisminin güzelliğinden, Âsaf –ı devrân (sâhib-i tedbîr ve sâhib-i re'y) oluşundan, ruhunun yüceliğinden, cömertlik denizinin mayası, cömertliğin ve kurtuluşun kaynağı olmasından, sadakatin merkezi ve cömertliğin delili olmasından, Hz. İsa gibi nefesinde hayat bulunmasından bahsedilmiştir.

Dua bölümünde ise bağışlamanın ve talihin nâmesinin şerefli adıyla, lutuf defteri ve divanının cömertliğiyle yazılması; Mahmud Paşa'nın devlet ile otururken yerin ve göğün onun övgüsünü okuması, tahtının gökyüzü, menzilinin köşk olması istenilmiştir.

Ancak Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Der Medh-i Sultan Mehmed Hân başlıklı Kerem Kasidesini ise değişikliğe giderek sadece methiye ve dua bölümlerinden oluşturmuştur. Methiye bölümü yirmi dokuz, dua bölümü ise altı beyitten oluşmaktadır. Ahmed Paşa ikinci olarak yazdığı bu Kerem Kasidesi'nde nesip ve girizgâh bölümlerine yer vermemiş ve doğrudan methiye bölümü ile kasidesine başlamayı uygun görmüştür. O bu tutumuyla kasidede methiye bölümüne verdiği önemi vurgulamış ve Fatih Sultan Mehmed'in övgüsünü bolca yapabilme imkânına kavuşmuştur. Burada dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise dua bölümünün iki yerine altı beyitten oluşmasıdır. Diğer kerem kasidelerinden daha uzun olan bu duada Fatih Sultan Mehmed'in cömertliğinin ve bağışlayıcılığının sonsuza kadar sürmesi istenirken, bu sonsuzluk isteği duanın uzatılmasıyla da pekiştirilmiştir.

Methiye bölümünde Fatih Sultan Mehmed'i cömertlik denizi, lutuf yağmuru, zafer sabahının kaynağı, zekâ güneşi, hayâ bulutu, dünya sultanlarına taç giydiren sultan, cömertliğin delili, melek huylu melik, lutuf kaynağı, cömertlik güneşi… gibi sıfatlarla nitelemiş ve hem peygamber hem de ünlü bir sultan olan Hz. Süleymân'a benzetmiştir.

Dua bölümünde ise iyilikseverlik ülkesinde vefa hükmü geçtikçe, bağışlama sarayında lutuf divanı durdukça, insanlar âleminde bağışlamanın kulları oldukça ve cihan da lütuf fermanına bağlı bulundukça, cömertliğin temelinin, iyiliğinin eliyle atılması; lutuf sarayının da itibar ve onurunun derecesiyle yücelmesi, feleğin, düşmanlarını mübarek bayramında kurban etmesi; onun da dostlarına cömertlik suyu ile lütuf ekmeğini ihsan etmesi, düşmanının ömrünün tarih gibi sona ermesi, ikbal yani mutluluk kitabının, onun adını kendisine lütuf unvanı yapmasını dilemiştir.

Cem Sultan kardeşi II. Bayezid'e yazdığı Kerem kasidesinde Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem kasidesini örnek almış, kasidesini methiye ve dua bölümlerinden oluşturmuştur. Gerek yazılış nedeni gerekse kasidede uyguladığı plan ve kasideyi oluşturan bölümlerin uzunluğu Cem Sultan'ın Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem

kasidesini kendisine örnek aldığının kesin birer delilidir. Methiye bölümü altmış altı, dua bölümü ise sekiz beyitten oluşmaktadır. Methiye ve dua bölümünün bu kadar uzun olması Ahmed Paşa'dan farklı olarak kasidesini içinde bulunduğu durumu, isteklerini, ricalarını ve dualarını anlatan bir mektup şeklinde yazmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Cem Sultan methiye bölümünde kardeşi II. Bayezid'i Allah'ın nurlarına mazhar, safâ mülkünün övüncü, vefâ tahtının dayanağı, dinin ve milletin şerefi, yeryüzünün padişahı, lutuf kaynağı… gibi sıfatlarla nitelemiş ve Hüsrev, Rüstem, Feridun ve Dâra gibi tarihte yaşamış, soylulukları ve cömertlikleriyle ünlü olan padişahlara, sultanlara ve şahlara hatta Hz. Süleyman, Hz. Lokman, Hz. Nuh, Hz. Yusuf gibi peygamberlere benzetmiştir.

Diğer şairlerden farklı olarak Cem Sultan:

Gel du'â başla yiter söyle şikâyet sözini

Çünki vâkıf-durur ahvâlüñe ol hân-ı kerem

CS/67

Beytiyle methiye bölümünü sona erdirmiş ve dua bölümüne geçildiğini işaret etmiştir.

Dua bölümünde ise saflık âleminin canlılarını zinde kıldıkça, lütuf, insanı cömertliğiyle kul, köle ettikçe; vefânın hükmü eğlence mülkünün içine geçtikçe, lütfun bağışı meşhur oldukça; cömertliğin çadırı eğlence köşkünde kuruldukça, lütuf meydanı vefânın övgüsünü söyledikçe; cömertlik defterinin önsözü bağışlama, lütuf nâmesinin unvanı vefâ oldukça; Allah'ın II. Bayezid'in ömrünü arttırmasını, lütuf defteri ve divanını nâmı ile süslemesini, ezeli mimarın, devletinin yurdunu lütuf erkanını eşiğine yüz sürdürecek biçimde bayındır etmesini dilemiştir.

Gelibolulu Mustafa Ali de Ahmed Paşa ve Cem Sultan gibi Kerem kasidesini methiye ve dua bölümlerinden oluşturmuştur. Methiye bölümü otuz beş, dua bölümü ise iki beyitten oluşmaktadır. Böylece o da methiye bölümünde Lala Mustafa Paşa'yı cömertliğinden dolayı bolca övebilme imkânı bulmuştur.

Gelibolulu Mustafa Ali methiye bölümünde padişahın elini mürüvvet kaynağı, ağzını lütuf yeri, bakışını kıymetli gözlerin lütfu, duruşunu ise cömertliğin ta kendisi olarak nitelemiştir.

Dua bölümünde ise Allah'tan cennetler bağında lütfun güzel gülünün yanından eksik olmamasını, kapısının cihanda lütuf ve ihsân ile meşhur olmasını ve kapısının toprağını lütfunun katkısız anberi bilmelerini istemiştir.

Necâtî Bey ise Kerem kasidesini Şeyhî, Ahmed Paşa, Cem Sultan ve Gelibolulu Mustafa Ali'den farklı olarak nesip, methiye ve dua bölümlerinden oluşturmuştur. Nesip bölümü bir, methiye bölümü yirmi dokuz, dua bölümü ise iki beyitten oluşmaktadır.

Necâtî Bey, nesip bölümünde lutuf sultanının baht ile şeref tahtına çıktığı zamandan (lutûf zamanından) şükrederek bahsetmiştir.

Necâtî Bey, methiye bölümünde ise şehzâde Mahmud'u şehzâdelerin ve hürlerin beyi, Allah'ın gölgesi ve cömertliğin sultanı olarak nitelemiştir.

Dua bölümünde ise âlem kutlu bayram ile sevinçli, insanlar lütuf fermanına tâbi oldukça; Allah'ın gecesini kadir gecesi, gününü bayram günü etmesini ve şehzâde Mahmud'u şeref tahtında görmeyi istiyor.

Hayâlî Bey ise Kerem kasidesini Şeyhî, Ahmed Paşa Cem Sultan, Gelibolulu Mustafa Ali ve Necâtî Bey'den farklı olarak methiye, fahriye ve dua bölümlerinden oluşturmuştur. Methiye bölümü on üç, fahriye bölümü beş, dua bölümü ise beş beyitten oluşmaktadır.

Hayâlî Bey methiye bölümünde lütfun, Cemşid ile Hakana baş eğmediğini ama bugün gelip Şah Süleymân'a (Kanunî Sultân Süleymân'a) kul olduğunu belirterek onu övmüştür.

Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rumda kim
Reşh-i kiklim eder lücce-i ummâna kerem

HB/14

Beytinde de görüldüğü gibi Hayâlî Bey, fahriye bölümünde kendisini şiir cevherinin kaynağı olarak gösteriyor. Kendisini Anadolu'da o bereketli sözleri bol bol saçan, kaleminin sızıntısını engin ummana lütuf olarak niteliyor.

Hayâlî Bey dua bölümünde ise bahar mülkünün şahı çiğ tanesinin dirhemini goncanın koltukaltı ile gül bahçesinin cebine lütuf ettikçe; ışık, yerden biten şaha, dallara lütuf ettikçe; kurtuluşun gül bahçesinin gülünün Kanunî Sultân Süleymân'ın cömert elinden feyiz, bereket bulmasını istiyor.

Görüldüğü üzere Şeyhî'nin Kerem kasidesinde uyguladığı yazış yöntemini sadece Ahmed Paşa devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem kasidesinde uygulamıştır. Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e

yazdığı Der Medh-i Sultan Mehmed Hân adlı Kerem kasidesinden itibaren kendisine nazire olarak yazılan diğer Kerem kasidelerinde ise farklı yazış yöntemleri uygulanmıştır. Kerem kasidesi yazan şairlerden sadece Hayâlî Bey kasidesinde fahriye bölümüne yer vererek şairliğini ve dolayısıyla da kendisini övmüştür. Tüm şairler kasideyi oluşturan bölümlerden methiye bölümüne diğer bölümlere nazaran daha çok önem ve yer vermişlerdir. Bu durum kerem kasidelerinin yazılış amaçlarından kaynaklanmaktadır. Şairlerin bir menfaat ya da bağışlanma umarak kaside sundukları kişilerin övgülerine diğer bölümlere nazaran daha çok yer vermeleri gayet doğaldır.

3.5. Karşılaştırma

Yukarıda da belirttiğimiz üzere kerem kasidelerinin tamamında şairler aruzun Feilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün kalıbını kullanmışlardır.

Araştırmamıza konu olan kasidelerin tamamında redif olarak “kerem” kelimesi kullanılmıştır.

Kerem kasidelerinde şairler tarafından iki farklı kâfiye kullanılmıştır. Bunlardan birincisi ilk kerem kasidesi şairi Şeyhî ile ona nazire yazan Ahmed Paşa, Necâtî Bey, Hayâlî Bey, Behişti Ahmed Sinan Çelebi ve Cem Sultan’ın kullandıkları “ân” tam kâfiyesidir.

İkinci kâfiye ise Gelibolulu Mustafa Ali’nin kullanmış olduğu “â” tam kâfiyesidir.

Görüldüğü üzere Gelibolulu Mustafa Ali, zemin şiirde yer alan ve sonraki şairlerin de rağbet ettikleri “ân” kâfiyesini kullanmamıştır.

Ayrıca Şeyhî, Ahmed Paşa, Necâtî Bey ve Cem Sultan’ın kasideleri incelendiğinde ara ara kâfiye bulmakta zorlandıkları ve bu güçlüğü daha önce kullandıkları kelimeleri tekrarlayarak aştıkları görülür.

Yukarıda zikrettiğimiz dört şairin tersine Hayâlî Bey ve Gelibolulu Mustafa Ali’nin kerem kasidelerinde tekrarlanan kelime yer almamaktadır.

Şairler kafiyeyi oluştururken Arapça ve Farsça kelimeleri kullanmışlardır. Şairlerin kafiyeyi oluştururken, zihinlerinde beliren hayal ve düşünceleri daha rahat ifade edebilmek için “girîban, nisân, sultân, divân, kân, nân, ummân ve gülistân…” gibi somut kelimelerden bolca yararlanmışlardır.

Kerem kasidelerinde beyit sayısı olarak bir ortaklık bulunmamaktadır. Her şair şiirini farklı sayıdaki beyitlerden meydana getirmiştir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'nde uyguladığı yazış yöntemini sadece Ahmed Paşa devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde uygulamıştır. Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Der Medh-i Sultan Mehmed Hân adlı Kerem Kasidesi'nden itibaren kendisine nazire olarak yazılan diğer Kerem kasidelerinde ise farklı yazış yöntemleri uygulanmıştır. Kerem kasidesi yazan şairlerden sadece Hayâlî Bey kasidesinde fahriye bölümüne yer vererek şairliğini ve dolayısıyla da kendisini övmüştür.

3.6. Değerlendirme

Kerem kasidelerini biçim yönünden değerlendirdiğimizde nazire tanımlarında altı çizilen vezin ortaklığı kuralına şairlerce uyulduğunu söyleyebiliriz.

Gelibolulu Mustafa Ali'nin dışındaki şairler, vezin ortaklığı konusunda gösterdikleri hassasiyeti kâfiye ve redif hususunda da göstermişlerdir. Bu da bize Gelibolulu Mustafa Ali'den önceki kerem kasidesi şairlerinin ortak vezin, redif ve kâfiyeyi kullanmaya dikkat ettiklerini göstermektedir. Gelibolulu Mustafa Ali'nin ortak vezin ve redifi kullanırken kâfiyede değişikliğe gitmesini Kerem Kasidesi'ni, kendisinden önceki şairlerin kerem kasidelerinin tek düzeliğini sadece kâfiye yönünden de olsa ortadan kaldırmaya ve kendi sanat yönünü ortaya koymaya yönelik bir hareket olarak değerlendirebiliriz. Şairlerin zaman zaman diğer şairlerden farklılıklarını ve üstünlüklerini ortaya koyabilmek için böylesi tekniklere başvurdukları bilinmektedir. Gelibolulu Mustafa Ali'nin farklı bir kâfiye kullanması ona duygu ve düşüncelerini diğer şairlere göre daha geniş bir vadide ifade etme fırsatı sağlamıştır. Böylece şair kâfiyeye uygun sözcük ararken kelime tekrarlarına düşmekten de kurtulmuştur.

Kerem kasidelerine beyit sayıları açısından göz atıldığında şairlerin zemin şiirdeki beyit sayısını takip etme gibi bir endişe içerisinde olmadıklarını gözlemlemekteyiz. Bu da bize şairlerin duygu ve düşüncelerini ifade ederken kendilerini böyle bir sınırlamadan uzak tuttuklarını göstermektedir.

Benzer bir durumu kerem kasidelerinin bölümlerinde de görmekteyiz. Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'nde yer verdiği bölümlere sadece Ahmed Paşa devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde yer vermiştir. Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Der Medh-i Sultan Mehmed

Hân adlı Kerem Kasidesi'nden itibaren zemin şiire nazire olarak yazılan diğer kerem kasidelerinde ise şairler, kasideyi oluşturan bölümlerde farklılıklar sergilemiştir. Bu da şairlere duygu ve düşüncelerini uygun gördükleri bir plan dâhilinde sunma imkânı sağlamıştır. Burada dikkati çeken nokta şairlerden sadece Hayâlî Bey'in Kerem Kasidesi'nde fahriye bölümüne yer vermesidir. Hayâlî Bey kasidesinde fahriye bölümüne yer vererek şairliğini ve dolayısıyla da kendisini övmüştür. Bu durum ilk etapta kerem kasidesi gibi padişahın ya da devrin vezirinin yüceliğinden, bağışlayıcılığından ve cömertliğinden dolayı mübalağalı bir şekilde övüldüğü bir şiirde yadırgansa da şairin kerem kasidesini yazış ve diğer şairlerden üstünlüğünü ortaya koyuş amaçları dikkate alındığında gayet doğal karşılanmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KEREM KASİDELERİNİN İÇERİK YÖNÜNDEN TANITILMALARI VE KARŞILAŞTIRILMALARI

4.1. Kasidelerin Yazılış Nedenleri

Araştırmamıza konu olan kerem kasidelerinden ilki ve en eskisi 15.yy. divan edebiyatı şairlerinden Şeyhî'ye ait olan;

Hurrem erdi bu kerâmetli gün ey kân-ı kerem
Iyş u zevk et ki fedâdır yoluna cân-ı kerem

(Ş–1)

matlalı Kerem Kasidesi'dir.

Kerem Kasidesi'ndeki şu beyitlerle onun içinde bulunduğu durumdan, fakirlikten şikâyet ettiği ve Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'den kendisine lütufta bulunmasını istediği açıktır.

Şükr kıl fakrınile etme şikâyet Şeyhî
Derdine şâh-ı kerîm eyleye dermân-ı kerem

Ş/19

Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in kendisine yazılan Kerem Kasidesi'nden sonra Şeyhî'ye lütufta bulunup bulunmadığı; bulundu ise bunu ne şekilde gerçekleştirdiğine dair kaynaklarda bir bilgiye rastlanılamamıştır.

Araştırmamıza konu olan kerem kasidelerinden ikincisi yine 15. yy. divan edebiyatı şairlerinden Ahmed Paşa'ya ait olan;

Ey muhit-i keremün katresi ummân-ı kerem
Bağ-ı cûd ebr-i kefinden tolu bârân-ı kerem

AP2/1

matlalı Kerem Kasidesi'dir.

> Söylentiye göre bir gün, Ahmed Paşa, saraydaki genç hizmetçilerden birine laf atınca, bunun dedikodusu padişahın kulağına kadar gider. Bunu duyan Fatih, dedikodunun doğru olup olmadığını öğrenmek için şairi denemek ister. Bu nedenle hizmetçinin saçlarını külahının içine gizleyerek görev yapmasını

buyurur. Başka bir gün saraya gelen Ahmed Paşa, hizmetçiyi bu durumda görünce hemen o anda:

Zülfin gidermiş ol sanem kâfirliğin komaz henüz
Zünnarını kesmiş velî dahi müselmân olmamış

Beytini sözde birdenbire söylemiş. Bunu işiten Fatih öfkelenerek kendisini görevden uzaklaştırıp –kaynakların çoğuna göre- sarayda Kapıcılar Odası'na Latifi'ye göre Yedikule'ye hapsettirmiştir.

Âşık Çelebi ise bu konuda şairin birkaç fesatçının iftirasına uğradığını belirtir.

Yine söylentiye göre Ahmed Paşa, tutuklu iken öldürüleceğini düşünerek bu Kerem Kasidesini yazar. 35 beyitlik bu ünlü şiirini bağışlanması için padişaha gönderir. Ahmed Paşa, bu kaside dolayısıyla ölümden kurtulur ve günlük otuz akçe ile Bursa'ya atanır. Burada kendisine Orhan, Murâdiye ve Emir Sultan vakıflarının işlerini yürütme görevi verilir.

Ali Nihad TARLAN, Ahmed Paşa Dîvânı'nın önsözünde, şairle ilgili bu söylenti ve Kerem Kasidesi hakkında şu yorumu yapmıştır:

Şairin gözden düşüp az kalsın ölümüne neden olan olay ve bunun sonucunda yazdığı Kerem Kasidesi'ne dayanılarak bağışlandığını düşünmek mümkün değildir. Çünkü Fatih, bilim ve kültüre düşkün bir padişahtır. Bu yönleri ile beğendiği bir vezirini sırf kişisel bir nedenle öldürtmeye kadar ileri gitmesi düşünülemez. Ayrıca şair hakkında söylentiyi aktaran tezkireler, Kerem Kasidesi'ni gerekli bir biçimde incelememişlerdir. Bu kaside içyüzünü bilmediğimiz bir nedenle, ancak beğeni ve ilgisini yitiren bir insanın onu yeniden kazanmak için yazdığı bir kasidedir. Yoksa ölüm korkusu içinde yazılmış bir kaside tamamen ayrı bir nitelik taşır.

Ayrıca Ahmed Paşa divanında;

"Yine ıyd oldı bugün irdi çü devrân-ı kerem
Zevk u ayş et yine hurrem olup ey kân-ı kerem"

matlalı 43 beyitlik ikinci bir Kerem Kasidesi daha vardır. Bunun;

"Ya'ni kim Âsaf-ı devrân mu'în-i fuzalâ
K'ayağı toprağıdur sürme-i a'yân-ı kerem"

beyitinden, bu kasidenin de bir vezire yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu zat tahminen şairi korumuş ve ona yardım etmiştir. Bu vezirin Mahmud Paşa olabileceği Tahir OLGUN'un düz yazıya çevirdiği Ahmed Paşa divanı önsözünde belirtilmiştir. (Karabey;1996,5–6)

Hâric-i merkez ü hadd oldu çü üftâdeliğim

Demidir merhamet et var ise imkân-ı kerem

AP1/34

Beytinden de anlaşılacağı üzere Ahmed Paşa, düşkünlüğün sınırına ulaştığı bir anda devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'dan kendisine yardım eli uzatmasını istiyor.

Araştırmamıza konu olan bir diğer kerem kasidesi de 15.yy. divan edebiyatı şairlerinden Necâtî Bey'e ait olan ve Şehzâde Mahmûd'a yazmış olduğu;

Hamdü lillāh kim irişdi yine devrān-ı kerem

Baht ile çıkdı şeref tahtına sultān-ı kerem

NB/1

matlalı Kerem Kasidesi'dir. Kerem Kasidesi'ndeki şu beyitlerle onun beylik istediği açıktır:

İşigünden ne `aceb dirlik umarsa `alem

Ki kapun topragıdur Çeşme-i Hayvân-ı kerem

NB/10

....

Dinle güftârını lûtf it ki Necâtî benden

Bülbül-i bağ-ı `atâ oldı senâ hân-ı kerem

NB/23

....

Ben esîrün sitem-i dehrden âzâd eyle

Ben gedâya nazar it lûtf ile sultân-ı kerem

NB/25

"Şehzâde Mahmûd'un Saruhan (Manisa) sancağına çıkışında, Âşık Çelebi'nin tâbiriyle bu "ekâbirün kimi miyâncı kimi orancı olur" Necâtî Bey şehzâdenin nişâncılığına tâyin edilir. Necâtî'nin "Bey"lik sıfatının bu vazifeden ileri geldiği muhtemeldir. Âşık Çelebi bu tâyin ile Necâtî Bey'in "tâline saâdet ve mâl ü menâline vüs'at" geldiğini söylemektedir ki, iki şehzâde hizmeti arasında

kalan yirmi yıllık müddet içinde şâirin hayli sıkıntıya düştüğü anlaşılmaktadır.” (Çavuşoğlu;1971,11-12)

Araştırmamıza konu olan bir diğer kerem kasidesi de 15.yy.’da yaşamış sultan şairlerden Cem Sultan’a ait olan;

İy sicill-i şiyemün matla’ı divān-ı kerem

Nām-ı cūdunla bulur zinet-i ‘ünvān-ı kerem

CS/1

matlalı Kerem Kasidesi’dir.

Kaynakların bahsettiğine göre “Fatih, yeni bir sefer hazırlıkları içinde iken Gebze ovasında 4 Rebiül-evvel 886 Perşembe günü aniden öldü.(3 Mayıs 1481)”(Okur;1992, 2) Bu olay “Cem’in hayatının sonuna kadar devam edecek ve imparatorluğu sarsacak olayların başlangıcı oldu.” (Okur;1992, 2)

O sırada Cem, Karaman valisi; kardeşi II. Bayezid ise Amasya valisi idi. “Vezir-i Âzam nişancı Mehmet Paşa, yeniçerilerin kargaşa çıkarmasından korktuğu için cenazeyi İstanbul’a gizlice getirmesine rağmen, gene de duyulmuştu. Şehir çalkalanıyordu. Vezir-i Âzam Mehmet Paşa, ölüm haberini her iki şehzadeye birden gönderdi. II. Bayezid’in eniştesi olan Anadolu Beylerbeyi Sinan Paşa, Cem’e giden haberciyi yolda öldürttü. Bu yüzden Cem, haberi çok geç öğrendi. Cem’in bütün hayatı boyunca devam edecek olan şanssızlıkların ilk halkası, babasının ölümünden sonra burada başladı.” (Okur;1992, 2) Cem’in en büyük destekçisi olan Sadrazam Mehmed Paşa da çıkan bir kargaşada yeniçeriler tarafından öldürülür.

Bu olaydan sonra ortaya çıkan taht mücadelesinde Cem, 30 Mayıs 1481’de Bursa’yı ele geçirip Anadolu padişahlığını ilan ederek her ne kadar halkı fermana bağladı ise de saltanatı ancak yirmi gün sürmüştür. Bu tarihten sonra Cem Sultan ile kardeşi II. Bayezid’in kuvvetleri arasında gerçekleşen mücadelelerde II. Bayezid’in başvurduğu hileler sonunda Cem Sultan yenilerek Konya’ya geri çekilmek zorunda kaldı. Fakat Gedik Ahmed Paşa’nın askerleriyle kendisini yakalamak için arkasından gelmekte olduğunu duyunca üç gün içinde ailesi ve kendisine bağlı adamlarıyla birlikte hac niyetiyle Osmanlı topraklarından çıktı.(28 Haziran 1481) Önce Şam’a(24 Ağustos 1481) sonra Kudüs’e(7 Eylül 1481) oradan Kahire’ye(25 Eylül 1481) ve nihayetinde kutsal topraklara ulaştı ve hac görevini yerine getirdi. Münevver OKUR,

“Her çend Âdemi zâd olmaz cihânda bî-gam
Gam sonu şâdlıkdur iy dil tarlama epsem

Sultânlık olmaz ise dervîşlik de hôşdur
Gör nice terk edindi taht ile tâcı Edhem

Olsañ şehenşeh-i Rûm olmazdı Cem nasîbin
Bin şükr oldı rûzî bu devlet-i muazzam

Bezm-i safâyı hôş tût şevk üzre Merve hakkı
Nûş eyle câm-ı vahdet işret demidir iy Cem

Bu şiirle Cem’in artık saltanat kavgasından tamamiyla vazgeçtiğini, Hac farizesini yerine getirmenin ona verdiği iç huzurunu, taç ve tahta değişmek istemediğini görüyoruz.” (Okur;1992, 10) diyerek Cem Sultan’ın hac görevini yerine getirmenin iç huzuruyla taht kavgasından vazgeçtiğini söylemektedir.

Ancak başta Karamanzâde Kâsım Bey ile Anadolu'daki bazı has ve tımar sahipleri ile ulemâlar, Cem’i rahat bırakmayarak onu yeniden saltanat hevesine teşvik ettiler.

26 Mart 1482’de Cem Sultan Mısır’dan ayrılarak Anadolu’ya geçer. Cem’in Bayezid’le çarpışmak için bu gelişinde Anadolu’da durumlar değişmişti. Aradan geçen iki yıl zarfında Bayezid Anadolu’ya daha da hâkim olmuştu. Her iki taraf arasında gerçekleşen mücadelelerde Cem yenilgiye uğrayarak geri çekilmek zorunda kalmıştı. Bu sırada “Kâsım Bey, Cem’i Rumeli’ye geçmeye ve mücadelesine orada devam etmeye heveslendiriyordu. Cem, Rumeli’ye geçecek, ayaklanmayı orada yapacaktı. Kâsım Bey, Cem’in adamlarını da bu yolda iknaya çalışıyordu. Bunu da çok güzel başardı. Sonunda Cem’i, Şam’a veya Mısır’a gitme fikrinden vazgeçirdi. Bütün bunlardan onun esas gayesi: Cem, Rumeli’nde ayaklanmayı başlatırsa Bayezid’in dikkati o tarafa çevrilecek, Kâsım Bey de bir kargaşa çıkarıp Karaman ilinden yeniden toprak almak için padişahı zorlayacaktı. Nitekim de hesapladığı gibi oldu, az da olsa İçel, Karaman taraflarını almayı başardı…” (Okur;1992, 12)

“Bir taraftan takip korkusu ve istikbalde II. Bayezid’i yenip tahta geçmek hayalleri, Cem’i ileride içinden çıkamayacağı bir çukura atmıştı.” (Okur;1992, 13) 20 Temmuz 1482’de Anamur’dan ayrılışı ve 24–25 Şubat 1495 tarihinde

Capua şatosunda vefatı arasında geçen on üç yıllık süreçte Cem'in, kendisine verilen sözlerin aksine esaret hayatı yaşadığını ve Avrupa'nın her devletini yakından ilgilendirip, siyasi pazarlıklar vesilesi olduğunu kaynaklardan öğreniyoruz. Divanındaki Kerem Kasidesi, Avrupa'da geçen bu çile dolu esâretten kurtarılması ve affı için II. Bayezid'e yazdığı ricalarını ve içinde bulunduğu durumu ifade etmektedir. İçeriği açısından mektubu andırır.

Araştırmamıza konu olan bir diğer kerem kasidesi de 15. yy. divan edebiyatı şairlerinden Behişti Ahmed Sinan Çelebi'nin suçunun affedilmesi için Sultan Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'dir. Kaynaklarda belirtildiğine göre Karıştıran Süleyman oğlu adıyla da bilinen Behiştî'nin asıl ismi Ahmed'tir. Yakışıklı bir gençken Sultan Bayezid'in huzurunda hizmet eden Behiştî, küçük bir nesneden dolayı padişah hazretlerine gücenir ve nazlanıp Acem padişahı Sultan Hüseyin Baykara'nın yanına kaçar. Orada Molla Cami Hazretleriyle sohbetlerde bulunur. O diyarda epeyce kaldıktan sonra Sultan Hüseyin Baykara çok çeşitli hediyelerle birlikte bir elçi göndererek Sultan Bayezid Hazretlerinden Behiştî'nin günahının bağışlanmasını ister. Behiştî de Acem'den geldiği zaman kendi günahına karşılık padişahı öven Kerem Kasidesi'ni söylemiştir. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi kasidenin bütününe ulaşamadığımız için bazı kaynaklarda yer alan;

Ne kul ola ki anın olmaya cürm ü günehi
Ne hatâ ola ki afv etmeye sultân-ı kerem

beyti araştırmamızda ölçü, kâfiye, redif… gibi konularda bir fikir sahibi olmamız hususunda bize yardımcı olmuştur.

Araştırmamıza konu olan bir diğer kerem kasidesi de 16.yy. divan edebiyatı şairlerinden Hayâlî Bey'e ait olan;

Gerçi baş egmedi Cemşid ile Hakana kerem
Geldi kul oldu bu gün Şah Süleymâna kerem

HB/1

matlalı Kerem Kasidesi'dir. Hayâlî Bey, bu kasideyi devrin padişahı Kanunî Sultân Süleymân'a yazmıştır. Kerem Kasidesi'ndeki şu beyitlerle onun Kanunî Sultân Süleymân'dan beylik istediği açıktır:

Şehdedür bezl heman begler olubdur erzel
Bunlara hısset-i tab` oldu emirâne kerem

HB/19

Birinün mansıbını bana `inâyet kıl kim

Mehçe-i râyetümi ergüre keyvâna kerem

HB/20

"Bu isteklerin kabul edilip edilmediği kaynaklarda belirtilmemekle beraber, Hayâlî Bey diye anıldığına göre şaire Sancak beyliği verildiğine hükmedilebilir."(Kurnaz; 1987,22)

Araştırmamıza konu olan bir diğer kerem kasidesi de 16.yy. divan edebiyatı şairlerinden Gelibolulu Mustafa Ali'ye ait olan ve II. Selim'in lalası Mustafa Paşa'ya yazdığı;

Ey kefüñ kân-ı mürüvvet dehenüñ câ-yı kerem

Her girânmâye sözüñ gevher-i deryâ-yı kerem

GMA/1

matlalı Kerem Kasidesi'dir. Kerem Kasidesi'ndeki şu beyitlerle onun Lala Mustafa Paşa'dan kendisine lütufta bulunmasını istediği açıktır:

Serverâ lutf ile añsañ n'ola Âlî kuluñı

Ol dahi kalmasa ahdüñde müberrâ-yı kerem

GMA/29

………………………………………………...

Bezmüñ ümîdi gelür göñline çünkim her dem

Lâzım oldı aña va'llâhi hedeyâ-yı kerem

GMA/31

Onun bu isteğinin yerine getirilip getirilmediği, getirildi ise Lala Mustafa Paşa'nın bunu ne şekilde yaptığı hususunda kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

4.2. Konuları

Kerem kasideleri konuları bakımından iki farklı özellik göstermektedir. Bu konu zenginliğine şiirlerde kullanılan "kerem" redifi imkân sağlamaktadır. Çünkü "kerem" sözcüğü "asâlet, asillik, soyluluk, cömertlik, el açıklığı, lütuf, bağış, bahşiş"(Devellioğlu;1997,509) anlamlarında kullanılmakla birlikte anlam genişlemesi yoluyla " işlenilen bir suçun bağışlanması" anlamını da kazanmıştır.

Araştırmamıza konu olan Kerem kasidelerinin ilkinde –zemin şiirde- Şeyhî, Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in cömertliğinden, el açıklığından bahsederek kaside boyunca bu özelliklerinden dolayı onu övüyor. Böylece

ondan cömertlik, el açıklığı –maddi bir menfaat- istemekte ve beklemektedir. Kerem kasidesini de bu nedenle yazmıştır.

Şeyhî'ye nazire yazan Ahmed Paşa, devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem kasidesinde bu konuyu işlemiş ve Mahmud Paşa'nın cömertliğinden, el açıklığından bahsederek kaside boyunca bu özelliklerinden dolayı onu övmüştür. Mahmud Paşa'dan kendisine cömert davranmasını, bağışta bulunmasını istemiş ve beklemiştir.

Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed Hân'a yazdığı Kerem kasidesinde ise konu değişikliğine giderek yukarıda da söylediğimiz gibi "kerem" kelimesinin anlam genişlemesi yoluyla kazandığı "işlenilen bir suçun bağışlanması" talebinde bulunmuştur. Kerem kasidesinde Fatih Sultan Mehmed'in cömertliğinden ve bağışlayıcılığından övgüyle bahsederek ondan suçunun bağışlanmasını ve affedilmesini istemiştir.

Görüldüğü üzere Ahmed Paşa, Şeyhî'nin yazdığı Kerem kasidesine yeni bir ufuk kazandırmıştır.

Ahmed Paşa'dan sonra Kerem kasidesi yazan diğer şairler bu iki konudan birini -kendi durumlarına uygun olanını- seçerek Kerem kasidesi yazmışlardır.

Necâtî Bey de şehzâde Mahmud'a yazdığı Kerem kasidesinde şehzâde Mahmud'un cömertliğinden, el açıklığından bahsederek kaside boyunca bu özelliklerinden dolayı onu övmüştür. Şeyhî'nin Germiyanoğlu Yakup Bey'e ve Ahmed Paşa'nın Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem kasidelerinde olduğu gibi ondan kendisine cömert davranmasını ve beylik vermesini istemiş ve beklemiştir.

Cem Sultan kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem kasidesinde, Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed Hân'a yazdığı Kerem kasidesini örnek almıştır. Kerem kasidesinde Sultan II. Bayezid'in cömertliğinden ve bağışlayıcılığından övgüyle bahsederek isyanından dolayı ondan suçunun bağışlanmasını ve affedilmesini istemiştir.

Hayâlî Bey de Kânuni Sultân Süleymân'a yazdığı Kerem kasidesinde Kânuni Sultân Süleymân'ın cömertliğinden, el açıklığından bahsederek kaside boyunca bu özelliklerinden dolayı onu övmüştür. Şeyhî'nin Germiyanoğlu Yakup Bey'e, Ahmed Paşa'nın Mahmud Paşa'ya ve Necâtî Bey'in şehzâde Mahmud'a

yazdığı Kerem kasidelerinde olduğu gibi ondan kendisine cömert davranmasını ve beylik vermesini istemiş ve beklemiştir.

Gelibolulu Mustafa Ali de II. Selim'in lalası Mustafa Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde Lala Mustafa Paşa'nın cömertliğinden, el açıklığından bahsederek kaside boyunca bu özelliklerinden dolayı onu övmüştür. Şeyhî'nin Germiyanoğlu Yakup Bey'e, Ahmed Paşa'nın Mahmud Paşa'ya ve Necâtî Bey'in şehzâde Mahmud'a, Hayâlî Bey'in Kânuni Sultân Süleymân'a yazdığı Kerem kasidelerinde olduğu gibi ondan kendisine cömert davranmasını istemiş ve beklemiştir.

4.3. Karşılaştırma

Daha önce de belirttiğimiz gibi Şeyhî, "kerem" sözcüğünün "cömertlik, el açıklığı, lütuf"(Devellioğlu;1997,509) anlamlarından yola çıkarak maddi bir menfaat elde edebilmek için Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'e Kerem Kasidesi yazmıştır.

Ahmed Paşa ise Şeyhî'nin kendisinden önce bulduğu bu redifi kullanarak devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya Kerem Kasidesi yazmıştır. Böylece hem Mahmud Paşa'dan kendisine lütufta bulunmasını istemiş hem de Şeyhî'nin Kerem Kasidesine nazire yazmıştır.

Daha sonra Ahmed Paşa kimi kaynaklara göre işlediği bir suçtan, Âşık Çelebi'ye göre ise uğradığı bir iftiradan dolayı hapsettirilince, öldürüleceğini düşünerek "kerem" kelimesine anlam genişlemesi yoluyla "işlenilen bir suçun bağışlanması" anlamını kazandırmış ve Fatih Sultan Mehmed Hân'a 35 beyitlik bir Kerem Kasidesi yazmıştır.

Ahmed Paşa'dan sonraki şairler bu iki konudan kendi durumlarına uygun olanını seçerek kerem kasidesi yazmışlardır. Bunlardan Necâtî Bey şehzâde Mahmud'a, Hayâlî Bey Kânuni Sultân Süleymân'a ve Gelibolulu Mustafa Ali de II. Selim'in lalası Mustafa Paşa'ya kendisine lütufta bulunması amacıyla Kerem Kasidesi yazmıştır.

Cem Sultan ve Behişti Ahmed Sinan Çelebi ise suçlarının affedilmesi amacıyla Sultan Bayezid'e Kerem Kasidesi yazmışlardır.

4.4. Değerlendirme

Görüldüğü üzere kerem kasidelerinin yazılış nedenleri ile konuları arasında bir ilişki söz konusudur. Şeyhî, her ne kadar Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'e maddi bir menfaat elde edebilmek için Kerem Kasidesi yazmışsa da Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed Hân'a yazdığı Kerem Kasidesi ile kerem kasidelerinin konusunu genişletmiş ve kerem kasidelerine yeni bir ufuk kazandırmıştır. Ahmed Paşa'dan sonraki şairler bu iki konudan kendi durumlarına uygun olanını seçerek kerem kasidesi yazmışlardır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

KEREM KASİDELERİNİN ÜSLUP YÖNÜNDEN TANITILMALARI VE KARŞILAŞTIRILMALARI

5.1. Kelime Kadrosu

Şairlerin şiirlerinde kullandıkları kelime kadrosu şiirin anlam yapısı, bu anlamı oluşturan dil ve anlatım, şiirde oluşturdukları hayaller ve sanatlar açısından bizler için önem arz etmektedir. Ünlü şair Stephan Mallarmé de yine ünlü bir ressam olan Edgar Degas ile arasında geçen bir diyalogta: Şiir kelimelerle yazılır, fikirle değil!-[48] demiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar da Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi'nin 'Giriş' bölümünde Divan şiirini "son derece kelimeci" ve "baştan aşağı kelime zevkinin idare ettiği bir şiir"[49] olarak nitelemiştir. Bu nedenle çalışmamızda şairlerin kerem kasidelerini oluştururken dili kullanma becerileri, hayalleri ve sanatlar açısından bizlere bilgi vermesi amacıyla kasidelerin kelime kadrolarını ayrı ayrı tespit etmeyi uygun gördük.

Bu kelimelerin taranmasında çıkış noktamız redif olan "kerem" kelimesi olmuştur. Şairlerin kerem kelimesi etrafında beyitlerde oluşturduğu bağış, cömertlik, affetme… gibi kerem kelimesiyle anlam ilişkisi kurulabilen beyitlerin bağlamı çerçevesinde kelime seçimi yapılmıştır. Kelime seçimi fiil soylu ve isim soylu kelimeler birlikte verilerek yapılmıştır.

İlk kerem kasidesi şairi Şeyhî, Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde, kasidenin redifi olan "kerem" ile ilgili değişik kavramlarla (bağış, cömertlik, el açıklığı ve affetme) alakalı şu kelimeleri birlikte kullanmıştır:

âb	devrân	hurrem	nîsân
aç-	dibâce	hüccet	Osmân
ad	divân	'ıyd	pâyân
ak-	efşân	iksir	safâ
al-	el	insâf	şâh
atâ	eşik	işret	sâye
bahr	et-	kân	sehâ

[48] Bkz. Aksan;2003, 34
[49] Bkz. Tanpınar;2003, 23

başla-	eyvân	Karaman	sev-
beyzâ	fakr	kapı	Sikender
bezen-	felek	kâse	sultân
bul-	feyz	kerâmet	toprak
bürhân	fir'avn	kerem	tüken-
büstân	gel-	kerîm	ummân
boşal-	Germiyân	kîse	vakt
cihân	gör-	kısmet	vasf
cûd	gözle-	lûtf	ver-
çeşme	güher	mahrum	yağ-
çevgân	gülşen	mâye	yaz-
dâne	hân	meydân	yüz
defter	hayat	mihmân	zaman
dem	hayvân	nâme	zevk
derd	himmet	nân	
dermân	Hızr	ni'met	

Görüldüğü üzere Şeyhî, Kerem Kasidesi'nde az sayıda fiil kullanmakla birlikte daha çok somut isimler kullanmıştır. Bu somut isimler, Şeyhî'ye soyut olan düşüncelerini daha açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etme olanağı sunmuştur.

Kerem ehlin bu gece seyr cihânında görüp
Soraram bunlara kim n'oldu sehâ kanı kerem
Ş/4

Çok eşiğe yüz urur ille ki mahrûm döner
Yine kapında bulur hürmeti mihmân-ı kerem
Ş/17

Beyitlerinde de görüldüğü üzere tahkiyevi anlatımın uygulandığı beyitlerde bolca fiil kullanılmıştır. Böylece Şeyhî, beyitlerde yer alan fiillerin yardımıyla kerem kelimesi etrafında oluşan düşünce ve hayallerini olay örgüsü içerisinde daha açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etme imkânı bulmuştur.

Dergeh-i şâh-ı atâ-pîşe vü hayr endîşe
Germiyân memleketi mâliki sultân-ı kerem
Ş/6

Pâsbân saltanatı kasrına keyvân-ı felek

Sâyebân devleti dergâhına eyvân-ı kerem

Ş/8

Yukarıdaki beyitlerde olduğu gibi betimleyici anlatımın uygulandığı beyitlerde ise fiil sayısı yok denilebilecek kadar azalırken beyitlerde yer alan somut isimler sayıca artmaktadır. Benzer beyitlerle Şeyhî, kerem kelimesi etrafında oluşan düşünce ve hayallerini, hareket noktası somut kelimelere dayanan serbest çağrışım tekniği ile okuyucuya hissettirme yoluna gitmiştir.

Kelimeler kendi içerisinde anlamsal açıdan gruplandırıldığında eş anlamlı veya yakın anlamlı kelimeler dikkati çekmektedir. Bu da bizlere Şeyhî'nin kelime tekrarına düşmemek ve anlamı güçlendirmek amacıyla eş anlamlı veya yakın anlamlı kelimelerden yararlandığını işaret etmektedir.

Boşalır kâse-i bahr u tükenir kîse-i kân

Bulımaz ni'met-i bî-haddini pâyân-ı kerem

Ş/16

Beyitte yer alan "kâse-i bahr, kîse-i kân, ni'met-i bî-hadd ve pâyân-ı kerem" izâfet-i teşbihiyeleriyle önce deniz ve dolayısıyla da onun bütün zenginlikleri bir kâseye; sonra maden ocağı ve onun bütün zenginlikleri bir keseye sığdırılmış böylece tüm bu zenginlikler küçümsenmiştir. En sonunda da bunların hiçbirinin Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in cömertliğinin eteğine yetişemeyeceği söylenerek tezat oluşturulmuş ve Germiyanoğlu Yakup Bey(II.) mübalağalı bir şekilde övülmüştür. Beyitte yer alan bu izâfet-i teşbihiyeler, tenasüpler("boşalır, kâse, bahr, tükenir, kîse, kân, ni'met, bî-haddini, pâyân" kelimelerinin birbirleriyle ve "kerem" kelimesiyle olan ilişkisi), tezatlar ve mübalağalar beytin anlamına bir derinlik ve zenginlik kazandırmıştır.

Şükr kıl fakrınile etme şikâyet Şeyhî

Derdine şâh-ı kerîm eyleye dermân-ı kerem

Ş/19

Bu beyitte de "şükr kıl-,şikâyet et-, derd, dermân" kelimeleriyle Şeyhî'nin duygu ve düşüncelerini dile getirirken birbirine karşıt olay, durum ve kavramları bir araya getirmek suretiyle şiirde güçlü ve etkili bir anlatım ortaya koyduğunu görmekteyiz.

Beyitte geçen “şâh-ı kerîm, dermân-ı kerem” kelimeleriyle kurulan izâfet-i teşbihiyelerle daha önceki beyitlerde olduğu gibi Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)’in mübalağalı bir şekilde övüldüğü görülmektedir.

Şeyhî’nin Kerem Kasidesi’nde dikkatimizi çeken noktalardan biri de benzetme ve mecazların çokluğudur. Kasidede yer alan kelimelere değişik anlam ve görevler yükleyerek onları bazen bir benzetme aracı bazen de bir mecaz olarak kullanmıştır.

Hurrem erdi bu **kerâmetli gün** ey **kân-ı kerem**
Iyş u zevk et ki fedâdır yoluna **cân-ı kerem**

Ş/1

Gerçi fir’avn ola düşmenleri kahr etmek için
Yed-i beyzâdır elin **hüccet ü bürhân-ı kerem**

Ş/14

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü üzere “kân-ı kerem, cân-ı kerem, kerâmetli gün, hüccet ü bürhân-ı kerem” benzetmeleriyle Şeyhî, anlatımı daha somut kılmaya, dinleyenlere kerem kavramını daha etkileyici bir biçimde sunmaya çalışmıştır.

Câm-ı zer tuttuğu ıyd ayı gibi devr-i felek
Ya`ni kim mevsim-işrettir ü devrân-ı kerem

Ş/3

Çok **eşiğe** yüz urur ille ki mahrûm döner
Yine **kapında** bulur hürmeti mihmân-ı kerem

Ş/17

Beyitlerinde geçen “câm-ı zer, eşig ve kapı” kelmeleri de mecaz anlamda kulanılmıştır. Gerek bu beyitte gerekse diğer beyitlerde yer alan ve ortak kültürden gelen mecazlar sayesinde Şeyhî, kerem kelimesi ile bu kelimenin kendisinde uyandırdığı “bağış, cömertlik, el açıklığı ve affetme” gibi değişik kavramlarla ilgili düşüncelerini sanatlı bir biçimde rahatça ifade edebilme imkanı bulmuştur.

Kelime kadrosu incelendiğinde dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise telmih unsuru olarak kullanılan “Hızr ve Sikender” kelimeleridir. Şeyhî, “Hızr ve Sikender” kelimelerini kullanarak efsanevî kimliği olan bu iki önemli kişinin hikayesine telmihte bulunmuştur.

Ayrıca “Germiyan, Karaman ve Osmân” kelimelerini tıpkı birer telmih unsuru gibi kullanarak o devirde Anadolu’da yaşanan siyasî mücadelelere kasidesinde dikkat çekmiş ve okuyucunun zihninde bunların canlanması sağlanılmıştır.

Dediler gel beri tâlib-i **iksir–i hayat**
Gözle şol eşiği kim toprağıdır kân-ı kerem
Ş/5

Ne aceb ger yüz ura Hızr u Sikender kapına
K’eşiğinden akar uş **çeşme-i hayvân**-ı kerem
Ş/13

Gerçi fir’avn ola düşmenleri kahr etmek için
Yed-i beyzâdır elin hüccet ü bürhân-ı kerem
Ş/14

Yukarıdaki beyitlerde geçen “iksir-i hayat, yed-i beyzâ, çeşme-i hayvân” terkipleri de birer gösterge gibi kullanılarak telmih ve beraberinde serbest çağrışım yoluyla okuyanların zihninde kerem sözcüğü ile ilgili bir takım tasarımların oluşması sağlanmıştır.

Şeyhî’ye nazire yazan Ahmed Paşa, Mahmud Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’ni “kerem” kelimesi ile ilgili değişik kavramlarla (bağış, cömertlik, el açıklığı ve affetme) alakalı şu kelimelerden oluşturmuştur:

âb	dem	ihlâs	özr
aç-	dest	ihsân	pâdişâh
ad	devrân	iksir	perişân
ak-	divân	imkân	ravza
al-	dön-	kadr	Rıdvân
âm	dürr	kahr et-	rişte
Âsaf	ebr	kân	rüşen
âsitân	el	kapı	safâ
âsumân	et-	katre	sehâ
atâ	etek	kerâmet	sev-
ayak	eyle-	kerem	söz

a’yân	eyvân	kevser	su
bâd	fakr	kimyâ	sultân
bahr	felek	kul	sürme
bârân	feyz	lâtif	şân
bezen-	gel-	liyâkat	şekeristân
bostân	gevher	lûtf	şem
boşal-	giribân	mâye	tab’
bul-	gör-	meh	toprak
bulut	gülistân	menba	toz
bürhân	Hakk	merhamet	tûtî
bülbül	hâl	Mesih	ummân
cân	hayat	meydân	ümid
cevher	hayvân	meyve	ver-
cihân	hıl’at	mihr	verd
cûd	himmet	mizân	yaz-
çarh	hurrem	nâme	yüz ur-
çeşme	Husrev	nân	zerre
dâmen	hüccet	necât	zevk
defter	‘ıyd	nisân	zulmet
dehân	iflâs	oku-	

Ahmed Paşa da Şeyhî gibi Kerem Kasidesi’nde az sayıda fiil kullanmakla birlikte daha çok somut isimler kullanmıştır. Bu somut isimler, Ahmed Paşa’ya soyut olan düşüncelerini daha açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etme olanağı sunmuştur.

Yine ıyd **oldu** bu gün **erdi** çü devrân-ı kerem
Zevk u ayş **et** yine hurrem **olup** ey kân-ı kerem

AP1/1

Yine cûdunla **biter** verd-i gülistân-ı atâ
Yine sözünle **olur** meyve bostân-ı kerem

AP1/5

Yâ dehânında senin için ne kerâmet **kodu** Hak
Teşne-i cûda **olur** Çeşme-i Hayvân-ı kerem
AP1/15

Dür ü gevher **saçılır** katre-i bârân yerine
Çünkü cûdun bulududan **yağa** nisân-ı kerem
AP1/26

Beyitlerinde de görüldüğü üzere tahkiyevi anlatımın uygulandığı beyitlerde Şeyhî gibi o da bolca fiil kullanmıştır. Böylece beyitlerde yer alan fiillerin yardımıyla kerem kelimesi etrafında oluşan düşünce ve hayallerini olay örgüsü içerisinde daha açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etme imkânı bulmuştur.

Ya'ni kim Âsaf-ı devrân mu'in-i fuzala
K'ayağı toprağıdır sürme-i a'yân-ı kerem
AP1/10

Matla'-ı şems-i hayâ mecma'-ı envâr-ı atâ
Menba-ı cûd u sehâ mâye-i ummân-ı kerem
AP1/11

Merkez-i sıdk u safâ dâ'ire-i nokta-i cûd
Kâti-i hıkd u hased hüccet-i burhân-ı kerem
AP1/12

Yukarıdaki beyitlerde olduğu gibi betimleyici anlatımın uygulandığı beyitlerde ise fiil sayısı yok denilebilecek kadar azalırken beyitlerde yer alan somut isimler sayıca artmaktadır. Benzer beyitlerle Şeyhî gibi Ahmed Paşa da, kerem kelimesi etrafında oluşan düşünce ve hayallerini, hareket noktası somut kelimelere dayanan serbest çağrışım tekniği ile okuyucuya hissettirme yoluna gitmiştir.

Kasidede yer alan kelimeler kendi içerisinde anlamsal açıdan gruplandırıldığında eş anlamlı veya yakın anlamlı kelimeler dikkati çekmektedir. Bu da bizlere Ahmed Paşa'nın da Şeyhî gibi kelime tekrarına düşmemek için eş anlamlı veya yakın anlamlı kelimelerden yararlandığını işaret etmektedir.

Ne kerem ola ki mağlûb edine anı günâh
Ne güneh var ki zebûn eyleyemez anı kerem
AP1/35

Beytinde “kerem ve günah” kelimeleri tezat ilişkisi içerisinde ele alınmış ve keremi mağlub edebilecek hiçbir günahın olmadığı, keremin de yok edemeyeceği hiçbir günahın olmadığı ifade edilmiştir. Böylece “kerem” yüceltilirken “günah” da hakir görülmüş ve dolayısıyla da mübalağa yapılarak kerem beklenilmiştir. Benzer bir durumu:

Kullarız hâlimiz anlatmaya geldik kapıya
İntizârız ki icâzet vere sultân-ı kerem
AP1/23

beytinde de görmekteyiz. Bu beyitte ise “kul ile sultan” kelimeleri tezat ilişkisi içerisinde ele alınmıştır. Ahmed Paşa kendisini “kul” olarak nitelerken Mahmud Paşa’yı “sultan” olarak ifade etmiştir. Böylece sultandan, yani Mahmud Paşa’dan kendisine iltifatta bulunmasını beklemiş ve aynı zamanda birbirine karşıt olay, durumu ve kavramları bir araya getirmek suretiyle şiirde güçlü ve etkili bir anlatım ortaya koymuştur. Kaside içerisinde tezat ilişkisi ile oluşturulmuş daha birçok beyit yer almaktadır.

Ahmed Paşa da Şeyhî gibi Kerem Kasidesi’nde yer alan kelimelere değişik anlam ve görevler yükleyerek onları bazen bir benzetme aracı bazen de bir mecaz olarak bolca kullanmıştır.

Nazar-ı merhametin cevher-i iksîr-i hayât
Âsitânın tozudur mihr-i dırahşân-ı kerem
AP1/4

Tûtî-i nutkuna lâyık şekeristân-ı makâl
Bülbül-i tab’ına lâyık bu **gülistân-ı kerem**
AP1/7

Ya’ni kim **Âsaf-ı devrân mu’in-i fuzala**
K’ayağı toprağıdır sürme-i a’yân-ı kerem
AP1/10

Yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü üzere “nazar-ı merhametin cevher-i iksîr-i hayât, âsitânın tozudur mihr-i dırahşân-ı kerem, tûtî-i nutkuna, bülbül-i

tab'ına, gülistân-ı kerem, Âsaf-ı devrân mu'in-i fuzala" benzetmeleriyle Ahmed Paşa, Mahmud Paşa'yı Âsaf'a, onun yaratılışını bülbüle, konuşmasını papağan'a, merhametli bir bakışını hayat iksirinin cevherine, eşiğinin tozunu keremin parlayan güneşine benzeterek anlatımı daha somut kılmaya ve okuyanlara kerem kavramını daha etkileyici bir biçimde sunmaya çalışmıştır.

Ehl-i fazlın bilinir kadri senin **kapında**
Hazretin alsa eline yine mizân-ı kerem

AP1/39

Beytinde geçen "kapı" kelimesi mecaz anlamda kullanılmıştır. Ortak kültürden gelen bu mecaz sayesinde Ahmed Paşa, kerem kelimesi ve bu kelimenin kendisinde uyandırdığı "bağış, cömertlik, el açıklığı ve affetme" gibi değişik kavramlarla ilgili düşüncelerini sanatlı bir biçimde rahatça ifade etme imkânı bulmuştur.

Kelime kadrosu incelendiğinde dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise telmih unsuru olarak kullanılan "Âsaf, Husrev ve Mesih" kelimeleridir. Ahmed Paşa, "Âsaf, Husrev ve Mesih" kelimelerini kullanarak tarihte yaşamış ve bazı özellikleri nedeniyle herkes tarafından tanınan, bilinen bu önemli kişilerin hikâyelerine telmihte bulunmuştur. Böylece kültürden yararlanmış ve geleneğin bu hazır unsurlarını kullanarak duygu ve düşüncelerini kolayca ifade edebilme imkânı bulmuştur.

Tûtî-i nutkuna lâyık şekeristân-ı makâl
Bülbül-i tab'ına lâyık bu gülistân-ı kerem

AP1/7

Ya'ni kim Âsaf-ı devrân mu'in-i fuzala
K'ayağı toprağıdır sürme-i a'yân-ı kerem

AP1/10

Yâ dehânında senin için ne kerâmet kodu Hak
Teşne-i cûda olur çeşme-i hayvân-ı kerem

AP1/15

Nola gül-zâr ola tab'ım bite medhin gülü kim

Ebr-i cûdunla yağar çün bana nisân-ı kerem

AP1/21

Beyitlerinde yer alan "bülbül ile gülistân; ayağı toprağı ile sürme-i a'yân; ebr-i cûd ile nisân" kelimeleri arasındaki ilişki ve "çeşme-i hayvân" terkibi yardımıyla kültürden yararlanılmıştır. Bu kelimeler yardımıyla okuyucunun zihninde gül ile bülbülün hikâyesi, sevgilinin ayağının tozunun aşığın gözlerine sürme, yani ilaç olması, sevgilinin ağzının hayat çeşmesi olması, nisan yağmurlarının bereket yani cömertlik yağmuru olarak düşünülmesi gibi kültürden ve gelenekten gelen unsurlar ustaca kullanılmıştır.

Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'ni "kerem" kelimesi ile ilgili değişik kavramlarla (bağış, cömertlik, el açıklığı ve affetme) alakalı şu kelimelerden oluşturmuştur:

âb	eşig	kanı	reşha
âbid	et-	kara	revâh
aç-	eyvân	kâse	reyhân
a`dâ`	felek	katre	Rıdvân
afv	ferhunde	kâtî	rûşen
ahibbâ	fermân	kefe	sabr
ahzar	feyz	kemterîn	sal et-
ak-	firâvân	kerâmet	sehâ
âlem	gam	kerem	ser
âm	gark et-	kerîm	sîm
âsitân	genc	kes-	sitem
atâ	girîbân	kevser	sofra
ayak	gök	kıl-	su
a`yân	gül	kıyâs	sultân
bağ	gülistân	kirâm	sun-
bahr	gülşen	ko-	sûret
bahş	gün	kul	Süleymân
bârân	habâb	kulzüm	sürme
bas-	Hakk	kurban	şah
bezen-	hâl	lûtf	şehenşâh
biç-	halk	makas	şekeristân

bostân
bulut
bul-
bûy
bülbül
bünyâd
bürhân
cedel
cevher
cevr
cihân
cûd
cûş et-
cürm
çemen
çeşme
çevgân
dağıt-
dâmân
dâver
de-
defter
dehr
dem
dest
devrân
dil
dîvân
doy-
dur-
dürr
düşman
ebr
ebter
hân
harf
hasm
haşr
hatâ
hayâ
hayât
hayf
hayvân
hazret
hırs
hil`at
hôş
hulk
Husrev
huy
hüccet
hükm
ıkd
ılduz
ıyd
ihsân
ihyâ
ikbâl
iklîm
iksîr
ilah
in`am
insân
ka`be
kadd
kadr
kafes
kamu
matla`
mâye
meh
melek
memât
mevc
meydân
midhat
mihmân
mihr
mîzân
muhît
mûr
mürüvvet
müsâfir
müşg
nâm
nâme
nân
nergîs
nesîm
nisân
nisâr
nutk
oku-
ol-
öge
ömr
öşr
pâyân
pâye
pârele-
perâkende
rahmet
şem`
şeref
şerh
şerîf
tâbân
tâbi
tac
tan
târih
tenûr
toprak
toz
tut-
tûtî
um-
ummân
unvân
ur-
var
vasıta
vefâ
vezn et-
yağ-
yaka
yaz-
yücel-
zafer
za`if
zât
zehr
zer
zıll
zînet
zülâl

efşân	kan	rast
el	kân	ravza

Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde, Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'ne nazaran beyit sayısında bir azalma olduğu halde daha fazla fiil kullandığını görüyoruz. Bu durumu Ahmed Paşa'nın olay anlatımına dayalı tahkiyevî anlatıma kasidede daha fazla vermesiyle açıklayabiliriz.

Gün gibi saltanatın topu göğe **agsa ne tan**
Sana **sunuldu** bu meydânda çü çevgân-ı kerem

AP2/13

Sen Süleymânı ne dille **öge** bir mûr-ı za'if
Getire nutka meger lûtfun ile anı kerem

AP2/23

Kul **hatâ kılsa nola** afv-i şehenşâh kanı
Tutalım iki elim kanda imiş kanı kerem

AP2/27

Yukarıdaki beyitlerde olduğu gibi olay anlatımının esas alındığı bu anlatım şekli ile birlikte doğal olarak kullanılan fiillerin sayısında da bir artış meydana gelmiştir.

Ey muhît-i keremin katresi ummân-ı kerem
Bâğ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem

AP2/1

Matla-'ı subh-ı zafer mihr-i zekâ ebr-i hayâ
Felek izz ü ala dâver-i devrânı kerem

AP2/2

Bûy-i hulkundan urur müşg gibi dem ki tutar
Hôş revâhiyle cihân bağını reyhânı kerem

AP2/21

Bununla birlikte yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü üzere kasidede yer alan somut isimler sayesinde Ahmed Paşa, "kerem" kelimesi etrafında oluşan

soyut düşüncelerini daha açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etme olanağı bulmuştur.

Kasidede yer alan kelimelerin büyük bir çoğunluğu Arapça ve Farsça kökenli sözcükler olmakla birlikte bunların dilimizde yerleşmiş yani Türkçeleşmiş sözcükler olduğunu görüyoruz. Bu da kasidesinin açık ve anlaşılır olmasını sağlamıştır.

Önceki kasidelerde olduğu gibi bu kasidede de kelimeler kendi içerisinde anlamsal açıdan gruplandırıldığında eş anlamlı ve yakın anlamlı kelimelerin çokluğu dikkat çekicidir. Ahmed Paşa'nın Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde olduğu gibi kelime tekrarına düşmemek için böyle bir yolu izlediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ey muhît-i keremin katresi ummân-ı kerem
Bâğ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem

AP2/1

Sen Süleymânı ne dille öge bir mûr-ı za'if
Getire nutka meger lûtfun ile anı kerem

AP2/23

Yukarıdaki beyitlerde geçen "katre ile ummân; Süleymân ile mûr-ı za'if" kelimeleri yardımı ile Ahmed Paşa, daha önce Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde olduğu gibi duygu ve düşüncelerini dile getirirken birbirine karşıt olay, durum ve kavramları bir araya getirmek suretiyle güçlü ve etkili bir anlatım ortaya koymaktadır.

Kasidede yer alan;

Umarım cürmümü gark etmeğe rahmet suyuna
Mevc-i ihsânın ile cûş ede ummân-ı kerem

AP2/28

beytinde geçen "gark et-, rahmet suyu, mevc, cûş, ummân" kelimelerinin birbirleriyle ve kerem kelimesiyle olan ilişkisi, her beyitte oluşturmaya çalıştığı hayale uygun olarak kelimeleri özenle seçip kullandığının bir göstergesidir.

Ayağı toprağıdır cevher-i iksîr-i hayât
Âsitânı tozudur sürme-i a'yân-ı kerem

AP2/5

Ahmed'in gam makası kesdi dilin şem' gibi
Sana rûşen diyemez hâlini sultân-ı kerem

AP2/22

Sen Süleymânı ne dille öge bir mûr-ı za'if
Getire nutka meger lûtfun ile anı kerem

AP2/23

Yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü üzere Ahmed Paşa bu kasidede de anlatımı somut kılabilmek ve dinleyenlere kerem kavramını daha etkileyici bir biçimde sunabilmek amacıyla beyitlerde dize sonlarında yer alan "ummân-ı kerem, bârân-ı kerem, gülistân-ı kerem, keffe-i mîzân-ı kerem, kân-ı kerem, hân-ı kerem, sultân-ı kerem, çeşme-i hayvân-ı kerem, sürme-i a'yân-ı kerem, bürhân-ı kerem, nân-ı kerem, Süleymân, mûr-ı za'if …"gibi benzetmelere(izâfet-i teşbihiyeler) başvurmuş, onu; keremin maden kaynağına, kerem sultanına, kerem deliline, kerem ekmeğine, kerem denizine ve Hz. Süleymân'a kendisini ise zayıf bir karıncaya benzetmiştir. Şeyhî'den farklı olarak gamı bir makasa benzeterek özgün bir anlatım ortaya koymuştur.

Ayrıca Ahmed Paşa, Şeyhî'den farklı olarak;

Kâse-i hırs doyar sofra-i ihsânından
Dest-i in'amın ile âm olalı hân-ı kerem

AP2/19

Beytinde insan nefsinin aç gözlülüğünü "kâse-i hırs" olarak nitelemiş ve özgün bir mecaz bulmuştur. Böylece kerem kavramı ile ilgili yepyeni tasarımların ve imgelerin dinleyenlerin zihninde oluşmasını sağlamıştır.

Ahmed Paşa, kasidede "Husrev ve Süleymân" kelimelerini kullanarak tarihte yaşamış ve bazı özellikleri nedeniyle herkes tarafından tanınan, bilinen bu önemli kişilerin hikayelerine telmihte bulunmuştur.

Ayrıca Şeyhî'den farklı olarak kasideyi sunduğu kişinin ismini, Şah Muhammed-Fatih Sultan Mehmed- anmıştır.

Necâtî Bey, Şehzâde Mahmûd'a yazdığı Kerem Kasidesi'ni "kerem" kelimesi ile ilgili değişik kavramlarla (bağış, cömertlik, el açıklığı ve affetme) alakalı şu kelimelerden oluşturmuştur:

acı-	drahşân	huzûr	sehâ
aç-	dür-	hümâyun	senâ

ad
âdem
âdet
`afv
agla-
ah id-
`âlem
`âsî
`atâ
âzâde
âzâd eyle-
bag
bagışla-
bahar
bahş
baht
bârân
beg
Belkîs
bende
bühtân
bülbül
bünyâd
câm
cefâ
cihân
cûd
cûş it-
çarh
çeşme
çık-
da`ire
dâmân
defter
ebedî
ebr
encüm
erbâb
esîr
eyvân
fakr
felek
ferâgat
fermân
firâvân
gam
gedâ
gevher
gice
gonca
gör-
gubâr
güftâr
güher
gül-
gül
gülistân
gülşen
gün
gündüz
güneh
güneş
hâb
hâdim
hâkân
halk
halka
hamd
Hüsrev
hüzn
`id
id-
ihsân
imân
imkân
inile-
iriş-
işig
`işret
kadim
kal-
kân
kani
kapu
katre
kebûd
kefi
kemâl
kerem
kul
lâ`l
lâmi`
lûtf
meclis
meh
meyl
mihr
möhr
murâd
mücrim
naks ol-
nâm
server
sitâre
sitem
sofra
söyün-
sultân
sülbhân
Süleymân
sür-
şâd
şân
şâh
şeh
şehriyâr
şehzâde
şeref
şerîf
tab`
tâbân
tâbi`
taht
tâk
taşra
Tayy
telh
terbiyet
toprag
um-
ummân
ur-
vefâ
vir-
yag-
yakış-

dehr	hân	nazar it-	yâkut
deñiz	handâñ	nefes	yaraş-
destân	hasis	nûr	yay-
destgîr	hâtem	oku-	yaz-
devlet	hâtır	pâdişâh	yüz
devr	hayvân	rahmet	zer
devrân	hazret	re`y	zerre
din	hışm	rüze	zeyn ol-
dirlik	himmet	sâgar	zıll
di-	hôrşid	sal-	zındân
dîvân	huda	saray	ziyâ
dolan-	hulk	sarsar	

Necâtî Bey’in Şehzâde Mahmûd’a yazdığı Kerem Kasidesi’nde Ahmed Paşa’nın Fatih Sultan Mehmed’e yazdığı Kerem Kasidesi’ne nazaran beyit sayısında bir azalma olduğu halde daha fazla fiil kullandığını görüyoruz.

Dir dimez Hâtem-i Tayy defterini **dürdi** cihân
Şehriyâr adına **okumalı** dîvân-ı kerem
NB/5

Bahr **acır** kân **iñiler** ebr-i bahârî **aglar**
Meclisüñ **devr idicek** sâgar-ı handân-ı kerem
NB/11

Döndi ol devr ki biñ hüzn ile erbâb-ı kemâl
Ah idüp dirler idi noldı sehâ **kani** kerem
NB/20

Bu durumu Necâtî Bey’in de Şeyhî ve Ahmed Paşa gibi Kerem Kasidesi’nde tahkiyevî anlatıma daha fazla vermesiyle açıklayabiliriz. Olay anlatımının esas alındığı bu anlatım şekli ile birlikte doğal olarak kullanılan fiillerin sayısında da bir artış meydana gelmiştir.

Zer-ü-yâkût bagışlar gülerek gül gibi
Habbezâ bâğ-ı cihân içre gülistân-ı kerem
NB/6

Ger sitârem var ise halkası olam didi çarh
İşigüñde yayıcak sofra-i ihsânı kerem
NB/17

Bununla birlikte kasidede yer alan yukarıdaki beyitlerde görüldüğü gibi somut isimler sayesinde de "kerem" kelimesi etrafında oluşan soyut düşüncelerini daha açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etme olanağı bulmuştur.

Nice cûş itse deñiz taşraya salmaz güheri
Sürme hışm ile kapuñdan beni `ummân-ı kerem
NB/29

Beytinde de görüldüğü gibi kasidede yer alan kelimelerin büyük bir çoğunluğu Arapça ve Farsça kökenli sözcükler olmakla birlikte bunlar dilimize geçmiş yani Türkçeleşmiş sözcüklerdir. Bu da kasidesinin açık ve anlaşılır olmasını sağlamıştır.

Önceki kasidelerde olduğu gibi bu kasidede de kelimeler kendi içerisinde anlamsal açıdan gruplandırıldığında eş anlamlı ve yakın anlamlı kelimelerin çokluğu dikkat çekicidir. Ahmed Paşa'nın Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde olduğu gibi kelime tekrarına düşmemek için böyle bir yolu izlediği rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kasidede yer alan;

Mücrim-ü-`âsî isem lûtf ile rahmet yaraşur
Pâdişâhum çün olur `afv-i güneh şân-ı kerem
NB/27

Beytinde Necâtî Bey, kendisini suçlu ve asi olarak nitelemekle birlikte kendisine lutuf ve rahmette bulunulması gerektiğini ifade etmiştir. Hâlbuki suçluların ve asilerin cezalandırılmaları gerekir. Böylece kendisinden önceki şairler gibi onun da anlatımda tezattan yaralandığını söyleyebiliriz. Ayrıca beyitte geçen "mücrim, `âsî, lûtf, rahmet, `afv, güneh, şân" kelimelerinin birbirleriyle ve kerem kelimesiyle olan tenasüplük ilişkisi, her beyitte oluşturmaya çalıştığı hayale uygun olarak kelimeleri özenle seçip kullandığının bir göstergesidir.

Necâtî Bey de Şeyhî ve Ahmed Paşa gibi anlatımı somutlaştırmak ve okuyanlara kerem kavramını daha etkileyici bir biçimde aktarabilmek için Kerem Kasidesi'nde bolca benzetme ve mecaz kullanmıştır. Nitekim:

Diñle güftârını lûtf it ki Necâtî bendeñ
Bülbül-i bâğ-ı `atâ oldı senâ hân-ı kerem

NB/23

Ben esîrüñ sitem-i dehrden âzâd eyle
Ben gedâya nazar it lûtf ile sultân-ı kerem

NB/25

Beyitlerinde Şehzade Mahmud'u kerem sultanına, kendisini ise bir esire, köleye ve bağışlama bağının bülbülüne benzetiyor.

Necâtî Bey, kasidede "Husrev, Belkîs ve Süleymân" kelimelerini kullanarak tarihte yaşamış ve bazı özellikleri nedeniyle herkes tarafından tanınan, bilinen bu önemli kişilerin hikâyelerine telmihte bulunmuştur. Böylece o da kültürden yararlanmış ve geleneğin bu hazır unsurlarını kullanarak duygu ve düşüncelerini kolayca ifade edebilme imkânı bulmuştur.

İşigüñden ne `aceb dirlik umarsa `âlem
Ki kapuñ topragıdur çeşme-i hayvân-ı kerem

NB/10

Diñle güftârını lûtf it ki Necâtî bendeñ
Bülbül-i bâğ-ı `atâ oldı senâ hân-ı kerem

NB/23

Beyitlerinde yer alan "bülbül ile bâğ-ı `atâ" kelimeleri arasındaki ilişki ve "çeşme-i hayvân" terkibi yardımıyla kültürden yaralanılmıştır. Bu kelimeler yardımıyla okuyucunun zihninde gül ile bülbülün hikâyesi, sevgilinin ağzının hayat çeşmesi olarak düşünülmesi gibi kültürden ve gelenekten gelen unsurlar ustaca kullanılmıştır.

Ayrıca Ahmed Paşa gibi o da kasideyi sunduğu kişinin ismini, Sultan Mahmûd -Şehzâde Mahmûd- anmıştır.

Cem Sultan ise kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'ni "kerem" kelimesi ile ilgili değişik kavramlarla (bağış, cömertlik, el açıklığı ve affetme) alakalı şu kelimelerden oluşturmuştur:

âb	ebedî	kanı	safâ
âfâk	ebr	kara	sehâ
âferin	efgende	kapu	sergeşte

agla-
ahvâl
akıd-
`akik
`âlem
`alîm
`amâl
`amm
arz eyle-
atâ
avan
âvâze
a`yân
`ayb
ayn
bâd
bag
bahâ
bahr
baht
bak-
bâr
bârân
baş
başla-
bâzâr
bâzû
bedehşân
belâ
bende
berg
beyân
biç-
bil-
efşân
ek-
ekrem
el
elhân
emel
emr eyle-
envâr
erbâb
erkân
ervâh
erzân
eşcâr
evc
evvel
eyvân
eyyâm
ezel
fahr id-
felek
Ferîdûn
fermân
feyz
firâk
gam
garîb
gark id-
gel-
gerdân
gez-
girîbân
giriftâr
gonce
göñül
katre
kavs
kefen
keff
kemân
kem-terîn
Ken`ân
kerâmet
kerem
keşti
kevser
kısas
kirâm
kurbân
kurıl-
külçe
künc
la`l
lâyık
leb
lezzet
Lokmân
lûtf
mâl
ma`mur
matla`
mazhar
medh
mefhar
meh
mercân
merhamet
mesken
mesned
sıdk
sicil
sitare
sofra
söyle-
söyün-
söz
su
sula-
sultân
sun-
sûret
sûziş
Süleymân
sürme
şân
şeb
şebnem
şebistân
şeh
şekeristân
şem`
şeref
şerîf
şifâ
şikâyet
şiye
tâbi`
tâc
taht
takrir id-
tamam eyle-
tapu
tâvus

bit-
boyun
bul-
bûy
bürhân
büstân
câ
cân
cârûb
cefâ
Cem
cevelân
cidâr
cihân
cilve
cin
cûd
cübbe
cümle
cürm
çal-
çâr-sû
çemen
çeşme
çevgân
dâ`im
dâmân
dâr
Dârâ
dâs
dâver
defter
dehr
del-
göz
güher
gül-
gül
gülistân
gülşen
gümrâh
güneh
haclet
hâk
hakan
hâl
halas eyle-
hâlis
halk
hâme
hân
handân
hâr
harf
hâsıl
haste
haşr
hatâ
havz
hayât
hayme
hayrân
hayvân
hayy
hazret
hışm
hicrân
hil`at
meş`ale
meşam
mevc
meydân
meyve
mezîd eyle-
mezra`
mihr
millet
mi`mâr
misâl
mûr
murâd
murg
müjgan
mülk
müşteri
mürüvvet
nâm
nâme
nân
nass
nat`
nazar
necât
necm
nehr
nem
nemâ
nemek
neşv
ni`am
nigin
nihân
taze
tecdîd
terbiyet
teşne
tig
tiryâki
togıt-
tohm
top
toprag
tufân
tûmâr
tut-
um-
`ummân
`uryân
utan-
ümîd
`ünvân
üst
vâkıf
vakit
vasf eyle-
vasıta
vefâ
vir-
yag-
Ya`kûb
yâkût
yaraş-
yarat-
yazıl-
yem
Yemen

dem	himmet	nisâr eyle-	yol
dendân	hirmân	noksan	yud-
der	hirmen	Nûh	Yûsuf
derbân	hoş	ol-	yuy-
dergâh	hudâ	orta	yüz
dermân	hullân	öl-	yüz ur-
dest	Husrev	ömr	za`if
destân	hükm	pâ-beste	zaman
devâ	hüzn	pâyân	zâr
devlet	icâzet vir-	perdegîr	zât
devrân	icrâ	perveriş bul-	zehr
dibâce	id-	peşimân	zemân
dihkân	ihsân	peyk	zemîn
dil	imkân	ravza	zer
dîn	in`âm	redîf	zerre
dirahşân	ins	reh	zeyn
dirig eyle-	insân	rehnüm	zeyn id-
dîvân	ir-	resm	zıll
dîvâr	iriş-	revâ	zindân
dök-	iş	revân eyle-	zinde kıl-
döşe-	işig	reyhân	zînet
du`â	kal-	Rıdvân	zulmet
dûlâb	kâlıb	rûy	zübde
dükkân	kân	Rüstem	zümürrüd
dürr	kan	sa`adet	
düş-	kandur-	sadef	

Cem Sultan’ın Kerem Kasidesi’nde kendisinden önceki şairlerden daha fazla fiil kullandığını görüyoruz. Bu durumu Necâtî Bey ile Ahmed Paşa gibi Kerem Kasidesi’nde tahkiyevî anlatıma daha fazla vermesi ve de kasidesinin diğer kasidelere göre daha uzun olmasıyla açıklayabiliriz.

Çal safâ topını meydân-ı mürüvvetde şehâ

Çünki Hak **sundı** senüñ destüñe çevgân-ı kerem

CS/19

Mâl sûretde emel harfi-y-ile **yazılalı**
Dest-i cûduñ **tagıdur** her yaña iy kâñ-ı kerem
CS/31

Dilini **deldi** Cem'üñ tîg-i cefâ hâme bigi
Nâme **takrîr idemez** hâlini sultân-ı kerem
CS/33

Diğer kasidelere nazaran bu kasidenin daha uzun olması ve olay anlatımının esas alındığı bu anlatım şekli ile birlikte doğal olarak kullanılan fiillerin sayısında da bir artış meydana gelmiştir.

Mefharı mülk-i safâ mazhar-ı envâr-ı Hudâ
Mesned-i taht-ı vefâ dâver-i devrân-ı kerem
CS/2

Zînet-i tâc ü nigîn ü şeref-i millet ü dîn
Husrev-i rûy-ı zemîn hazret-i sultân-ı kerem
CS/3

Bununla birlikte yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü gibi kasidede yer alan somut isimler sayesinde "kerem" kelimesi etrafında oluşan soyut düşüncelerini o da kendinden önceki şairler gibi daha açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etme olanağı bulmuştur.

Nemek-i lutfuñ-ıla bulmış iken lezzet-i cân
Bilmedüm gözlerüme tursa n`ola nân-ı kerem
CS/39

Mâl sûretde emel harfi-y-ile yazılalı
Dest-i cûduñ tagıdur her yaña iy kân-ı kerem
CS/31

Beyitlerinde de görüldüğü üzere Cem Sultan, kasidede yer verdiği kelimeleri ve terkipleri sanatlı bir dil oluşturacak şekilde kullanmıştır.

Husrevâ diñle bu ben mûr-ı za`îfüñ hâlin
Çünki sensin bu zemân içre Süleymân-ı kerem
CS/36

Beytinde “mûr-ı za`îf ve Süleymân” kelimeleri tezat ilişkisi içerisinde ele alınmış ve Cem Sultan kendisini aciz bir karıncaya kardeşi Sultan II. Bayezid’i ise Hz. Süleyman’a benzeterek içinde bulunduğu durumu bu tezatlık ilişkisinden yola çıkarak etkileyici bir biçimde ifade etme imkanı bulmuştur. Benzer bir durumu;

Çünki evvelde tamâm eylemiş idüñ keremi
Umaram soñra dahı olmaya noksan-ı kerem

CS/52

beytinde de görmekteyiz. Bu beyitte ise “tamâm ve noksan” kelimeleri ile tezat yapılmış ve beytin anlamı bu tezat ilişkisi üzerine kurulmuştur.

Kasidede yer alan;

Nûh-ı lûtfuñ eger irgürmeye keştî-i necât
Gark ider bahr-ı belâya beni tûfân-ı kerem

CS/46

beytinde geçen “Nûh, lûtf, keştî, necât, gark id-, bahr, belâ, tûfân” kelimelerinin birbirleriyle ve kerem kelimesiyle olan ilişkisi, Cem Sultan’ın her beyitte oluşturmaya çalıştığı hayale uygun olarak kelimeleri özenle seçip kullandığının bir göstergesidir.

Cem Sultan da kendisinden önceki diğer Kerem Kasidesi şairleri gibi Kerem Kasidesi’nde benzetme ve mecazlardan yararlanmıştır. Nitekim:

Gonce yâkût ola vü bergi zümürrüd güli la`l
Ebr-i lutfı döke ger gülşene bârân-ı kerem

CS/6

Cân meşâmına irür bûy-ı safâ-yı ebedî
Bâg-ı lutfında bitelden berü reyhân-ı kerem

CS/11

Beyitlerinde goncayı yakuta, yaprağı zümrüde, gülü la’le, II. Bayezid’i kerem yağmuruna, onun lutfunu ise buluta ve bağa benzetmiştir. Böylece o da diğer şairler gibi benzetme ve mecazlar yardımı ile kerem kavramı ile ilgili duygu ve düşüncelerini somutlaştırarak etkileyici bir biçimde ifade edebilme imkanı bulmuştur.

Cem Sultan, kasidede “Cem, Dârâ, Ferîdûn, Lokmân, Nûh, Ya`kûb, Yûsuf, Husrev, Rıdvân, Rüstem ve Süleymân” kelimelerini kullanarak tarihte

yaşamış ve bazı özellikleri nedeniyle herkes tarafından tanınan, bilinen bu önemli kişilerin hikayelerine telmihte bulunmuştur. Burada dikkatimizi çeken nokta ise diğer şairlerden farklı olarak Cem Sultan'ın devlet yöneticilerinin dışında kutsal kitaplarda adları peygamber olarak geçen "Lokmân, Nûh, Ya`kûb, Yûsuf ve Süleymân" gibi isimlere de yer vermesidir. Böylece kardeşi II. Bayezid'i onların statüsünden yararlanarak yüceltmiştir.

Bir nazarda kara topragı zer-i hâlis ider
Olalı hâk-i rehi sürme-i a`yân-ı kerem

CS/5

Himmetüñ Kevser'dür `ayn-ı sahâ kim utanup
Oldı zumetde nihân Çeşme-i Hayvân-ı kerem

CS/16

Beyitlerinde yer alan "hâk-i reh ile sürme-i a`yân" kelimeleri arasındaki ilişki ve "çeşme-i hayvân" terkibi yardımıyla kültürden yaralanılmıştır. Bu kelimeler yardımıyla okuyucunun zihninde sevgilinin ayağının tozunun aşığın gözlerine sürme, yani ilaç olması; sevgilinin ağzının hayat çeşmesi olması, yani can bağışlayıcı olarak düşünülmesi gibi kültürden ve gelenekten gelen unsurlar ustaca kullanılmıştır.

Hayâlî Bey, Kânuni Sultân Süleymân'a yazdığı Kerem Kasidesi'ni "kerem" kelimesi ile ilgili değişik kavramlarla (bağış, cömertlik, el açıklığı ve affetme) alakalı şu kelimelerden oluşturmuştur:

aç-	dök-	kadeh	sadef
Âdem	dürr	kağan	sal-
agsa	düş-	kân	sehâ
arslan	ebr	kerem	Selmân
a`yar	eksik	keyvân	semer
âyine	el	ket	sidre
bağal	emîrâne	kılıc	su
bahar	ergür-	kilk	suhandân
bârân	eriş-	kul ol-	suhanem
baş	erzel	lâle	sun`
baş eg-	et-	lûtf	Süleymân
başla-	feyz	lücce	şah

bâzil	gark	ma`den	şâhid
beg	gel-	maksûd	şeh
ber-zebân-âver	gerdiş et-	manend	şehper
bezl	gevher	mansıb	şikâristân
bîşe	gonca	meclis	şikâyet
bitir-	gûş	meh	tab
bul-	güher	mehçe	tab`
cân	gül	meydan	tâbân
Cemşîd	gülistan	mihmân	ta`n et-
cevlân	gülzâr	muhtâc	tavus
ceyb	güneş	mülk	temlik et-
cihân	hacil	nâmi	ummân
çarh	Hakan	nazm	Uveys
çeşme	hayâ	nebât	üftâde
dâmen	hayvân	Nu`man	yaraş-
dâra	hazret	nur	yedir-
dâver	hısset	ol-	yer
dehr	himmet	pâk	yet-
dem	Husrev	pertev	yüz
dergeh	ihsân	râ	yüz dile-
devlet	inâyet	râyet	ziver
devrân	inâyet kıl-	reng	zümre
dîde	insân	reşha	
dirhem	İskender	revâ	
dirig eyle-	izhâr et-	Rum	
dol-	jâle	sa`âdet	

Hayâlî Bey'in Kânuni Sultân Süleymân'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde diğer şairlere -Şeyhî hariç- nazaran beyit sayısında bir azalma olmakla birlikte Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'ne ve Ahmed Paşa'nın Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'ne göre daha fazla fiil kullandığını görüyoruz. Bu durumu Hayâlî Bey'in Kerem Kasidesi'nde tahkiyevî anlatıma daha fazla yer vermesiyle açıklayabiliriz. Olay anlatımının esas alındığı bu anlatım şekli ile birlikte doğal olarak kullanılan fiillerin sayısında da bir artış meydana gelmiştir. Bununla birlikte kasidede yer alan somut isimler sayesinde de "kerem" kelimesi etrafında

oluşan soyut düşüncelerini daha açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etme olanağı bulmuştur.

Gerçi **baş egmedi** Cemşid ile Hakana kerem
Geldi kul oldu bu gün Şah Süleymâna kerem
HB/1

Kızdırıp yüz dilemez dahi güneşten pertev
Nur-ı râyından **ederse** meh-i tâbâna kerem
HB/2

Bana **geldikte** kadeh **kalmadı mı** meydânda
Yoksa eksik mi **eder bezlini** mihmâna kerem
HB/11

Beyitlerinde de görüldüğü üzere tahkiyevi anlatımın uygulandığı beyitlerde bolca fiil kullanılmıştır. Böylece Hayâlî Bey de, beyitlerde yer alan fiillerin yardımıyla kerem kelimesi etrafında oluşan düşünce ve hayallerini olay örgüsü içerisinde daha açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etme imkânı bulmuştur.

Dîdeye nûr durur Şah-ı cihân dâra sehâ
Ziver-i mülk durur dâver-i devrâna kerem
HB/3

Dirhem-i jâleyi ettikçe şeh-i mülk-i bahâr
Bağal-i gonca ile ceyb-i gülistâna kerem”
HB/22

Yukarıdaki beyitlerde olduğu gibi betimleyici anlatımın uygulandığı beyitlerde ise fiil sayısı yok denilebilecek kadar azalırken beyitlerde yer alan somut isimler sayıca artmaktadır. Benzer beyitlerle diğer şairler gibi Hayâlî Bey de, kerem kelimesi etrafında oluşan düşünce ve hayallerini, hareket noktası somut kelimelere dayanan serbest çağrışım tekniği ile okuyucuya hissettirme yoluna gitmiştir.

Önceki kasidelerde olduğu gibi bu kasidede de kelimeler kendi içerisinde anlamsal açıdan gruplandırıldığında eş anlamlı ve yakın anlamlı kelimelerin

çokluğu dikkat çekicidir. Hayâlî Bey'in diğer şairlerde olduğu gibi kelime tekrarına düşmemek için böyle bir yolu izlediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kasidede yer alan;

Gerçi baş egmedi Cemşid ile Hakana kerem
Geldi kul oldu bu gün Şah Süleymâna kerem

HB/1

beytinde geçen "baş egmedi" ile "kul oldu" kelimeleri aralarında anlamsal açıdan bir tezat oluşacak şekilde kullanılmıştır. Nitekim "kerem"in Cemşid ile Hakan'a baş eğmediği ama bugün gelip Kânuni Sultân Süleymân'a kul olduğu söylenilerek, tezat oluşturulmuş ve anlam bu tezat ve beraberinde mübalağa üzerine kurulmuştur. Burada dikkati çeken bir diğer nokta ise Hayâlî Bey'den önce kerem kasidesi yazan diğer şairler kerem kasidelerinde anlatımı daha etkili ve çekici kılmak için kelimeler arasındaki bu tezatlık ilişkisinden bolca yararlanırken Hayâlî Bey'in sadece bir beyitte bu yola başvurmuş olmasıdır.

Yerlere düştü yüzü oldu ol üftâde hacil
Lutfun izhâr edicek zümre-i insâna kerem

HB/9

Ayrıca beytinde geçen "yerlere düş-, yüz, üftâde, hacil, lutf, izhâr ed-" kelimelerinin birbirleriyle ve kerem kelimesiyle olan ilişkisi, her beyitte oluşturmaya çalıştığı hayale uygun olarak kelimeleri özenle seçip kullandığının bir göstergesidir.

Hayâlî Bey'in Kerem Kasidesi'nde dikkati çeken bir diğer nokta ise diğer kerem kasidelerine nazaran benzetmelerin ve mecazların yok denilebilecek kadar az oluşudur. Benzetmelerin yer aldığı;

Şehperin sûret-i maksûda edip âyîneler
Sidre tavusu gibi başladı cevlâna kerem

HB/5

Gevher-i nazma şehâ tab'ı Hayâlîdir kân
Ma'den-i lûtfsun et gevher için kâna kerem

HB/15

beyitlerinde Hayâlî Bey, Kanuni Sultan Süleyman'ı tavus kuşuna ve lutf madenine benzetmektedir.

Diğer şairlerden farklı olarak Hayâlî Bey, Kerem Kasidesi'nde benzetme ve mecazlardan çok kişileştirmelere yer vermiştir. Bu durum ise diğer şairlerin redif olan "kerem" kelimesini kullanırken "meydân-ı kerem, bârân-ı kerem, kân-ı kerem" şeklinde terkipler oluştururken onun "meydâna kerem, bârâna kerem, kâna kerem" şeklinde kullanmasından kaynaklanmaktadır. Kanaatimizce bu kullanım ve kişileştirmeler de benzetmeler gibi anlatımı somutlaştırmakta ve kerem kavramını daha etkileyici bir biçimde sunmaktadır.

Hayâlî Bey, kasidede "Husrev, Cemşid, Hakan, Nu'mân, Şâh Uveys, Hazret-i Selmân ve İskender" kelimelerini kullanarak tarihte yaşamış ve bazı özellikleri nedeniyle herkes tarafından tanınan, bilinen bu önemli kişilerin hikayelerine telmihte bulunmuştur.

Bir içim suyu diriğ eyledi İskenderden
Ta'n ederse yeridir çeşme-i hayvâna kerem

HB/6

Yukarıdaki beyitte geçen "çeşme-i hayvân" terkibi de bir gösterge gibi kullanılarak telmih ve beraberinde serbest çağrışım yoluyla okuyanların zihninde kerem sözcüğü ile ilgili bir takım tasarımların oluşması sağlanmıştır.

Ayrıca Ahmed Paşa ve Necâtî Bey gibi o da kasideyi sunduğu kişinin ismini yani Kanunî Sultan Süleymân'ı anmıştır.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'ni "kerem" kelimesi ile ilgili değişik kavramlarla (bağış, cömertlik, el açıklığı ve affetme) alakalı şu kelimelerden oluşturmuştur:

âb	envâr	kış	sarf eyle-
aç-	eser	kişi	sehâ
âdem	esîr	kul	server
`adl	eteg	lafz	sihr
`ahd	fânî	lahz	sîm
aksâ	fehvâ	lâlâ	sofî
`âlem	fukarâ	lâzım	söz
añ-	garaz	lûtf	süreyâ
`anber	genc	mahrem	sûret
`arz	germ ol-	mahz	şâh
`asâ	gevher	maksad	şâhid
ashâb	girânmâye	ma`nâ	şahs

`atâ
avuc
`ayân
âyine
`ayn
bâdi
bag
baht
bakış
bâkî
Behremend
bennâ
benze-
beyzâ
bezl
bil-
bînâ
bîşe-i heycâ
Budin
bul-
bûya
câ
câhil
cemâl
cihân
cinân
cûd
dâ`î
dârâ
da`vâ
dehen
dehr
der
dergâh
gök
göñül
gör-
güher
gül
gülşen
haber al-
hâcât
Hakk
hâk
hâme
harâb
hatm ol-
hayat
hayr
hazret
hedâyâ
hezerân
Hızr
hidmet
hikâyât
himmet
ibkâ
icrâ
iç
id-
ihsân
ihtiyac
iltifât
imlâ
`inâyet
inşâ
istingâ
işig
ma`ni
manzar
menba`
meşhur
meşşâta
mîr
mîrân
mir`at
miyân
mu`allâ
muhtâc
musaffâ
Mûsî
Mustafâ
müberrâ
mücellâ
müdara
münakkaş
münderic
mürüvvet
müsemmâ
müstehak
müyesser
nâ-ehl
nakd
nâm
nazar
nazîr
nazm
neberd
nerkîs
nihâl
pâk
paşa
şân
şâyeste
şehlâ
şenel
şerîf
şeyh
şîr-i ner
tab`
ta`bir ol-
tâlib
tapû
tarâvet
takazâ
tecellâ
temâşâ
temennâ
terkîb
tesellâ
tılısm
tol-
tur-
Tûr
turiş
tut-
`ulyâ
uyku
ümmîd
vassaf
vücûd
yag-
yaz
yazıl-
yed
yok

deryâ	kâbil	peymâ	zât
dest	Ka`be	râ	zer
devr	kân	ragbet kıl-	zevâyâ
dîde	kapan-	ra`na	zevk
diyâr	kapış-	resm	
du`â	kapu	rûşen	
dür	kef	rü`yâ	
ebrû	kerem	sadr	
eksük	kıl-	sârâ	

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Lala Mustafa Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi, beyit sayısı bakımından Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'nden, Hayâlî Bey'in Kerem Kasidesi'nden ve Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nden uzun olmakla birlikte adı geçen kasidelere göre bu kasidede çok az fiil kullanıldığını görüyoruz. Bu durumu Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Kerem Kasidesi'nde tasvirî anlatıma daha fazla vermesiyle açıklayabiliriz.

Ey kefüñ kân-ı mürüvvet dehenüñ câ-yı kerem
Her girânmâye sözüñ gevher-i deryâ-yı kerem

GMA/1

Münderic lafz-ı şerîfüñde hikâyât-ı sehâ
Münakkaş sûret-i terkîb ile ma`nâ-yı kerem

GMA/5

Şöyle bezl itdüñ ile avuc avuc sîm ü zeri
Himmetüñ göklerini tutdı Süreyâ-yı kerem

GMA/27

Yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü gibi olay anlatımından çok tasvir etmenin esas alındığı bu anlatım şekli ile birlikte doğal olarak kullanılan fiillerin sayısında da bir azalma meydana gelmiştir. Bununla birlikte Gelibolulu Mustafa Âlî, kasidede yer alan somut isimler sayesinde de "kerem" kelimesi etrafında oluşan soyut düşüncelerini daha açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etme olanağı bulmuştur.

Önceki kasidelerde olduğu gibi bu kasidede de kelimeler kendi içerisinde anlamsal açıdan gruplandırıldığında eş anlamlı ve yakın anlamlı kelimelerin

çokluğu dikkat çekicidir. Gelibolulu Mustafa Âlî'nin diğer şairlerde olduğu gibi kelime tekrarına düşmemek için böyle bir yolu izlediği rahatlıkla söyleyebiliriz.

Hayâlî Bey dışındaki diğer bütün şairler kasidelerinde zıt anlamlı kelimelere bolca yer verip böylece anlatıma bir çekicilik kazandırmaya çalışırken Hayâlî Bey ve Gelibolulu Mustafa Âlî kasidelerinde sadece birer beyitte bu yola başvurmuşlardır. Kasidede yer alan;

Yaz u kîş gülşen-i lutfuñda tarâvet bâkî
Her nihâlinde hezârân gül-i bûyâ-yı kerem

GMA/6

beytinde tezatlık ilişkisi ile oluşturulmuş olan "yaz u kîş" terkibi ile anlatıma bir çekicilik kazandırılmıştır.

Niçe genc olsa tılısmını açar dest-i du`â
Ne harâb olsa şeneldür anı bennâ-yı kerem

GMA/8

beytinde geçen "genc, tılsım, aç-, dest, du`â, harâb, şenel, bennâ" kelimelerinin birbirleriyle ve kerem kelimesiyle olan ilişkisi, her beyitte oluşturmaya çalıştığı hayale uygun olarak kelimeleri özenle seçip kullandığının bir göstergesidir.

Bakışuñ `ayn-ı `inâyet turışuñ mahz-ı `atâ
Ma`nîde zat-ı şerîfüñ gibi fehvâ-yı kerem

GMA/2

Hemdem-i şâh-ı kerem mahrem-i deryâ-yı `atâ
Menba`-ı cûd u sehâ maksad-ı aksâ-yı kerem

GMA/12

Eylemez bencileyin hâke `inâyet nazarın
Gâh olur kim kapanur dîde-i bînâ-yı kerem

GMA/15

Yukarıdaki beyitlerde de görüldüğü üzere Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa'nın bakışını lutfun bakışına, duruşunu bağışlamanın halis duruşuna, Lala Mustafa Paşa'yı bağışlama ve cömertliğin kaynağına kendisini ise toprağa benzeterek anlatımı daha somut kılmaya ve dinleyenlere kerem kavramını daha etkileyici bir biçimde sunmaya çalışmıştır.

Gelibolulu Mustafa Âlî, kasidede “Behremend, Hızr ve Hz. Mûsa,” kelimelerini kullanarak tarihte yaşamış ve bazı özellikleri nedeniyle herkes tarafından tanınan, bilinen bu önemli kişilerin hikayelerine telmihte bulunmuştur.

Hâme-i sihr eserüñ tut ki **`asâ**-yı Mûsî
Tûr-ı hidmetde kefüñdür **Yed-i Beyzâ**-yı kerem
GMA/3

Her diyâruñ fukarâsı çekilüp gitmededür
Bildiler hâk-i derin **Ka`be**-i `ulyâ-yı kerem
GMA/26

Yalıñuz gördügiçün Hızr **Hayât Âbından**
Gelemez bezmüñe ol bâdiye-peymâ-yı kerem
GMA/28

Şimdi **ashâb-ı keremden** saña beñzer yokdur
Ki nazîrüñ göremez nerkis-i şehlâ-yı kerem
GMA/33

Yukarıdaki beyitlerde geçen “`asâ, yed-i beyzâ, Ka`be, hayât âbı” kelimeleri ve terkipleri de birer gösterge gibi kullanılarak telmih unsuru olarak kullanılmış ve beraberinde serbest çağrışım yoluyla okuyanların zihninde kerem sözcüğü ile ilgili bir takım tasarımların oluşması sağlanmıştır.

Ayrıca Ahmed Paşa ve Necâtî Bey gibi o da kasideyi sunduğu kişinin ismini, Lala Mustafa Paşa, anmıştır.

5.2. Kelimelerin Kullanım Sıklığı

Daha önceki bölümde şairlerin kerem kasidelerini oluştururken dili kullanma becerileri, hayalleri ve sanatlar açısından bizlere bilgi vermesi amacıyla kasidelerin kelime kadrolarını ayrı ayrı tespit etmiştik. Bu bölümde ise kerem kasidelerinde yer alan kelimelerin kullanım sıklığı üzerinde duracağız. Elde edeceğimiz kelimeler, şairlerin kerem kasidelerinde oluşturdukları ortak hayaller ve sanatlar açısından bizler için önem arz etmektedir.

Ortak kelime kadrosunu tepit ederken ilk önce, tüm kasidelerde isim soylu ve fiil soylu oluşlarına bakmaksızın ortak olan kelimeleri tarama yoluna

gittik. Bu tarama sonucunda sadece yedi kelimenin (kerem, lûtf, kân, sehâ, devrân, et-(id-,it-), cihân) tüm kasidelerde ortak olduğunu gördük. Elde ettiğimiz bu kelimeler bizlere sağlıklı bir çıkarım yapmaya imkân tanımadığı için ortak kelime kadrosunu tespit ederken toplam yedi kasideden en az dördünde geçen kelimeleri almayı daha uygun gördük. Bu tarama çalışması sonucunda aşağıda alfabetik olarak sıralanmış olan kelimelere ulaştık.

âb	dem	hân	nâm
aç-	dest	hayât	nâme
ak-	devrân	hayvân	nân
âlem	dîvân	himmet	sehâ
atâ`	dür	Hüsrev	su
ayân	ebr	`ıyd	sultân
bahr	el	ihsân	Süleymân
bârân	eşig(işig)	kân	şâh
bostân	et-(id-,it-)	kapı	şân
bul-	eyvân	kerâmet	toprak
cihân	felek	kerem	ummân
cûd	feyz	kul	ver-
çeşme	gel-	lûtf	yağ-
dâmân	güher	meh	yaz-
defter	gülistân	meydân	yüz
dehr	gülşen	mihr	zer

Bu kelimeleri isim soylu ve fiil soylu oluşlarına göre incelediğimizde isim soylu kelimelerin fiil soylu kelimelere göre daha fazla olduğunu tespit ettik.

Kelimelere şöyle bir göz attığımızda aslında bunların rastgele bir kullanımdan dolayı ortaya çıkmadıklarını gördük. Kelimeleri değişik anlam ilişkileri ve oluşturulan hayallere göre kendi içlerinde gruplandırmaya tabi tuttuğumuzda ilk olarak kerem kelimesi ile yakın anlamlı olan kelimeler(kerem, atâ`, cûd, feyz, himmet, ihsân, lûtf, sehâ) dikkatimizi çekti. Bu kelimeler bizim için şairlerin kasideyi sundukları kişilerden ne şekilde kerem beklediklerinin birer ifadesidirler. Bu bazen bir cömertlik, bazen bir bağış, bazen bir bereket, bazen bir lutf, bazen de bir kurtuluş şeklinde olmaktadır.

Ortak kelimelerin bir kısmını ise kasidenin sunulduğu kişi ile ilgili sıfatlar, telmih unsurları ve benzetmeler(hân, sultân, şâh, Hüsrev, Süleymân, ayân,

bostân, dâmân, eyvân, gülistân, gülşen) oluşturmaktadır. “Hân, sultân, şâh, Hüsrev ve Süleymân” gibi kelimelerle kasidenin sunulduğu kişinin yüceliği ifade edilirken “ayân, bostân, dâmân, eyvân, gülistân ve Gülşen” gibi benzetmelerle de onun keremi, cömertliği insan zihninde kolayca belirecek şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ortak kelimelerin bir kısmını ise “kân, ummân ve bahr” gibi zenginlik kaynakları ile “zer, dür ve güher” gibi değerli madenler oluşturmaktadır. Bunlar kasidenin sunulduğu kişiden beklenilen cömertlik ile alakalı olup okuyucunun zihninde onun cömertliğinin sonsuzluğu ve zenginliği düşüncesini ve hayalini oluşturmaya yönelik kelimelerdir.

Boşalır kâse-i bahr u tükenir kîse-i kân
Bulımaz ni’met-i bî-haddini pâyân-ı kerem

Ş/16

Dür ü gevher saçılır katre-i bârân yerine
Çünkü cûdun bulududan yağa nisân-ı kerem

AP1/26

Beyitlerinde de görüldüğü üzere “kân, dür, gevher” kelimeleri ile okuyucunun zihninde övülen kişinin cömertliğinin sonsuzluğu ve zenginliği düşüncesi oluşturulmuştur.

Ortak kelimelerin bir kısmını ise “dem, devrân, `ıyd” gibi zamanla ilgili kelimeler oluşturmaktadır. Bu kelimeler daha çok içinde bulunulan zamanı belirtmekte ve nitelemektedir. Şairler bu kelimeler yardımı ile,

Hâric-i merkez ü hadd oldu çü üftâdeliğim
Demidir merhamet et var ise imkân-ı kerem

AP1/34

beytinde de görüldüğü üzere kerem zamanına işaret etmektedirler.

Yine ıyd oldu bu gün erdi çü devrân-ı kerem
Zevk u ayş et yine hurrem olup ey kân-ı kerem

AP1/1

Beytinde de görüldüğü üzere `ıyd sözcüğü ile içinde bulunulan zaman bayram günü olarak nitelenmektedir.

Ortak kelimelerin bir kısmını ise “âlem, cihân, dehr, felek, meh ve mihr” gibi içinde bulunulan âlem ile ilgili kelimeler oluşturmaktadır.

Bu felek yazmasa nushandan eğer nâmesini

Yanlış olaydı kamu defter ü divân-ı kerem

AP1/17

Felek, birçok beyitte yeryüzü, dünya anlamlarında kullanılmakla birlikte yukarıdaki beyitte olduğu gibi bazı beyitlerde de kader, alın yazısı anlamlarında da kullanılmıştır.

Ölürem zehr-i gam-ı dehr ile ben haste garîb

Ger dirîg eyleye tiryâkini Lokmân-ı kerem

CS/44

Dehr kelimesi de dünya anlamına gelmekle birlikte yukarıdaki beyitten de anlaşılacağı üzere daha çok dünyanın sıkıntılarını ifade etmek için kullanılmıştır.

Pâdişâhâ nice bir rûze-i fakr ile geçem

`Îd-i `işret günidür ey meh-i tâbân-ı kerem

NB/30

"Meh ve mihr" kelimeleri ise içinde yaşanılan âlem ile ilgili kelimeler olmakla birlikte yukarıdaki beyitte de görüldüğü gibi kasidelerde daha çok kasidenin sunulduğu kişinin övgüsünün bir parçası olarak kullanılmıştır.

Ortak kelimelerin bir kısmını ise "dest, el, eşig, meydân, kapı ve toprag" gibi keremle özdeşleşmiş, onun dağıtıldığı yer ve dağıtılmasında aracı olan organ isimleri oluşturmaktadır.

Ne aceb ger yüz ura Hızr u Sikender kapına

K'eşiğinden akar uş çeşme-i hayvân-ı kerem

Ş/13

Beytinde de görüldüğü gibi Germiyânoğlu Yakub Bey'in kapısının eşiği kerem kaynağı olarak düşünülmüş ve ifade edişmiştir.

Ortak kelimelerin bir kısmını ise "âb, bârân, çeşme, ebr, su ve yağ-" gibi keremle özdeşleşmiş, bolluğu, bereketi, hayatı temsil eden isim ve fiiller oluşturmaktadır.

Ey muhît-i keremin katresi ummân-ı kerem

Bâğ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem

AP2/1

Beytinde de görüldüğü gibi "ebr ve bârân" kelimeleri okuyucunun zihninde keremle ilişkili olarak bolluk ve bereket ifade edecek şekilde kullanılmışlardır.

5.3. Söz Kalıplarının Kullanımı (Atasözü, deyim, vecize… vd.)

Bir anlatıda üslup; düz, sade ifadelerden, sözlerden ibaret olmaz. Atasözü, deyim, mübalağa, benzetme gibi çeşitli anlatım vasıtalarından yararlanılır. Atasözleri ve deyimler toplumların değişik alanlardaki kültürel birikimleri olup, anlatılmak istenilen konunun kısa, öz ve etkileyici bir biçimde ifade edilmesine yardımcı olurlar. "Şiirde atasözü ve deyim kullanmanın Türkçe'nin ilk yazılı kaynaklarına kadar gittiği bilinmektedir."(Aksoyak; LXXXVI) Bu itibarla biz de çalışmamızda şairlerin bu kalıp sözlere hangi durumlarda başvurduklarını ve bunları ne ölçüde kullandıklarını tespit etmeyi uygun gördük.

Şeyhî, Germiyânoğlu Yakup Bey'e (II.) yazdığı Kerem Kasidesi'nin matla beytinde;

Hurrem erdi bu kerâmetli gün ey kân-ı kerem
Iyş u zevk et ki fedâdır yoluna cân-ı kerem

Ş/1

diyerek **yoluna can feda (etmek)** deyimini kullanmıştır. Bu deyim daha çok methedilenin değerini somutlaştırmak ve gözler önüne sermek için kullanılmaktadır. Beyitte de neşeli bir günden bahsedilmiş ve kerem madeninin, yani padişahın zevk edip eğlenmesi istenilmiştir. Çünkü yoluna keremin canı feda edilmiştir. Görüldüğü üzere beytin anlamı, beyitte yer alan deyim sayesinde pekişmekte ve kuvvetlenmektedir.

Ne aceb ger yüz ura Hızr u Sikender kapına
K'eşiğinden akar uş çeşme-i hayvân-ı kerem

Ş/13

Yukarıda yer alan beyitte Şeyhî, **kapıya yüz urmak** deyimini kullanmıştır. Bu deyim daha çok Germiyânoğlu Yakup Bey'in saygınlığını ifade etmek için kullanılmıştır. O, o kadar saygındır ki, Hızır ve İskender onun kapısına yüz sürer ve ondan keremin ölümsüzlük suyunu dilerler.

Ne aceb ger Karaman bulmasa âlemde amân
Çünkü yâr etti sana devlet-i Osmân-ı Kerem

Ş/15

Yukarıda yer alan beyitte Şeyhî, **aman bulmak** deyimini kullanmıştır. Bu deyim daha çok "kurtulmak, rahatlamak"(Yutbaşı;2004, 235) anlamlarında kullanılmakla beraber beyitte olumsuz şekilde çekimlenerek

Karamanaoğullarının kurtuluşa ve rahata ermemeleri dileğini ifade etmiştir. Böylelikle devrin siyasi olayları ve Şeyhî'nin bu olaylar karşısındaki düşünceleri beyitte yer alan deyim sayesinde daha açık ve öz bir biçimde ifade edilmiştir.

Çok eşiğe yüz urur ille ki mahrum döner
Yine kapında bulur hürmeti mihmân-ı kerem

Ş/17

Bu beyitte ise Şeyhî, **eşiğe yüz urmak** deyimini kullanmıştır. Bu deyim, **kapıya yüz urmak** deyimi ile birbirine benzer görünse de aslında farklı bir durumu, yalvarmayı ifade etmektedir. Beyitte de görüldüğü üzere keremin arkadaşı, birçok eşiğe yüz sürmüş, yani yalvarmıştır. Bunların hepsinden de mahrum dönmekle birlikte hürmeti ve saygıyı Germiyânoğlu Yakup Bey'in kapısında bulmuştur.

Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Der Medhi Sultan Mehmed Hân adlı Kerem Kasidesi'nin;

Kul hatâ kılsa nola afv-i şehenşâh kanı
Tutalım iki elim kanda imiş kanı kerem

AP2/27

beytinde **iki eli kanda olmak** deyimini kullanmıştır. Bu beyitte genel olarak Ahmed Paşa, suç ve günah batağına saplandığını ifade etmiştir. Öyleki bizlerden, kendisinin bu batağa iki eli kanda olacak kadar, yani bir insanın katili olacak kadar battığını düşünmemizi istemektedir. Bu durumda bile onu bu bataklıktan Sultan Mehmed Hân'ın affının kurtarabileceğini düşünmekte ve onun bağışlamasını beklemektedir.

Umarım cürmümü gark etmeğe rahmet suyuna
Mevc-i ihsânın ile cûş ede ummân-ı kerem

AP2/28

Yukarıda yer alan beyitte Ahmed Paşa, **gark etmek** deyimini kullanmıştır. Gark etmek; suya batırmak, boğmak anlamlarına gelmekle birlikte bu beyitte daha çok Fatih Sultan Mehmed'in bağışlayıcılığını ifade etmek için kullanılmıştır. Bu adeta ummana dönüşmüş öyle bir bağışlamadır ki, suçları içinde boğmakta ve yok etmektedir.

Hayâlî Bey, Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı Kerem Kasidesi'nin matla beytinde yer alan;

Gerçi baş eğmedi Cemşîd ile Hakana kerem
Geldi kul oldu bu gün Şah Süleymân'a kerem

HB/1

diyerek **baş eğmek** ve **kul olmak** deyimlerini kullanmıştır. Her iki deyim de güçlü birinin hükümranlığını kabul etmek anlamlarına gelmekle birlikte beyitte yer alan **baş eğmemek** ve **kul olmak** şeklindeki kullanım sonucunda ortaya çıkan tezat ilişkisi, anlatıma bir çekicilik katmış ve anlamı pekiştirmiştir. Böylece Kanuni Sultan Süleyman'ın, Cemşîd ile Hakan gibi tarihte yaşamış ve soylulukларıyla ünlü padişahlardan daha üstün tutulduğu ve onun hükümranlığının herkes tarafından tanındığı ifade edilmiştir.

Kızdırıp yüz dilemez dahi güneşten pertev
Nur-ı râyından ederse meh-i tâbâna kerem

HB/2

Yukarıda yer alan beyitte Hayâlî Bey, **yüz kızdırmak** deyimini kullanmıştır. Beyitte Hayâlî Bey, kendisini bir ışık parçasına Kanuni Sultan Süleyman'ı ise güneşe benzetmiş ve parlak Ay'a Rebiülevvel ayının nurundan bağışlarsa yüzünü kızdırıp güneşten ışık dahi istemeyeceğini ifade etmiştir. Deyim Hayâlî Bey'in daha çok hâlet-i ruhiyesini ortaya koymaktadır.

Yüzü suyu kılıcın yere dökülmüştü eğer
Ber-zebân-aver olup gelmese meydana kerem

HB/7

Yukarıda yer alan beyitte ise Hayâlî Bey, **yüz suyu dökmek** deyimini kullanmıştır. Bu deyim daha çok onurunu sarsacak derecede yalvarmayı ifade etmek için kullanılmaktadır. Hayâlî Bey de onun bu anlamından yararlanarak keremin gerçekleşmesiyle kılıcın onurunu sarsacak derecede yalvarmaktan kurtulduğunu ifade etmiştir. Kılıc burada gücü ve dirayeti temsil etmektedir.

Cem Sultan, kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı kerem redifli kasidesinin;

Gerçi yüzüm karadur nâme-i a'mal gibi
Umaram kim yuya lûtfun suyıla anı kerem

CS/57

beytinde **yüzü kara olmak** deyimini kullanmıştır. Bu deyim daha çok utanç verici bir durumda olmayı ifade etmek için kullanılmaktadır. "Nâme-i a'mal" insanların yaptıkları iyi ve kötü fiillerin kaydedildiği defterdir ki burada yüzü kara

olmak deyimiyle bir arada kullanımı bizlere Cem Sultan'ın kendisinin de gerçekleştirdiği fiillerin kötülüğünü kabul ettiğini göstermektedir. Beytin devamında kardeşinden af dilemesi de bu düşüncemizi desteklemektedir.

Nemek-i luṭfuñ-ıla bulmış iken lezzet-i cān
Bilmedüm gözlerüme tursa n'ola nān-ı kerem

CS/39

Yukarıda yer alan beyitte ise Cem Sultan, **gözüne durmak** deyimini kullanmıştır. Bu deyimin aslı kaynaklarda **gözüne dizine durmak** olarak geçmekle birlikte, iyilikbilmezliğin cezasını Tanrı versin anlamına gelmektedir. Cem Sultan da beyitte kardeşi Sultan II. Bayezid'in lutuflarına karşılık kendisinin kadirbilmezlik gösterdiğini itiraf etmiştir.

Yine yüz urmaġa geldüm kapuña haclet ile
'Aybumı yüzüme urma ki budur şān-ı kerem

CS/40

Yukarıda yer alan beyitte ise Cem Sultan, **yüz urmak** ve **yüzüne urmak** deyimlerini kullanmıştır. Cem Sultan birinci dizede **yüz urmak** deyimini kullanarak kendisini kardeşi Sultan II. Bayezid'in saygınlığı karşısında aşağı görmüş, böylelikle de onu yüceltmiştir. İkinci dizede ise **yüzüne urmak** deyimini olumsuz şekilde çekimleyerek aybının yüzüne vurulmamasını istemiş ve bunu da soyluluğun şanı olarak değerlendirmiştir. Görüldüğü üzere beyitte kullanılan her iki deyim de Sultan II. Bayezid'in saygınlığını ifade etmek için özellikle seçilmiştir.

Devletüñ dārını ma'mūr ide mi'mār-ı ezel
Şöyle kim yüz süre işigüñe erkān-ı kerem

CS/74

Bu beyitte ise Cem Sultan, **mi'mār-ı ezel** kalıp sözünü ve **eşiğe yüz urmak** deyimini kullanmıştır. **Mi'mār-ı ezel**, yeryüzünü lutfu, bereketi, ihsanı ve keremiyle donatan ve süsleyen Tanrı'yı ifade etmektedir. İlk dizede Cem Sultan, bu sıfatlara sahip olan Tanrı'dan ülkesini zenginleştirmesini ve kalkındırmasını dilemiştir. Aynı zamanda bunu Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi olan padişah aracılığıyla gerçekleştireceği düşüncesinden hareketle Sultan II. Bayezid'i övmüştür. İkinci dizede de **eşiğe yüz urmak** deyimini kullanmıştır. Bu deyim, **kapıya yüz urmak** deyimi ile birbirine benzer görünse de aslında farklı bir durumu, yalvarmayı ifade etmektedir. Bunun sonucundadır ki, Cem Sultan da

kerem sahibi kişilerin Sultan II. Bayezid'in kapısında ondan kerem dilendiklerini ifade etmiştir.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Bulsa her lahzada biñ himmet ider bir şahsa
Böyledür şân-ı şerîfinde takâzâ-yı kerem

GMA/16

beytinde **himmet idmek** deyimini kullanmıştır. Bu deyim; yardım etmek, kolaylık göstermek, kayırmak anlamlarına gelmekle birlikte beyitte Lala Mustafa Paşa'nın cömertliğini ve yardım severliğini ifade etmek için kullanılmıştır. Bu öyle bir himmettir ki, Lala Mustafa Paşa, bir şahsa her bakışıyla binlerce kez yardım etmektedir.

5.4. Hayal Unsurları

Hayal "İnsanın gözlemlediği nesne, olay ve nitelikleri, kendi zihninin süzgecinden geçirerek oluşturduğu, şairin de aynı eğilimle şiire aktardığı tasarımlar, kişiye özgü izlenimler"(Aksan;2003,30) olarak tanımlanır.

Dolayısıyla sanatçıya özellikle konumuzla bağlantılı olarak şairlere değer katan ve aynı zamanda onları farklı kılan unsurlardan biri de hayalleridir. Hayallerin bu önemli özelliğinden dolayı biz de şairlerin redif olan "kerem" kelimesi etrafında oluşturdukları hayalleri, nazire geleneği içerisinde etkilenme ve etkileme durumlarını da dikkate alarak kerem kasidelerinde tespit etmeyi uygun gördük.

İnsanlar yaşamlarında çeşitli olaylar, durumlar, davranışlarla karşılaşmakta bunları gözlemlemekte ve algılamaktadırlar. Ancak kimi zaman bunlar, insanlara daha başka olay ve durumları, görünümleri çağrıştırmakta, görülenlerle zihinde oluşanlar arasında bir bağlantı meydana gelmektedir. Olaylar, durumlar, görünümler kimi zaman da insanı, düş güçleriyle oluşan kişisel tasarımlara yöneltmekte, gerçek olmayan, sanal bir takım sahneleri de insan, zihninde canlandırabilmektedir. Hayal de şairlerin düşünce ve duygu dünyasındaki işte bu yönlenmeyle ortaya çıkmaktadır.

Şairler şiirlerini hayaller aracılığıyla yazarlar. Sözcükler ise hayalleri oluşturan yapı taşlarıdır. Sözcükler ve terkipler hayaller oluşturulurken şiirin dışında hiçbir dizgeyle açıklanamayacak bir şekilde kullanılırlar. Bu nedenle de şairlerin hayal dünyası incelenirken beyitlerde yer alan hayali meydana getiren

kelimeler ve terkipler içinde bulundukları dizge çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Hayalin en önemli özelliklerinden biri de onun yapısı gereği devingen olmasıdır. Çünkü hayal içinde birçok anlamın yan yana uyum içinde yaşadığı bir duygu yumağıdır. Devingendir, çünkü taşıdığı anlam, içindeki çok seslilikten gelir. Hayalin devingenliği insan zihninin o mükemmel işleyişini yansıtır. Bu nedenle de şairlerin kerem kasidelerinde oluşturdukları hayalin zemin şiirden itibaren şaire ve kasidenin yazılış nedenine göre devingenliğinin bizlere şairlerin sanat yönleri hakkında önemli ipuçları vereceği kanaatindeyiz.

İlk olarak Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'nde "kerem" kelimesi ve onun çağrışımlarıyla ortaya koyduğu hayali ve ona nazire yazan şairlerin bu hayali hangi ölçüde geliştirdiklerini aşağıda tespit etmeye çalışacağız.

Şeyhî'nin hayal dünyasının temelinde redif olan "kerem" kelimesi yer almaktadır. Şeyhî, bu kelimenin çağrışımlarından yola çıkarak değişik hayaller ve düşünceler oluşturmuştur. Bu hayaller ve düşünceler sayesinde Germiyânoğlu Yakup Bey(II)'i övmüştür.

Hurrem erdi bu kerâmetli gün ey kân-ı kerem
Iyş u zevk et ki fedâdır yoluna cân-ı kerem
Ş/1

beytinde de görüldüğü üzere Şeyhî'nin hayal dünyası "kerem" kelimesi ile bağlantılı olarak zevkin ve eğlencenin hâkim olduğu bir bayram günü ile başlamaktadır. Beyitteki hayal geleneğe dayanmaktadır. Çünkü bayramların birçok sosyal yönünün yanı sıra bu özel günlerde padişah, çevresindekilere lütuflarda bulunur ve suçluları affeder. Böyle bir bayram gününde cömertliğin sultanının da kullarıyla bir araya geleceğini ve onlara lütuflarda bulunacağı hayal etmiştir.

Takip eden:

Kutlu dem bahtlı sa'attir ü ferhunde zamân
Ki yine kullara teşrif idiser hân-ı kerem
Ş/2

Câm-ı zer tuttuğu ıyd ayı gibi devr-i felek
Ya'ni kim mevsim-i işrettir ü devrân-ı kerem
Ş/3

beyitlerinde de aynı hayal ve düşünce işlenmiş; zaman lütuf zamanı, mevsim eğlence mevsimi, ay bayram ayı, sa'at bahtlı sa'at olarak hayal edilmiştir.

Dediler gel beri tâlib-i iksir-i hayat

Gözle şol eşiği kim toprağıdır kân-ı kerem

Ş/5

beytinde ölümsüzlük suyunu arayanlar için Germiyânoğlu Yakup Bey(II)'in eşiğinin tozu, lutuf kaynağı olarak düşünülmüştür. Bu beyitte hayal mitoloji üzerine oluşturulmuştur. Hayali oluşturan "tâlib-i iksir-i hayat, gözle, eşiği, toprağıdır, kân-ı kerem" kelimelerinin ve terkiplerinin birbirleriyle olan anlam ilişkileri ve meydana getirdikleri çağrışımlar bizim için önemlidir. Ayrıca beyitte Şeyhî'ye kerem kılınması için zaman ve zeminin hazır olduğu da belirtilmektedir.

Açılır ni'meti yağmuruyile gülşen-i cûd

Bezenir kâmet-i serviyile bustân-ı kerem

Ş/7

beytinde Şeyhî, cömertliğin gül bahçesinin açılmasını onun her biri birer nimet olan lütuf yağmuruna; lütuf bağının bezenmesini onun servi boyuna bağlamaktadır. Böylece Germiyânoğlu Yakup Bey(II)'in lütuflarının gül bahçesinin ve içindeki güllerin açılmasına, servi boyunun da lütuf bağının süslenmesine kaynaklık ettiği düşünülmüştür. Bu beyitte ise hayal teşbih üzerine kurulmuş olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Pâsbân saltanatı kasrına keyvân-ı felek

Sâyebân devleti dergâhına eyvân-ı kerem

Ş/8

beytinde Zuhal (Satürn) gezegenini saltanat kasrına gece bekçisi; lütuf çardağını da devlet dergâhına gölgelik olarak düşünmüştür. Bu beyitte de hayalin mitoloji üzerine oluşturulduğunu görmekteyiz. Zuhal'in saltanat kasrına gece bekçisi olması siyaha yakın koyu yeşil renkte olmasındandır. Aynı zamanda eskilerin onu feleğin hazinedârı olarak düşünmeleri de bunda etkili olmuştur.

Ayrıca Zuhal dolayısıyla devr-i kamer, devr-i kamer dolayısıyla da o devirde yaşanan siyasi karışıklıklar arasında ilişki kurmamız da mümkündür. Gelenekte devr-i kamerle bilindiği gibi fitne ve karışıklık dönemi ifade edilmektedir.(Pala;1998,106) Çünkü 1402 Ankara muharebesinden sonra

Osmanlı devleti parçalanmış ve Anadolu'da Fetret dönemi başlamıştır. Bu dönemde sadece şehzâdeler arasında taht mücadeleleri olmamış; aynı zamanda beylikler arasında da; özellikle Osmanoğulları ve Germiyanoğulları ile Karamanoğulları arasında da siyasi mücadeleler yaşanmıştır. Bunlara da ima yollu gönderme olduğu düşünülebilir.

Ey ki fazlın güheri mâye-i ummân-ı atâ

V'ey ki feyzin eseri dâne-i nisân-ı kerem

Ş/10

beytinde Şeyhî, Germiyânoğlu Yakup Bey(II)'i cömertlik ummanının mayası, faziletlerin cevheri, lütuf yağmurunun tanesi ve feyzin, bereketin eseri olarak düşünmüş ve hayal etmiştir. Bu beyitte de hayal teşbih üzerine kurulmuş olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir. Görüldüğü üzere başta cömertlik ve lütuf olmak üzere bütün faziletleri ona yakıştırmıştır.

Keffesinde dü-cihân ni'metini az görür

Himmetin çünkü eline ala mizân-ı kerem

Ş/12

beytinde Şeyhî, Germiyânoğlu Yakup Bey(II)'in cömertliğini mübalağalı bir şekilde övmüş, onun kullarına lütufta bulunmak için lütuf terazisini eline aldığında iki cihan nimetini az gördüğünü hayal etmiştir. Bu hayal şairin iç dünyasından kaynaklanmaktadır. Şeyhî, Germiyânoğlu Yakup Bey(II)'in cömertliğini böyle mübalağalı bir şekilde överken aslında kendisine bolca lütufta bulunulması gerektiğini de dile getirmiştir.

Ne aceb ger yüz ura Hızr u Sikender kapına

K'eşiğinden akar uş çeşme-i hayvân-ı kerem

Ş/13

Bu beyitte de hayalin telmih üzerine oluşturulduğunu görmekteyiz. Şeyhî, "Hızr, Sikender, çeşme-i hayvân" kelimeleriyle Hızır ve İskender'in hikayesini bizlere hatırlatmış ve Germiyânoğlu Yakup Bey(II)'in kapısını, eşiğini çeşme-i hayvân olarak nitelemiştir. Böylece onun bağışlayıcılığından, cömertliğinden bahsetmiş ve bu özellikleriyle onu övmüştür.

Gerçi fir'avn ola düşmenleri kahr etmek için

Yed-i beyzâdır elin hüccet ü bürhân-ı kerem

Ş/14

Şeyhî bu beyitte "fir'avn, düşmenleri, kahr etmek" sözcüklerini kullanarak onun düşmanlarını yok etmek için gerekli azâmete, büyüklüğe sahip olduğunu söylüyor. Şeyhî, fir'avn kelimesiyle Germiyânoğlu Yakup Bey(II)'in azâmetini de vurguluyor.

Beytin ikinci dizesinde ise "yed-i beyzâ, hüccet ve bürhân" kelimeleri ile Allah tarafından Hz. Musa'ya verilen bir mucizeye telmihte bulunmuştur. Fir'avun'a karşı gösterilen bu mucizede Hz. Musa, Allah'ın emri ile elini koynuna sokar ve çıkarır. Böylece eli güneş gibi parlar. Bu mucize ilâhi gücün bir delili olarak kabul edilmektedir. Bu düşünceden hareketle de Şeyhî, Germiyânoğlu Yakup Bey(II)'in elini "yed-i beyzâ" olarak nitelemiş böylelikle onu cömertliğin delili olarak ifade etmiştir. Görüldüğü gibi bu beyitte de hayali teşbih ve telmih üzerine kurmuştur.

Ne aceb ger Karaman bulmasa âlemde amân
Çünkü yâr etti sana devlet-i Osmân-ı kerem
Ş/15

beytinde Şeyhî, Germiyânoğulları ve Osmanoğulları ile Karamanoğulları arasındaki mücadeleyi esas alarak devrin siyasi olaylarına değinmiştir. Beyitteki hayali de beylikler arasındaki bu mücadele üzerine oluşturmuştur.

Germiyânoğulları ile Karamanoğulları arasındaki mücadele Yakup Bey(II.)'in babası Süleyman Şah'ın Karamanoğullarına karşı Hamidoğullarına yardım etmesi üzerine başlamıştır. Karamanoğullarının saldırılarına mukavemet edemeyen Süleyman Şah, devrin ileri gelen âlimlerinden İshak Fakih başkanlığındaki bir heyeti değerli hediyelerle Osmanlı hükümdarı Murad Hüdâvendigar'a göndererek, kızı Devlet Hatun'u padişahın oğlu Bayezid'e vermeği ve kızının çeyizi olarak da Kütahya ile beraber Simav, Emed ve Tavşanlı'yı teklif etmiştir. Sultan Murad teklifi kabul edince Bursa kadısı Koca Mahmud Ağa başkanlığındaki bir düğün alayı Kütahya'ya giderek çeyiz olarak verilen yerleri teslim aldılar ve gelini de Bursa'ya getirdiler. Böylece kısa süreliğine de olsa Karamanoğulları'nın saldırılarından korunulmuştur.

Ancak Ankara muharebesinden(1402) sonra şehzâdeler arasında taht kavgaları olmakla birlikte Anadolu'da da beylikler arasında mücadeleler yaşanmaya başlamıştır.

> Ankara muharebesinden sonra, Osmanlı şehzâdeleri arasındaki saltanat mücadelelerinde Yakup Bey (II.) kız kardeşinin

oğlu olan Çelebi Mehmet tarafını tutmuş ve 1410–14011 senelerinde üst üste Karamanoğlu'nun tecavüzüne mârûz kalmış ve nihâyet yeğeni Çelebi Sultan Mehmed'in 1414'te Karamanoğlu'nu mağlup etmesi üzerine, Osmanlı himayesinde olarak memleketine sahip olmuştur.(Uzunçarşılı; 1988, 768)

Şeyhî bunlardan dolayıdır ki, Karamanoğulları Beyliğinin yeryüzünde aman bulmamasını dilemiş ve bulmayacağını söylemiştir.

Boşalır kâse-i bahr u tükenir kîse-i kân
Bulımaz ni'met-i bî-haddini pâyân-ı kerem

Ş/16

beytinde Şeyhî, Germiyânoğlu Yakup Bey (II.)'in cömertliğini denizin ve maden ocağının zenginlikleriyle karşılaştırmaktadır. Böyle bir karşılaştırmada bulunmasının nedeni denizin inci ve mercan; "kân"ın yani maden ocağının ise altın, elmas, yakut, zümrüt… gibi değerli taş ve madenlere kaynaklık etmesidir. Bu ilişkiden hareketle denizlerdeki ve maden ocaklarındaki cevherlerin hepsinin tükeneceğini mübalağa yaparak anlatan Şeyhî, doğadaki zenginliklerin hiçbirinin Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'in lutfunun sınırsız nimetlerine ulaşamayacağını hayal etmiştir. Şeyhî, beyitteki bu hayali dış âlemdeki varlıklardan yola çıkarak iç dünyasında oluşturmuştur.

Çok eşiğe yüz urur ille ki mahrûm döner
Yine kapında bulur hürmeti mihmân-ı kerem

Ş/17

beytinde "hürmet ve mihmân" kelimeleri ile Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'in halka gösterdiği ilgi, yardım, vericilik ve misafire yapılan ikramlara, lütuflara değinmiştir. Böylece Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'in halka ve kapısına gelenlere lütufta bulunduğunu düşünmüş ve hayal etmiştir. Şeyhî, beyitteki bu hayali gelenekten yola çıkarak oluşturmuştur.

Ahmed Paşa'nın Kerem Kasidesi'ne gelince; Şeyhî'de olduğu gibi Ahmed Paşa'nın da hayal dünyasının temelinde "kerem" kelimesi yer almaktadır. Ahmed Paşa da bu kelimenin çağrışımlarından yola çıkarak değişik hayaller ve düşünceler oluşturmuştur. Bu hayaller ve düşünceler sayesinde de Mahmud Paşa'yı övmüş ve ondan kendisine yardımda bulunmasını beklemiştir.

Yine ıyd oldu bu gün erdi çü devrân-ı kerem
Zevk u ayş et yine hürrem olup ey kân-ı kerem
AP1/1

beytinde görüldüğü üzere Ahmed Paşa, Kerem Kasidesi'nin nesip bölümünde de Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'nde de gördüğümüz gibi hayal dünyasını "kerem" kelimesi ile bağlantılı olarak zevkin ve eğlencenin hâkim olduğu bir bayram günü hayali üzerine oluşturmuştur. Bu hayal geleneğe dayanmaktadır.

Cûdunun katresidir kulzüm-i zehhâr-ı necât
Lûtfunun zerresidir ebr-i dür-efşân-ı kerem
AP1/3

Beytinde Mahmud Paşa'nın cömertliğinin katresi kurtuluşun taşkın denizine, lütfunun zerresi ise inciler saçan lutf bulutuna benzetilmiştir. Beyitteki hayal teşbih üzerine kurulmuş olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Nazar-ı merhametin cevher-i iksîr-i hayât
Âsitânın tozudur mihr-i dırahşân-ı kerem
AP1/4

Mahmud Paşa'nın merhametli bakışı hayat iksirinin cevheri, eşiğinin tozu ise lutfunun parlayan güneşi olarak ifade edilmiştir. Beyitteki bu hayal teşbih üzerine kurulmakla birlikte eski kültürde yer alan merhametli bir bakışın can bağışlayıcı özelliğinden, sevgilinin eşiğinin tozunun ise aşığın gözleri için ışık kaynağı olarak kabul edilmesi düşüncesinden de yararlanılmıştır.

Tûtî-i nutkuna lâyık bu şekeristân-ı makâl
Bülbül-i tab'ına lâyık bu gülistân-ı kerem
AP1/7

beyitte Mahmud Paşa'nın sözü papağanın sözüne, yaratılışı ise bülbüle benzetilmiştir. Beyitteki bu hayal teşbih üzerine kurulmakla birlikte eski kültürden gelen bir telmih motifine dayanmaktadır.

Olmaya zât-ı şerîfin gibi bir cism-i lâtif
Gelmeye rûh-ı azizin gibi bir kân-ı kerem
AP1/9

beytinde Mahmud Paşa'nın mübarek zatı bir meleğe aziz ruhu da bir lutuf kaynağına benzetilmiştir ve onun mübarek zatı gibi bir meleğin olmayacağı, aziz ruhu gibi bir cömertlik kaynağının da bir daha yeryüzüne gelmeyeceği ifade

edilmiştir. Beyitteki bu hayal teşbih üzerine kurulmakla birlikte bir inanca da dayanmaktadır. Melekler nurdan yaratıldıkları ve Allah'ın emirlerini yerine getirdikleri için hem maddeten hem de manen güzel ve temiz varlıklar olarak kabul edilirler. Mahmud Paşa'ya meleklik atfedilirken böylelikle cisminin ve ruhunun güzelliği ve temizliği ifade edilmiştir.

Ya'ni kim Âsaf-ı devrân mu'in-i fuzala
K'ayağı toprağıdır sürme-i a'yân-ı kerem

AP1/10

beytinde Ahmed Paşa, Mahmud Paşa'ya "Âsaf"lık yakıştırmıştır. Beyitteki bu hayal telmihe dayanmaktadır. Böylece hem Hz. Süleyman'ın veziri olan Âsaf bin Berhıye'ye telmihte bulunmuş hem de onun "sâhib-i tedbîr" ve "sâhib-i re'y" olduğunu bildirmiştir.

Matla'-ı şems-i hayâ mecmâ'-ı envâr-ı atâ
Menba-ı cûd u sehâ mâye-i ummân-ı kerem

AP1/11

Ahmed Paşa, Mahmud Paşa'yı, utanma güneşinin doğduğu, bağışlama ışıklarının toplandığı yer; kurtuluş ile bağışlamanın kaynağı ve cömertlik denizinin esası olarak nitelendirmiştir. Beyitteki hayal teşbih üzerine kurulmuştur.

Ne Mesihâ-dem olursan ki dem-i lûtfun ile
Kevser-i cân akıtır ravza-i Rıdvân-ı kerem

AP1/14

Yâ dehânında senin için ne kerâmet kodu Hak
Teşne-i cûda olur çeşme-i hayvân-ı kerem

AP1/15

Bu iki beyitte Mahmud Paşa, Hz. İsa'ya benzetilmiş ve onun lutufkâr nefesiyle lutuf cennetinde ırmaklar akmağa başlamıştır. Allah onun ağzına öyle bir kerâmet koymuştur ki ölümsüzlük suyu bile onun cömertliğine susamıştır. Her iki beyitteki hayal telmih üzerine oluşturulmuştur.

Acebâ zât-ı kerîmin ne kerâmet kodu kim
Basdığın yerler olur ucdan uca kân-ı kerem

AP1/16

beytinde Mahmud Paşa’nın ayağını bastığı yerler kerem kaynağı olarak ifade edilmiştir. Bu da kerem sahibi olan Mahmud Paşa’nın bir kerameti olarak düşünülmüştür.

Dünyadaki zenginlik kaynaklarını ikiye ayırmamız mümkündür. Bunlardan biri “ummân” yani deniz bir diğeri “kân” yani maden ocağıdır. Beyitte “kân”a değinilmiş ve Mahmud Paşa’nın ayağını bastığı her toprak zengin birer maden ocağı olarak ifade edilmiştir. Sıradan toprağı maden ocağına çevirenin de lutufkâr Mahmud Paşa’nın kerâmeti olduğu düşünülmüştür. Böylece teşbihe dayalı olarak yapılan hayale biraz mistisizm kazandırılmıştır.

Sana biçti yine bir hil’ati hayyât-ı cihân
Kim anun dâmeni cûd oldu giribânı kerem

AP1/18

beytinde Mahmud Paşa’ya eteği bağışlama ve yakası cömertlik olan bir dünya elbisesinin biçildiğinden bahsediliyor. Mahmud Paşa’ya biçilen aslında bir elbise değil bir görevdir. O, insanlara cömertlikte bulunmak ve onları bağışlamakla görevlendirilmiştir. Ahmed Paşa da ona bu görevini hatırlatarak esasında kendisine yardımda bulunmasını istemektedir. Beyitteki hayal teşbih üzerine kurulmuş olup söz konusu benzetmede soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Bahr-i cûdunda atâ zevrakına yelken urup
Bâd-ı lûtfunla bu gün gezdirir uş anı kerem

AP1/19

beytinde Ahmed Paşa, Mahmud Paşa’yı cömertlik denizine ve onun lutuflarını lutuf rüzgârına benzetmiştir. Keremin ise bağışlama kayığına yelken vurup cömertlik denizinde lutuf rüzgârıyla şimdi onu gezdirdiğini hayal etmiştir. Beyitteki hayal teşbih üzerine kurulmuş olup söz konusu benzetmenin şairin iç dünyasının bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz.

Dür ü gevher saçılır katre-i bârân yerine
Çünkü cûdun buludundan yağa nisân-ı kerem

AP1/26

beytinde Mahmud Paşa’nın cömertliği somutlaştırılarak buluta benzetilmiştir. Bu öyle bir buluttur ki yağmur damlası yerine inci ve cevher saçmaktadır. Dolayısıyla da lutuf yağmuru yağmaktadır. Bu beyitte de hayal teşbih üzerine

kurulmuş olup söz konusu benzetmede soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Kimyâ oldu kamu ehl-i sehânın nazarı
Olalı hak-i derin sürme-i a'yân-ı kerem

AP1/27

beytinde Mahmud Paşa'nın en değersiz varlığı olan ayağının toprağının lutfun gözlerine sürme, yani ilaç olduğu bu nedenle de bağışlanmayı arzulayan bütün insanların bakışlarının kimya ilmine yöneldiği ifade edilmiştir. Bu beyitte hayal geleneğe dayanmaktadır. Eski edebiyatta sevgilinin veya methedilen kişinin ayağının tozu, gözlere kuvvet veren bir ilaç (sürme) kabul edilmiş ve hayal unsuru olarak sıkça kullanılmıştır. Ahmed Paşa, bu hayali daha da geliştirerek bağışlanmayı arzulayanların Mahmud Paşa'nın ayağının tozundan kendilerine bir ilaç yapılmasını beklediklerini ve bu nedenle de bakışlarını kimya ilmine yönelttiklerini düşünmüştür.

Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde ise daha önce yazılmış olan kerem kasidelerinden farklı olarak "kerem" kelimesine yeni bir anlam yükleyerek, anlam genişlemesi yolu ile onu "işlenilen bir suçun bağışlanması" anlamında kullandığından daha önce bahsetmiştik. Böylece Ahmed Paşa, hem maddi bir menfaat elde edebilmek hem de işlenilen bir suçun bağışlanmasını istemek gibi iki farklı amaca yönelik Kerem Kasidesi yazarak bu alanda kendisinden sonra Kerem Kasidesi yazacak olan şairlere yeni bir ufuk kazandırmıştır. Onun "kerem" kelimesine kazandırdığı bu yeni anlamla birlikte Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde yer alan hayallerin de Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'ne nazaran değişip geliştiğini görmekteyiz. Nitekim Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Zıll-ı Hak Şâh Muhammed ki eşiği göğünün
Kem-terîn ılduzı olur meh-i tâbân-ı kerem

AP2/4

beytinde Fatih Sultan Mehmed'i, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olarak nitelendirmiştir. İnsani değerlerin ve meziyetlerin hepsi en iyi, en yüksek şekilde onda toplanmıştır. İkbalin, kudretin, güzelliğin, cesaretin, tedbir ve tefekkürün en yüksek mertebesi onda tecelli etmiştir. Ahmed Paşa, böylece sayısız bakımlardan Fatih Sultan Mehmed'i methederken mübalağa sanatının da

tebliğden gulüvve kadar her şeklini bol bol yoklamış olur. Bu hayal inanca dayanmaktadır. Bilindiği üzere İslamiyet öncesinde Türkler Gök Tanrı inancına sahiptiler. Bu inanca göre padişah tüm gücünü ve yetkisini Tanrı'dan alırdı. Buna "kut" denilirdi. Bu düşünce İslamiyet'te "Sultan, Allah'ın yeryüzünde gölgesidir; her mazlum ona sığınır." (Suyuti; 1982, 39)hadisi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ahmed Paşa da "Zıll-ı Hak" terkibiyle bu hadise işaret etmektedir.

Ne melek-hûy meliksin ki dem-i lûtfun ile
Kevser-i cûd akıdur ravza-ı Rıdvân-ı kerem

AP2/10

beytinde Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed'i melek huylu bir hükümdar olarak nitelemiş ve onun lütufkâr nefesiyle bağışlama cennetinin cömertlik ırmağını akıtacağını ifade etmiştir. Beyitteki hayal teşbih üzerine kurulmakla birlikte "melek, Kevser, ravza-ı Rıdvân" gibi kelimeler beyitteki hayal üzerinde inancın da etkili olduğunu göstermektedir.

Ne kerâmet kodu Hak zât-ı keriminde k'olur
Ayağın bastığı yer çeşme-i hayvân-ı kerem

AP2/11

beytinde Allah'ın Fatih Sultan Mehmed'e verdiği bir kerâmetin sonucu olarak ayağını bastığı yerin keremin can bağışlayan çesmesine dönüştüğü ifade edilmiştir. Bu beyitteki hayal de teşbih üzerine kurulmakla birlikte inanca ve mitolojiye dayanmaktadır. Ahmed Paşa kendi iç dünyasında bütün bunları birleştirerek ortak bir hayal oluşturmuştur.

Ne kadar zer var ise dest-i zer-efşânın ile
Harf-i zer gibi perâkendedir ey kân-ı kerem

AP2/16

beytinde Ahmed Paşa, ne kadar altın var ise hepsinin Fatih Sultan Mehmed'in altın saçan eli ile altın gibi dağıtıldığını ifade etmiştir. Beyitte geçen "zer" kelimesi Farsça olup harfleri birbirine birleşik yazılmaz. Bu yüzden dağılmış gibi görünür. Ahmed Paşa da "zer" kelimesinin bu yazım özelliğinden yaralanarak kendi iç dünyasında böyle bir hayal oluşturmuştur.

Sîm sûrette sitem şekline yazıldığıyçin
Dağıtırsın anu düşman gibi ey hân-ı kerem

AP2/17

beytinde Ahmed Paşa, cömertlik hükümdarının, gümüşü, görünüşte zulüm şeklinde yazıldığı için düşman gibi dağıttığını ifade etmiştir. Bu beyitte de bir önceki beyitte olduğu gibi beyitte yer alan kelimelerden birinin yazım özelliğinden yaralanarak kendi iç dünyasında böyle bir hayal oluşturmuştur. Ahmed Paşa, Farsça bir isim olan sîm ile sitem kelimelerinin yazılışlarından kaynaklanan benzerlikten yararlanmıştır.

Gök tenûrunda kuru kurs okunur mihr ile mâh

Hân-ı lutfunla firâvân olalı nân-ı kerem

AP2/18

beytinde Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed'in cömertlikte o kadar ileriye götürmüştür ki, âlemi onun lutufkâr sofrası, gökyüzünü de bir fırın olarak düşünmüştür. Bu lutuf sofrasında, yani âlemde, onun insanlara bağışları ve ihsanları arttığından beri insanların yaşam için önemli olan iki unsura; Güneş'e ve Ay'a birer kuru pide gibi baktıklarını hayal etmiştir. Güneş ve Ay'ın pide olarak düşünülmesi şekil itibariyle yuvarlak oluşlarından kaynaklanmaktadır. Görüldüğü üzere beyitteki hayal teşbih üzerine kurulmuş olup söz konusu benzetmelerin şairin iç dünyasının bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz.

Kâse-i hırs doyar sofra-i ihsânından

Dest-i in'amın ile âm olalı hân-ı kerem

AP2/19

Bu beyitte de Ahmed Paşa'nın, Fatih Sultan Mehmed'in cömertliğini mübalağalı bir şekilde övdüğünü görmekteyiz. Öyle ki, onun cömertliğinin, aç gözlülüğün kâsesini dahi doyurabileceğini hayal etmiştir. Beyitteki hayal mübalağa üzerine oluşturulmuştur.

Ahmed'in gam makası kesdi dilin şem' gibi

Sana rûşen diyemez hâlini sultân-ı kerem

AP2/22

Bu beyitte Ahmed Paşa, çektiği sıkıntıları makasa, dilini ise muma benzetmiş ve gam makasının dilini mum keser gibi kestiğini bu yüzden de içinde bulunduğu hali açık, anlaşılır bir biçimde ifade edemediğini söylemiştir. Eskiden kamıştan yapılan kalemler kullanılırdı ve bu kalemlerin "dil" olarak da tabir edilen ucu yazma işinin daha rahat gerçekleşmesi için bıçak veya keskin bir aletle kesilirdi, yarılırdı. Ahmed Paşa da sözlü ifade aracı olan dil ile yazılı ifade aracı olan kalem arasındaki bu benzerlikten yola çıkmıştır. Yalnız burada farklı

olarak gam makasının dilini mum gibi kestiğini ifade etmiştir. Eskiden mumlar aydınlatma aracı olarak kullanılırlardı. Bu nedenle “şem’” ile “rûşen” kelimeleri arasında anlamsal açıdan bir bağ olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Mumun kesilmesi ise eskiden mumun söndürülme şekillerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden Ahmed Paşa, içinde bulunduğu hali açık, anlaşılır bir biçimde ifade edemediğini söylemiştir. Görüldüğü üzere bu beyitteki hayal de teşbih üzerine kurulmuş olup söz konusu benzetmelerin şairin iç dünyasının bir ürünü olduğunu söyleyebiliriz.

Sen Süleymânı ne dille öge bir mûr-ı za’if

Getire nutka meger lûtfun ile anı kerem

AP2/23

beyitte Ahmed Paşa kendisini zayıf bir karıncaya, Fatih Sultan Mehmed’i ise Hz. Süleyman’a benzetmiş ve böyle zayıf bir karıncanın onu nasıl överse övsün bunu layıkıyla yapamayacağını ifade etmiştir. Beyitte Hz. Süleyman ile karınca beyi arasında geçen olaya telmihte bulunulmuş ve beytin ikinci dizesinde yer alan “getire nutka meger lutfun ile anı” sözleriyle de bu açıkça ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere beyitteki hayal teşbih ve telmih üzerine kurulmuş olup söz konusu telmihin serbest çağrışım yöntemiyle okuyucu zihninde cömertlik kavramını oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Umarım cürmümü gark etmeğe rahmet suyuna

Mevc-i ihsânın ile cûş ede ummân-ı kerem

AP2/28

Beyitte Ahmed Paşa, soyluluk denizinin bağışlama dalgalarıyla çoşmasını ve suçunu rahmet suyuna gark etmesini istemektedir. Böylece Fatih Sultan Mehmed’i soyluluk denizine, bağışlamalarını da bu denizin dalgalarına benzetmiştir. Denizdeki dalgaların devingenliği göz önünde bulundurulduğunda onun bağışlayıcılığının mübalağalı bir şekilde övüldüğü görülecektir. Bu benzetmelerden çok burada hayal dünyasını oluşturan asıl unsur eski kültürden günümüze kadar gelen, suyun insanı maddi ve manevi kirlerden arındırıcı özelliğidir. Ahmed Paşa da suyun bu özelliğinden hareketle beyitte suçunun rahmet suyuna gark edilerek affedilmesini istemiştir. Görüldüğü üzere beyitteki hayal teşbih, mübalağa ve eski kültürden gelen unsurlar üzerine oluşturulmuştur.

Bir kara toprağım ihyâ-yi memât etmek için
Yağsa cûdun bulutundan nola nisân-ı kerem
AP2/29

Bu beyitte ise Ahmed Paşa, kendisini bir kara toprağa benzetmiş ve ölü olan bu toprağı diriltmek için cömertlik bulutunun her biri birer rahmet olan nisan yağmurlarını yağdırmasını istemiştir. Beyitte geçen “kara toprak, ihyâ-yi memât, cûdun bulutundan, nisân-ı kerem” kelime ve terkipleriyle ilkbahar hayali oluşturulmuştur. Kış mevsiminde adeta ölü bir hal alan ve bu yüzden de kara toprak olarak adlandırılan yeryüzü, baharın gelmesi ve bu mevsimde bulutlardan yağan nisan yağmurlarının etkisiyle adeta yeniden canlanır. Ahmed Paşa da içinde bulunduğu bu sıkıntılı dönemde kendisini kara toprak olarak nitelemiş ve bu durumdan kurtulabilmek için kendisine cömertlik bulutunun her biri birer rahmet olan nisan yağmurlarının yağdırılmasını istemiştir. Beyitteki hayal, teşbih ve eski kültürden gelen unsurlar ile şairin iç dünyasının bir ürünü olarak oluşturulmuştur.

Necâtî Bey’in Kerem Kasidesi’ne gelince; Şeyhî’de ve Ahmed Paşa’da olduğu gibi Necâtî Bey’in hayal dünyasının temelinde de “kerem” kelimesi yer almaktadır. Necâtî Bey de bu kelimenin çağrışımlarından yola çıkarak değişik hayaller ve düşünceler oluşturmuştur. Bu hayaller ve düşünceler sayesinde Şehzâde Mahmud’u övmüş ve kendisine yardımda bulunmasını istemiştir.

Yegi şehzâdelerüñ Hazret-i Sultân Mahmûd
Begi âzâdelerüñ Zıll-ı Hudâ Hân-ı kerem
NB/2

beytinde de görüldüğü üzere Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud’u, Allah’ın yeryüzündeki gölgesi olarak nitelendirmiştir. İnsani değerlerin ve meziyetlerin hepsi en iyi, en yüksek şekilde onda toplanmıştır. İkbalin, kudretin, güzelliğin, cesaretin, tedbir ve tefekkürün en yüksek mertebesi onda tecelli etmiştir. Daha önce Ahmed Paşa’nın Fatih Sultan Mehmed’e yazdığı Kerem Kasidesi’nde de karşımıza çıkan bu hayal inanca dayanmaktadır. Bilindiği üzere İslamiyet öncesinde Türkler, Gök Tanrı inancına sahiptiler. Bu inanca göre padişah tüm gücünü ve yetkisini Tanrı’dan alırdı. Buna “kut” denilirdi. Bu düşünce İslamiyet’te “Sultan, Allah’ın yeryüzünde gölgesidir; her mazlum ona sığınır.” (Suyuti; 1982, 39) hadisi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Necâtî Bey de “Zıll-ı Hudâ” terkibiyle bu hadise işaret etmektedir.

Dir dimez Hâtem-i Tayy defterini dürdi cihân

Şehriyâr adına okumalı dîvân-ı kerem

NB/5

beytinde cömertlik divanının Şehzâde Mahmud adına okunması gerektiği söylenilir söylenmez, cihanın Tayy kabilesinden Hatem'in defterini kapadığı ifade edilmiştir. Hatem-i Tayy; Arap kabileleri arasında cömertliğiyle tanınmış olan Abdullah B. Sa'd'ın lakabıdır. Çok zengin ve cömert biri olup, cömertliği dolayısıyla atasözlerine konu olacak kadar meşhur olmuştur. Görüldüğü üzere beyitteki hayal mitolojiye dayanmaktadır.

Meclisine nice gülşen dimesün her kişi kim

Her nefesde açılur gonca-i handân-ı kerem

NB/7

beytinde Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud'un meclisini gül bahçesine benzeterek teşbihte bulunmuş ve bu mecliste keremin gonca gülünün açıldığını ifade etmiştir. Eski kültüre göre gonca halindeki gül, bad-ı saba denilen ve sabah erken saatte esen ılık rüzgârın etkisiyle açılmaktadır. Görüldüğü üzere Necâtî Bey, beyitteki hayali teşbih ve eski kültürden yararlanarak iç dünyasının bir ürünü olarak oluşturmuştur.

Bahr acır kân iñiler ebr-i bahârî aglar

Meclisüñ devr idicek sâgar-ı handân-ı kerem

NB/11

beytinde Necâtî Bey, denizin acıdığı, maden ocağının inlediği, bahar bulutunun ağladığı bir meclis tasvir etmiş ve bütün bunlara neden olarak da keremin gülen kadehinin mecliste devretmesini göstermiştir. Bu hayal kültüre dayanmaktadır. Eskiden beri şairler âşıkların içinde bulundukları durumu ifade edebilmek için sevgilinin içinde salınarak dolaştığı ve âşıklara sırasıyla kadeh sunduğu bir meclis tasviri yapmışardır. Beyitte dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise ağlayıp inleyenlerin deniz ve maden ocağı gibi zenginlik kaynağı ve de bulut gibi rahmet kaynağı olmasıdır. Böylece Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud'un cömertliği karşısında deniz, maden ocağı ve bulut gibi zenginlik kaynaklarının içine düştükleri acziyeti gözler önüne sermiştir. Görüldüğü üzere kültüre dayanan bu hayali Necâtî Bey, iç dünyasında daha da geliştirerek sunmuştur.

Göricek taht-ı şerefde seni Belkîs-i cihân

Didi uş möhr-i sehâ ile Süleymân-ı kerem

NB/12

beytinde ise Hz. Süleymân ile Sebe ülkesinin melikesi Belkîs arasında geçen bir olaya telmihte bulunularak Şehzâde Mahmud'un cömertliğinden övgü ile bahsedilmiştir. Görüldüğü üzere beyitteki hayal mitolojiye dayanmaktadır.

Bir sarâyuñ begisin devlet ile şâhâ kim

Hâdimi cûd u sehâ oldı ve derbân-ı kerem

NB/13

beytinde ise Şehzâde Mahmud, hizmetçisi cömertlik ve bağış, kapıcısı ise kerem olan bir şah olarak hayal edilmiştir. Bu hayal şairin iç dünyasının bir ürünüdür.

Ger sitârem var ise halkası olam didi çarh

İşigüñde yayıcak sofra-i ihsânı kerem

NB/17

beytinde ise cömertliğin, bağışlama sofrasını Şehzâde Mahmud'un eşiğinde yaydığı ve dünyanın onun halkası olduğunda kendisini talihli saydığı hayal edilmiştir. Bu hayal de şairin iç dünyasının bir ürünüdür.

Diñle güftârını lûtf it ki Necâtî bendeñ

Bülbül-i bâğ-ı `atâ oldı senâ hân-ı kerem

NB/23

beytinde Necâtî Bey kendisini bir köle ve beraberinde de bir bülbül, Şehzâde Mahmud'u ise sultan olarak hayal etmiş ve okuyucunun zihninde köle ile sultan ilişkisinin canlanmasını sağlamıştır. Ayrıca beyitte geçen "Bülbül-i bâğ-ı `atâ" terkibi yardımıyla da gül ile bülbülün hikayesine telmihte bulunmuş ve kendisini de bağışlama bağının bülbülü olarak nitelendirmiştir. Beyitteki hayal geleneğe dayanmakla birlikte şairin gelenekten gelen tüm bu unsurları iç dünyasında kaynaştırarak bir arada sunması bizim için önem arz etmektedir.

Nice cûş itse deñiz taşraya salmaz güheri

Sürme hışm ile kapuñdan beni `ummân-ı kerem

NB/29

beytinde ise Necâtî Bey, "Deniz ne kadar coşsa, dalgalansa da cevherini dışarıya salmaz; ey kerem denizi sen de bir anlık kızgınlık ile beni kapından sürme." diyerek kendisini cevhere benzetmiş ve doğada gerçekleşen sıradan bir

olay olarak gördüğümüz denizin coşup dalgalanmasını iç dünyasında keremle ilişkili olarak yeniden yorumlayarak bizlere sunmuştur. Görüldüğü üzere beyitteki hayal şairin iç dünyasına dayanmaktadır.

Giceñi kadr ü günüñ `îd ide Sülbhân-ı Kadîm

Görelüm taht-ı şerefde seni Hâkân-ı kerem

NB/32

beytinde ise Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud'a dua ederken Allah'tan gecesini Kadir Gecesi ve gündüzünü de bayram günü etmesini istemektedir. Böylece gecesinin İslam inancına göre ibadetle geçirilmiş bin aydan daha hayırlı, gündüzünün ise bayram günü gibi mutlu ve saadetli geçmesini istemiştir. Beyitte oluşturulan bu hayal kaynağını inançtan almakla birlikte şairin iç dünyasına dayanmaktadır.

Cem Sultan'ın Kerem Kasidesi'ne gelince; Şeyhî, Ahmed Paşa ve Necâtî Bey'de olduğu gibi Cem Sultan'ın hayal dünyasının temelinde de "kerem" kelimesi yer almaktadır. Cem Sultan da bu kelimenin çağrışımlarından yola çıkarak değişik hayaller ve düşünceler oluşturmuştur. Bu hayaller ve düşünceler sayesinde de kardeşi Sultan II. Bayezid'i övmüş ve suçunun bağışlanmasını istemiştir. Cem Sultan'ın Kerem Kasidesi'nin yazılış nedeni ve konusu gibi bakımlardan Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi ile ortak özellikler gösterdiğini çalışmamızın ilgili bölümlerinde görmüştük. Bu bölümde ise her iki kasidede de işlenilen ortak hayaller ile karşılaşmaktayız.

Cem Sultan da kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Zînet-i tâc ü nigîn ü şeref-i millet ü dîn

Husrev-i rûy-ı zemîn hazret-i sultân-ı kerem

CS/3

beytinde kardeşini, tâc ve padişahlık yüzüğünün süsü, millet ve dinin şerefi, yeryüzünün padişahı ve kerem sultanlarının en büyüğü olarak nitelendirmiştir. Kardeşi Sultan II. Bayezid'e yönelik yaptığı tüm bu benzetmelerin kaynağı geleneğe dayanmaktadır. Geleneğe göre padişah, dinin ve milletin şerefi; taht ve tacın süsüdür. Cem Sultan da beyitte gelenekten gelen bu hayale yer vermiştir.

Hükmi efgendesidür Rüstem-i destân-ı cihân

İşigi bendesidür Husrev-i hakan-ı kerem

CS/4

Beytinde ise Cem Sultan, kahramanlığı ve yenilmezliği ile ünlü olan Rüstem'i ve soyluluğun hükümdarı olarak adlandırdığı Hüsrev'i, Sultan II. Bayezid'in eşiğinde onun hükmünü bekleyen köleleri olarak hayal etmiştir. Beyitte oluşturulan bu hayal kaynağını mitolojiden almakla birlikte şairin iç dünyasında mübalağa üzerine oluşturulmuştur.

Bir nazarda kara topragı zer-i hâlis ider
Olalı hâk-i rehi sürme-i a`yân-ı kerem

CS/5

beytinde ise Sultan II. Bayezid'in yolunun toprağı, kerem büyüklerinin gözlerine sürme olalı, onun, bir bakışta kara toprağı halis altın ettiğini ifade etmiştir. Beyitte bizim değerli ile değersiz olarak adlandırabileceğimiz iki kavram arasındaki tezat ilişkisinden yola çıkılarak değersizi değerli kılma yoluna gidilmiş ve değersiz olan kara toprak Sultan II. Bayezid'in bir bakışı ile mübalağalı olarak saf altına dönüştürülmüştür. Burada bizim için önemli olan bir diğer nokta ise gelenekte aşığa can bağılayıcı olarak karşılaştığımız bir bakışın bu beyitte kimya ilmi ile ilişkili olarak kara toprağı saf altına çevirme özelliğinin yüklenmesidir. Beyitteki bu hayal şairin iç dünyasından kaynaklanmaktadır.

Gonce yâkût ola vü bergi zümürrüd güli la`l
Ebr-i lutfı döke ger gülşene bârân-ı kerem

CS/6

beytinde ise Sultan II. Bayezid'in lutfunun bulutu, gül bahçesine kerem yağmuru yağdıracak olursa; o bahçenin goncasının yakut, yaprağının zümrüt, gülünün de la'l haline döneceği ifade edilmiştir. Beyitteki hayal teşbih üzerine kurulmuş olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir. Görüldüğü üzere cömertlik ve lutuf gibi faziletleri ona yakıştırmış ve bu özelliklerinden dolayı onu mübalağalı bir şekilde övmüştür.

Keffi bir demde nisâr eyledügin eyleyimez
Haşre dek dür döke ger ebr-i dür-efşân-ı kerem

CS/9

beytinde ise kerem inci saçan bir buluta benzetilmiş ve bu bulut kıyamete kadar inci dökse dahi Sultan II. Bayezid'in avucunun bir anda saçtığını saçamayacağı ifade edilmiştir. Böylece Sultan II. Bayezid'in cömertliği mübalağalı bir şekilde bir kez daha vurgulanmıştır. Bu beyitte de hayal teşbih üzerine kurulmuş olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Halk-ı `âlem kamu hayrân ola bir cilvesine
Kılsa tâvus bigi himmeti cevelân-ı kerem

CS/12

beytinde ise Sultan II. Bayezid'in himmeti, tavus kuşu gibi kerem göklerinde kanat çırpsa, bütün dünya halkının, onun cilvesine hayran olacağı ifade edilmiştir. Beyitte yapılan teşbih ve oluşturulan hayal sayesinde onun kereminin renkliliği, güzelliği ve insanı cezbedici olma özelliği vurgulanmıştır. Bu beyitte ise hayal kaynağını teşbihten almakla birlikte şairin iç dünyasında biçimlenmiş ve soyutun somutla anlatılması tekniğiyle oluşturulmuştur.

Himmeti havzı kerem nehrini icrâ ideli
Oldı dûlâb-ı felek ol suda gerdân-ı kerem

CS/14

beytinde ise Sultan II. Bayezid'in himmetinin havuzu, kerem ırmağını akıttığından beri feleğin dolabının, keremin suyuyla dönmeye başladığını söyleyerek yeryüzündeki her şeyin onun bir lutfu sonucunda varlığını devam ettirebildiğini ve ihtiyaçlarını giderebildiğini ifade etmektedir. Böylece okuyucunun zihninde onun yeryüzündeki tüm canlılara lutuflarda bulunduğu hayalini oluşturmuştur. Beyitteki hayal teşbih üzerine kurulmuş olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Himmetüñ Kevser'dür `ayn-ı sehâ kim utanup
Oldı zulmetde nihân çeşme-i hayvân-ı kerem

CS/16

beytinde ise cömertlik menbaının, Sultan II. Bayezid'in himmetinin kevseri olduğu, bu yüzden de keremin âb-ı hayât çeşmesinin, bundan utandığı için karanlıkta gizlenmek ihtiyacını duyduğu ifade edilmiştir. Beyitte yer alan hayal "Kevser" kelimesinde olduğu gibi inançtan gelen unsurlar ve "zulmet, çeşme-i hayvân" kelimelerinde olduğu gibi eski kültürden gelen unsurlar etrafında oluşturulmuştur. Beytin bütününde ise soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

İns ü cin cümle budur diye Süleymân-ı zemân
Her kaçan kim kurıla karşuña dîvân-ı kerem

CS/17

beytinde ise hayalin tamamiyle telmih üzerine oluşturulduğunu görmekteyiz. Oluşturulan hayale göre Sultan II. Bayezid'in karşısına kerem divanı kurulur;

insanların ve cinlerin hepsi birden “İşte zamanın Süleyman’ı budur.” derler. Beyitte Sultan II. Bayezid, Hz. Süleymân’a benzetilerek somutlaştırmanın gücünden de yararlanılmıştır.

Meh-i cûduñ tutalı evc-i sa`âdetde şeref
Kem-terîn zerresidür mihr-i dirahşân-ı kerem

CS/20

beytinde ise Sultan II. Bayezid’in cömertliği aya benzetilmiş ve onun cömertliğinin ayı saadet burcunda yüksek bir yer tuttuğundan beri keremin parlak güneşinin, onun en küçük bir zerresi olduğu ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere beyitteki hayal önce benzetme sonra ise benzetmeler arasındaki mübalağa ve zıtlık ilişkisi şeklinde oluşturulmuştur. Beyitteki bu hayalin şairin iç dünyasının bir ürünü olduğu aşikârdır.

Gey yaraşur saña bu cübbe-i devlet çün anuñ
Dâmeni lutf ü vefâ oldı girîbânı kerem

CS/22

beytinde ise Cem Sultan, teşbihten yararlanıp, kardeşi Sultan II. Bayezid’e devlet cübbesinin çok yakıştığını söyleyerek onun hükümdarlığını kabul ettiğini ifade etmiştir. Bunun akabinde de bir cübbeye benzettiği hükümdarlığın niteliklerini hatırlatmış; onun eteğinin lutuf ve vefa, yakasının da cömertlik olduğunu ifade etmiştir. Böylece dolaylı olarak kendisine lutufta bulunlması ve cömert davranılması gerektiğine işaret etmiştir. Beyitteki bu hayalin kaynağı geleneğe dayanmaktadır. Nitekim daha önce Ahmed Paşa’nın devrin vezirlerinden Mahmud Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’nin;

Sana biçti yine bir hil’ati hayyât-ı cihân
Kim anun dâmeni cûd oldu giribânı kerem

AP1/18

beytinde de aynı hayali işlediğini görmekteyiz.

Mâl sûretde emel harfi-y-ile yazılalı
Dest-i cûduñ tagıdur her yaña iy kâñ-ı kerem

CS/31

beytinde ise kerem madeninin, “mâl” kelimesi görünüşte “emel” şeklinde yazıldığı için cömert eliyle onu her yana dağıttığını ifade etmiştir. Bu beyitte de bir önceki beyitte olduğu gibi Cem Sultan’ın, Ahmed Paşa’nın etkisinde kalarak beyitte yer alan kelimelerden birinin yazım özelliğinden yaralanarak kendi iç

dünyasında böyle bir hayal oluşturduğunu görmekteyiz. Nitekim daha önce Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Sîm sûrette sitem şekline yazıldığıyçin
Dağıtırsın anu düşman gibi ey hân-ı kerem

AP2/17

beytinde de benzer bir hayali işlediğini görmekteyiz.

Külçe-i mihr ü mehi az göre bir mûr-ı za`îf
Sofra-i lutfıñ-ıla `âmm ola ger hân-ı kerem

CS/32

Beytinde Cem Sultan, "mûr-ı za`îf ve sofra" kelimeleri ile Hz. Süleymân ile karınca beyi arasında geçen olaya telmihte bulunmuştur. Kaynaklarda anlatıldığına göre, birgün Hz. Süleymân ordusu ile sefere giderken bir vadiye ulaştıklarında karınca beyinin diğer karıncalara kaçmalarını, Hz. Süleymân'ın ordusunun onları ezebileceğini söylediğini duyar ve onu yanına davet eder. Karınca beyi kendince çok değerli sayılan bir çekirge budu ile onu ziyaret eder. Hz. Süleymân'ın duası ile bu but bereketlenir ve bütün ordu butun yarısıyla doyar. Geri kalan yarısını ise Hz. Süleymân, karınca beyine iade eder ve ondan öğütler ister. Görüldüğü üzere beyitteki hayal telmihe dayanmaktadır.

Dilini deldi Cem'üñ tîg-i cefâ hâme bigi
Nâme takrîr idemez hâlini sultân-ı kerem

CS/33

beytinde ise Cem Sultan, Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Ahmed'in gam makası kesdi dilin şem' gibi
Sana rûşen diyemez hâlini sultân-ı kerem

AP2/22

beytinde yer alan benzer bir hayal ve anlatımdan yararlanmıştır. Eskiden kamıştan yapılan kalemler kullanılırdı ve bu kalemlerin "dil" olarak da tabir edilen ucu yazma işinin daha rahat gerçekleşmesi için bıçak veya keskin bir aletle kesilirdi, yarılırdı. Cem Sultan da Ahmed Paşa gibi sözlü ifade aracı olan dil ile yazılı ifade aracı olan kalem arasındaki bu benzerlikten yola çıkmıştır. Yalnız burada farklı olarak Cem Sultan'ın dilini delen, kesen bir kılıçtır. Cem Sultan'ın, kardeşi Sultan II. Bayezid ile giriştiği taht mücadelesi ve daha sonra Avrupa'da bulunduğu süre zarfında içinde bulunduğu durum göz önüne

alınacak olursa kılıç kelimesinin ölümü ve ölüm korkusunu remz ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu beyitte de bir önceki beyitte olduğu gibi Cem Sultan'ın, Ahmed Paşa'nın etkisinde kalarak hayali, eski kültürden gelen unsurlar, teşbihler ve remizlerden yola çıkarak iç dünyasının bir ürünü olarak oluşturduğunu görmekteyiz.

Husrevâ diñle bu ben mûr-ı za`îfüñ hâlin

Çünki sensin bu zemân içre Süleymân-ı kerem

CS/36

beytinde ise Cem Sultan'ın kendisini zayıf bir karıncaya, kardeşi Sultan II. Bayezid'i ise Hz. Süleymân'a benzettiğini görmekteyiz. Böylece Cem Sultan karınca beyi ile Hz. Süleymân arasında geçen olaya telmihte bulunmuştur. Aynı zamanda karınca beyi ile Hz. Süleymân arasındaki güç dengesine dayanan zıtlık ilişkisinden de yararlanmıştır. Bu sayede beyitte hayali teşbih, kelimeler arası zıtlık ilişkisi ve telmih üzerine oluşturmuştur. Benzer bir hayali Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Sen Süleymânı ne dille öge bir mûr-ı za'if

Getire nutka meger lûtfun ile anı kerem

AP2/23

beytinde de görmekteyiz. Bu da bize Cem Sultan'nın bu beyite de Ahmed Paşa'dan hayal ve anlatım konularında etkilendiğini göstermektedir.

Mezra`-ı bahtumı dün biçer iken dâs-ı emel

Ugrayu geldi benim üstüme dihkân-ı kerem

CS/37

beytinde ise Cem Sultan, emellerini bir orağa, bahtını tarlaya ve kardeşi Sultan II. Bayezid'i kerem çiftçisine benzeterek; dün emel orağının bahtının tarlasını biçerken kerem çiftçisinin üzerine gelerek onu yakaladığını ifade etmiştir. Cem Sultan, içinde bulunduğu durumu teşbihlerin de yardımı ile somutlaştırmadan yararlanarak anlatmıştır. Görüldüğü üzere beyitteki hayal teşbih üzerine kurulmuş olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Sûziş-i hâlümi şol resme beyân ide saña

Der ü dîvâr dahı aglaya kim kanı kerem

CS/42

beytinde ise Cem Sultan, içinde bulunduğu acıklı hali şu şekilde ifade etmektedir ki, kapı ve duvarlar onun bu halini görünce kerem nerede diye

ağlamaktadırlar. Beyitte kapı ve duvara insana özgü bir davranış olan ağlama özelliği yüklenerek hem kişileştirme yapılmış hem de Cem Sultan'ın içinde bulunduğu durumun vehameti gözler önüne serilmiştir. Beyitteki bu hayal şairin iç dünyasının bir ürünüdür.

Söyünür bâd-ı cefâ-y-ıla şehâ şem`-i hayât
Perde-gîr olmaz ise ger aña dâmân-ı kerem

CS/43

beytinde ise Cem Sultan, hayat mumunun, cefa rüzgârı ile sönmekte olduğunu ve eğer kerem eteği, bu rüzgâra mâni olmazsa hayatının sona ereceğini ifade etmiştir. (Cem Sultan, gurbette çektiği acıların onu öldürmesinden endişelenmekte ve Sultan II. Bayezid'ten, esaretten kurtarılması için yardım istemektedir.) Beyitte görüldüğü üzere Cem Sultan hayatı bir muma, çektiği sıkıntıları rüzgâra ve keremi de mum ile rüzgâr arasındaki bir eteğe(perdeye) benzetmiştir. Beyitteki hayal teşbih üzerine kurulmuş olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Ölürem zehr-i gam-ı dehr ile ben haste garîb
Ger dirîg eyleye tiryâkini Lokmân-ı kerem

CS/44

beytinde ise Cem Sultan, kendisini hasta ve garip olarak nitelemekte ve kerem Lokmân'ı, ilacını kendisinden esirgerse, dünya gamının zehirinden öleceğini ifade etmektedir. Lokmân, Kur'anda da ismi geçen büyük bir doktor, bütün ilimleri ve fenleri bilen bir hekim ve aynı zamanda da bir peygamberdir. Beyitte Sultan II. Bayezid'in Hz. Lokmân'a benzetildiğini ve Hz. Lokmân'a telmihte bulunulduğunu görmekteyiz. Görüldüğü üzere beyitteki hayal teşbih ve telmih üzerine kurulmuş olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Nûh-ı lutfuñ eger irgürmeye keştî-i necât
Gark ider bahr-ı belâya beni tûfân-ı kerem

CS/46

beytinde ise Cem Sultan, eğer Sultan II. Bayezid'in lutfunun Nuh'u, kurtarma gemisini getirmezse kerem tufanının, kendisini belâ denizine gark edeceğini ifade etmektedir. Nuh, Kur'anda da ismi geçen büyük peygamberlerden biridir. Nuh'un gemisi, büyük tufanda binilen gemidir. Tufan, Nuh Peygamber zamanında sapıtmış insanları yok etmek için Allah tarafından meydana getirilen

büyük bir yağmur kasırgasıdır. Tufan dünyayı kaplamış ve ancak Nuh'un gemisine binenler kurtulmuştur. Beyitteki hayal telmih üzerine kurulmuştur.

Künc-i hüzn içre neden dil kala Ya`kûb misâl

Yûsuf-ı lutfuña cây oldı çü Ken`ân-ı kerem

CS/49

beytinde ise Cem Sultan, kerem şehri olarak nitelediği Ken'an'ın, Sultan II. Bayezid'in Hz. Yusuf'u andıran lutfununa yer olduğunu, o halde gönlün, Yakûb gibi hüzünler köşesinde kalmasına gerek kalmadığını ifade etmiştir. Yakûb'un bir adı da İsrail'dir. Beni İsrail sülalesindendir. Ken'an, İsraillilerin oturduğu memleketin adıdır. Hüzünler köşesi, Yakûb Peygamber'in güya oğlu Yusuf'un öldürüldüğü haberini alınca çekildiği kulubeyi, köşeyi ifade eder. Görüldüğü üzere bu beyitteki hayal de telmih üzerine kurulmuştur.

Gerçi yüzüm karadur nâme-i a`mâl gibi

Umaram kim yuya lutfuñ suyıla anı kerem

CS/57

beytinde ise Cem Sultan, amel defteri gibi yüzünün de kara olduğunu ve kerem sahibi Sultan II. Bayezid'in onu lutfunun suyuyla yıkamasını, temizlemesini umduğunu ifade etmiştir. İslama göre insanların yapmış oldukları iyi veya kötü fiiller amel defterine yazılır. Cem Sultan, amel defterinin ve yüzünün kara olduğunu ifade ederek suç ve günahlarının çokluğuna işaret etmektedir. Su, eski çağlardan bu yana temizlik aracı olarak kullanılmaktadır. Bununla birlikte beyitte lutfun suyu denilerek manevi bir temizliğe işaret edilmiştir. Beytin bütününde Cem Sultan'ın suçlarının bağışlanması isteği görülmektedir. Görüldüğü üzere beyitteki hayal teşbih ve inanç üzerine kurulmuş olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Hâr-ı gamdan niçe bir gonce gibi kan yudayın

Dem-i lutfuñla gülerken gül-i handân-ı kerem

CS/58

beytinde ise Cem Sultan, keremin neşeli gülü, Sultan II. Bayezid'in lutfunun nefesi ile gülerken kendisinin de gam dikeninden yaralanan bir gonca gibi kanlar yuttuğunu söylemektedir. Gonca, açılmamış, tomurcuk halindeki güldür. Goncanın gülmesi açılması demektirdir ki, onun bu haline gül-i handân da denir. Beyitte Cem Sultan, çektiği sıkıntıları gam dikeni olarak nitelemiş ve gonca gibi kanlar yuttuğunu ifade etmiştir. Kan kırmızı renktedir ve gonca yaralanınca

içindeki kırmızılık ortaya çıkacaktır. Beytin bütününde Cem Sultan'ın kendisini bir gonca olarak hayal ettiğini ve açılması, neşelenmesi için Sultan II. Bayezid'in lutfuna ihtiyaç duyduğunu bu yüzden de kendisine keremde bulunulmasını beklediğini görmekteyiz. Görüldüğü üzere beyitteki hayal teşbihe dayanmakla birlikte şairin iç dünyasının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dest ü pâ-beste vü dil-haste vü ser-geşte vü zâr

Der-i dîvânuña geldüm yine sultân-ı kerem

CS/63

beytinde ise Cem Sultan, eli ayağı bağlı, gönlü kırık, şaşkın ve ağlayıp inleyerek yine Sultan II. Bayezid'in huzuruna geldiğini ifade ediyor. Divan, burada padişahın yüksek huzuru anlamında kullanılmıştır. Cem Sultan burada hiçbir iş yapamamanın, sıkıntılarına bir çıkış yolu bulamamanın üzüntülü halini ifade etmiştir. Görüldüğü üzere beyitteki hayal teşbihe dayanmaktadır.

Tîg-i hışm elde vü boynumda kefen ortada baş

Tâbi`em her ne ki emr eylese fermân-ı kerem

CS/64

beytinde ise Cem Sultan, öfkenin kılıcı elde, kefen boynunda, başı ortada bir şekilde kerem fermanı ne emr ederse ona tabi olduğunu, ona bağlı olduğunu ifade etmektedir. Böylece hayatı hakkındaki kararın Sultan II. Bayezid'in fermanına bağlı olduğunu düşünmekte ve düşündürmektedir. Beyitteki hayal şairin iç dünyasının bir tezahürü olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Hayâlî Bey'in Kerem Kasidesi'ne gelince; kendisinden önceki şairlerde olduğu gibi Hayâlî Bey'in hayal dünyasının temelinde de "kerem" kelimesi yer almaktadır. Hayâlî Bey de bu kelimenin çağrışımlarından yola çıkarak değişik hayaller ve düşünceler oluşturmuştur. Bu hayaller ve düşünceler sayesinde Kânuni Sultân Süleymân'ı övmüş ve ondan kendisine yardımda bulunmasını istemiştir.

Hayâlî Bey'in Kânuni Sultân Süleymân'a yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Gerçi baş egmedi Cemşid ile Hakana kerem

Geldi kul oldu bu gün Şah Süleymâna kerem

HB/1

beytinde geçen "baş egmedi ile kul oldu" kelimelerini aralarında anlamsal açıdan bir tezat oluşacak şekilde kullanılmıştır. Nitekim "kerem"in Cemşid ile

Hakan'a baş eğmediği ama bugün gelip Kânuni Sultân Süleymân'a kul olduğu söylenilerek, tezat oluşturulmuştur. Beyitteki anlam ve hayal telmihe dayanmakla birlikte bu tezat ve beraberinde gerçekleşen mübalağa üzerine kurulmuştur.

Dîdeye nûr durur Şah-ı cihân dâra sehâ
Ziver-i mülk durur dâver-i devrâna kerem

HB/3

beytinde ise Hayâlî Bey keremi; göze nur, cihan şahının evine cömertlik ve devrin hükümdarına süslü bir mülk olarak nitelemiştir. Bu sayede hem cömertliği hem de Kânuni Sultân Süleymân'ı övmüştür. Görüldüğü üzere beyitteki hayal teşbihe dayanmaktadır.

Bir içim suyu diriğ eyledi İskenderden
Ta'n ederse yeridir çeşme-i hayvâna kerem

HB/6

beytinde ise Hayâlî Bey, İskender'den bir içim suyu esirgediği için keremin hayat çeşmesini ayıplarsa yerinde olacağını söyleyerek İskender'e ölümsüzlük suyuna telmihte bulunmuştur. Görüldüğü üzere beyitteki hayal telmihe dayanmaktadır.

Yerler düştü yüzü oldu ol üftâde hacil
Lutfun izhâr edicek zümre-i insâna kerem

HB/9

beytinde ise Hayâlî Bey, kerem insanlar topluluğuna cömertliğini gösterdiğinde, o düşkünün, yerlere düşeceğini ve yüzünün utancından kızaracağını belirterek somutlaştırmadan yararlanmıştır. Beyitteki hayal şairin iç dünyasının bir tezahürü olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Mülk temlîk edip başına gevher dökmüş
Şâh Üveys ettiği dem Hazret-i Selmâna kerem

HB/12

Beytinde Hayâlî Bey, "Şah Üveys ile Hz. Selman" kelimelerini kullanarak Veyse'l-Karenî hazretlerine ve Selmân-ı Farisî hazretlerine telmihte bulunmuş ve hayali telmih üzerine oluşturmuştur. "Rivayete göre Selmân, başkanlığını Hz. Ali'nin yaptığı kırklardanmış. Kırklar için eline keşkül alıp halktan bir şeyler toplarmış."(Pala;1998,348) Beyitte anlatıldığı üzere Şah Üveys de Hz. Selman'a kerem ettiği zaman ona mülk verip başına cevher dökmüş.

Bîşe-i nazmı anun oldu şikâristânı

Cân yedirdise revâ ol kağan arslana kerem

HB/13

beytinde ise Hayâlî Bey, şiiri bir ormana benzetmiş ve bu ormanın onun av yeri olduğunu, keremin de, o arslan kağana can yedirse yerinde olacağını ifade etmiştir. Bir önceki beyitte olduğu gibi bu beyitte de hayal şairin iç dünyasının bir tezahürü olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rumda kim

Reşha-i kiklim eder lücce-i ummâna kerem

HB/14

beytinde ise Hayâlî Bey, kendisini Anadolu'da o bereketli sözleri bol bol saçan olarak nitelemiş ve mübalağalı bir şekilde kaleminin sızıntısının engin denizlere kerem ettiğini ifade etmiştir. Beyitteki hayal şairin iç dünyasının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gevher-i nazma şehâ tab'ı Hayâlîdir kân

Ma'den-i lûtfsun et gevher için kâna kerem

HB/15

beytinde ise Hayâlî Bey, kendi tabiatını şiir cevherinin kaynağı, Kânuni Sultân Süleymân'ı da lutuf madeni olarak nitelemiş ve cevher için kaynağa keremde bulunulmasını istemiştir. Hayâlî Bey, aslında beyitte kendisini şiir cevherinin kaynağı olarak nitelendirirken şairliğini övmüş ve yaşamını sürdürebilmek, daha güzel şiirler yazabilmek için Kânuni Sultân Süleymân'ın cömertliğine ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Beyitteki hayal şairin iç dünyasının bir tezahürü olup soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Husrevâ saldı şikâyet elini dâmenine

Sun'-ı pâkim ki eder nurunu a'yana kerem

HB/18

beytinde ise Hayâlî Bey, temiz kudretinin, saf varlığının, şikayet elini Kânuni Sultân Süleymân'ın eteğine saldığını; çünkü keremin nurunu gözlere edeceğini söyleyerek kendi saf varlığına işaret etmiştir. Beyitte geçen "nur ile a'yan" kelimeleri anlamsal açıdan birbirini tamamlayan sözcüklerdir. Beytin bütününde Kânuni Sultân Süleymân'ın bir bakışı ile kendisinden kerem bekleyen gözlere keremde bulunacağı hayal edilmiştir. Beyitteki hayal şairin iç dünyasının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birinin mansıbını bana inâyet kıl kim

Mehçe-i râyetimi ergüre keyvâna kerem

HB/20

beytinde ise Hayâlî Bey, kendisine sancak beyliği verilmesini istiyor ve keremin, sancağının üzerindeki küçük ayı Zuhal(Satürn) gezegenine erdireceğini ifade ediyor. Bu beyitte de hayal şairin iç dünyasının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bula feyz ebr-i kefinden gül-i gülzâr-ı sehâ

Nûr ettikce şeh-i nâmiye agsana kerem

HB/23

beytinde ise Hayâlî Bey, kerem yerden biten dallara, budaklara nur ettikçe, cömertliğin gül bahçesinin gülünün, Kânuni Sultân Süleymân'ın bulutunun köpüğünden bereket bulmasını istiyor. Bu beyitte de hayal şairin iç dünyasının bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Diğer şairlerde olduğu gibi Gelibolulu Mustafa Âlî'nin de hayal dünyasının temelinde "kerem" kelimesi yer almaktadır. Gelibolulu Mustafa Âlî de bu kelimenin çağrışımlarından yola çıkarak değişik hayaller ve düşünceler oluşturmuştur. Bu hayaller ve düşünceler sayesinde Lala Mustafa Paşa'yı övmüş ve kendisine yardımda bulunmasını istemiştir.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Ey kefüñ kân-ı mürüvvet dehenüñ câ-yı kerem

Her girânmâye sözüñ gevher-i deryâ-yı kerem

GMA/1

beytinde Lala Mustafa Paşa'nın elini cömertlik kaynağı, ağzını keremin yeri, her kıymetli sözünü kerem okyanusunun cevheri olarak nitelendirmiş ve böylece onu övmüştür. Görüldüğü üzere beyitteki hayal teşbihe dayanmakla birlikte soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Bakışuñ `ayn-ı `inâyet turışuñ mahz-ı `atâ

Ma`nîde zat-ı şerîfüñ gibi fehvâ-yı kerem

GMA/2

beytinde ise bir önceki beyitte yaptığı övgüye devam ederek, Lala Mustafa Paşa'nın bakışını lutf, duruşunu bağışlama, şerefli zâtını da keremin manası

olarak nitelendirmiş ve onu övmüştür. Bu beyitte de hayal teşbihe dayanmakla birlikte soyutun somutla anlatılması yoluna gidilmiştir.

Hâme-i sihr eserüñ tut ki `asâ-yı Mûsî
Tûr-ı hidmetde kefüñdür Yed-i Beyzâ-yı kerem

GMA/3

beytinde ise Lala Mustafa Paşa'nın sihirli kalemini Hz. Musa'nın asası, keremin parlayan elini de hizmet dağında eli olarak ifade etmiştir. Hz. Musa, İsrailoğulları'ndan olup, asası ile kızıldenizi ikiye ayırmış ve elini Allah'ın emri üzerine koynuna sokup bembeyaz bir şekilde çıkararak (Yed-i Beyzâ) Fir'avun'a karşı mucizeler göstermiş bir peygamberdir. Beyitte gerek Hz. Musa bizzat zikredilerek gerekse de onu zihnimizde çağrıştıran asası ve Yed-i Beyzâ kullanılarak Hz. Musa'ya telmihte bulunulmuştur. Beyitteki hayal telmih unsuru üzerine oluşturulmuştur

Zât-ı pâküñde `ayân lutf u sehâ envârı
Rûşen âyîne-i tab`uñda tecellâ-ı kerem

GMA/4

beytinde ise lutfun ve cömertliğin nurlarının Lala Mustafa Paşa'nın tertemiz zatında görüldüğü, keremin görüntüsünün ise onun yaratılışının aynasında aydınlandığı ifade edilerek Lala Mustafa Paşa mübalağalı bir şekilde övülmüştür. Beyitteki hayal şairin iç dünyasının bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır.

Münderic lafz-ı şerîfüñde hikâyât-ı sehâ
Münakkaş sûret-i terkîb ile ma`nâ-yı kerem

GMA/5

beytinde ise cömertliğin hikâyesinin Lala Mustafa Paşa'nın şerefli sözlerinin içinde keremin manası ile iç içe geçirilerek süslendiği ifade edilerek Lala Mustafa Paşa mübalağalı bir şekilde övülmüştür. Bu beyitteki hayal de bir önceki beyitte olduğu gibi şairin iç dünyasının bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır.

Şâhid-i himmetüñ itmezse eger `arz-ı Cemâl
Hergiz açılmaya mir`ât-ı mücellâ-yı kerem

GMA/7

beytinde ise Lala Mustafa Paşa'yı bağışlamanın şahidi olarak nitelemiş ve eğer yüzünü göstermezse keremin parlak aynasının asla açılmayacağını söylemiştir.

Böylece beytin bütününde keremin gerçekleşmesi dileğini ifade etmiştir. Beyitteki hayal teşbihe dayanmakla birlikte şairin iç dünyasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Niçe genc olsa tılısmını açar dest-i du`â

Ne harâb olsa şeneldür anı bennâ-yı kerem

GMA/8

beytinde ise Lala Mustafa Paşa'yı kerem mimarı olarak nitelemiş ve el açıp dua etmenin nice hazinenin tılsımını açtığını, ne kadar harap olsa da keremin mimarının onu şenlendireceğini söyleyerek Lala Mustafa Paşa'dan kendisine keremde bulunmasını istemiştir. Bu beyitte de hayal teşbihe dayanmakla birlikte şairin iç dünyasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Kimdür ol şîr-i ner-i bîşe-i heycâ vü neberd

Kimdir ol nâmver-i sadr-ı mu`allâ-yı kerem

GMA/10

Mîr-i mîrân-ı Budin Hazret-i Paşa-yı kerîm

Mustafâ nâm u `alî-himmet ü Dârâ-yı kerem

GMA/11

Yukarıda yer alan her iki beyitte ise Lala Mustafa Paşa, kavga ve savaş ormanının erkek arslanı, keremin namlı, yüce sadrazamı, Budin Beylerbeyi, kerem sahibi, saygıdeğer, yüksek gayret sahibi ve keremin padişahı şeklinde nitelendirilerek mübalağalı bir şekilde övülmüştür. Ayrıca "Dârâ" kelimesi ile Avrupa'da Pers kralı "Darius" olarak da bilinen, ihtişam ve ululuğun sembolü İran hükümdarı Keykûbâd'a da telmihte bulunulmuştur. Görüldüğü üzere her iki beyitteki hayal teşbihe ve telmihe dayanmaktadır.

Lutf u cûdı biri birine düşirdi kapusı

Her biri eyler işiginde müdârâ-yı kerem

GMA/14

beytinde ise Lala Mustafa Paşa'nın kapısının lutf ile cömertliği birbirine düşürdüğü ve her birinin onun eşiğinde keremin dostu gibi görünmeye çalıştığını ifade etmiştir. Beyitte lutf ile cömertliği birbirine düşürülerek kişileştirme yapılmıştır. Görüldüğü üzere beyitteki hayal şairin iç dünyasının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Eylemez bencileyin hâke `inâyet nazarın
Gâh olur kim kapanur dîde-i bînâ-yı kerem

GMA/15

beytinde ise Lala Mustafa Paşa'nın kerem sahibi gözlerinin gâh açılıp gâh kapandığı ama kendisi gibi toprak parçasına lutuf bakışlarıyla bakmadığını ifade etmiştir. Beyitte Lala Mustafa Paşa'nın gözlerinin açılıp kapanması ile kastedilen aslında onun rahmet nazarı ile etrafına bakması, yani çevresindekilere keremde bulunmasıdır. Beyitte Gelibolulu Mustafa Âlî, tezat oluşturarak Lala Mustafa Paşa'nın yüceliği karşısında kendisini bir toprak parçası olarak nitelendirirken böylece onun yüceliğini bir kez daha ortaya koymuş oluyor. Görüldüğü üzere bu beyitte de hayal teşbihe dayanmakla birlikte şairin iç dünyasının bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır.

Bulsa her lahzada biñ himmet ider bir şahsa
Böyledür şân-ı şerîfinde takâzâ-yı kerem

GMA/16

beytinde ise Lala Mustafa Paşa'nın her bakışta bir şahsa binlerce bağışta bulunduğu ve böylece onun şerefli şanında keremin ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Memduhun bakışlarıyla çevresindekilere bağışta bulunması bizlere gelenekte yer alan ve sevgilinin bir bakışı ile aşığa bin can bağışlaması olayını anımsatmaktadır ki bu da bizler için beyitte oluşturulan hayalin geleneğe dayandığının bir göstergesidir.

İşi nâ-ehle `atâ câhile istignâdur
Kıldı ol bahr-i sehâ `adl ile icrâ-yı kerem

GMA/17

beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa'nın ehil olmayanlara verdiği işi bahşiş, cahile verdiği işi ise tok gözlülük, Lala Mustafa Paşa'yı da cömertlik denizi olarak nitelendirmiş ve onun adalet ile keremi gerçekleştirdiğine vurguda bulunmuştur. Onun, cahillere ve ehil olmayanlara bağışta bulunduğu söylenilerek aslında ne kadar çok cömert olduğu ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere beyitteki hayal şairin iç dünyasındaki kerem kelimesi ile ilgili düşüncelerinin bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır.

Serverâ ehline sarf eyle mürüvvet nakdin
Dehr-i fânîde müyesser ola ibkâ-yı kerem

GMA/18

beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa’dan cömertlik parasını ehline (yani kendisine) vermesini istemiş ve böylece şu geçici dünyada keremin devamının kolay olacağını ifade etmiştir. Bir önceki beyitte ehil olmayanlardan bahseden Gelibolulu Mustafa Âlî’nin bu beyitte kendisinden ehil biri olarak bahsetmesi bizim için dikkat çekicidir. Gelibolulu Mustafa Âlî, kendisinden bu şekilde bahsederek Lala Mustafa Paşa’nın çevresinde yer alan kişilerin içinde kereme en çok kendisinin layık olduğunu ifade etmiştir. Kendisine keremde bulunulması sonucunda içinde bulunduğu sıkıntılardan kurtularak rahata ereceğini ve bunun doğal sonucu olarak kendisinin de başkalarına keremde bulunacağını düşünerek, kendisine keremde bulunulması halinde şu geçici dünyada keremin devamının kolay olacağını ifade etmiştir. Görüldüğü üzere bu beyitteki hayal de şairin kerem kelimesi ile ilgili iç dünyasındaki düşüncelerinin bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır.

Kimine lutf u `atâ kimine ihsân u sehâ
Ehl-i hâcâta nedür sende bu yagmâ-yı kerem

GMA/20

beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, lutfun, cömertliğin ve bağışın ihtiyaç sahiplerince kapışıldığı bir yağma sahnesi hayal etmiştir. Beyitte yer alan bu hayal şairin iç dünyasının bir tezahürüdür. Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa’dan bu hayalde ifade ettiği gibi sınırsız bir cömertlik beklemektedir.

Haber almış ki tutar cûd-u vücûduñ eteğin
Resm-i ebrûña esîr olmagadur râ-yı kerem

GMA/21

Kerem kelimesinin ikinci harfi “ra”dır. Bilindiği üzere “ra” şekil itibariyle kaşa benzemektedir. Gelibolulu Mustafa Âlî de kerem kelimesindeki “ra” harfi ile kaş arasındaki bu ilişkiden yararlanarak “ra”nın, Lala Mustafa Paşa’nın kaşının çizimine yani Lala Mustafa Paşa’ya esir olduğunu söyler. Sonra da onun cömertliğini bildiği için cömert vücudunun eteğini tuttuğunu ifade eder. Beyitte yer alan bu hayal kelime oyunlarına dayanmakla birlikte şairin iç dünyasının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir birinden kapışur cûd u sehâ muhtâcı
Der-i lutfuñda nedendür bu temâşâ-yı kerem

GMA/22

beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, keremi, Lala Mustafa Paşa'nın lutfunun kapısında gezinirken hayal etmiş ve tecâhü'l-ârif yaparak bunun nedenini sorgulamıştır. Daha sonra da cömertlik ve bağışlama muhtaclarının onu birbirinden kapışmakta olduklarını ifade etmiştir. Böylece Lala Mustafa Paşa'nın cömertliğini mübalağalı bir şekilde övmüştür. Beyitte yer alan bu hayal şairin iç dünyasının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Behremend oldı kapuñda niçe sofî niçe şeyh
İhtiyâc ehli ile toldı zevâyâ-yı kerem

GMA/25

beytinde ise Lala Mustafa Paşa'nın lutuf dolu kapısında sayısız sûfi ve şeyhin hissedar olduğu, keremin zâviyelerinin ihtiyac ehli insanlarla dolduğu söylenilerek Lala Mustafa Paşa'nın cömertliği mübalağalı bir şekilde ifade edilmiştir. Zâviyeler, eski zamanlarda Anadolu'da görülen küçük tekkeler olup buralarda sûfi ve şeyhler bulunurdu. Anadolu insanı, manevi mertebe bakımından yüksek olduğunu düşündüğü bu sûfi ve şeyhlerden gerek hayır duası alabilmek gerekse de buralarda yeme, içme ve barınma gibi maddi ihtiyaçlarını giderebilmek için zâviyelere bolca ziyaretlerde bulunurlardı, adeta buralar dolup taşardı. Gelibolulu Mustafa Âlî de Lala Mustafa Paşa'nın kapısını hergün dolup taşan bu zâviyelere benzetmiştir. Görüldüğü üzere bu beyitte de hayal teşbihe dayanmakla birlikte şairin iç dünyasının bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır.

Şöyle bezl itdüñ ile avuc avuc sîm ü zeri
Himmetüñ göklerini tutdı Süreyâ-yı kerem

GMA/27

beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa'yı keremin parlak yıldızı olarak nitelemiş ve altın ile gümüşü şöyle avuc avuc saçtığı için bağışlamasının gökleri tuttuğunu ifade etmiştir. Görüldüğü üzere bu beyitte de hayal teşbihe dayanmaktadır.

İsterin Hazret-i Hak'dan ki cinân bâgında
Eksük olmaya yanuñdan gül-i ra`nâ-yı kerem

GMA/36

beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa'ya bağışlaması ve cömertliğinden dolayı dua ederek, Allah'tan onu cennetine koymasını ve cennetler bağında keremin açılmamış gonca gülünün onun yanından eksik

olmamasını istiyor. Beyitte yer alan bu hayal şairin iç dünyasının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bölümde dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise kerem kasidelerinde hayal dünyasının oluşumu açısından kerem kelimesi ile anlamsal bir ilişki içerisinde kullanılan ortak kelimeler olmuştur. Biz bu kelimeler arasından seçtiğimiz “kân, ummân ve divân”ın şairler tarafından ne şekilde kullanıldıklarını gözler önüne sermeye çalışacağız.

Dediler gel beri tâlib-i iksir-i hayat
Gözle şol eşiği kim toprağıdır **kân-ı kerem**

Ş/5

Yukarıda yer alan beyitte Şeyhî, Germiyânoğlu Yakup Bey’in eşiğinin toprağını kerem madeni olarak hayal etmiştir. Bu hayali oluştururken izlediği yol onun gelenekten yaralandığını göstermektedir. Nitekim gelenekte sevgilinin eşiğinin tozunun âşıkların gözlerine sürme yani ilaç olarak kullanımıyla sıkça karşılaşmaktayız. Bu hayali oluştururken Şeyhî, Germiyânoğlu Yakup Bey’in kendisini doğrudan kerem madeni olarak ifade etmek yerine, ona ait cansız bir varlık olan eşiğinin en değersiz sayılabilecek parçasını, tozunu, kerem madeni olarak ifade ederken böylece dolaylı olarak onu kerem madeni olarak nitelemiş ve mübalağalı bir şekilde övmüştür.

Yine ıyd oldu bu gün erdi çü devrân-ı kerem
Zevk u ayş et yine hurrem olup ey **kân-ı kerem**

AP1/1

Olmaya zât-ı şerîfin gibi bir cism-i lâtif
Gelmeye rûh-ı azizin gibi bir **kân-ı kerem**

AP1/9

Ahmed Paşa ise yukarıdaki beyitlerde aynı hayali işlerken Şeyhî’den farklı olarak doğrudan Mahmud Paşa’yı kerem madeni olarak nitelemiş ve övmüştür.

Acebâ zât-ı kerîmin ne kerâmet kodu kim
Basdığın yerler olur ucdan uca **kân-ı kerem**

AP1/16

Yukarıdaki beyitten farklı olarak bu beyitte yer alan hayalde ise Ahmed Paşa, Şeyhî’nin yukarıda yer alan beytine benzer bir anlatım ortaya koymakta ve doğrudan Mahmud Paşa’yı kerem madeni olarak nitelemek yerine onun

ayağını bastığı yerleri kerem madeni olarak nitelemektedir. Böylece onu mübalağalı bir şekilde övmüştür.

Âmdır lûtfun eger bizde liyâkat yok ise

Layık et lûtfun ile lûtfuna ey **kân-ı kerem**

AP1/37

Bu beyitte ise Ahmed Paşa, kasidenin 1. ve 9. beyitlerinde olduğu gibi doğrudan Mahmud Paşa'yı kerem madeni olarak nitelemiş ve övmüştür.

Ne kadar zer var ise dest-i zer-efşânın ile

Harf-i zer gibi perâkendedir ey **kân-ı kerem**

AP2/16

Bu beyitte ise Ahmed Paşa, doğrudan Fatih Sultan Mehmed'i kerem madeni olarak nitelemiş ve övmüştür.

Husrevâ sen güneşüñ terbiyeti ile virür

Bu kadar lâ`li ve bu deñlü zeri **kân-ı kerem**

NB/18

Bu beyitte ise Necâtî Bey, doğrudan Şehzade Mahmud'u kerem madeni olarak nitelemiş ve övmüştür.

Mâl sûretde emel harfi-y-ile yazılalı

Dest-i cûduñ tagıdur her yaña iy **kâñ-ı kerem**

CS/31

Ben ne dille seni vasf eyleyem iy zıll-ı Hudâ

Hâk kimdür ki seni medh ide iy **kân-ı kerem**

CS/34

Yukarıdaki beyitlerde ise Cem Sultan, doğrudan Sultan Bayezid'i kerem madeni olarak nitelemiş ve bu özelliğinden dolayı onu övmüştür.

Gevher-i nazma şehâ tab'ı Hayâlîdir kân

Ma'den-i lûtfsun et gevher için **kâna kerem**

HB/15

Bu beyitte ise Hayâlî Bey, kendisini şiir madeni, Kanuni Sultan Süleyman'ı ise lutuf madeni olarak nitelemiş ve övmüştür. Böylece Kanuni Sultan Süleyman'dan kendisine lutufta bulunmasını istemiştir.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Kerem Kasidesi'nde diğer şairlerden farklı bir kafiye kullandığından olsa gerek "kân" kelimesini kullanmamıştır.

Şeyhî, Kerem Kasidesi'nde "ummân" kelimesini kullanmadığı için bu kelimeyi ve beraberinde kerem kelimesi ile oluşturduğu hayali ilk olarak ona nazire yazan Ahmed Paşa'nın kullandığını söyleyebiliriz. Ahmed Paşa, Kerem Kasidesi'nin;

Matla'-ı şems-i hayâ mecma'-ı envâr-ı atâ
Menba-ı cûd u sehâ mâye-i **ummân-ı kerem**

AP1/11

beyitinde Mahmud Paşa'yı kerem denizinin mayası, cömertliğin kaynağı, bağışlama nurlarının toplandığı yer ve utanma güneşinin başlangıcı olarak nitelemiştir. Beyitte yer alan "mâye-i ummân-ı kerem" terkibi ile keremi, uçsuz bucaksız bir deniz olarak hayal etmiş ve Mahmud Paşa'nın da bu denizin mayası olduğunu ifade etmiştir. Beyitte maya kelimesi keremin gerçekleşmesi için Mahmud Paşa'ya duyulan ihtiyacı ifade etmek için kullanılmıştır. Yoğurdun oluşması için sütün mayalanmaya nasıl ihtiyacı var ise, uçsuz bucaksız bir denizin de kerem denizi olabilmesi için Mahmud Paşa'ya, dolayısı ile de onun keremine, cömertliğine ihtiyacı vardır.

Su batırmaz utanır kendi mürebbâlarını
Beni n'için batıra gussaya **ummân-ı kerem**

AP1/32

Yukarıdaki beyitte ise Ahmed Paşa, bu defa Mahmud Paşa'nın kendisini uçsuz bucaksız bir cömertlik denizi olarak hayal etmiş ve suyun, içinde yaşayanları utanıp batırmadığını, yok etmediğini; dolayısıyla da uçsuz bucaksız cömertlik denizi olan Mahmud Paşa'nın da kendisini kedere, sıkıntıya sokmayacağını ifade etmiştir.

Ey muhît-i keremin katresi **ummân-ı kerem**
Bâğ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem

AP2/1

Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin yukarıda yer alan matla beytinde ise Fatih Sultan Mehmed'i, asilliğin ve lutfun ulu deryasının bir katresi, lutuf ummanı olarak nitelemiş, cömertlik bağının, onun bulut gibi feyiz ve bereket veren avucundan yağan ihsan yağmuruyla dolduğunu hayal etmiştir. Beyitte Ahmed Paşa, keremin katresini yani bir damlasını dahi uçsuz bucaksız kerem denizi olarak hayal etmiştir. Beyitte geçen "muhît" kelimesi "kuşatan"(Devellioğlu;1997,673) anlamındadır ki bu da bizlere "muhît-i

kerem” terkibiyle âlemi yaratan ve keremiyle kuşatan Allah’ı, “muhît-i keremin katresi” terkibiyle de onun yeryüzündeki gölgesi olan, gücünü ve keremini ondan alan padişahı işaret etmektedir.

Bahr-ı cûdun nice şerh ola k’anun reşhasıdır

Hâsıl-ı kân-ı sehâ mâye-i **ummân-ı kerem**

AP2/14

Yukarıdaki beyitte ise Ahmed Paşa, cömertlik madeninin mahsulü ile uçsuz bucaksız bağış denizinin esasının Fatih Sultan Mehmed’in deniz gibi olan cömertliğininin bir sızıntısından ibaret olduğunu hayal etmiştir. Böylece beyitte Fatih Sultan Mehmed’in deniz gibi olan cömertliğinin uçsuz bucaksız bağış denizinin esası olduğunu mübalağa yoluyla ifade etmiştir.

Umarım cürmümü gark etmeğe rahmet suyuna

Mevc-i ihsânın ile cûş ede **ummân-ı kerem**

AP2/28

Yukarıdaki beyitte ise Ahmed Paşa, uçsuz bucaksız bağışlama denizi olarak nitelediği Fatih Sultan Mehmed’in bağışlama dalgalarıyla coşarak suçunu rahmet suyuna gark etmesini, yani kendisini affetmesini istemiş ve hayal etmiştir. “ummân-ı kerem” terkibiyle Fatih Sultan Mehmed’i kastetmiş ve onun bağışlayıcığını ifade etmiştir.

Eger olmasa şehâ ebr-i kefüñden himmet

Kanda bulurdı bu gevherleri **`ummân-ı kerem**

NB/19

Necâtî Bey ise Kerem Kasidesi’nde yer alan yukarıdaki beyitte Ahmed Paşa’dan farklı olarak, Şehzâde Mahmud’un bulut gibi olan elinin bağışlaması olmasaydı uçsuz bucaksız kerem denizinin bu cevherleri bulamayacağını hayal etmiştir. Beyitte Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud’u uçsuz bucaksız kerem denizi olarak nitelemek yerine, onu bu uçsuz bucaksız kerem denizine dahi cömert eliyle bağışta bulunan biri olarak hayal etmiş ve böylece mübalağada bulunmuştur. Beyitteki hayali de bu mübalağa üzerine oluşturmuştur.

Nice cûş itse deñiz taşraya salmaz güheri

Sürme hışm ile kapuñdan beni **`ummân-ı kerem**

NB/29

Yukarıdaki beyitte ise Necâtî Bey, bir önceki beytin aksine bu defa Şehzâde Mahmud’u uçsuz bucaksız kerem denizi olarak nitelemiş ve denizin ne

kadar coşsa da içindeki cevherleri, zenginlikleri dışarıya atmadığını, uçsuz bucaksız kerem denizi olan Şehzâde Mahmud'un da kendisini bir anlık kızgınlıkla kapısından sürmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

Mihr-i lutfında degül zerrece envâr-ı vefâ
Yem-i cûdında degül katrece **`ummân-ı kerem**

CS/7

Yukarıdaki beyitte Cem Sultan kendisinden önceki şairlerden farklı olarak, Sultan II. Bayezid'in lutfunun güneşi karşısında vefanın nurlarının zerre bile olmadığını, onun cömertliğinin denizi karşısında uçsuz bucaksız kerem denizinin, katre bile olmadığını hayal etmiştir. Şair beyitte Sultan II. Bayezid'i cömertlikte uçsuz bucaksız kerem denizine üstün tutarak mübalağalı bir şekilde övmüş ve beyitte yer alan hayali bu mübalağa üzerine oluşturmuştur.

Katre-i cûduñı çok görme bu ben teşne-dile
Mevc-i lutfuñda `ayân oldı çü **`ummân-ı kerem**

CS/48

Yukarıdaki beyitte ise Cem Sultan, Sultan II. Bayezid'ten cömertliğinin bir katresini gönlü cömertliğe susamış olan kendisine çok görmemesini, zira kerem ummanının onun lutfunun dalgalarında meydana çıktığını ifade ediyor. Bu beyitte de Cem Sultan, II. Bayezid'i cömertlikte uçsuz bucaksız kerem denizine üstün tutarak mübalağalı bir şekilde övmüş ve beyitte yer alan hayali bu mübalağa üzerine oluşturmuştur.

Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rumda kim
Reşha-i kiklim eder lücce-i **ummâna kerem**

HB/14

Hayâlî Bey ise kendisinden önceki şairlerden farklı olarak yukarıdaki beyitte kendisini övmüş ve Anadolu'da o bereketli sözleri bol bol saçanın kendisi olduğunu, kaleminin bir damlasının, sızıntısının bile engin denizlere kerem ettiğini hayal etmiştir. Diğer şairlerden farklı olarak Hayâlî Bey, beyitte yer alan terkibi "ummân-ı kerem" uçsuz bucaksız kerem denizi şeklinde değil de "ummâna kerem" şeklinde kurarak engin denize keremde bulunmayı hayal etmiştir.

Kerem kasidelerinde hayal dünyasının oluşumu açısından kerem kelimesi ile anlamsal bir ilişki içerisinde kullanılan ortak kelimelerden bir diğeri

de “divân” kelimesidir. Bu kelimeyle ilk olarak Şeyhî’nin Kerem Kasidesi’nde karşılaşmaktayız. Şeyhî, Kerem Kasidesi’nin;

Başlana adın ile nâme-i dibâce-i cûd
Yazıla vasfın ile defter ü **divân-ı kerem**

Ş/21

beytinde cömertliğin önsözünün Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)’in adı ile başlamasını, kerem defterinin ve divanının ise vasfı ile yazılmasını hayal etmiştir. Beyitte geçen ”divân-ı kerem” terkibiyle cömertliklerin yazılı olduğu kitap kastedilmektedir ki şüphesiz bu kitapta geçmişten o güne kadar yaşamış, adaleti ve cömertliğiyle ün salmış olan padişahlar, sultanlar, diğer devlet adamları ve büyük zatlar anlatılacaktır. Şeyhî de böyle büyük kişilerin adaletleri ve cömertliklerinin anlatılacağı defterin ve kitabın Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)’in vasfı ile yazılmasını, önsözünün ise adı ile başlaması gerektiğini düşünmüş ve hayal etmiştir.

Şeyhî’nin yukarıda yer alan beytindeki hayalin bir benzerini de Ahmed Paşa’nın aşağıda yer alan;

İlmin ile okunur nusha-i devrân-ı ulûm
Adlin ile yazılır defter ü **divân-ı kerem**

AP1/8

beytinde görmekteyiz. Bu beyitte Ahmed Paşa, ilimler dünyasının sayfalarının Mahmud Paşa’nın ilmi ile okunduğunu, soyluluğun divanı ve defterinin ise doğruluğu ile yazıldığını hayal etmiştir. Şeyhî’nin yukarıda yer alan beytinden farklı olarak bu beyitte Mahmud Paşa’nın cömertliğinin yerine ilmi ve adaleti anlatılmıştır.

Bu felek yazmasa nushandan eğer nâmesini
Yanlış olaydı kamu defter ü **divân-ı kerem**

AP1/17

beytinde ise feleğin Mahmud Paşa’nın nushasından namesini yazmazsa bütün cömertlik divanlarının ve defterlerinin yanlış olacağını hayal etmiştir. Böylece Mahmud Paşa’nın cömertliğini bir defa daha ifade etmiştir.

Husrevâ pâdişehâ cûdunu dil şerh edemez
Gerçi mehdinle dolar defter ü **divân-ı kerem**

AP1/24

beytinde ise kerem defterinin ve divanının Mahmud Paşa‘nın övgüsüyle dolduğunu ama cömertliğini dilin açıklayamadığını hayal etmiştir. Beyitte geçen ”divân-ı kerem” terkibiyle cömertliklerin yazılı olduğu kitap kastedilmektedir. Kerem defteri ve divanı Mahmud Paşa‘nın övgüsüyle dolarken, cömertliğini dilin açıklayamaması Mahmud Paşa‘nın cömertliğinin çokluğuna işaret etmektedir.

Şeref adınla bula nâme-i ikbâl ü atâ

Cûdun ile yazıla defter ü **divân-ı kerem**

AP1/41

beytinde de bir önceki beyitte olduğu gibi Ahmed Paşa, ”divân-ı kerem” terkibiyle cömertliklerin yazılı olduğu kitabı kastetmiş, talih ve bağışlama yazısının onun adıyla şeref bulacağını, keremin divanı ve defterinin cömertliğiyle yazılacağını hayal etmiştir.

Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed’e yazdığı Kerem Kasidesi’nin;

Bulmasa nâm-ı şerîfinle şeref nâme-i cûd

Ebter olaydı kamu defter ü **dîvân-ı kerem**

AP2/12

beytinde “Cömertlik defteri şerefli isminle şeref bulmasaydı, bütün cömertlik defterleri ve divanları hükümsüz kalırdı.” diyerek Mahmud Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’nin;

Bu felek yazmasa nushandan eğer nâmesini

Yanlış olaydı kamu defter ü **divân-ı kerem**

AP1/17

beytinde gördüğümüz hayale benzer bir hayal ortaya koymuştur. Görüldüğü üzere Ahmed Paşa, daha önce Mahmud Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’nde yer alan bir beyitten etkilenerek bu beyti meydana getirmiştir.

Nice k’iklim-i mürüvvette geçe hükm-i vefâ

Nice k’eyvân-ı atâda dura **divân-ı kerem**

AP2/30

Yukarıda yer alan beyitte ise Ahmed Paşa, iyilikseverlik ülkesinde vefanın hükmünün geçmesini, bağışlama sarayında lutuf divanının durmasını hayal etmiştir. Böylece Fatih Sultan Mehmed’in kendisine iyilikte bulunacağını ve kendisini bağışlayacağını düşünmüştür.

Necâtî Bey ise Şehzâde Mahmud'a yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Dir dimez Hâtem-i Tayy defterini dürdi cihân
Şehriyâr adına okumalı **dîvân-ı kerem**

NB/5

beytinde "divân-ı kerem" terkibiyle cömertliklerin yazılı olduğu kitabı kastetmiş ve cömertlik divanını padişah adına okumalı der demez, cihanın Tayy kabilesinden zenginliği ve cömertliğiyle ünlü Hatem'in defterini kapadığını hayal etmiştir. Beyitte Necâtî Bey'in, "kerem" kelimesi ile "divân" kelimesi arasında anlamsal açıdan bir ilişki kurarken anlatımı ve hayali kuvvetlendirmek için Tayy kabilesinden Hâtem 'e telmihte bulunduğunu görmekteyiz.

Cem Sultan ise kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

İy sicil-i şiyemüñ matla`ı **dîvân-ı kerem**
Nâm-ı cûduñla bulur zîneti `ünvân-ı kerem

CS/1

beytinde diğer şairlerden farklı olarak onu iyi ahlakın ve cömertlik divanının başlangıcı olarak nitelemiş, cömertlik divanının onunla başladığını, bu nedenle de lutfunun ünvanının cömert adıyla süslendiğini ifade etmiştir.

İns ü cin cümle budur diye Süleymân-ı zemân
Her kaçan kim kurıla karşuña **dîvân-ı kerem**

CS/17

beytinde ise Cem Sultan, kendisinden önceki diğer şairlerden farklı olarak "dîvân-ı kerem" terkibiyle cömertlerin ve cömertliklerin yazıldığı kitabı değil, cömertlik meclisini kastetmektedir. Bu mecliste insanların ve cinlerin hepsi bulunmaktadır ve Sultan II. Bayezid'in karşısına cömertlik meclisi kurulduğunda bunların hepsi birden "İşte zamanın Süleyman'ı budur."diyerek onu işaret etmektedirler.

Hak mezîd eyleye tûmâre-i `ömrüñi senüñ
Zeyn ola nâmuñ ile defter ü **dîvân-ı kerem**

CS/73

beytinde ise Cem Sultan, "dîvân-ı kerem" terkibiyle cömertlerin ve cömertliklerin yazıldığı kitabı kastetmiş ve cömertlik defteri ve divanının onun namıyla süslenmesini, Allah'ın onun ömrünü uzatmasını hayal etmiştir. Cömertlik defteri ve divanının onun namıyla süslenmesinden kastedilen aslında Sultan II. Bayezid'ten beklenilen cömertliktir. O, Cem Sultan'a cömert davranacak,

bağışta bulunacak ve böylece onun bağışları cömertlik defteri ve kitabını süsleyecektir.

Hayâlî Bey ve Gelibolulu Mustafa Âlî, kerem kasidelerinde "divân" kelimesini kullanmamıştır. Bunlardan Gelibolulu Mustafa Âlî, diğer şairlerden farklı bir kafiye kullandığından olsa gerek Kerem Kasidesi'nde "divân" kelimesini kullanmamıştır.

Kerem kasidelerini bir bütün olarak incelediğimizde ilk olarak dikkatimizi çeken nokta, kasidelerde oluşturulan hayallerle kerem kasidelerinin yazılış nedenleri arasındaki ilişki olmuştur. Şairler, maddi bir menfaat elde edebilmek için yazdıkları kerem kasidelerinde;

Boşalır kâse-i bahr u tükenir kîse-i kân
Bulımaz ni'met-i bî-haddini pâyân-ı kerem
Ş/16

Cûdunun katresidir kulzüm-i zehhâr-ı necât
Lûtfunun zerresidir ebr-i dür-efşân-ı kerem
AP1/3

Yazılur nâm-ı hümâyûnu ile defter-i cûd
Okunur hulk-ı şerîfi ile destân-ı kerem
NB/3

Açtı himmet dolsun bir nice muhtâclara
Dergeh-i şehten edip mecli-i şâhâne kerem
HB/10

Kimine lutf u `atâ kimine ihsân u sehâ
Ehl-i hâcâta nedür sende bu yagmâ-yı kerem
GMA/20

beyitlerinde oluşturulan hayallerde de görüldüğü üzere daha çok, memduhun cömertliği ve elinin açık oluşu gibi özelliklerinden bahsetmektedirler.

İşlenilen bir suçun affı için yazılan kerem kasidelerinde ise;

Kefi bir demde nisâr ettiği gencin öşrün
Haşre dek vezn edemez keffe-i mîzân-ı kerem

AP2/9

Keffi bir demde nisâr eyledügin eyleyimez
Haşre dek dür döke ger ebr-i dür-efşân-ı kerem

CS/9

beyitlerinde görüldüğü üzere memduhun cömertliği ve elinin açıklığı gibi özelliklerinden bahsedilmekle birlikte bunların yanı sıra;

Husrevâ pâreledi cevr eli sabrım yakasın
Dest-gîr olsa demidir bana dâmân-ı kerem

AP2/24

Nûh-ı lutfuñ eger irgürmeye keştî-i necât
Gark ider bahr-ı belâya beni tûfân-ı kerem

CS/46

beyitlerinden de anlaşılacağı üzere adaleti, bağışlayıcılığı ve soyluluğu gibi özellikleri de işlenilmektedir.

İncelediğimiz kerem kasidelerinde, kerem kelimesi ile ilişkiye giren kelimeler ve bu kelimelerin kerem kelimesi ile olan ilişkileri de bizim için dikkat çekicidir. Bu kelimeleri, kasidelerin yazılış nedenleri ile olan ilişkileri açısından ele aldığımızda, kerem kasidesinin yazılış nedeninin kerem kelimesi ile ilişki içerisinde bulunan kelimelerin kullanımında az da olsa bir farklılık meydana getirdiğini görmekteyiz. Maddi bir menfaat elde edebilmek için yazılmış olan kerem kasidelerinde yer alan kelimeler, işlenilen bir suçun bağışlanması için yazılmış olan kerem kasidelerinde de kullanılmakla birlikte bu kasidelerde memduhun adaletini va bağışlayıcılığını ifade eden kelimeler de işin içine girerek kelime kadrosunun zenginleşmesini sağlamıştır.

Bununla birlikte bu kelimelerin kerem kelimesi ile olan ilişkilerinin daha çok izafet-i teşbihiyeler yoluyla yapılan benzetmeye, telmihe ve hüsn-i ta'lile dayandığını görmekteyiz. Öyleki şairler, kerem kasidelerinde yer alan "nân-ı kerem, eyvân-ı kerem, divân-ı kerem, dermân-ı kerem, gülistân-ı kerem, kân-ı kerem, nisân-ı kerem… vb." terkiplerle gerçekleştirdikleri izafet-i teşbihiyeler

yardımı ile kerem kavramının okuyucunun zihninde kolay bir şekilde oluşmasını sağlamışlardır.

Ayrıca kasidelerin bazı beyitlerinde ise kerem kelimesi ”çeşme-i hayvân, Hızır, İskender, Mesih, ravza-i Rıdvân, Âsaf, Belkıs, Cemşid, Süleymân, Lokmân, Ya’kub, Yusuf… vb.” her biri birer telmih unsuru olan kelimelerle birlikte kullanılmıştır. Böylece memduhun cömertliğinin ve bağışlayıcılığının kısa, öz bir biçimde, tarihe ve kültüre de dayandırılarak anlatılması yoluna gidilmiştir.

Aşağıda yer alan;

Açılır ni`meti yağmuruyile gülşen-i cûd
Bezenir kâmet-i serviyile bûstân-ı kerem
Ş/7

Yine cûdunla biter verd-i gülistân-ı atâ
Yine sözünle olur meyve bostân-ı kerem
AP1/5

Açılır hulku nesîmiyle gül-i gülşen-i cûd
Bezenir lutfu zülâliyle gülistân-ı kerem
AP2/6

Uşda kapuñ felekinden gice gündüz lâmi`
Meh-i tâbân-ı sehâ mihr-i drahşân-ı kerem
NB/21

Mâl sûretde emel harfi-y-ile yazılalı
Dest-i cûduñ tagıdur her yaña iy kâñ-ı kerem
CS/31

Lutf u cûdı biri birine düşirdi kapusı
Her biri eyler işiginde müdârâ-yı kerem
GMA/14

beyitlerinde ise şairler, hüsn-i ta'lilden yararlanarak yeryüzünde gerçekleşen her güzel olayı memduhun cömertliği, dolayısıyla da kerem kavramı ile ilişkilendirmişlerdir.

5.5. Edebi Sanatlar

Şairlerin şiirlerinde işledikleri hayal ile şiirlerini oluştururken kullandıkları sanatlar arasında doğrudan bir ilişki olduğunu düşünmekteyiz. Şiirlerde işlenilen duygu ve hayale göre de şairlerce değişik sanatların ön plana çıkarılması gayet doğaldır. Bu yönüyle kerem kasidelerinde benzetme(istiare), mecaz, telmih, hüsn-i ta'lil ve tenasüp gibi sanatların ön plana çıktığını söyleyebiliriz.

Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'ni incelediğimizde "kân-ı kerem, cân-ı kerem, hân-ı kerem, devrân-ı kerem…" gibi izafet-i teşbihiyeler aracılığıyla yapılan benzetmelerin yoğun olarak kullanıldığını görmekteyiz. İzafet-i teşbihiyeler yardımıyla Şeyhî, soyut bir kavram olan cömertliği –özellikle de Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'in cömertliğini- somutlaştırarak daha açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etme fırsatı bulmuştur. Bu yönüyle hemen her beyitte teşbih-i beliğin yer aldığını söyleyebiliriz.

Ayrıca beyitlerde yer alan "iksîr-i hayât, Hızır, İskender, Fir'avn, yed-i beyzâ, çeşme-i hayvân… vb." kelimeleri de birer telmih unsuru olarak kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşünce ve hayallerini rahat bir şekilde ifade edebilme imkanı bulmuştur.

Genel olarak baktığımızda ise beyitlerde teşbih, istiare, telmih, tevriye, cinas, hüsn-ü ta'lil, iştikak, tezat, tenasüp, ve tecrid sanatlarının özellikle de mübalağa sanatının kullanıldığını görmekteyiz.

Şeyhî, Kerem Kasidesi'nin;

Açılır ni'meti yağmuruyile gülşen-i cûd
Bezenir kâmet-i serviyile bûstân-ı kerem

Ş/7

beytinde cömertliğin gül bahçesinin açılmasını, onun her biri birer nimet olan lutuf yağmuruna; lutuf bağının bezenmesini onun servi boyuna bağlamaktadır. Böylece hüsn-i ta'lil yoluyla Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'in lutuflarının gül bahçesinin ve içindeki güllerin açılmasına; servi boyunun da lutuf bağının süslenmesine kaynaklık ettiği düşünülmüştür.

Ne aceb ger yüz ura Hızr u Sikender kapına
K'eşiğinden akar uş çeşme-i hayvân-ı kerem

Ş/13

Beytinde ise Hızır ile İskender'in kıssasına telmihte bulunulmuştur. Beyitte Hızır ile İskender'in çeşme-i hayvân(ölümsüzlük suyu) için Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'in kapısına gelmesinde şaşılacak bir şeyin olmadığını; çünkü ölümsüzlük suyunun onun kapısının eşiğinden aktığını söylemiştir. Böylece onun can bağışlayıcılığından bahsetmiştir.

Gerçi fir'avn ola düşmenleri kahr etmek için
Yed-i beyzâdır elin hüccet ü bürhân-ı kerem

Ş/14

Beytinde "fir'avn" kelimesi tevriyeli olarak kullanılmıştır. "Fir'avn" kelimesi ilk olarak ceberût anlamına gelecek şekilde kullanılmıştır. Böylece Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'in düşmanlarını kahretmesi vurgulanmıştır.

İkinci olarak da Hz. Musa zamanında yaşamış olan Fir'avun kastedilmiş ve Fir'avun ile Hz. Musa arasında geçen bir kıssaya telmihte bulunulmuştur. Bu kıssaya göre; Hz. Musa Fir'avun'a Allah'ın peygamberi olduğunu ispat edebilmek için Allah'ın emri ile elini koynuna sokar ve çıkararır. Elini çıkardığında eli parıl parıl parlar(yed-i beyzâ). Bu Allah'ın varlığının delili olarak kabul edilir. Buradan hareketle Şeyhî, Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'in elini cömertliğin delili olarak nitelemiştir.

Beytin bütününe bakıldığında "fir'avn, kahr etmek, yed-i beyzâ, el, hüccet, bürhân" kelimeleri ile Hz. Musa mazmunun oluşturulduğu görülür.

Boşalır kâse-i bahr u tükenir kîse-i kân
Bulımaz ni'met-i bî-haddini pâyân-ı kerem

Ş/16

Beytinde "bahr" kelimesi mecaz-ı mürsel yoluyla inci, mercan; "kân" kelimesi ise altın, elmas, yakut, zümrüt… gibi değerli mücevherlerin yerine kullanılmıştır. "Kâse" ve "kîse" kelimeleriyle cinas sanatı yapılmakla birlikte "kâse" kelimesinin "bahr ve boşalır" kelimeleriyle, "kîse" kelimesinin ise "kân ve tükenir" kelimeleriyle tenasüp ilişkisi içerisinde kullanılması Şeyhî'nin beyti oluştururken kelimeleri özenle seçtiğine işaret etmektedir. Beytin bütününde ise denizlerdeki ve maden ocaklarındaki cevherlerin hepsinin tükeneceğini anlatan

Şeyhî, doğadaki zenginliklerin hiçbirinin Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'in lutfunun sınırsız nimetlerine ulaşamayacağını ifade ederek mübalağa yapmıştır.

Ey ki fazlın güheri mâye-i ummân-ı atâ
V'ey ki feyzin eseri dâne-i nîsân-ı kerem

Ş/10

Beytinde Şeyhî, benzetmelerden yararlanmış ve Germiyânoğlu Yakup Bey(II.)'i, bağışlama denizinin mayası, faziletlerin cevheri ve lütuf yağmurunun tanesi, feyzin, bereketin eseri olarak nitelemiş, böylece açık istiare yapmıştır.

Kefesinde dü-cihân ni'metini az görür
Himmetin çünkü eline ala mizân-ı kerem

Ş/12

Beytinde mübalağa yapılarak Germiyânoğlu Yakup Bey'i(II.), bağışta bulunmak için cömertliğin terazisini eline aldığında iki cihan nimetini (hem bu dünyanın hem de öbür dünyanın-özellikle de cennetin-) bağışlamaya az gördüğü ifade edilmiştir.

Şükr kıl fakrınile etme şikâyet Şeyhî
Derdine şâh-ı kerîm eyleye dermân-ı kerem

Ş/19

Beytinde Şeyhî, kendi varlığını başka bir şahısmış gibi kabul ederek kendisine hitap etmiş ve tecrid-i gayr-ı mahz yapmıştır. Ayrıca beyitte "derd ile dermân" kelimeleri arasında tenasüplük, "kerîm ile kerem" kelimeleri arasında ise iştikaklık söz konusudur.

Ahmed Paşa da devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde, Şeyhî'nin zemin şiirde yaptığı gibi cömertliği somutlaştırarak anlatmayı tercih etmiştir. Bu nedenle de hemen her beyitte teşbih-i beliğe yer vermiştir. Zemin şiirde olduğu gibi Ahmed Paşa'nın Mahmud Paşa'ya sunduğu Kerem Kasidesi'nde de "kân-ı kerem, nân-ı kerem, ummân-ı kerem, nisân-ı kerem…" gibi izafet-i teşbihiyeler aracılığıyla yapılan benzetmeler yoğun olarak kullanılmıştır.

Ayrıca beyitlerde yer alan "iksîr-i hayât, Âsaf, Mesih, Kevser, çeşme-i hayvân, Hüsrev… vb." kelimeleri de birer telmih unsuru olarak kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşünce ve hayallerini rahat bir şekilde ifade edebilme imkanı bulmuştur.

Genel olarak baktığımızda ise beyitlerde benzetme, kişileştirme, telmih, tevriye, hüsn-ü ta'lil, aks-i nâkıs, tekrir, dolaylama, tezat, tenasüp, müzâvece ve tecrid sanatlarının özellikle de mübalağa sanatının kullanıldığını görmekteyiz.

Ahmed Paşa, Kerem Kasidesi'nin;

Cûdunun katresidir kulzüm-i zehhâr-ı necât
Lûtfunun zerresidir ebr-i dür-efşân-ı kerem

AP1/3

beytinde Mahmud Paşa'nın cömertliğinin katresini kurtuluşun taşkın denizine, lutfunun zerresini ise inciler saçan lutuf bulutuna benzeterek teşbih-i beliğ yapmıştır. "Katre ile kulzüm, zerre ile ebr" arasındaki ilişkiye dikkat edildiğinde mübalağa ile birlikte tenasüp sanatının da söz konusu olduğu görülecektir.

Yine cûdunla biter verd-i gülistân-ı atâ
Yine sözünle olur meyve bostân-ı kerem

AP1/5

Beytinde Mahmud Paşa'nın lutufta bulunmasıyla gül bahçesinin gülünün biteceği ve sözüyle de lutuf bostanının meyvesinin olacağını söyleyerek hüsn-i ta'lil yapmıştır. "Yine" sözcüğünü beytin her iki dizesinde de kullanarak hem Mahmud Paşa'nın daha önce de lutuflarda bulunduğunu hatırlatıp telmih yapmış hem de tekrir yapmıştır.

Tûtî-i nutkuna lâyık bu şekeristân-ı makâl
Bülbül-i tab'ına lâyık bu gülistân-ı kerem

AP1/7

Beytinde Mahmud Paşa'nın sözü papağanın sözüne, yaratılışı ise bülbüle benzetilerek teşbih-i beliğ yapılmıştır. Beyitte geçen "tûtî, nutk, şekeristân, makâl" kelimeleri ile "bülbül, gülistân" kelimelerinde tenasüplük ilişkisi olmakla birlikte gül ile bülbül hikayesine de telmihte bulunulmuştur.

Olmaya zât-ı şerîfin gibi bir cism-i lâtif
Gelmeye rûh-ı azizin gibi bir kân-ı kerem

AP1/9

Beytinde Mahmud Paşa'nın mübarek zatı bir meleğe, aziz ruhu da bir lutuf kaynağına benzetilerek teşbih-i beliğ yapılmıştır. "Cism-i lâtif" söz kalıbıyla da dolaylama yapılmıştır.

Ya’ni kim Âsaf-ı devrân mu’in-i fuzala

K’ayağı toprağıdır sürme-i a’yân-ı kerem

AP1/10

Beytinde Ahmed Paşa, Mahmud Paşa’ya “Âsaf”lık yakıştırmış böylece Hz. Süleyman’ın veziri olan Âsaf Bin Berhıye’ye telmihte bulunmuştur. Ayrıca onun ayağının toprağını cömertliğin gözlerinin sürmesine benzeterek teşbih-i beliğ yapmıştır. Onun en değersiz varlığı olan ayağının toprağının cömertliğin gözlerine şifa olduğunu söyleyerek mübalağada bulunmuştur.

Matla’-ı şems-i hayâ mecmâ’-ı envâr-ı atâ

Menba-ı cûd u sehâ mâye-i ummân-ı kerem

AP1/11

Beytinde Mahmud Paşa, utanma güneşinin doğduğu, bağışlanma ışıklarının toplandığı yer; kurtuluş ile bağışlamanın kaynağı ve cömertlik denizinin esası olarak nitelendirilmiş, açık istiare ile birlikte mübalağa yapılmıştır.

Ne Mesihâ-dem olursan ki dem-i lûtfun ile

Kevser-i cân akıtır ravza-i Rıdvân-ı kerem

AP1/14

Yâ dehânında senin için ne kerâmet kodu Hak

Teşne-i cûda olur çeşme-i hayvân-ı kerem

AP1/15

Bu iki beyitte “Mesih, dem, cân, dehân, kerâmet” sözcükleriyle Hz. İsa mazmunu oluşturulmuş ve Hz. İsa’ya telmihte bulunulmuştur. Açık istiare yoluyla Mahmud Paşa, Hz. İsa’ya benzetilmiş ve onun lutufkâr nefesiyle lutuf cennetinde ırmaklar akmağa başlamıştır. Mübalağa yapılarak ölümsüzlük suyunun bile onun cömertliğine susadığı ifade edilmiştir.

Nola gül-zâr ola tab’ım bite mehdin gülü kim

Ebr-i cûdunla yağar çün bana nisân-ı kerem

AP1/21

Beytinde Ahmed Paşa, tabiatını gül bahçesine, Mahmud Paşa’ya yazmış olduğu övgü dolu şiirleri de bu gül bahçesinde biten güllere benzeterek teşbih-i beliğ yapmıştır. Nisan yağmurlarının yağmasıyla gül bahçesinde biten gülü Mahmud Paşa’nın lütuflarına bağlayarak hüsn-i ta’lil yapmıştır.

Hüsrevâ pâdişehâ cûdunu dil şerh edemez
Gerçi medhinle dolar defter ü divân-ı kerem

AP1/24

Beyitte “Hüsrev” kelimesi kullanılarak Mahmud Paşa telmih yoluyla Sasaniyân sülalesinden “Perviz” lakabıyla da bilinen zenginliği ve cömertliğiyle ünlü padişaha benzetilmiştir. “Hüsrev” kelimesinden sonra “pâdişeh” kelimesi kullanılarak kelime oyunu yapılmıştır. Ayrıca “cûdunu dil şerh edemez” denilerek mübalağa yapılmıştır.

N’için iflâsım ola mûcib-i taklîl-i atâ
N’için ihlâsım ola bâ’is-i hirmân-ı kerem

AP1/29

Beyitte “n’için, ola” kelimeleri her iki dizede de tekrarlanarak tekrir sanatı, “iflâs ile ihlâs” kelimeleri de birbirinin zıttı olacak şekilde kullanılarak tezat sanatı yapılmıştır.

Nice bir gülmeye bu gonca-i gül-zâr-ı ümid
Bezenirken dem-i lûtfunla gülistân-ı kerem

AP1/31

Beyitte Ahmed Paşa kendisini goncaya benzeterek açık istiare yapmıştır. “dem-i lûtf, gülistân-ı kerem” terkipleriyle de teşbih-i beliğ yapılmıştır. Ayrıca “gonca, gül-zâr, dem, gülistân, bezenirken” sözcükleri arasında da tenasüplük ilişkisi vardır.

Ne kerem ola ki mağlûb edine anı günâh
Ne güneh var ki zebûn eyleyemez anı kerem

AP1/35

Beyitte “kerem ile günâh” kelimelerinin yerleri değiştirilerek aks-i nâkıs, günahın yok edebileceği bir keremin ve keremin yok edemeyeceği bir günahın olmadığı söylenilerek de müzâvece sanatı yapılmıştır. Kerem ve günâh kavramlarına insana özgü fiiller olan “mağlûb etmek, zebûn eylemek” atfedilerek teşhis sanatı yapılmıştır. Her iki dizede de “ne, ki, anı, kerem, günâh” kelimeleri tekrarlanarak tekrir sanatı yapılmıştır.

Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed’e yazdığı Kerem Kasidesi’nde de, daha önce devrin vezirlerinden Mahmud Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’nde yaptığı gibi keremi somutlaştırarak anlatmayı tercih etmiştir. Bu nedenle de hemen her beyitte teşbih-i beliğe yer vermiştir. Daha önceki kerem

kasidelerinde olduğu gibi Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e sunduğu Kerem Kasidesi'nde de "kân-ı kerem, nân-ı kerem, ummân-ı kerem, nisân-ı kerem…" gibi izafet-i teşbihiyeler aracılığıyla yapılan benzetmeler yoğun olarak kullanılmıştır.

Ayrıca beyitlerde yer alan "iksîr-i hayât, çeşme-i hayvân, mûr-ı za'if, Süleymân, Hüsrev… vb." kelimeleri de birer telmih unsuru olarak kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşünce ve hayallerini rahat bir şekilde ifade edebilme imkanı bulmuştur.

Genel olarak baktığımızda ise beyitlerde benzetme, kişileştirme, telmih, tevriye, hüsn-ü ta'lil, iktibâs-ı nâkıs, tezat, tenasüp ve tecrid sanatlarının özellikle de mübalağa sanatının kullanıldığını görmekteyiz.

Ey muhît-i keremin katresi ummân-ı kerem
Bâğ-ı cûd ebr-i kefinden dolu bârân-ı kerem

AP2/1

Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin yukarıda yer alan matla beytinde Fatih Sultan Mehmed'i, önce asilliğin ve lutfun ulu deryasının bir katresi, lutuf ummanı olarak nitelemiş, daha sonra ise cömertlik bağının, onun bulut gibi feyiz ve bereket veren avucundan yağan ihsan yağmuruyla dolduğunu söylemiştir. Böylece benzetmelerden yaralanmış ve açık istiare yapmıştır. Beyitte Ahmed Paşa, keremin katresini yani bir damlasını dahi uçsuz bucaksız kerem denizi olarak hayal edilerek mübalağa yapılmıştır. Beyitte geçen "muhît" kelimesi "kuşatan"(Devellioğlu;1997,673) anlamındadır ki bu da bizlere "muhît-i kerem" terkibiyle iktibâs yapılarak âlemi yaratan ve keremiyle kuşatan Allah'ın işaret edildiğini göstermektedir.

Matla-'ı subh-ı zafer mihr-i zekâ ebr-i hayâ
Felek izz ü ala dâver-i devrânı kerem

AP2/2

Beytinde Ahmed Paşa, benzetmelerden yararlanmış ve Fatih Sultan Mehmed'i zafer sabahının doğacak yeri, zekâ güneşi, hayâ bulutu, yücelik göğü, lutuf devrinin padişahı olarak nitelemiş, böylece açık istiare yapmıştır.

Zıll-ı Hak Şâh Muhammed ki eşiği göğünün
Kem-terîn ılduzı olur meh-i tâbân-ı kerem

AP2/4

Beytinde Fatih Sultan Mehmed, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olarak nitelendirilmiştir. Böylece Ahmed Paşa, "Sultan, Allah'ın yeryüzünde gölgesidir; her mazlum ona sığınır."(Suyuti; 1982, 39) hadisine işaret etmektedir. Hadisin bir kelimesi alındığı için beyitte iktibâs-ı nâkıs yapılmıştır.

Ayağı toprağıdır cevher-i iksîr-i hayât

Âsitânı tozudur sürme-i a'yân-ı kerem

AP2/5

Beytinde Fatih Sultan Mehmed'in ayağı toprağı ölümsüzlük iksirinin cevherine, eşiğinin tozu ise cömertliğin gözlerinin sürmesine benzetilerek teşbih-i beliğ yapılmıştır. Beyitte geçen "iksîr-i hayât" terkibiyle Hızır, İlyas ve İskender'in aradığı ölümsüzlük suyu kastedilerek Hızır, İlyas ve İskender'in hikayelerine telmihte bulunulmuştur. Onun en değersiz varlığı olan ayağı toprağının ölümsüzlük iksirinin cevheri ve eşiğinin tozunun cömertliğin gözlerine şifa olduğu söylenilerek mübalağada bulunulmuştur.

Açılır hulku nesîmiyle gül-i gülşen-i cûd

Bezenir lutfu zülâliyle gülistân-ı kerem

AP2/6

Beytinde cömertliğin gül bahçesinin gülünün Fatih Sultan Mehmed'in yaratılışının latif esen rüzgârıyla açıldığı, cömertliğin gül bahçesinin ise onun lûtfunun tatlı suyuyla bezendiği söylenilerek hüsn-i ta'lil yapılmıştır. Beyitte geçen "aç-, gül, gülşen ve bezenmek" kelimeleri arasında tenasüplük ilişkisi bulunmaktadır.

Ne melek-hûy meliksin ki dem-i lûtfun ile

Kevser-i cûd akıdur ravza-ı Rıdvân-ı kerem

AP2/10

Beytinde Fatih Sultan Mehmed'in bir anlık lutfu sayesinde cennette cömertliğin Kevser ırmaklarının akmaya başladığı söylenilerek mübalağa yapılmıştır. Ayrıca beyitte geçen melek ve melik kelimeleriyle cinas yapılmıştır.

Kâse-i hırs doyar sofra-i ihsânından

Dest-i in'amın ile âm olalı hân-ı kerem

AP2/19

Beytinde ise mübalağa yapılarak Fatih Sultan Mehmed'in bağış sofrasının hırs kâsesini dahi doyurabileceği söylenilmiştir.

Ahmed'in gam makası kesdi dilin şem' gibi

Sana rûşen diyemez hâlini sultân-ı kerem

AP2/22

Beytinde Ahmed Paşa, kendi varlığını başka bir şahısmış gibi kabul ederek içinde bulunduğu durumu ifade etmiş ve tecrid-i gayr-ı mahz yapmıştır. Ayrıca beyitte gamı makasa, dilini ise muma benzeterek teşbih-i beliğ yağmıştır.

Sen Süleymânı ne dille öge bir mûr-ı za'if

Getire nutka meger lûtfun ile anı kerem

AP2/23

Beytinde ise "Süleymân, mûr-ı za'if" kelimeleriyle Hz. Süleymân ile karınca beyi arasında geçen olaya telmihte bulunulmuş ve beytin ikinci dizesinde de bu durum "Getire nutka meger lûtfun ile anı kerem" denilerek ifade edilmiştir.

Husrevâ pâreledi cevr eli sabrım yakasın

Dest-gîr olsa demidir bana dâmân-ı kerem

AP2/24

Beytinde Ahmed Paşa, çektiği sıkıntıları bir insanmış gibi düşünerek kişileştirmede bulunmuştur. Beyitte geçen "sabrım yakasın" sözüyle sabrını da bir elbiseye benzeterek teşbih-i beliğde bulunmuştur. Ayrıca beyitte geçen "Husrev" kelimesi hem padişah anlamına gelecek şekilde kullanılmış hem de Pervîz lakabıyla da bilinen, Sasaniyân sülalesinden Nuşirevân'ın torunu olan Hüsrev'i hatırlatacak şekilde kullanılarak tevriye ve telmih sanatları gerçekleştirilmiştir.

Midhatın bülbülünü gam kafesinde koma kim

Hayfdır tûtîye zehr ey şekeristân-ı kerem

AP2/25

Yukarıdaki beyitte ise "tûtî, bülbül, şekeristân, kafes" kelimeleri arasında tenasüplük ilişkisi olmakla birlikte "bülbül" kelimesi kullanılarak gül ile bülbül hikâyesine de telmihte bulunulmuştur.

Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde, kendisinden önceki şairlerin kerem kasidelerinde yaptıkları gibi keremi somutlaştırarak anlatmayı tercih etmiştir. Bu nedenle de hemen her beyitte teşbih-i beliğe yer vermiştir. Daha önceki kerem kasidelerinde olduğu gibi Necâtî Bey'in Şehzâde Mahmud'a sunduğu Kerem Kasidesi'nde de "kân-ı

kerem, nân-ı kerem, ummân-ı kerem, nisân-ı kerem…” gibi izafet-i teşbihiyeler aracılığıyla yapılan benzetmeler yoğun olarak kullanılmıştır.

Ayrıca beyitlerde yer alan “Hâtem-i Tayy, çeşme-i hayvân, Belkîs, Süleymân, Hüsrev… vb.” kelimeleri de birer telmih unsuru olarak kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşünce ve hayallerini rahat bir şekilde ifade edebilme imkanı bulmuştur.

Genel olarak baktığımızda ise beyitlerde teşbih-i beliğ, mecaz, kişileştirme, telmih, tevriye, hüsn-ü ta'lil, iktibâs-ı nâkıs, tezat, tenasüp ve tecrid sanatlarının özellikle de mübalağa sanatının kullanıldığını görmekteyiz.

Necâtî Bey, Kerem Kasidesi'nin aşağıda yer alan;

Yegi şehzâdelerüñ Hazret-i Sultân Mahmûd
Begi âzâdelerüñ Zıll-ı Hudâ Hân-ı kerem

NB/2

beytinde Şehzâde Mahmud'u, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi olarak nitelendirmiştir. Böylece Necâtî Bey, “Sultan, Allah'ın yeryüzünde gölgesidir; her mazlum ona sığınır.” hadisine işaret etmektedir. Hadisin bir kelimesi alındığı için beyitte iktibâs-ı nâkıs yapılmıştır. Benzer bir kullanımı daha önce Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Zıll-ı Hak Şâh Muhammed ki eşiği gökinün
Kem-terin ılduzı olur meh-i tâbân-ı kerem

AP2/4

beytinde görmüştük. Bu da bizlere bu beyitte gerek hayal gerekse de sanatlar açısından Ahmed Paşa'nın yukarıda yer alan beytinden etkilendiğini göstermektedir.

Dir dimez Hâtem-i Tayy defterini dürdi cihân
Şehriyâr adına okumalı dîvân-ı kerem

NB/5

Beytinde “Hâtem-i Tayy” terkibiyle Tayy kabilesinden zenginliği ve cömertliğiyle ünlü Hâtem'e telmihte bulunulmuş, sonrasında ise cihanın onun defterini dürdüğü söylenilerek Şehzâde Mahmud'un ondan daha fazla cömert olduğu ifade edilmiştir. Beyitte cihâna insana özgü özellikler yüklenerek kişileştirme de yapılmıştır.

İşigüñden ne `aceb dirlik umarsa `âlem
Ki kapuñ topragıdur çeşme-i hayvân-ı kerem

NB/10

Beytinde "çeşme-i hayvân" terkibi kullanılarak ölümsüzlük suyuna telmihte bulunulmuş ve aynı zamanda Şehzâde Mahmud'un kapısının eşiği çeşme-i hayvâna benzetilerek teşbih-i beliğ yapılmıştır. Beyitte geçen âlem kelimesi ile âlemde yaşayan insanlar kastedilerek mecaz yapılmıştır. Ayrıca âlemde yaşayan insanların Şehzâde Mahmud'tan yardım istedikleri söylenilerek mübalağa yapılmıştır.

Bahr acır kân iñiler ebr-i bahârî aglar
Meclisüñ devr idicek sâgar-ı handân-ı kerem

NB/11

Beytinde ise Necâtî Bey, somutlaştırmadan yararlanarak keremin gülen kadehinin elden ele dolaşarak devrettiği bir meclis hayal etmiştir. Bu mecliste ise deniz, maden ocağı ve bahar bulutu bulunmaktadır ve bunlara acımak, inlemek, ağlmak gibi insana özgü özellikler yüklenerek kişileştirme yapılmıştır.

Göricek taht-ı şerefde seni Belkîs-i cihân
Didi uş möhr-i sehâ ile Süleymân-ı kerem

NB/12

Beytinde geçen "Belkîs, Süleymân, taht ve möhr" kelimeleri ile Hz. Süleymân ile Sebe ülkesinin melikesi Belkîs arasında geçen olaya telmihte bulunulmuş ve Şehzâde Mahmud teşbih-i beliğ yoluyla Hz. Süleymân'a benzetilmiştir.

Bir sarâyuñ begisin devlet ile şâhâ kim
Hâdimi cûd u sehâ oldı ve derbân-ı kerem

NB/13

Beytinde ise somutlaştırmadan yararlanılarak Şehzâde Mahmud'un bir sarayın beyi olduğu hayal edilmektedir. Şehzâde Mahmud öyle bir beydir ki, onun hizmetçisi cömertlik ve kapıcısı keremdir. Somutlaştırmanın yanı sıra beyitte görüldüğü üzere cömertlik hizmetçiye ve kerem de kapıcıya benzetilerek teşbih-i beliğ yapılmıştır.

Husrevâ sen güneşüñ terbiyeti ile virür
Bu kadar lâ`li ve bu deñlü zeri kân-ı kerem

NB/18

Beytinde ise maden ocağının bu kadar çok altını ve kıymetli bir tür taş olan la'li Şehzâde Mahmud'un izniyle verdiği söylenilerek hüsn-i ta'lil yapılmıştır. Ayrıca beyitte geçen "Husrev" kelimesi hem padişah anlamına gelecek şekilde kullanılmış hem de Pervîz lakabıyla da bilinen, Sasaniyân sülalesinden Nuşirevân'ın torunu olan Hüsrev'i hatırlatacak şekilde kullanılarak tevriye ve telmih sanatları gerçekleştirilmiştir.

Diñle güftârını lûtf it ki Necâtî bendeñ

Bülbül-i bâğ-ı `atâ oldı senâ hân-ı kerem

NB/23

Beytinde Necâtî Bey, kendi varlığını başka bir şahısmış gibi kabul ederek içinde bulunduğu durumu ifade etmiş ve tecrid-i gayr-ı mahz yapmıştır. Kendisini cömertlik bağının bülbülüne benzeterek teşbih-i beliğ yapmıştır. Ayrıca beyitte yer alan "bülbül, bağ, güftâr ve bende" kelimeleriyle gül ile bülbülün hikâyesine, dolayısıyla da bülbülün çekmiş olduğu sıkıntılara telmihte bulunmuştur.

Ben esîrüñ sitem-i dehrden âzâd eyle

Ben gedâya nazar it lûtf ile sultân-ı kerem

NB/25

Beytinde Necâtî Bey, kendisini kul ve köle olarak ifade ederken Şehzâde Mahmud'u kerem sultanı olarak nitelemekte böylece köle ile sultan, esir ile âzâd kelimeleri arasında tezat sanatı oluşturmaktadır. Beyitte yer alan "esîr, gedâ ve sitem-i dehr" kelimeleriyle tenasüp sanatı yapılmıştır.

Cem Sultan'ın Kerem Kasidesi'ni incelediğimizde "kân-ı kerem, cân-ı kerem, hân-ı kerem, devrân-ı kerem…" gibi izafet-i teşbihiyeler aracılığıyla yapılan benzetmelerin kendisinden önceki şairlerin kerem kasidelerinde de olduğu gibi yoğun olarak kullanıldığını görmekteyiz. İzafet-i teşbihiyeler yardımıyla Cem Sultan, soyut bir kavram olan cömertliği –özellikle de Sultan II. Bayezid'in cömertliğini- somutlaştırarak daha açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etme fırsatı bulmuştur. Bu yönüyle hemen her beyitte teşbih-i beliğin yer aldığını söyleyebiliriz.

Kendisinden önce kerem kasidesi yazan şairlerde olduğu gibi Cem Sultan da, kerem kavramı ile ilgili düşünce ve hayallerini rahat bir şekilde ifade edebilmek için telmihlerden yararlanmıştır. Bununla birlikte onlardan farklı olarak beyitlerde daha fazla telmih unsuruna yer verdiğini görmekteyiz. Cem

Sultan, “Hüsrev, Rüstem, Feridun, Dârâ” gibi soylu hükümdarlar, “Süleyman, Ya’kub, Yusuf, Nuh, Lokman” gibi peygamberler ile diğer şairlerden farklı olarak “Bedehşan, Yemen, Ken’an” gibi şehir isimlerini de birer telmih unsuru olarak kullanmıştır.

Genel olarak baktığımızda ise beyitlerde teşbih-i beliğ, mecaz-ı mürsel, iktbas, aks-i nakıs, kişileştirme, tekrir, telmih, tevriye, hüsn-ü ta’lil, tezat, tenasüp, istifham ve tecrid sanatlarının özellikle de mübalağa sanatının kullanıldığını görmekteyiz.

Cem Sultan, Kerem Kasidesi’nin;

Mefharı mülk-i safâ mazhar-ı envâr-ı Hudâ

Mesned-i taht-ı vefâ dâver-i devrân-ı kerem

CS/2

beytinde teşbih-i beliğ yaparak kardeşi Sultan II. Bayezid’i şan ve şeref mülkünün öğünülecek kişisi, vefa tahtının dayanağı, Allah’ın sırlarının mazharı ve kerem devrinin de padişahı olarak nitelemiş ve mübalağalı bir şekilde övmüştür.

Zînet-i tâc ü nigîn ü şeref-i millet ü dîn

Husrev-i rûy-ı zemîn hazret-i sultân-ı kerem

CS/3

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak kardeşi Sultan II. Bayezid’i tâc ve padişahlık yüzüğünün süsü, millet ve dinin şerefi, yeryüzünün padişahı ve kerem sultanının en büyüğü olarak nitelemiş ve övmüştür. Ayrıca beyitte geçen “Husrev” kelimesini hem padişah anlamına gelecek şekilde kullanmış hem de Pervîz lakabıyla da bilinen, Sasaniyân sülalesinden Nuşirevân’ın torunu olan Hüsrev’i hatırlatacak şekilde kullanarak tevriye ve telmih sanatlarını gerçekleştirmiştir.

Hükmi efgendesidür Rüstem-i destân-ı cihân

İşigi bendesidür Husrev-i hakan-ı kerem

CS/4

Beytinde Cem Sultan, cihanın Rüstem-i Dâstân’ını Sultan II. Bayezid’in hükmünün düşkünü, kerem hakanını ise onun eşiğinin bir kölesi olarak nitelerken mübalağa yaparak Sultan II. Bayezid’in cömertliğini ve büyüklüğünü ifade etmiştir. Beyitte yer alan “Rüstem-i destân” terkibiyle kahramanlık, kuvvet

ve yenilmezlik sembolü olan, kaynaklarda ismi Zaloğlu Rüstem olarak da geçen İran'ın meşhur efsâne kahramanına telmihte bulunmuştur.

Bir nazarda kara topragı zer-i hâlis ider

Olalı hâk-i rehi sürme-i a`yân-ı kerem

CS/5

Beytinde Cem Sultan, mecaz-ı mürsel yaparak Sultan II. Bayezid'in yerine onun yolunun toprağını kullanmış ve onun kerem büyüklerinin gözlerine sürme yani ilaç olduğunu olduğunu söyleyerk mübalağada bulunmuştur. Sonrasında ise onun yolunun toprağının sürme olarak kullanıldığı gözlerin, bir bakışta kara toprağı saf altın edebileceğini söyleyerek bu mübalağayı gulüvv derecesine götürmüştür.

Gonce yâkût ola vü bergi zümürrüd güli la`l

Ebr-i lutfı döke ger gülşene bârân-ı kerem

CS/6

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak Sultan II. Bayezid'in lutfunu buluta, keremini yağmura; gül bahçesinin goncasını yakuta, yaprağını zümrüte, gülünü de la'le benzetmiştir. Eğer onun lutfunun bulutu, gül bahçesine kerem yağmuru yağdıracak olursa; o bahçenin goncesinin yakut, yaprağının zümrüt, gülünün de la'l haline döneceğini söyleyerek mübalağada bulunmuştur. Beyitte geçen "gonce ile yâkût, berg ile zümürrüd, gül ile de la`l" keimeleri arasında ise renk bakımından tenasüplük ilişkisi bulunmaktadır.

Keffi bir demde nisâr eyledügin eyleyimez

Haşre dek dür döke ger ebr-i dür-efşân-ı kerem

CS/9

Beytinde Cem Sultan, keremin inci saçan bulutunun, kıyamete kadar inci dökse bile Sultan II. Bayezid'in avucunun bir anda saçtığını saçamayacağını söyleyerek mübalağada bulunmuştur.

Mihr-i cûdından alup zerrece terbiyet-i lutf

La`l yirine güher virdi Bedahşân-ı kerem

CS/13

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak Sultan II. Bayezid'i cömertlik güneşine benzetmiş ve mübalağa yaparak kerem Bedahşânının, cömertlik güneşinden bir zerre lutuf terbiyesi alınca; la'l yerine inci verdiğini ifade etmiştir. Bedahşân, Afganistan'da la'l çıkarılan bir şehirdir. La'l ise kırmızı renkli değerli

bir taştır. Cem Sultan, beyitte Bedahşân kelimesini kullanarak şehrin bu özelliğine telmihte bulunmuştur.

Nice Sultân-ı Ferîdûn-fer ü Dârâ-râsın

Ki senüñ şânuñadur nassile bürhân-ı kerem

CS/15

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak Sultan II. Bayezid'i şaşaalı olması yönüyle Ferîdûn'a ve akıllı olması yönüyle de Dârâ'ya benzeterek onlara telmihte bulunmuştur.

Himmetüñ Kevser'dür `ayn-ı sehâ kim utanup

Oldı zulmetde nihân çeşme-i hayvân-ı kerem

CS/16

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak Sultan II. Bayezid'i cömertlik menbaına, onun himmetini de Kevser ırmağına benzetmiştir. Beyitte geçen "Kevser ile çeşme-i hayvân" kelimeleri birer telmih unsuru olarak kullanılmış ve telmih sanatı yapılmıştır. Kaynaklarda anlatıldığı üzere eski insanlar âb-ı hayât çeşmesinin zulemâtlar ülkesinde bulunduğuna inanmakta idiler. Beyitte ise Sultan II. Bayezid cömertlik menbaı olarak nitelenmiş ve onun himmeti de Kevser ırmağına benzetilmiştir. Keremin âb-ı hayât çeşmesinin ise, bundan utandığı için karanlıkta gizlenmek ihtiyacı duyduğu söylenilerek hüsn-i ta'lil sanatı yapılmıştır.

İns ü cin cümle budur diye Süleymân-ı zemân

Her kaçan kim kurıla karşuña dîvân-ı kerem

CS/17

Beytinde Cem Sultan, Sultan II. Bayezid'in karşısına kerem divanı kurulduğunda, insanların ve cinlerin hepsinin birden "İşte zamanın Süleyman'ı budur." şeklinde hep bir ağızdan konuşacaklarını söyleyerek kardeşi Sultan II. Bayezid'i mübalağalı bir şekilde övmüştür. Beyitte yer alan "ins, cin ve Süleymân" kelimeleriyle Hz. Süleymân'a telmihte bulunulmuştur.

Gey yaraşur saña bu cübbe-i devlet çün anuñ

Dâmeni lutf u vefâ oldı girîbânı kerem

CS/22

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak devleti bir cübbeye benzetmiş ve onun eteğini lutuf ve vefa, yakasını ise cömertlik olarak

nitelemiştir. Bu devlet elbisesinin Sultan II. Bayezid'e yakıştığını söyleyerek mübalağa yoluyla onu övmüştür.

Bî-bahâ oldı `akîk-i Yemen-i cûd u `atâ

Bar-ı lutfunda bitelden berü mercân-ı kerem

CS/23

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak Sultan II. Bayezid'i lutuf denizi olarak nitelemiş ve övmüştür. Kerem mercanı, onun lutuf denizinden çıktığından beri, bağış ve cömertlik Yemen'inin akik taşının değersiz olduğunu söyleyerek de mübalağada bulunmuştur. Akik, kırmızı renkte olan bir cins kıymetli taş olup, eskiden mühür kazılmasında kullanılırdı. Yemen akiki ise en değerlisidir. Beyitte geçen "akik ile Yemen" kelimeleriyle hem bu ilişkiye telmihte bulunulmuş hem de bu iki kelime arasında tenasüp sanatı yapılmıştır.

Külçe-i mihr ü mehi az göre bir mûr-ı za`îf

Sofra-i lutfıñ-ıla `âmm ola ger hân-ı kerem

CS/32

Beytinde Cem Sultan, "mûr-ı za`îf ve sofra" kelimeleri ile Hz. Süleymân ile karınca beyi arasında geçen olaya telmihte bulunmuştur. Kaynaklarda anlatıldığına göre, birgün Hz. Süleymân ordusu ile sefere giderken bir vadiye ulaştıklarında karınca beyinin diğer karıncalara kaçmalarını, Hz. Süleymân'ın ordusunun onları ezebileceğini söylediğini duyar ve onu yanına davet eder. Karınca beyi kendince çok değerli sayılan bir çekirge budu ile onu ziyaret eder. Hz. Süleymân'ın duası ile bu but bereketlenir ve bütün ordu butun yarısıyla doyar. Geri kalan yarısını ise Hz. Süleymân, karınca beyine iade eder ve ondan öğütler ister.

Dilini deldi Cem'üñ tîg-i cefâ hâme bigi

Nâme takrîr idemez hâlini sultân-ı kerem

CS/33

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak çektiği cefaları kılıca, dilini de kaleme benzetmektedir. Eskiden kamıştan yapılan kalemler kullanılırdı ve bu kalemlerin "dil" olarak da tabir edilen ucu yazma işinin daha rahat gerçekleşmesi için bıçak veya keskin bir aletle kesilirdi, yarılırdı. Cem Sultan'ın, kardeşi Sultan II. Bayezid ile giriştiği taht mücadelesi ve daha sonra Avrupa'da bulunduğu süre zarfında içinde bulunduğu durum göz önüne alınacak olursa

kılıç kelimesinin ölümü ve ölüm korkusunu remz ettiğini de rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ben ne dille seni vasf eyleyem iy zıll-ı Hudâ

Hâk kimdür ki seni medh ide iy kân-ı kerem

CS/34

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak Sultan II. Bayezid'i Allah'ın gölgesi ve kerem madeni olarak nitelemiştir. Böylece Cem Sultan, "Sultan, Allah'ın yeryüzünde gölgesidir; her mazlum ona sığınır." hadisine işaret etmektedir. Hadisin bir kelimesi alındığı için beyitte iktibâs-ı nâkıs yapılmıştır. Benzer bir kullanımı daha önce Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Zıll-ı Hak Şâh Muhammed ki eşiği göğünün

Kem-terin ılduzı olur meh-i tâbân-ı kerem

AP2/4

beyti ile Necâtî Bey'in Kerem Kasidesi'nin;

Yegi şehzâdelerüñ Hazret-i Sultân Mahmûd

Begi âzâdelerüñ Zıll-ı Hudâ Hân-ı kerem

NB/2

beytinde görmüştük. Bu da bizlere bu beyitte gerek hayal gerekse de sanatlar açısından Ahmed Paşa'nın ve Necâtî Bey'in yukarıda yer alan beyitlerinden etkilendiğini göstermektedir.

Husrevâ diñle bu ben mûr-ı za`îfüñ hâlin

Çünki sensin bu zemân içre Süleymân-ı kerem

CS/36

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak kendisini zayıf bir karıncaya Sultan II. Bayezid'i ise Hz. Süleymân'a benzetmiştir. Beyitte geçen "mûr-ı za`îf ve Süleymân" kelimeleri ile Hz. Süleymân ile karınca beyi arasında geçen olaya telmihte bulunmuştur. Cem Sultan, kendisini zayıf bir karıncaya Sultan II. Bayezid'i ise Hz. Süleymân'a benzeterek aynı zamanda mübalağada bulunmuştur. Ayrıca beyitte geçen "Husrev" kelimesi hem padişah anlamına gelecek şekilde kullanılmış hem de Pervîz lakabıyla da bilinen, Sasaniyân sülalesinden Nuşirevân'ın torunu olan Hüsrev'i hatırlatacak şekilde kullanılarak tevriye ve telmih sanatları gerçekleştirilmiştir.

Mezra`-ı bahtumı dün biçer iken dâs-ı emel

Ugrayu geldi benim üstüme dihkân-ı kerem

CS/37

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak arzu ve emellerini orağa, bahtını tarlaya, Sultan II. Bayezid'i ise kerem çiftçisine benzetmiştir. Beyitte geçen "dâs, mezra`, dihkân ve biçer" kelimeleri ile tenasüp sanatı yapılmıştır.

Sûziş-i hâlümi şol resme beyân ide saña

Der ü dîvâr dahı aglaya kim kanı kerem

CS/42

Beytinde Cem Sultan, kapı ve duvarların onun acıklı halini görünce kerem nerede diye ağladıklarını söyleyerek kişileştirmeye başvurmuştur.

Ölürem zehr-i gam-ı dehr ile ben haste garîb

Ger dirîg eyleye tiryâkini Lokmân-ı kerem

CS/44

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak kendisini hasta ve garib olarak nitelemekte, Sultan II. Bayezid'in lutfunu ise Hz. Lokmân'a benzetmektedir. Beyitte geçen "ölürem, zehr, gam, haste, garîb, dirîg eyleye, tiryâkini ve Lokmân" kelimeleri ile hem Hz. Lokmân'a telmihte bulunmuş hem de tenasüp sanatı yapmıştır.

Nûh-ı lutfuñ eger irgürmeye keştî-i necât

Gark ider bahr-ı belâya beni tûfân-ı kerem

CS/46

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak Sultan II. Bayezid'in lutfunu Nuh'a, keremi tufana, çektiği sıkıntıları da bela denizine benzetmiş ve onun Nuh'u andıran lutfu, kurtarma gemisini getirmezse kerem tufanının, kendisini belâ denizine gark edeceğini söylemiştir. Beyitte geçen "Nûh, keştî-i necât ve tûfân" kelimeleri ile Hz. Nuh'a ve onun zamanında yeryüzünde yaşanmış olan tufan hadisesine telmihte bulunmuştur. Beyitte geçen "Nûh, keştî-i necât, bahr, belâ ve tûfân" kelimeleri ile de tenasüp sanatı yapmıştır.

Künc-i hüzn içre neden dil kala Ya`kûb misâl

Yûsuf-ı lutfuña cây oldı çü Ken`ân-ı kerem

CS/49

Beytinde Cem Sultan, teşbih-i beliğ yaparak Sultan II. Bayezid'in lutfunu Hz. Yusuf'a, kendi gönlünü Hz. Yusuf'un babası Hz. Ya`kûb'a, keremi de

Ken`ân şehrine benzetmiştir. Bu benzetmelerle birlikte aynı zamanda "künc-i hüzn, Ya`kûb, Yûsuf ve Ken`ân" kelimeleri yardımı ile de Hz. Yusuf'a ve onun yaşadıklarına telmihte bulunmuştur. Beyitte geçen "künc-i hüzn, Ya`kûb, Yûsuf ve Ken`ân" kelimeleri ile de tenasüp sanatı yapmıştır.

Çünki evvelde tamâm eylemiş idüñ keremi

Umaram soñra dahı olmaya noksan-ı kerem

CS/52

Beytinde Cem Sultan, "evvel ile sonra, tamam ile noksan" kelimelerini kullanarak tezat sanatı meydana getirmiştir.

Ne keremdür ki ola mûcib-i tecdîd-i güneh

Ne günehdür ki ola bâ`is-i hirmân-ı kerem

CS/62

Beytinde Cem Sultan, istifham sanatı yaparak "Bu nasıl lutuftur ki günahımın yenilenmesine neden oluyor? Bu nasıl günahtır ki lutuftan mahrum kalmama sebep oluyor?" diyor. Beyitte "kerem ile güneh" kelimelerinin yerleri değiştirilerek aks-i nâkıs yapılmıştır. Her iki dizede de "ne, ki, ola, kerem, güneh" kelimeleri tekrarlanarak tekrir sanatı yapılmıştır.

Hayâlî Bey de Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde, kendisinden önceki kerem kasidesi şairlerinin yaptığı gibi cömertliği somutlaştırarak anlatmayı tercih etmiştir. Bu nedenle de hemen her beyitte teşbih-i beliğe yer vermiştir.

Ayrıca beyitlerde yer alan "Cemşid, Hüsrev, Hakan, İskender, Şah Üveys, Hz. Selman, çeşme-i hayvân, … vb." kelimeleri de birer telmih unsuru olarak kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşünce ve hayallerini rahat bir şekilde ifade edebilme imkanı bulmuştur.

Genel olarak baktığımızda ise beyitlerde kişileştirme, iktibas, telmih, istiare, teşbih-i beliğ, hüsn-ü ta'lil, tezat, tenasüp ve tecrid sanatlarının özellikle de mübalağa sanatının kullanıldığını görmekteyiz.

Hayâlî Bey, Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Gerçi baş egmedi Cemşid ile Hakana kerem

Geldi kul oldu bu gün Şah Süleymâna kerem

HB/1

beytinde keremi kişileştirerek, keremin Cemşid ile Hakan'a baş eğmediğini ama bugün ise gelip Kanuni Sultan Süleyman'a kul olduğunu söylemiştir. Beyitte

geçen “Cemşid“ kelimesi ile İran mitolojisine göre Pişdâdiyan sülalesinin dördüncü hükümdarı olan Cem’e ve “Hakan” kelimesi ile de tarihî Türk hükümdarlarına telmihte bulunmuştur. Ayrıca beyitte geçen “baş egmedi ile kul oldu” kelimelerini aralarında anlamsal açıdan bir tezat oluşacak şekilde kullanmıştır.

Dîdeye nûr durur Şah-ı cihân dâra sehâ
Ziver-i mülk durur dâver-i devrâna kerem

HB/3

Âdeme bezl durur kâna güher ebre hayâ
Güle bu reng yeter lâle-i Nu’mâna kerem

HB/4

Beyitlerinde Hayâlî Bey, teşbih-i beliğde bulunarak keremi göze nur, cihan şahının evine cömertlik, devrin hükümdarına süslü mülk, insanoğluna bol bol verme, maden ocağına cevher ve buluta utanma olarak nitelemektedir.

Şehperin sûret-i maksûda edip âyîneler
Sidre tavusu gibi başladı cevlâna kerem

HB/5

Beytinde Hayâlî Bey, teşbih-i beliğ yoluyla keremi tavus kuşuna benzetmiştir. Kanadının en uzun tüyünün varlık âlemine ayna olduğu söyleyerek de mübalağada bulunmuştur. Beyitte yer alan “Sidre” kelimesi ile Kur’an-ı Kerîm’de geçen“And olsun ki, onu(Cebrail’i aslî sûretinde) diğer bir inişte de (mi’râc gecesi), Sidretü’l-Müntehâ’nın yanında (iken) gördü. Ki cennetü’l-Me’vâ onun yanındadır. O zaman Sidre’yi bürümekte olan, bürüyordu.”(Yavuz; 1977,527) Necm suresinin 13-16 ayetlerine işaret edilmektedir. Ayette yer alan kelimelerden sadece birine yer verilerek iktibâs-ı nâkıs yapılmıştır.

Bir içim suyu diriğ eyledi İskenderden
Ta’n ederse yeridir çeşme-i hayvâna kerem

HB/6

Beytinde Hayâlî Bey, “çeşme-i hayvân ve İskender” kelimelerini kullanarak ölümsüzlük suyuna ve onu aramaya çıkan İskender’in maceralarına telmihte bulunmuştur.

Mülk temlîk edip başına gevher dökmüş

Şâh Üveys ettiği dem Hazret-i Selmâna kerem

HB/12

Beytinde Hayâlî Bey, "Şah Üveys ile Hz. Selman" kelimelerini kullanarak Veyse'l-Karenî hazretlerine ve Selmân-ı Farisî hazretlerine telmihte bulunmuştur. "Rivayete göre Selmân, başkanlığını Hz. Ali'nin yaptığı kırklardanmış. Kırklar için eline keşkül alıp halktan bir şeyler toplarmış."(Pala;1998,348) Bu nedenle bu beyitte olduğu gibi "Hz. Selman" kelimesi şairler tarafından bir şeyler istemek amacıyla şiirlerde sıkça kullanılmıştır. Beyitte anlatıldığı üzere Şah Üveys de Hz. Selman'a kerem ettiği zaman ona mülk verip başına cevher dökmüş.

Bîşe-i nazmı anun oldu şikâristânı

Cân yedirdise revâ ol kağan arslana kerem

HB/13

Beytinde ise Hayâlî Bey'in, teşbih-i beliğde bulunarak şiiri bir ormana, Kanuni Sultan Süleyman'ı da bir arslana benzettiğini görmekteyiz.

Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rumda kim

Reşha-i kiklim eder lücce-i ummâna kerem

HB/14

Beytinde ise Hayâlî Bey, kendisini Anadolu'da o bereketli sözleri bol bol saçan olarak nitelemiş ve mübalağada bulunarak kaleminin sızıntısının engin denizlere kerem ettiğini ifade etmiştir.

Gevher-i nazma şehâ tab'ı Hayâlîdir kân

Ma'den-i lûtfsun et gevher için kâna kerem

HB/15

Beytinde ise Hayâlî Bey, teşbih-i beliğde bulunarak kendi tabiatını şiir cevherinin kaynağı olarak nitelemiş, açık istiare yaparak Kânuni Sultân Süleymân'ı da lutuf madeni olarak belirtmiş ve cevher için kaynağa keremde bulunulmasını istemiştir. Hayâlî Bey, aslında beyitte kendisini şiir cevherinin kaynağı olarak nitelendirirken mübalağa yaparak şairliğini övmüştür.

Çarh çok gerdiş eder dehr bulup çok sûret

Erişince bana manend suhandâne kerem

HB/17

Beytinde ise Hayâlî Bey, “çarh” kelimesi ile mecaz-ı mürsel yoluyla âlemi kastetmiştir. Beyitte keremin kendisi gibi güzel söyleyene erişince, zaten dönmekte olan göküzünün çok döneceğini, dünyanın da çok biçim değiştireceğini söyleyerek hüsn-i ta’lil yapmıştır.

Gelibolulu Mustafa Âlî de Lala Mustafa Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’nde, kendisinden önceki kerem kasidesi yazan şairlerinin yaptığı gibi cömertliği somutlaştırarak anlatmayı tercih etmiştir. Bu nedenle de hemen her beyitte teşbih-i beliğe yer vermiştir.

Ayrıca beyitlerde yer alan “yed-i beyzâ, Tûr, Mûsî, Hızr, âb-ı hayat … vb.” kelimeleri de birer telmih unsuru olarak kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşünce ve hayallerini rahat bir şekilde ifade edebilme imkanı bulmuştur.

Genel olarak baktığımızda ise beyitlerde kişileştirme, telmih, istiare, teşbih-i beliğ, hüsn-ü ta’lil, dolaylama, tenasüp ve tecrid sanatlarının özellikle de mübalağa sanatının kullanıldığını görmekteyiz.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’nin;

Ey kefüñ kân-ı mürüvvet dehenüñ câ-yı kerem
Her girânmâye sözüñ gevher-i deryâ-yı kerem

GMA/1

beytinde teşbih-i beliğ yaparak, Lala Mustafa Paşa’nın elini cömertlik kaynağı, ağzını keremin yatağı, her kıymetli sözünü de kerem okyanusunun cevheri olarak nitelemiş ve onu mübalağalı bir şekilde övmüştür.

Takip eden aşağıdaki;

Bakışuñ `ayn-ı `inâyet turışuñ mahz-ı `atâ
Ma`nîde zat-ı şerîfüñ gibi fehvâ-yı kerem

GMA/2

beytinde de teşbih-i beliğde bulunmuş ve Lala Mustafa Paşa’nın bakışını lutfun bakışı, duruşunu bağışlamanın ta kendisi; zât-ı şerifini de keremin manası olarak nitelemiştir.

Hâme-i sihr eserüñ tut ki `asâ-yı Mûsî
Tûr-ı hidmetde kefüñdür Yed-i Beyzâ-yı kerem

GMA/3

Beytinde teşbih-i beliğde bulunarak Lala Mustafa Paşa’nın sihirli kaleminin eserini Hz. Musa’nın asasına, keremin parlayan elini de Lala Mustafa Paşa’nın eline benzetmiştir. Beyitte geçen “sihr, Mûsî, `asâ, Tûr, Yed-i Beyzâ”

kelimeleri ile Hz. Musa'ya ve onun yaşadığı olaylara telmihte bulunulmuştur. Ayrıca beyitte geçen "sihr, Mûsî, `asâ, Tûr, Yed-i Beyzâ" kelimeleriyle tenasüp sanatı yapılmıştır.

Kimdür ol şîr-i ner-i bîşe-i heycâ vü neberd
Kimdir ol nâmver-i sadr-ı mu`allâ-yı kerem

GMA/10

Beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî'nin soru sorarak istifham sanatı yaptığını görmekteyiz. Beyitte soru sorarken bir yandan da açık istiare yoluyla Lala Mustafa Paşa'yı savaş ve kavga ormanının erkek arslanı ve keremin namlı, yüce sadrazamı olarak nitelemekte ve mübalağalı bir şekilde övmektedir.

Hemdem-i şâh-ı kerem mahrem-i deryâ-yı `atâ
Menba`-ı cûd u sehâ maksad-ı aksâ-yı kerem

GMA/12

Beytinde de açık istiare yoluyla Lala Mustafa Paşa'yı keremin şahı, cömertliğin ve bağışlamanın kaynağı, keremin sonuncusu olarak nitelemekte ve mübalağalı bir şekilde övmektedir.

Lutf u cûdı biri birine düşirdi kapusı
Her biri eyler işiginde müdârâ-yı kerem

GMA/14

Beytinde ise Lala Mustafa Paşa'nın yerine mecaz-ı mürsel yoluyla kapı kelimesini kullandığını görmekteyiz. Ayrıca beyitte lutuf ile cömertliğe insana özgü bir özellik olan kavga etmeyi yükleyerek kişileştirmede bulunmuştur.

Eylemez bencileyin hâke `inâyet nazarın
Gâh olur kim kapanur dîde-i bînâ-yı kerem

GMA/15

Beytinde Gelibolulu Mustafa Âlî, teşbih-i beliğde bulunarak kendisini sıradan bir toprak parçasına benzetmiş ve keremin yapıcı gözlerinin bazen kapandığını, kendisi gibi insanlara cömertlik bakışlarıyla bakmadığını ifade etmiştir.

Bulsa her lahzada biñ himmet ider bir şahsa
Böyledür şân-ı şerîfinde takâzâ-yı kerem

GMA/16

Beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, bu defa mübalağada bulunarak Lala Mustafa Paşa'nın her sözüyle çevresinde bulunanlardan birine binlerce bağışta bulunduğunu ve keremin şanının da bunu gerektirdiğini ifade etmiştir.

İşi nâ-ehle `atâ câhile istignâdur

Kıldı ol bahr-i sehâ `adl ile icrâ-yı kerem

GMA/17

Beytinde teşbih-i beliğde bulunarak Lala Mustafa Paşa'yı cömertlik denizi olarak nitelemiş ve mübalağalı bir şekilde övmüştür.

Her diyâruñ fukarâsı çekilüp gitmededür

Bildiler hâk-i derin Ka`be-i `ulyâ-yı kerem

GMA/26

Beytinde Gelibolulu Mustafa Âlî, "Ka`be" kelimesini kullanarak öncelikle müslümanlar için yeryüzündeki en kutsal yere telmihte bulunmuş sonra da Lala Mustafa Paşa'nın kapısının tozunu, keremin yüce Ka`be'si olarak mübalağalı bir şekilde övmüştür. Beyitte Gelibolulu Mustafa Âlî'nin, Lala Mustafa Paşa'yı kapısının tozunu kullanarak dolaylı yoldan övdüğünü görmekteyiz.

Yalıñuz gördügiçün Hızr hayât âbından

Gelemez bezmüñe ol bâdiye-peymâ-yı kerem

GMA/28

Beytinde "Hızr ve âb-ı hayat" kelimeleri ile ölümsüzlük suyuna ve Hızır aleyhisselama telmihte bulunmuş, Hızır aleyhisselamın ölümsüzlük suyunu yalnız gördüğü için Lala Mustafa Paşa'nın meclisine gelemeyeceğini ifade etmiştir.

5.6. Anlatım Teknikleri

Bir şairi diğer şairlerden ayıran, onun sanat yönünü ortaya koyan ve şairleri birbirlerine üstün kılan özelliklerden biri de konuyu, duyguyu veya hayali işlerken başvurdukları anlatım teknikleridir.

Nazire geleneği içerisinde kaleme alınmış olan kerem kasidelerine, uygulanan anlatım teknikleri açısından bakıldığında aşağıdaki özellikleri görürüz.

Genel olarak şairlerin kerem kasidelerinde öyküleyici ve betimleyici anlatım tekniklerini kullandıklarını bu amaçla anlatımda telmih unsurlarından ve somutlaştırmadan yararlandıklarını görmekteyiz.

Bu sayede de şairler kerem kasidelerinde memduhun soyluluğu, cömertliği, adaleti ve bağışlayıcılığı gibi özelliklerini açık, anlaşılır bir şekilde ifade edebilme imkânı bulmuşlardır.

Ayrıca şairlerin kerem kasidelerinde, kullandıkları telmih unsurları ve ayetlerle, hadislerle yaptıkları iktibaslar kerem kasidelerine metinlerarasılık özelliği kazandırmıştır.

5.6.1. Tasviri Anlatım

Tasviri anlatım şeklinde, tahkiyevi anlatımlarda karşılaştığımız olay anlatımından farklı olarak herhangi bir kişi, nesne, durum, zaman ve kavram tasvirleriyle karşılaşmaktayız. Bu nedenle kerem kasidesi yazan şairler, tasviri anlatım kullandıkları beyitlerde fiilleri yok denilebilecek kadar az kullanıp benzetmelerden yararlanarak kişi, durum ve zaman tasviri yapmışlardır. Tasviri anlatımın uygulandığı beyitlerde yer alan benzetmeler sayesinde ise, soyut bir kavram olan "kerem"i somutlaştırmışlar ve özellikle kerem kasidesini yazdıkları kişinin cömertliği, bağışlayıcılığı ve adaleti gibi özelliklerinin okuyucunun zihninde daha rahat bir şekilde oluşmasını sağlamışlardır.

İlk kerem kasidesi şairi olan Şeyhî, Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Hurrem erdi bu kerâmetli gün ey kân-ı kerem
Iyş u zevk et ki fedâdır yoluna cân-ı kerem

Ş/1

beytinde zevkin ve eğlencenin hâkim olduğu bir bayram gününü tasvir etmektedir. Beyitte yer alan "kân-ı kerem, cân-ı kerem" izafet-i teşbihiyeleriyle Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'i, kerem madeni ve keremin canı olarak nitelemekte bu yolla da beyitte somutlaştırmanın gücünden yararlanmaktadır. Takip eden;

Kutlu dem bahtlı sâ`attir ü ferhûnde zamân
Ki yine kullara teşrîf idiser hân-ı kerem

Ş/2

beytinde de vakti kutlu, saati bahtlı ve zamanı mübarek olarak nitelemekte ve somutlaştırmadan yararlanarak zaman tasviri yapmaya devam etmektedir.

Dergeh-i şâh-ı atâ-pîşe vü hayr-endîşe

Germiyân memleketi mâliki sultân-ı kerem

Ş/6

Beytinde ise kişi tasvirinde bulunarak Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'i bağışlamayı alışkanlık edinmesi, hayırlı düşüncelere sahip bir şah olması gibi özellikler ve kerem sultanı, Germiyân memleketinin sahibi gibi benzetmelerle tasvir etmekte, böylece onun cömertliğini somutlaştırarak anlatmaktadır.

Açılır ni`meti yağmuruyile gülşen-i cûd

Bezenir kâmet-i serviyile bûstân-ı kerem

Ş/7

Beytinde de önce cömertliği gül bahçesine, lutfu da bostana benzetmiş ve cömertliğin gül bahçesinin Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in yağmura benzeyen nimetleriye açıldığını, lutfun bostanının da Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in serviye benzeyen boyuyla süslendiğini söyleyerek beyitte cömertlik ve lutuf kavramlarını benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak tasvir etmiştir.

Pâsbân saltanatı kasrına keyvân-ı felek

Sâyebân devleti dergâhına eyvân-ı kerem

Ş/8

Beytinde ise Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in saltanatını saraya, lutfunu ise çardağa benzeterek somutlaştırmış ve Zuhal(Satürn) gezegenini Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in saltanat kasrına gece bekçisi olarak, lutuf çardağını da devlet dergâhına gölgelik olarak tasvir etmiştir.

Ey ki fazlın güheri mâye-i ummân-ı atâ

V`ey ki feyzin eseri dâne-i nîsân-ı kerem

Ş/10

Beytinde ise Şeyhî, Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'i faziletlerin cevheri, bağışlama ummanının mayası, bereketin eseri, kerem yağmurunun tanesi gibi benzetmelerle nitelemekte ve kişi tasviri yapmaktadır.

Şeyhî'nin zemin şiirde uyguladığı tasviri anlatım tekniğini Ahmed Paşa'nın devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde kullandığını ve bu anlatım tekniği sayesinde Mahmud Paşa'nın cömertliğini benzetme ve somutlaştırmadan da yararlanarak ifade ettiğini görmekteyiz.

Ahmed Paşa, Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Cûdunun katresidir kulzüm-i zehhâr-ı necât
Lûtfunun zerresidir ebr-i dür-efşân-ı kerem

AP1/3

beytinde Mahmud Paşa'nın cömertliğinin katresini kurtuluşun taşkın denizine, lutfunun zerresini ise inci saçan kerem bulutuna benzeterek onun cömertliğini ve lutfunu somutlaştırmıştır. Takip eden;

Nazar-ı merhametin cevher-i iksîr-i hayât
Âsitânın tozudur mihr-i dırahşân-ı kerem

AP1/4

beytinde ise Mahmud Paşa'nın merhametli bakışını hayat iksirinin cevherine, eşiğinin tozunu ise lutfun parlayan güneşine benzeterek Mahmud Paşa'yı övmüş ve tasvir etmiştir.

Ya'ni kim Âsaf-ı devrân mu'in-i fuzala
K'ayağı toprağıdır sürme-i a'yân-ı kerem

AP1/10

Beytinde ise Ahmed Paşa, "Âsaf" kelimesini kullanarak Hz. Süleyman'ın veziri Âsaf bin Berhıye'ye telmihte bulunmuştur. Mahmud Paşa'ya Âsaf'lık yakıştırarak onun sahib-i tedbir ve sahib-i re'y olduğunu ifade etmiştir. Mahmud Paşa'nın ayağının toprağını keremin gözüne çekilen sürmeye benzeterek onu mübalağalı bir şekilde övmüştür. Tüm bu bilgiler ışığında beytin bütününde Mahmud Paşa'nın tasvirinin yapıldığını söyleyebiliriz. Takip eden;

Matla'-ı şems-i hayâ mecma'-ı envâr-ı atâ
Menba-ı cûd u sehâ mâye-i ummân-ı kerem

AP1/11

Merkez-i sıdk u safâ dâ'ire-i nokta-i cûd
Kâti-i hıkd u hased hüccet-i burhân-ı kerem

AP1/12

beyitlerinde Ahmed Paşa, Mahmud Paşa'yı utanma güneşinin doğduğu, bağışlama ışıklarının toplandığı yer, cömertliğin ve bağışlamanın kaynağı, kerem ummanının esası, saflığın, doğruluğun, kalp temizliğinin, cömertlik dairesinin merkezi, kıskançlığı, çekememezliği kesen cömertliğin delili olarak nitelemekte ve tasvir etmektedir. Her iki beyitte de yer alan benzetmeler Mahmud Paşa'nın cömertliğini ve bağışlayıcılığını somutlaştırmaya yöneliktir.

Dür ü gevher saçılır katre-i bârân yerine

Çünkü cûdun bulududan yağa nisân-ı kerem

AP1/26

Beytinde ise Ahmed Paşa, Mahmud Paşa'nın cömertliğini buluta benzeterek bu buluttan kerem yağmuru yağınca, yağmur damlası yerine inci ve cevher saçıldığını hayal etmiştir. Bu yolla Mahmud Paşa'nın cömertliğini tasvir etmeye çalışmıştır.

Şeyhî'nin zemin şiirde uyguladığı tasviri anlatım tekniğini Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde de kullandığını ve bu anlatım tekniği sayesinde Fatih Sultan Mehmed'in bağışlayıcılığını, cömertliğini benzetme ve somutlaştırmadan da yararlanarak ifade ettiğini görmekteyiz.

Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Matla-'ı subh-ı zafer mihr-i zekâ ebr-i hayâ

Felek izz ü ala dâver-i devrânı kerem

AP2/2

beytinde açık istiare yaparak Fatih Sultan Mehmed'i, zafer sabahının doğacak yeri, zekâ güneşi, hayâ bulutu; yücelik göğü, lutuf devrinin padişahı olarak nitelemiş ve mübalağalı bir şekilde övmüştür. Beyitte yer alan bu benzetmelerle onun zekâsını, lutfunu, yüceliğini somutlaştırmış ve tasvir etmiştir.

Tâc bahş-ı ser-i sultân-ı selâtin-i cihân

Zînet-i taht ü nigin Hazret-i Sultân-ı kerem

AP2/3

Beytinde ise bu defa Fatih Sultan Mehmed'i, dünyadaki sultanlar sultanının başına tac bağışlayan, tahtın ve mührün süsü olan bir lutuf sultanı olarak nitelemiş ve somutlaştırmadan yararlanarak onu tasvir etmiştir.

Ayağı toprağıdır cevher-i iksîr-i hayât

Âsitânı tozudur sürme-i a'yân-ı kerem

AP2/5

Beytinde ise Fatih Sultan Mehmed'in ayağı toprağının hayat iksirinin cevheri, eşiği tozununun da lutuf sahibi olan kimselerin gözlerine sürme olduğunu söyleyerek beyitte Fatih Sultan Mehmed'in bağışlayıcılığını ve lutufkarlığını benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak tasvir etmiştir.

Açılır hulku nesîmiyle gül-i gülşen-i cûd
Bezenir lutfu zülâliyle gülistân-ı kerem

AP2/6

Beytinde ise cömertliğin gül bahçesinin gülünün, Fatih Sultan Mehmed'in yaratılışının latif esen rüzgârıyla açıldığını; cömertliğin gül bahçesinin ise Fatih Sultan Mehmed'in lûtfunun tatlı suyuyla süslendiğini söyleyerek beyitte Fatih Sultan Mehmed'in lutufkarlığını benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak tasvir etmiştir.

Bahr-ı cûdun nice şerh ola k'anun reşhasıdır
Hâsıl-ı kân-ı sehâ mâye-i ummân-ı kerem

AP2/14

Beytinde ise Fatih Sultan Mehmed'in deniz gibi olan cömertliğinin açıklanamayacağını, cömertlik madeninin mahsulü ile bağış ummanının esasının onun ancak bir sızıntısından ibaret kalacağını söyleyerek beyitte Fatih Sultan Mehmed'in bağışlayıcılığını ve lutufkarlığını benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak tasvir etmiştir.

Mihr-i cûdun çemen-i lûtfa zer-efşân olalı
Gülşen-i dehri bezer nergîs-i bostân-ı kerem

AP2/20

Beytinde Fatih Sultan Mehmed'in cömertliğinin güneşi, lûtuf çemenine altın saçtığından beri, lutuf bahçesinin nergislerinin, dünyanın gül bahçesini süslediğini söyleyerek beyitte Fatih Sultan Mehmed'in bağışlayıcılığını ve lutufkarlığını benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak tasvir etmiştir.

Necâtî Bey'in Şehzâde Mahmud'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde, Şeyhî ve Ahmed Paşa'nın kerem kasidelerinde uyguladıkları tasviri anlatım tekniğini kullandığını ve bu anlatım tekniği sayesinde Şehzâde Mahmud'un bağışlayıcılığını, cömertliğini benzetme ve somutlaştırmadan da yararlanarak ifade ettiğini görmekteyiz.

Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud'a yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Yegi şehzâdelerüñ Hazret-i Sultân Mahmûd
Begi âzâdelerüñ Zıll-ı Hudâ Hân-ı kerem

NB/2

beytinde kişi tasvirinde bulunarak Şehzâde Mahmud'u, kerem hanı, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, hürlerin beyi ve şehzâdelerin bir tanesi gibi benzetmelerle tasvir etmektedir.

Zer-ü-yâkût bagışlar gülerek gül gibi
Habbezâ bâğ-ı cihân içre gülistân-ı kerem

NB/6

Beytinde ise Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud'un gül gibi gülerek altın ve yakut bağışladığını söylemekte, bunu da cihan bağının içinde cömertliğin gül bahçesinin açması olarak nitelendirmektedir. Şehzâde Mahmud'un cömertliğini de bu benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak tasvir etmektedir.

Meclisine nice gülşen dimesün her kişi kim
Her nefesde açılur gonca-i handân-ı kerem

NB/7

Beytinde ise Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud'un meclisini gül bahçesi olarak nitelendirmektedir. Bu öyle bir gül bahçesidir ki, her nefes alıp verişinde keremin gülen goncası açılmaktadır. Böylece Şehzâde Mahmud'un cömertliğini bu benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak tasvir etmektedir.

Bir sarâyuñ begisin devlet ile şâhâ kim
Hâdimi cûd u sehâ oldı ve derbân-ı kerem

NB/13

Beytinde ise Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud'u kapıcısı kerem, hizmetçisi cömertlik olan bir sarayın beyi olarak tasvir etmektedir. Beyitte keremi kapıcı, cömertliği de hizmetçi olarak nitelendirirken aslında Şehzâde Mahmud'un ne kadar çok cömert olduğunu benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak mübalağalı bir şekilde tasvir etmektedir.

Cem Sultan'ın kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde, kendisinden önceki şairlerin kerem kasidelerinde uyguladıkları tasviri anlatım tekniğini kullandığını ve bu anlatım tekniği sayesinde Sultan II. Bayezid'in bağışlayıcılığını, cömertliğini, asâletini benzetme ve somutlaştırmadan da yararlanarak ifade ettiğini görmekteyiz.

Cem Sultan, kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Mefharı mülk-i safâ mazhar-ı envâr-ı Hudâ

Mesned-i taht-ı vefâ dâver-i devrân-ı kerem

CS/2

beytinde, kardeşi Sultan II. Bayezid'i şan ve şeref mülkünün öğünülecek kişisi ve Allah'ın sırlarının mazharı, vefa tahtının dayanağı ve kerem devrinin de padişahı olarak nitelemekte ve onu mübalağalı bir şekilde övmektedir. Böylece Sultan II. Bayezid'in ne kadar asil bir kişiliğe sahip olduğunu benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak mübalağalı bir şekilde tasvir etmektedir.

Zînet-i tâc ü nigîn ü şeref-i millet ü dîn

Husrev-i rûy-ı zemîn hazret-i sultân-ı kerem

CS/3

Cem Sultan bu beyitte, kardeşi Sultan II. Bayezid'i, tâc ve padişahlık yüzüğünün süsü, millet ve dinin şerefi, yeryüzünün padişahı ve kerem sultanlarının en büyüğü olarak nitelendirirken yukarıdaki beyitte de olduğu gibi onun sahip olduğu asil kişiliği mübalağalı bir şekilde övmektedir. Böylece Sultan II. Bayezid'in ne kadar asil bir kişiliğe sahip olduğunu bir kez daha benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak mübalağalı bir şekilde tasvir etmektedir.

Meh-i cûduñ tutalı evc-i sa`âdetde şeref

Kem-terîn zerresidür mihr-i dirahşân-ı kerem

CS/20

Beytinde ise Cem Sultan, kardeşi Sultan II. Bayezid'in cömertliğini bir aya benzetmekte ve bu ayın saadet burcunda yüksek bir yer tuttuğundan beri keremin parlak güneşinin ancak onun en küçük bir zerresi oduğunu söylemektedir. Böylece Sultan II. Bayezid'in cömertliğini bu benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak tasvir etmektedir.

Gey yaraşur saña bu cübbe-i devlet çün anuñ

Dâmeni lutf ü vefâ oldı girîbânı kerem

CS/22

Beytinde ise Cem Sultan, bu defa da devleti, eteği lutuf ve vefa, yakası da cömertlik olan bir cübbeye benzetmekte ve bu cübbenin Sultan II. Bayezid'e çok yakıştığını ifade etmektedir. Böylece devlet idaresinin cömertliği gerektirdiğini belirtmekte ve bu cübbenin Sultan II. Bayezid'e çok yakıştığını

ifade ederek de onun cömertliğini bu benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak tasvir etmektedir.

Sûziş-i hâlümi şol resme beyân ide saña
Der ü dîvâr dahı aglaya kim kanı kerem

CS/42

Beytinde ise Cem Sultan, kapı ve duvarların onun bu acıklı halini görünce kerem nerede diye ağladıklarını söyleyerek, bu defa içinde bulunduğu acıklı hali Sultan II. Bayezid'e tasvir etmektedir. Böylece onun kendisine keremde bulunmasını istemekte ve ondan yardım beklediğini ifade etmektedir.

Hayâlî Bey'in Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde, kendisinden önceki şairlerin kerem kasidelerinde uyguladıkları tasviri anlatım tekniğini kullandığını ve bu anlatım tekniği sayesinde Kanuni Sultan Süleyman'ın bağışlayıcılığını, cömertliğini benzetme ve somutlaştırmadan da yararlanarak ifade ettiğini görmekteyiz.

Hayâlî Bey, Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Dîdeye nûr durur Şah-ı cihân dâra sehâ
Ziver-i mülk durur dâver-i devrâna kerem

HB/3

beytinde keremi, göze nur, cihan şahının evine cömertlik ve devrin hükümdarına süslü mülk olarak nitelemekte, böylece hem keremi somutlaştırmakta hem de kerem isteğini ifade etmektedir. Beyitte yer alan bu benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak tasvirî anlatımı meydana getirmektedir.

Şehperin sûret-i maksûda edip âyîneler
Sidre tavusu gibi başladı cevlâna kerem

HB/5

Beytinde ise Hayâlî Bey, keremi tavus kuşuna benzetmiş ve kanadının en uzun tüyü varlık âlemine ayna olunca keremin, sidre makamının tavus kuşu gibi dolanmaya başladığını ifade ederek, keremi beyitte yer alan bu benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak tasvir etmiştir.

Ben hem ol bâzil-i feyz-i suhanem Rumda kim
Reşha-i kiklim eder lücce-i ummâna kerem

HB/14

Beytinde ise Hayâlî Bey, kendisini Anadolu'da o bereketli sözleri bol bol saçan olarak ifade etmiş ve kaleminin sızıntısının engin denizlere kerem ettiğini

söylemiştir. Beyitte yer alan bu benzetme ve dolayısıyla da somutlaştırmadan yararlanarak şairliğini övmüş ve tasvir etmiştir.

Gelibolulu Mustafa Âlî de kendisinden önceki şairlerin kerem kasidelerinde uyguladıkları tasviri anlatım tekniğini Lala Mustafa Paşa'ya Yazdığı Kerem Kasidesi'nde kullanmıştır. Bu anlatım tekniği sayesinde Lala Mustafa Paşa'nın bağışlayıcılığını, cömertliğini benzetme ve somutlaştırmadan da yararlanarak ifade etmiştir.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Ey kefüñ kân-ı mürüvvet dehenüñ câ-yı kerem
Her girânmâye sözüñ gevher-i deryâ-yı kerem

GMA/1

beytinde Lala Mustafa Paşa'nın elini cömertlik kaynağı, ağzını keremin akış yeri, her kıymetli sözünü kerem okyanusunun cevheri olarak nitelemekte bu yolla da beyitte benzetmenin ve somutlaştırmanın gücünden yararlanmakta, tasvirî anlatımı meydana getirmektedir. Takip eden;

Bakışuñ `ayn-ı `inâyet turışuñ mahz-ı `atâ
Ma`nîde zat-ı şerîfüñ gibi fehvâ-yı kerem

GMA/2

beytinde ise Lala Mustafa Paşa'nın bakışını lutfun, duruşunu bağışlamanın ta kendisi; zât-ı şerifini de keremin manası olarak nitelemekte bu yolla da beyitte benzetmenin gücünden yararlanmakta ve tasvirî anlatımı meydana getirmektedir.

Hâme-i sihr eserüñ tut ki `asâ-yı Mûsî
Tûr-ı hidmetde kefüñdür Yed-i Beyzâ-yı kerem

GMA/3

Beytinde ise Lala Mustafa Paşa'nın sihirli kaleminin eserini Hz. Musa'nın asasına, elini de Hz. Musa'nın parlayan eline benzeterek beyitte benzetmenin ve telmihin gücünden yararlanmakta ve tasvirî anlatımı meydana getirmektedir.

Yaz u kîş gülşen-i lutfuñda tarâvet bâkî
Her nihâlinde hezârân gül-i bûyâ-yı kerem

GMA/6

Beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa'nın lutfunu gül bahçesine benzetmiş ve yaz kış, onun lutfunun gül bahçesinde tazelik ve her

taze sürgününde keremin kokusunun binlerce gülü bulunduğunu söyleyerek tasvirî anlatımı meydana getirmiştir.

Şâhid-i bahtına meşşâta `inâyet nazarı

Manzar-ı himmeti mir`ât-ı musaffâ-yı kerem

GMA/13

Beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa'nın lutufkar bakışını, gelin süsleyen kadına; bağışlamasının görüntüsünü de keremin aynadan süzülüşüne benzeterek beyitte benzetmenin gücünden yararlanmakta ve tasvirî anlatımı meydana getirmektedir.

5.6.2. Tahkiyevî Anlatım

Kerem kasidelerindeki tahkiyevî anlatımda ise olay anlatımı esas alınmaktadır. Bu nedenle de, tahkiyevî anlatımın uygulandığı beyitlerde şairler olay örgüsü oluşturabilmek için fiillerden bolca yararlanmışlardır.

Tahkiyevî anlatımın uygulandığı beyitlerde bolca kullanılan fiillerden başka dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise telmih unsurlarıdır. Şairler, beyitlerde yer alan fiiller ve telmih unsurları yardımı ile tahkiyevî anlatımı gerçekleştirme yoluna gitmişlerdir. Şairler beyitlerde uyguladıkları tahkiyevî anlatım sayesinde okuyucunun kerem kasidelerini sıkılmadan okumalarını sağlamışlardır.

İlk kerem kasidesi şairi olan Şeyhî, Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Kerem ehlin bu gece seyr cihânında görüp

Soraram bunlara kim n`oldu sehâ kanı kerem

Ş/4

beytinde tahkiyeden yararlanarak, bir gece kerem ehli kişileri cihanı dolaşırken görüp bunlara, "Cömertliğe ne oldu, hani kerem?" diye sorduğunu ifade etmektedir. Şeyhî, beyitte yer alan "seyr, görüp, soraram, n`oldu, kanı" fiilleri yardımı ile bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmektedir. Takip eden;

Dediler gel beri tâlib-i iksir-i hayat

Gözle şol eşiği kim toprağıdır kân-ı kerem

Ş/5

beytinde de bu anlatıma devam ederek, kerem ehli kişilerin kendisine ölümsüzlük suyunun taliplisi şeklinde hitap ederek yanlarına çağırdıklarını ve

Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in eşiğini gözlemesini, çünkü onun eşiğinin toprağının kerem madeni olduğunu söylediklerini ifade ederek bütün bunları bir olay örgüsü içerisinde anlatmaktadır. Şeyhî, beyitte yer alan "dediler, gel, gözle" fiilleri yardımı ile bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmektedir.

Ne aceb ger yüz ura Hızr u Sikender kapına
K'eşiğinden akar uş çeşme-i hayvân-ı kerem

Ş/13

Beytinde ise Şeyhî, Hızır ile İskender'in Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in kapısına gelmelerine şaşılmaması gerektiğini; çünkü keremin ölümsüzlük çeşmesinin onun kapısından aktığını ifade etmektedir. Şeyhî, gerek beyitte yer alan "ne aceb, yüz ura, akar" fiilleri gerekse "Hızr, İskender ve çeşme-i hayvân" gibi telmih unsurları yardımı ile bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmektedir. Takip eden;

Gerçi fir'avn ola düşmenleri kahr etmek için
Yed-i beyzâdır elin hüccet ü bürhân-ı kerem

Ş/14

beytin ikinci dizesinde Şeyhî, bu defa "yed-i beyzâ, hüccet ve bürhân" kelimeleri ile Allah tarafından Hz. Musa'ya verilen bir mucizeye telmihte bulunmuştur. Beyitte Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in düşmanlarını yok etmek için gerekli azâmate, kuvvete sahip olduğunu ifade etmiş ve yukarıda yer alan telmih unsurları ile birlikte "fir'avn ola, kahr etmek" fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Boşalır kâse-i bahr u tükenir kîse-i kân
Bulımaz ni'met-i bî-haddini pâyân-ı kerem

Ş/16

Beytinde ise Şeyhî, denizlerdeki ve maden ocaklarındaki cevherlerin hepsinin tükeneceğini, hiçbirinin Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in lutfunun sınırsız nimetlerine ulaşamayacağını söylerek karşılaştırmadan yararlanmış ve Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in cömertliğini mübalağalı bir şekilde övmüştür. Beyitte yer alan "boşalır, tükenir ve bulımaz" fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Çok eşiğe yüz urur ille ki mahrûm döner

Yine kapında bulur hürmeti mihmân-ı kerem

Ş/17

Beytinde ise Şeyhî, bağışa istekli olanların pek çoğunun büyüklerin eşiğine yüz sürdüklerini ama istediklerini elde edemeden geri döndüklerini, sonunda ise hürmeti Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in kapısında bulduklarını ifade ederken beyitte yer alan "yüz urur, mahrûm döner ve bulur" fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmektedir.

Şeyhî'nin zemin şiirde uyguladığı tahkiyevî anlatım tekniğini Ahmed Paşa'nın devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde kullandığını ve bu anlatım tekniği sayesinde Mahmud Paşa'nın cömertliğini telmih unsurları ile bolca kullanılan fiillerin meydana getirdiği olay örgüsünden de yararlanarak ifade ettiğini görmekteyiz.

Ahmed Paşa, Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Kullarız hâlimiz anlatmaya geldik kapıya

İntizârız ki icâzet vere sultân-ı kerem

AP1/23

beytinde Ahmed Paşa, kendisi ve kendisi gibi olanların Mahmud Paşa'nın kulları olduğunu, hallerini anlatmak için de onun kapısına geldiklerini, kerem sultanının izin vermesini beklediklerini olay örgüsü içerisinde anlatmaktadır. Beyitte yer alan "anlatmaya, geldik, intizârız, icâzet vere" fiilleri yardımı ile bu olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatım gerçekleştirilmiştir.

Su batırmaz utanır kendi mürebbâlarını

Beni n'için batıra gussaya ummân-ı kerem

AP1/32

Beytinde ise Ahmed Paşa, suyun kendi terbiye ettiklerini utanıp batırmazken cömertlik okyanusu olarak nitelediği Mahmud Paşa'nın kendisini kedere batırmayacağını söyleyerek karşılaştırmadan yararlanmış ve onun bağışlayıcılığını mübalağalı bir şekilde övmüştür. Beyitte yer alan "batırmaz, utanır ve batıra" fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Beni hâr eyleme çün izzeti sen vermiş idin

Lûtfunla olma perişân ki budur şân-ı kerem

AP1/33

Beytinde ise Ahmed Paşa, Mahmud Paşa’dan kendisini aşağı eylememesini istiyor; çünkü kendisine yüceliği onun verdiğini, lutfundan dolayı da pişman olmamasını; çünkü bunun cömertliğin şanından olduğunu söylüyor. Böylece Mahmud Paşa’yı lutfundan dolayı övüyor. Beyitte yer alan “hâr eyleme, vermiş idin ve olma” fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Hâric-i merkez ü hadd oldu çü üftâdeliğim

Demidir merhamet et var ise imkân-ı kerem

AP1/34

Beytinde ise Ahmed Paşa, Mahmud Paşa’ya düşkünlüğün sınırına geldiğini ve imkânı var ise kendisine keremde bulunmasını sölemektedir. Beyitte yer alan “oldu, merhamet et” fiilleri ve “demidir, var ise” kelimeleri yardımıyla da bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmektedir.

Nola ger yâd edesin Ahmed’i bir lûtfun ile

Gerçi lâyık değilim sana budur şân-ı kerem

AP1/38

Beytinde ise Ahmed Paşa, Mahmud Paşa’dan kendisini bir lutfu ile anmasını, yani kendisine lutufta bulunmasını istiyor. Daha sonra ise kendisinin onun lutfuna layık olmadığını ama layık olmayanlara dahi lutufta bulunmanın keremin şanından olduğunu belirtiyor. Bu beyitte “yâd edesin” fiilinin yanı sıra kullandığı ekfiil alarak yüklemleşmiş “lâyık değilim, budur” kelimeleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Şeyhî’nin zemin şiirde uyguladığı tahkiyevî anlatım tekniğini Ahmed Paşa’nın Fatih Sultan Mehmed’e yazdığı Kerem Kasidesi’nde de kullandığını ve bu anlatım tekniği sayesinde Fatih Sultan Mehmed’in cömertliğini telmih unsurları ile bolca kullanılan fiillerin meydana getirdiği olay örgüsünden de yararlanarak ifade ettiğini görmekteyiz.

Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed’e yazdığı Kerem Kasidesi’nin;

Bî-kıyâs olalı ihsânların ey hüccet-i cûd

Kâtî oldu cedel-i hasmını bürhân-ı kerem

AP2/8

beytinde Fatih Sultan Mehmed’i cömertliğin delili olarak nitelendirdikten sonra ihsanlarının örneksiz olduğundan beri düşmanının tartışmasını kestiğini söylemektedir. Böylece Fatih Sultan Mehmed’i ihsanlarından dolayı övmektedir.

Beyitte yer alan “olalı, kâtî oldu” fiilleri yardımıyla da bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmektedir.

Kefi bir demde nisâr ettiği gencin öşrün

Haşre dek vezn edemez keffe-i mîzân-ı kerem

AP2/9

Beytinde ise Ahmed Paşa, muhtac olanlara, Fatih Sultan Mehmed’in avucunun bir anda saçtığı hazinenin onda birini, cömertlik terazisinin kefesinin kıyamet gününe dek ölçemeyeceğini söyleyerek Fatih Sultan Mehmed’i cömertliğinden dolayı mübalağalı bir şekilde övmektedir. Beyitte yer alan “nisâr ettiği, vezn edemez” fiilleri yardımıyla da bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmektedir.

Ne kadar zer var ise dest-i zer-efşânın ile

Harf-i zer gibi perâkendedir ey kân-ı kerem

AP2/16

Beytinde ise Ahmed Paşa, cömertlik kaynağı olarak nitelediği Fatih Sultan Mehmed’in, ne kadar altın var ise altın saçan eli ile hepsini altın sözü gibi dağıttığını ifade etmektedir. Farsça’da altın manasına gelen zer kelimesinin harfleri birbirine birleşik yazılmaz. Bu yüzden harfleri dağılmış gibi görünür. “Zer” kelimesinin bu yazım özelliğinden yola çıkan Ahmed Paşa da böylece Fatih Sultan Mehmed’i cömertliğinden dolayı mübalağalı bir şekilde övmektedir. Beyitte yer alan “efşân” fiili ile “perâkendedir” kelimesi yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmektedir.

Sîm sûrette sitem şekline yazıldığıyçin

Dağıtırsın anu düşman gibi ey hân-ı kerem

AP2/17

Beytinde Ahmed Paşa, bir önceki beyitte olduğu gibi kelimenin yazım özelliğinden yola çıkmış ve cömertlik hükümdarı olarak nitelendirdiği Fatih Sultan Mehmed’in, gümüşü, görünüşte zulüm şeklinde yazıldığı için düşman gibi dağıttığını söylemiştir. “Sîm” kelimesinin bu yazım özelliğinden yola çıkan Ahmed Paşa da böylece Fatih Sultan Mehmed’i cömertliğinden dolayı mübalağalı bir şekilde övmektedir. Beyitte yer alan “yaz-, dağıt-” fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmektedir.

Sen Süleymânı ne dille öge bir mûr-ı za'if

Getire nutka meger lûtfun ile anı kerem

AP2/23

Beytinde ise Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed'i Hz. Süleyman'a; kendisini de güçsüz bir karıncaya benzeterek, güçsüz bir karınca olan kendisinin onu nasıl bir dille övebileceğini soruyor. Buna çözüm olarak da Fatih Sultan Mehmed'in lutfu ve asâleti ile kendisini dile getirmesini öneriyor. Beyitte Hz. Süleyman ile karınca beyi arasında geçen olaya telmihte bulunulmuştur. Beyitte yer alan telmih unsurları ile birlikte "öge, getire" fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Husrevâ pâreledi cevr eli sabrım yakasın

Dest-gîr olsa demidir bana dâmân-ı kerem

AP2/24

Beytinde ise Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed'e, çektiği eza ve cefanın elinin sabrının yakasını parçaladığını, kendisine lutuf eteğinin elinin yardımcı olmasının tam zamanı olduğunu söyleyerek içinde bulunduğu durumu hikâye etmiştir. "Husrev" kelimesi beyitte hem padişah anlamına gelecek şekilde hem de Pervîz lakabıyla da bilinen, Sasaniyân sülalesinden Nuşirevân'ın torunu olan Hüsrev'i hatırlatacak şekilde kullanılarak tevriyeli bir şekilde kullanılmıştır. Beyitte yer alan telmih unsurları ile birlikte "pâreledi, dest-gîr" fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Necâtî Bey'in Şehzâde Mahmud'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde, Şeyhî'nin ve Ahmed Paşa'nın kerem kasidelerinde uyguladığı tahkiyevî anlatım tekniğini kullandığını ve bu anlatım tekniği sayesinde Şehzâde Mahmud'un cömertliğini telmih unsurları ile bolca kullanılan fiillerin meydana getirdiği olay örgüsünden de yararlanarak ifade ettiğini görmekteyiz.

Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud'a yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Dir dimez Hâtem-i Tayy defterini dürdi cihân

Şehriyâr adına okumalı dîvân-ı kerem

NB/5

beytinde, cömertlik divanını padişah adına okumalı der demez, cihanın Tayy kabilesinden Hatem'in defterini kapadığını söylemektedir. Hatem-i Tayy, Arap kabileleri arasında cömertliğiyle tanınmış olan Abdullah B. Sa'd'ın lakabıdır. Çok zengin ve cömert biri olup, cömertliği dolayısıyla atasözlerine konu olacak kadar

meşhur olmuştur. Beyitte yer alan telmih unsurları ile birlikte “dürdi, okumalı“ fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Bahr acır kân iñiler ebr-i bahârî aglar

Meclisüñ devr idicek sâgar-ı handân-ı kerem

NB/11

Beytinde ise Necâtî Bey, cömertliğin gülen kadehi Şehzâde Mahmud’un meclisini dolaşınca denizin acıyacağını, maden ocağının inleyeceğini ve bahar bulutunun da ağlayacağını söylemektedir. Necâtî Bey, beyitte yer alan “devr idicek, acır, iñiler, aglar” fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Göricek taht-ı şerefde seni Belkîs-i cihân

Didi uş möhr-i sehâ ile Süleymân-ı kerem

NB/12

Beytinde ise Necâtî Bey, cihanın Belkıs’ının Şehzâde Mahmud’u şeref tahtında görünce, onu cömertliğin mührü ile cömertliğin Süleyman’ı olarak nitelendirdiğini ifade etmektedir. Belkıs, Sebe ülkesinin kraliçesidir. Hz. Süleyman’ın daveti üzerine güneşe tapmaktan vazgeçerek onun dinine girmiştir. Beyitte yer alan telmih unsurları ile birlikte “göricek, didi“ fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Diñle güftârını lûtf it ki Necâtî bendeñ

Bülbül-i bâğ-ı `atâ oldı senâ hân-ı kerem

NB/23

Beytinde ise Necâtî Bey, kendisini Şehzâde Mahmud’un bir kulu olarak nitelendirerek ve adeta bağışlama bağının bülbülü olduğunu, sözlerini dinlemesini, kendisine lutufta bulunmasını ve acımasını istemektedir. Necâtî Bey, kendisini bülbüle benzeterek gül ile bülbülün hikayesine telmihte bulunmuştur. Beyitte yer alan bu telmih unsuru ile birlikte “diñle, lûtf it, oldu“ fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Nice cûş itse deñiz taşraya salmaz güheri

Sürme hışm ile kapuñdan beni `ummân-ı kerem

NB/29

Beytinde ise Necâtî Bey, denizin ne kadar çoşsa, dalgalansa da cevheri dışarıya salmadığını söyleyerek, kerem denizi olan Şehzâde Mahmud’un da bir anlık kızgınlıkla onu kapısından sürmemesini istemektedir. Beyitte yer alan “cûş

itse, salmaz, sürme“ fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Cem Sultan'ın kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde, kendisinden önceki şairlerin kerem kasidelerinde uyguladıkları tahkiyevî anlatım tekniğini kullandığını ve bu anlatım tekniği sayesinde Sultan II. Bayezid'in cömertliğini telmih unsurları ile bolca kullanılan fiillerin meydana getirdiği olay örgüsünden de yararlanarak ifade ettiğini görmekteyiz.

Cem Sultan, Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Himmetüñ Kevser'dür `ayn-ı sehâ kim utanup
Oldı zulmetde nihân çeşme-i hayvân-ı kerem

CS/16

beytinde Cem Sultan, cömertlik menbaının, Sultan II. Bayezid'in himmetinin kevseri olduğunu, hüsn-i ta'lil yaparak, bu yüzden de keremin âb-ı hayât çeşmesinin, bundan utandığı için karanlıkta gizlenmek ihtiyacı duyduğunu söylemektedir. Kevser, cennette bulunduğuna inanılan ırmağın adı olup "Kevser" kelimesile bu ırmağa, "çeşme-i hayvân" terkibiyle de ölümsüzlük suyuna telmihte bulunmuştur. Cem Sultan, cömertlik menbaının, Sultan II. Bayezid'in himmetinin kevseri olduğunu söyleyerek de mübalağa yapmaktadır. Beyitte yer alan tüm bu benzetme, hüsn-i ta'lil ve telmih ile birlikte "utan-, ol-, nihân" fiillerinin meydana getirdiği olay örgüsünden de yararlanarak Sultan II. Bayezid'in cömertliğini ifade ettiğini görmekteyiz.

İns ü cin cümle budur diye Süleymân-ı zemân
Her kaçan kim kurıla karşuña dîvân-ı kerem

CS/17

Beytinde ise Cem Sultan, Sultan II. Bayezid'in karşısına kerem divanı kurulduğunu; insanların ve cinlerin hepsinin birden "İşte zamanın Süleyman'ı budur." dedikleri ifade etmektedir. Beyitte yer alan "Süleymân" kelimesi ile Hz. Süleyman'a telmihte bulunmaktadır. Bilindiği üzere Hz. Süleyman, insanların ve cinlerin dilinden anlardı. Bu yönüyle de beyitte insanların ve cinlerin hep birden "İşte zamanın Süleyman'ı budur." dedikleri ifade edilmiştir. Beyitte yer alan bu telmih unsuru ile birlikte "diye, kurıla“ fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Mezra`-ı bahtumı dün biçer iken dâs-ı emel
Ugrayu geldi benim üstüme dihkân-ı kerem

CS/37

Beytinde ise Cem Sultan, arzularını orağa, Sultan II. Bayezid'i de kerem çiftçisine benzeterek, dün emel orağı, bahtının tarlasını biçerken kerem çiftçisinin, ansızın üstüne geldiğini söylemektedir. Böylece Cem Sultan, beyitte yer alan bu benzetmelerden yola çıkarak içinde bulunduğu durumu hikâye etmektedir.

Nûh-ı lutfuñ eger irgürmeye keştî-i necât
Gark ider bahr-ı belâya beni tûfân-ı kerem

CS/46

Beytinde ise Cem Sultan, Sultan II. Bayezid'in lutfunun Nuh'u, kurtarma gemisini getirmezse kerem tufanının, kendisini belâ denizine gark edeceğini söyleyerek, hem Hz. Nuh'a ve büyük tufana telmihte bulunmuş hem de içinde bulunduğu durumu bu telmihten yola çıkarak hikâye etmiştir. Beyitte yer alan bu telmih unsuru ile birlikte "irgürmeye, gark ider" fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Künc-i hüzn içre neden dil kala Ya`kûb misâl
Yûsuf-ı lutfuña cây oldı çü Ken`ân-ı kerem

CS/49

Beytinde ise Cem Sultan, kendisini Hz. Yakûb'a, Sultan II. Bayezid'i de Hz. Yusuf'a benzeterek, kerem Ken'an'ının, Sultan II. Bayezid'in lutfunun Yusuf'una yer olduğunu, o halde kendi gönlünün, Yakûb gibi hüzünler köşesinde kalmasına gerek kalmadığını söyleyerek hem içinde bulunduğu durumu belirtmiş hem de Sultan II. Bayezid'ten kendisine yardımda ve lutufta bulunmasını beklediğini ifade etmiştir.

Hayâlî Bey'in Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde, kendisinden önceki şairlerin kerem kasidelerinde uyguladıkları tahkiyevî anlatım tekniğini kullandığını ve bu anlatım tekniği sayesinde Kanuni Sultan Süleyman'ın cömertliğini telmih unsurları ile bolca kullanılan fiillerin meydana getirdiği olay örgüsünden de yararlanarak ifade ettiğini görmekteyiz.

Hayâlî Bey, Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Gerçi baş egmedi Cemşid ile Hakana kerem

Geldi kul oldu bu gün Şah Süleymâna kerem

HB/1

beytinde önce keremi kişileştirerek somutlaştırmış ve keremin soylulukları ve cömertlikleriyle ünlü Cemşid ile Hakan'a bile baş eğmediğini ama bugün ise gelip Kanuni Sultan Süleyman'a kul olduğunu söylemiştir. Beyitte yer alan "Cemşid, Hakan" gibi telmih unsurları ile birlikte "baş egmedi, geldi, kul oldu" fiilleri yardımıyla da bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Bir içim suyu diriğ eyledi İskenderden

Ta'n ederse yeridir çeşme-i hayvâna kerem

HB/6

Beytinde ise "İskender ve çeşme-i hayvân" kelimeleri ile büyük imparator İskender'e ve ölümsüzlük suyuna telmihte bulunmuştur. Beyitte kerem ile ölümsüzlük suyunun cömertlik bakımından karşılaştırıldığını ve keremin ölümsüzlük suyundan üstün tutulduğunu görmekteyiz. Beyitte sözü edilen kerem aslında Kanuni Sultan Süleyman'ın cömertliğidir. Bu nedenle de Kanuni Sultan Süleyman'ın cömertliğinin ölümsüzlük suyundan üstün tutulduğunu söyleyebiliriz. Hayâlî Bey, beyitte yer alan "İskender, çeşme-i hayvân" gibi telmih unsurları ile birlikte "diriğ eyle-, ta'n ed- " fiilleri yardımıyla da bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Bana geldikte kadeh kalmadı mı meydânda

Yoksa eksik mi eder bezlini mihmâna kerem

HB/11

Beytinde ise Hayâlî Bey, keremi yine kişileştirmiş ve keremin misafirlerine bol bol lutufta bulunduğu bir meclis hayal etmiştir. Yalnız mecliste kendisine sıra geldiğinde lutfun kesilmesini "Sıra bana geldiğinde meydanda kadeh mi kalmadı? Yoksa kerem misafirine bol bol saçmayı eksik mi eder?" diyerek eleştirmiş, böyle bir durumunun olmaması gerektiğini ifade etmiştir. Beyitte yer alan "gel-, kal-, ed-, bezl" gibi fiillerin yardımıyla da bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Mülk temlîk edip başına gevher dökmüş

Şâh Üveys ettiği dem Hazret-i Selmâna kerem

HB/12

Beytinde ise Hayâlî Bey, “Şah Üveys ile Hz. Selman” kelimelerini kullanarak Veyse’l-Karenî hazretlerine ve Selmân-ı Farisî hazretlerine telmihte bulunmuştur. Beyitte anlatıldığı üzere Şah Üveys, Hz. Selman’a kerem ettiği zaman ona mülk verip başına cevher dökmüş. Hayâlî Bey, beyitte yer alan “Şah Üveys ile Hz. Selman” gibi telmih unsurları ile birlikte “temlîk ed-, dök-, et- “ fiilleri yardımıyla da bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Gelibolulu Mustafa Âlî de kendisinden önceki şairlerin kerem kasidelerinde uyguladıkları tahkiyevî anlatım tekniğini Lala Mustafa Paşa’ya Yazdığı Kerem Kasidesi’nde kullanmıştır. Bu anlatım tekniği sayesinde Lala Mustafa Paşa’nın bağışlayıcılığını, cömertliğini telmih unsurları ile bolca kullanılan fiillerin meydana getirdiği olay örgüsünden de yararlanarak ifade etmiştir.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Lala Mustafa Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’nin;

Lutf u cûdı biri birine düşirdi kapusı
Her biri eyler işiginde müdârâ-yı kerem

GMA/14

beytinde lutf ile cömertliği kişileştirmiş ve Lala Mustafa Paşa’nın kapısının lutf ile cömertliği birbirine düşürdüğünü, her birinin onun eşiğinde keremin dostu görünmeye çalıştığını ifade etmiştir. Beyitte yer alan kişileştirmeler ve “düşirdi, eyler” fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Haber almış ki tutar cûd u vücûduñ eteğin
Resm-i ebrûña esîr olmagadur râ-yı kerem

GMA/21

Beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, şekil itibarıyla kaşa benzemesinden yola çıkarak kerem kelimesinin râ’sının, Lala Mustafa Paşa’nın kaşının çizimine esir olduğunu ve onun cömertliğinden haber alıp cömert vücudunun eteğini tuttuğunu ifade etmiştir. Böylece beyitte râ’yı kişileştirmiştir. Beyitte yer alan bu kişileştirme ve “haber almış, tutar, olmagadur” fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Her diyâruñ fukarâsı çekilüp gitmededür
Bildiler hâk-i derin Ka`be-i `ulyâ-yı kerem

GMA/26

Beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, “Ka`be” kelimesini kullanarak müslümalar için önemli bir yer olan Ka`be’ye telmihte bulunmuş ve mübalağa yaparak insanların Lala Mustafa Paşa’nın kapısının toprağını keremin pek yüce Ka`besi bildiklerini, her diyârın fakirlerinin buraya gelip gitmekte olduklarını söylemiştir. Gelibolulu Mustafa Âlî, beyitte yer alan telmih unsuru ile birlikte “çekil-, git-, bil-“ fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

Yalıñuz gördügiçün Hızr hayât âbından

Gelemez bezmüñe ol bâdiye-peymâ-yı kerem

GMA/28

Beytinde ise Gelibolulu Mustafa Âlî, “Hızr ile Hayât Âbından” kelimelerini kullanarak Hızır’a ve ölümsüzlük suyuna telmihte bulunmuştur. Beyitte Hızır’ın ölümsüzlük suyunu yalnız gördüğü için Lala Mustafa Paşa’nın meclisine gelemeyeceğini söylemiştir. Gelibolulu Mustafa Âlî, beyitte yer alan telmih unsuru ile birlikte “gör-, gel-“ fiilleri yardımıyla bir olay örgüsü oluşturarak tahkiyevî anlatımı gerçekleştirmiştir.

5.6.3. Doğrudan Anlatım

Bu anlatım tekniğinde şairlerin, kerem kasidelerinde yer alan ve başkalarına ait olan sözleri, cümleleri “dediler, didi, dirler, diye… vb.” kelimeler yardımıyla naklettiklerini görmekteyiz. Aynı zamanda şairler, bu anlatım tekniği sayesinde kerem kasidelerine karşılıklı konuşma havası kazandırmış ve anlatımı böylece tek düzelikten kurtararak zengin kılmışlardır.

Bu anlatım tekniğiyle ilk olarak, Şeyhî’nin Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)’e yazdığı Kerem Kasidesi’nde karşılaşmaktayız. Şeyhî, Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)’e yazdığı Kerem Kasidesi’nin;

Dediler gel beri tâlib-i iksir-i hayat

Gözle şol eşiği kim toprağıdır kân-ı kerem

Ş/5

beytinde, kerem sahibi insanların kendisini çağırarak, Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)’in eşiğini gözlemesini; çünkü onun eşiğinin toprağının kerem madeni olduğunu söylediklerini nakletmiştir. Bu alıntı cümlesinin aslında Şeyhî’nin Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)’in cömertliği ile ilgili düşüncelerinin bir yansıması olduğu malumunuzdur. Bununla birlikte Şeyhî, bu cümleyi bir başkasının

ağzından ifade ederek Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'in cömertliğini bir kez daha vurgulamış ve ondan kendisine cömert davranmasını beklemiştir.

Necâtî Bey'in Şehzâde Mahmud'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde, Şeyhî'nin zemin şiirde uyguladığı bu anlatım tekniğini bolca kullandığını görmekteyiz. Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud'a yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

Tab`ına cûd u sehâ şöyle yakışdı ki gören

Dise olur `atâ dînidür îmânı kerem

NB/4

beytinde, Şehzâde Mahmud'u gören herkesin bağışlamanın onun dini, keremin ise imanı olduğunu söyleyeceğini ifade etmiştir. Aslında böyle bir cümle ve bu cümleyi sarf eden kimse yoktur. Bu cümle ve ihtiva ettiği anlam ile Necâtî Bey, Şehzâde Mahmud'un cömertliği hakkındaki düşüncelerini bir başkasının ağzından ifade ederek onun cömertliğini bir kez daha vurgulamış ve ondan kendisine cömert davranmasını beklemiştir.

Göricek taht-ı şerefde seni Belkîs-i cihân

Didi uş möhr-i sehâ ile Süleymân-ı kerem

NB/12

Beytide ise bu defa Necâtî Bey'in Sebe ülkesinin melikesi Belkıs'ı konuşturduğunu görmekteyiz. Beyitte Belkıs'ın, Şehzâde Mahmud'u tahtta görünce gayri ihtiyari bir şekilde "İşte, cömertliğin mührü ve keremin Süleyman'ı budur." diyeceğini ifade etmiştir. Böylece Şehzâde Mahmud'u, Belkıs'ın ağzından Hz. Süleyman'a benzeterek mübalağalı bir şekilde övmüş ve aynı zamanda ondan kendisine cömert davranmasını istemiştir.

Ger sitârem var ise halkası olam didi çarh

İşigüñde yayıcak sofra-i ihsânı kerem

NB/17

Beytide ise bu defa Necâtî Bey, keremin, bağışlama sofrasını eşiğinde yayınca, dünyanın, "Eğer talihim varsa halkası olayım." dediğini ifade ederken aslında kendi durumunu dile getirmiştir. Böylece diğer beyitlerde olduğu gibi bu beyitte de onu mübalağalı bir şekilde överek, aynı zamanda ondan kendisine cömert davranmasını istemiştir.

Döndi ol devr ki biñ hüzn ile erbâb-ı kemâl

Ah idüp dirler idi noldı sehâ kanı kerem

NB/20

Beytide ise Necâtî Bey, kâmil insanların o zaman binlerce hüzün ile döndüklerini ve bu durumda iken "Ne oldu cömertlik, hani kerem?" diyerek ah ettiklerini söylemiştir. Aslında Necâtî Bey, beyitte "erbâb-ı kemâl" terkibiyle kendisini kastetmiş ve "noldı sehâ kani kerem" diyerek de Şehzâde Mahmud'tan cömertlik beklediğini ifade etmiştir.

Cem Sultan'ın da kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde kendisinden önce Şeyhî'nin ve Necâtî Bey'in uyguladığı bu anlatım tekniğinden etkilendiğini görmekteyiz.

Cem Sultan'ın da kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nin;

İns ü cin cümle budur diye Süleymân-ı zemân
Her kaçan kim kurıla karşuña dîvân-ı kerem
CS/17

beytinde Sultan II. Bayezid'in karşısına kerem divanı kurulduğunda, insanların ve cinlerin hepsinin, birden "İşte zamanın Süleyman'ı budur." diyeceklerini söylemiştir. Cem Sultan, kardeşi Sultan II. Bayezid'i böylece mübalağalı bir şekilde överek, aynı zamanda ondan kendisini bağışlamasını istemiştir.

Mezra`-ı bahtumı dün biçer iken dâs-ı emel
Ugrayu geldi benim üstüme dihkân-ı kerem
CS/37

Didi her kim ki hatâ tohmın eker sencileyin
Olısar hirmeninüñ hâsılı hirmân-ı kerem
CS/38

Beyitlerinde ise Cem Sultan, dün emel orağının, bahtının tarlasını biçerken kerem çiftçisinin, ansızın üstüne geldiğini ve "Her kim ki senin gibi hata tohumlarını ekerse onun harmanının mahsulü, kerem mahrumluğu olur." dediğini söylemiştir. Böylece içinde bulunduğu durumu ifade etmekle birlikte beyitte kerem çiftçisi olarak nitelediği kardeşi Sultan II. Bayezid'ten kendisini kereminden mahrum bırakmamasını istemiştir.

5.6.4. Mektupla Anlatım

Bu anlatım tekniğini kerem kasideleri içerisinde sadece Cem Sultan, kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde uygulamıştır. Cem Sultan, Kerem Kasidesi'nin;

Dilini deldi Cem'üñ tîg-i cefâ hâme bigi
Nâme takrîr idemez hâlini sultân-ı kerem

CS/33

beytinde "nâme takrîr idemez hâlini" derken aynı zamanda mektubuna giriş yapmakta ve bizlere de bunu işaret etmektedir. Kerem Kasidesi'nin bundan sonraki kısmında ise Cem Sultan, önce Sultan II. Bayezid'i nasıl öveceğini bilemediğini söyleyerek ona duyduğu saygıyı ifade etmekte, sonrasında ise yaşadığı olaylardan, yaptığı hatalardan bahsetmekte, gurbette çektiği sıkıntıların, yaşadığı acıların onu öldürmesinden endişelenmekte ve II. Bayezid'ten, esaretten kurtarılması için yardım istemektedir. Mektuplarda yapıldığı gibi o da kasidesinin sonunda Sultan II. Bayezid'e dua ederek Kerem Kasidesi'ni sonlandırmıştır.

5.7. Karşılaştırma

Çalışmamızın bu aşamasında elde ettiğimiz bilgiler ışığında Kerem kasidelerinin üslup yönünden (kelime kadrosu, kelimelerin kullanım sıklığı, söz kalıplarının kullanımı, hayal unsurları, edebî sanatlar ve anlatım teknikleri) karşılaştıracağız.

Kerem kasidelerinin kelime kadrosuna baktığımızda yukarıda da belirttiğimiz üzere Şeyhî'nin, Kerem Kasidesi'ni çok az fiil ve daha çok da somut isim kullanarak oluşturduğunu görmekteyiz. Şeyhî'nin, özellikle tahkiyevî anlatımı uyguladığı beyitlerde bolca fiil kullandığını ve beyitlerde yer alan bu fiillerin yardımıyla da kerem kelimesi etrafında oluşan düşüncelerini, hayallerini olay örgüsü içerisinde daha açık, anlaşılır bir biçimde ifade etme imkanı bulduğunu söyleyebiliriz.

Şeyhî, tasvirî anlatımı uyguladığı beyitlerde ise kerem kelimesi etrafında oluşan düşünce ve hayallerini hareket noktası somut isimlere dayanan serbest çağrışım tekniği ile okuyucuya hissettirme yoluna gitmiştir.

Şeyhî'ye nazire yazan Ahmed Paşa, devrin vezirlerinden Mahmut Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde kelime kadrosunu oluştururken bu yönüyle benzer bir tutum sergilemekle birlikte Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde daha fazla fiil kullanmıştır. Bu durumu Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde daha önce kaleme alınmış olan kerem kasidelerine nazaran tahkiyevî anlatıma daha fazla yer vermesiyle açıklayabiliriz.

Necâtî Bey'in Kerem Kasidesi'nde ise Ahmed Paşa'nın kaleme aldığı kerem kasidelerine nazaran beyit sayısında bir azalma olduğu halde kasidede yer alan fiil sayısında bir artış gözlenmektedir. Kasidede yer alan bu durumu Necâtî Bey'in de tahkiyevî anlatıma daha fazla yer vermesiyle açıklayabiliriz.

Cem Sultan ise gerek Kerem Kasidesi'nin diğer kerem kasidelere göre daha uzun olması gerekse tahkiyevî anlatıma daha fazla yer vermesi nedeniyle kendisinden önce kerem kasidesi yazan şairlerden daha fazla fiil kullanmıştır.

Hayâlî Bey de Kerem Kasidesi'nde, Şeyhî'nin zemin şiirde yaptığı gibi az sayıda fiil ve daha çok da somut isim kullanma yolunu seçmiştir.

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Kerem Kasidesi, beyit sayısı bakımından Şeyhî'nin, Hayâlî Bey'in ve Ahmed Paşa'nın Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nden uzun olmakla birlikte adı geçen kasidelere göre Gelibolulu Mustafa Âlî, bu kasidede çok az fiil kullanmıştır. Onun bu tutumunu Kerem Kasidesi'nde tasvirî anlatıma daha fazla yer vermesiyle açıklayabiliriz.

Kerem kasidelerinin kelime kadrosunda dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise gerek Şeyhî'nin Kerem Kasidesi'nde gerekse ona nazire olarak yazılan kerem kasidelerinde şairlerin kelime tekrarına düşmemek ve anlamı güçlendirmek için eş anlamlı veya yakın anlamlı kelimeleri kullanmalarıdır.

Ayrıca Hayâlî Bey ve Gelibolulu Mustafa Âlî dışındaki diğer bütün şairler kerem kasidelerinde birbirine karşıt olay, durum ve kavramlara bolca yer verip böylece şiirde güçlü ve etkili bir anlatım ortaya koymaya çalışırken Hayâlî Bey ve Gelibolulu Mustafa Âlî'nin, kerem kasidelerinde sadece birer beyitte bu yola başvurduklarını görmekteyiz.

Kerem kasidelerinin kelime kadrosunda dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise kasidelerde kullanılan benzetme ve mecazların çokluğudur. Şairler kerem kasidelerinde yer alan kelimelere değişik anlam ve görevler yükleyerek onları bazen bir benzetme aracı bazen de bir mecaz olarak kullanmışlardır. Ancak

diğer şairlere nazaran Hayâlî Bey, Kerem Kasidesi'nde benzetme ve mecazları yok denilebilecek kadar az kullanmıştır. Hayâlî Bey, Kerem Kasidesi'nde benzetme ve mecazlardan çok kişileştirmelere yer vermiştir. Bu durum ise diğer şairlerin redif olan "kerem" kelimesini kullanırken "meydân-ı kerem, bârân-ı kerem, kân-ı kerem" şeklinde terkipler oluştururken, onun "meydâna kerem, bârâna kerem, kâna kerem" şeklinde kullanmasından kaynaklanmaktadır.

Kerem kasidelerinin kelime kadrosunda dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise tüm şairlerin kelimeleri birer gösterge gibi kullanarak tarihi ve efsanevi kişilerin hikayelerine telmihte bulunmaları ve beraberinde serbest çağrışım yoluyla okuyucuların zihninde kerem sözcüğü ile ilgili bir takım tasarımların oluşmasını sağlamalarıdır.

Kerem kasidelerinde kullanılan söz kalıplarının kullanımına baktığımızda Şeyhî'nin, Kerem Kasidesi'nde "yoluna can feda etmek, kapıya yüz urmak, aman bulmak ve eşiğe yüz urmak" deyimlerini kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşüncelerini kısa, öz ve etkileyici bir biçimde ifade etmeye çalıştığını görmekteyiz. Ona nazire yazan Ahmed Paşa, devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde herhangi bir atasözü, deyim veya kalıp söz kullanmazken, Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde "iki eli kanda olmak ve gark etmek" deyimlerini kullanmıştır.

Cem Sultan ise kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde "yüzü kara olmak, gözüne durmak, yüz urmak, yüzüne urmak ve eşiğe yüz urmak" deyimleri ile diğer şairlerden farklı olarak "mimar-ı ezel" kalıp sözünü kullanmıştır.

Hayâlî Bey ise Kanuni Sultan Süleyman'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde "baş eğmek, kul olmak, yüz kızdırmak ve yüz suyu dökmek" deyimlerini kullanmıştır.

Gelibolulu Mustafa Âlî ise Lala Mustafa Paşa'ya yazdığı Kerem Kasidesi'nde sadece "himmet itmek" deyimini kullanmıştır.

Necâtî Bey, ise Şehzâde Mahmud'a yazdığı Kerem Kasidesi'nde herhangi bir atasözü, deyim veya kalıp söz kullanmamıştır.

Kerem kasidelerini, şairlerin kerem kasidelerinde oluşturdukları hayaller açısından karşılaştırdığımızda, Şeyhî'nin hayal dünyasının merkezinde redif olan "kerem" kelimesinin yer aldığını görmekteyiz. Şeyhî, bu kelimenin çağrışımlarından yola çıkarak değişik hayaller ve düşünceler oluşturmuştur.

Kerem kavramı ile ilgili bu hayalleri ve düşünceleri oluştururken kimi zaman teşbihten kimi zaman telmihten kimi zaman gelenekten kimi zaman da devrin siyasî olaylarından yararlanmıştır. Kimi beyitlerde yer alan hayaller ise kendi iç dünyasının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Beyitlerde yer alan hayaller, kaynak itibariyle neye dayanırsa dayansın Şeyhî, soyut bir kavram olan keremi somutlaştırarak anlatma yoluna gitmiştir.

Nazire geleneği açısından karşılaştırdığımızda Şeyhî gibi Ahmed Paşa'nın da hayal dünyasının merkezine redif olan "kerem" kelimesini yerleştirdiğini görmekteyiz. Şeyhî gibi Ahmed Paşa da gerek Mahmud Paşa'ya gerekse Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı kerem kasidelerinde hayalleri oluştururken kimi zaman teşbihten kimi zaman telmihten kimi zaman da gelenekten yararlanmıştır. Kimi beyitlerde yer alan hayaller ise kendi iç dünyasının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Şeyhî'den farklı olarak her iki kerem kasidesinde de kimi beyitlerde yer alan hayalleri inanç unsurlarından yola çıkarak oluşturmuştur. Şeyhî gibi Ahmed Paşa da bu hayaller sayesinde soyutun somutla anlatılması yoluna gitmiştir.

Daha önceki bölümlerde Ahmed Paşa'nın "kerem" kelimesine anlam genişlemesi yoluyla "işlenilen bir suçun affı" anlamını kazandırdığından bahsetmiştik. Bunun doğal bir sonucu olarak da işlediği bir suçun affı için Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde oluşturduğu hayallerde onun cömertliğinin yanı sıra bağışlayıcılığından da bahsetmiştir.

Necâtî Bey de Şeyhî ve Ahmed Paşa gibi hayal dünyasının merkezine redif olan "kerem" kelimesini yerleştirmiştir. Ahmed Paşa gibi Necâtî Bey de Kerem Kasidesi'nde hayalleri oluştururken kimi zaman teşbihten kimi zaman telmihten kimi zaman inanç unsurlarından kimi zaman da gelenekten yararlanmıştır. Kimi beyitlerde yer alan hayaller ise kendi iç dünyasının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Necâtî Bey de bu hayaller sayesinde soyutun somutla anlatılması yoluna gitmiştir.

Cem Sultan da hayal dünyasının merkezine redif olan "kerem" kelimesini yerleştirmiş ve Kerem Kasidesi'nde hayalleri oluştururken kimi zaman teşbihten kimi zaman telmihten kimi zaman inanç unsurlarından kimi zaman da gelenekten yararlanmıştır. Kimi beyitlerde yer alan hayaller ise kendi iç dünyasının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer şairler gibi o da bu hayaller sayesinde soyutun somutla anlatılması yoluna gitmiştir. Cem Sultan'ın

Kerem Kasidesi’ni dikkatle incelediğimizde diğer şairlerden farklı olarak Ahmed Paşa’nın Mahmud Paşa’ya ve Fatih Sultan Mehmed’e yazdığı kerem kasidelerinde yer alan hayallerden etkilendiğini ve kasidesinde aynı hayalleri işlediğini görmekteyiz.

Hayâlî Bey de hayal dünyasının merkezine redif olan “kerem” kelimesini yerleştirmiş ve Kerem Kasidesi’nde hayalleri oluştururken kimi zaman teşbihten kimi zaman telmihten kimi zaman inanç unsurlarından kimi zaman da gelenekten yararlanmıştır. Kimi beyitlerde yer alan hayaller ise kendi iç dünyasının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer şairler gibi o da bu hayaller sayesinde soyutun somutla anlatılması yoluna gitmiştir.

Gelibolulu Mustafa Âlî de kendisinden önce kerem kasidesi yazan şairler gibi hayal dünyasının merkezine redif olan “kerem” kelimesini yerleştirmiş ve Kerem Kasidesi’nde hayalleri oluştururken kimi zaman teşbihten kimi zaman telmihten kimi zaman inanç unsurlarından kimi zaman da gelenekten yararlanmıştır. Kimi beyitlerde yer alan hayaller ise kendi iç dünyasının bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer şairler gibi o da bu hayaller sayesinde soyutun somutla anlatılması yoluna gitmiştir.

Kerem kasidelerini, şairlerin kerem kasidelerinde gerçekleştirdikleri sanatlar açısından karşılaştırdığımızda, hemen hepsinde de “kân-ı kerem, cân-ı kerem, hân-ı kerem, devrân-ı kerem…” gibi izafet-i teşbihiyeler aracılığıyla yapılan benzetmelerin yoğun olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu izafet-i teşbihiyeler yardımıyla şairlerin soyut bir kavram olan cömertliği somutlaştırarak daha açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etme olanağı bulduklarını söyleyebiliriz.

Kerem kasidelerinde dikkatimizi çeken bir diğer sanat da telmihtir. Şairler, kerem kasidelerinde telmih unsurlarını kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşünce ve hayallerini rahat bir şekilde ifade etme olanağı bulmuşlardır. Bununla birlikte diğer kerem kasidesi şairlerinden farklı olarak Cem Sultan’ın Kerem Kasidesi’nde daha fazla telmih unsuruna yer verdiğini görmekteyiz. Ayrıca Cem Sultan, “Hüsrev, Rüstem, Feridun, Dârâ” gibi soylu hükümdarlar, “Süleyman, Ya’kub, Yusuf, Nuh, Lokman” gibi peygamberler ile diğer şairlerden farklı olarak “Bedehşan, Yemen, Ken’an” gibi şehir isimlerini de birer telmih unsuru olarak kullanmıştır.

Kerem kasidelerinde yer alan bir diğer önemli sanat da mübalağa sanatıdır. Konu “kerem” nazım şekli de kaside olunca doğal olarak şairlerin hepsi mübalağaya başvurmuştur.

Ayrıca şairler, kerem kasidelerinde teşbih, mecaz, tevriye, hüsn-ü ta’lil, telmih, tezat, tenasüp, iktibas ve mübalağa sanatlarını ortak olarak kullanmışlardır. Diğer şairlerden farklı olarak Ahmed Paşa, Mahmud Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’nde müzâvece sanatına yer vermiştir.

Kerem kasidelerini, şairlerin kerem kasidelerinde uyguladıkları anlatım teknikleri açısından karşılaştırdığımızda, Şeyhî’nin Kerem Kasidesi’nde tasvirî anlatım, tahkiyevî anlatım, doğrudan anlatım tekniklerini kullandığını, böylece anlatımı zengin kılmaya çalıştığını görmekteyiz.

Şeyhî’ye nazire yazan Ahmed Paşa ise gerek devrin vezirlerinden Mahmud Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’nde gerekse Fatih Sultan Mehmed’e yazdığı Kerem Kasidesi’nde bu anlatım tekniklerinde sadece tasvirî anlatım, tahkiyevî anlatıma yer vermiştir.

Necâtî Bey’in anlatımda Şeyhî’den etkilendiğini ve Kerem Kasidesi’nde Şeyhî gibi tasvirî anlatım, tahkiyevî anlatım ve doğrudan anlatımdan yararlanmış, böylece anlatımı zengin kılmaya çalıştığını görmekteyiz.

Cem Sultan, kerem kasidesi yazan şairler arasında anlatıma en fazla değer veren şairdir. Kendisinden önce kerem kasidesi yazmış olan şairler gibi anlatımda tasvirî anlatım, tahkiyevî anlatım ve doğrudan anlatımdan yararlanmakla birlikte onlardan farklı olarak mektupla anlatım tekniğini başarı ile uygulamıştır.

Hayâlî Bey ile Gelibolulu Mustafa Âlî’nin ise anlatımda Ahmed Paşa’dan etkilendiklerini ve kerem kasidelerinde bu anlatım tekniklerinde sadece tasvirî anlatım ve tahkiyevî anlatıma yer verdiklerini görmekteyiz.

5.8. Değerlendirme

Çalışmamızın bu aşamasında elde ettiğimiz bilgiler ışığında kerem kasidelerinin üslup yönünden (kelime kadrosu, kelimelerin kullanım sıklığı, söz kalıplarının kullanımı, hayal unsurları, edebî sanatlar ve anlatım teknikleri) değerlendirmesini yapacağız.

Şairlerin, kerem kasidelerinin kelime kadrosunu oluştururken fiillerden çok somut isimleri tercih ettiklerini görmekteyiz. Bu durum onların kerem

kasidelerinde uyguladıkları anlatım teknikleriyle de bağlantılıdır. Şairler, tasvirî anlatımı uyguladıkları beyitlerde kerem kelimesi etrafında oluşan düşünce ve hayallerini hareket noktası somut isimlere dayanan serbest çağrışım tekniği ile okuyucuya hissettirme yoluna başvurduklarında kasidede yer alan somut isim sayısı artar, fiil sayısı azalırken; olay anlatımına dayanan tahkiyevî anlatıma başvurduklarında bu defa fiil sayısında bir artış ve somut isimlerde bir azalma gerçekleşmektedir.

Kerem kasidelerinin kelime kadrosunda dikkat çekici olan bir diğer nokta ise şairlerin kerem kasidelerinde kelime tekrarına düşmemek ve anlamı güçlendirmek için eş anlamlı veya yakın anlamlı kelimeleri kullanmalarıdır.

Hayâlî Bey ve Gelibolulu Mustafa Âlî dışındaki diğer bütün şairler kerem kasidelerinde birbirine karşıt olay, durum ve kavramlara bolca yer verip böylece şiirde güçlü ve etkili bir anlatım ortaya koymaya çalışırken Hayâlî Bey ve Gelibolulu Mustafa Âlî'nin, kerem kasidelerinde sadece birer beyitte bu yola başvurduklarını görmekteyiz. Bu durum onların şiirde güçlü ve etkili bir anlatım ortaya koyabilmek için birbirine karşıt olay, durum ve kavramlardan çok kişileştirmeye ve tasvire önem vermelerinden kaynaklanmaktadır.

Kerem kasidelerinin kelime kadrosunda dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise kasidelerde kullanılan benzetme ve mecazların çokluğudur. Şairler kerem kasidelerinde yer alan kelimelere değişik anlam ve görevler yükleyerek onları bazen bir benzetme aracı bazen de bir mecaz olarak kullanmışlardır. Ancak diğer şairlere nazaran Hayâlî Bey, Kerem Kasidesi'nde benzetme ve mecazları yok denilebilecek kadar az kullanmıştır. Hayâlî Bey, Kerem Kasidesi'nde benzetme ve mecazlardan çok kişileştirmelere yer vermiştir. Bu durum ise diğer şairlerin redif olan "kerem" kelimesini kullanırken "meydân-ı kerem, bârân-ı kerem, kân-ı kerem" şeklinde terkipler oluştururken, onun "meydâna kerem, bârâna kerem, kâna kerem" şeklinde kullanmasından kaynaklanmaktadır.

Kerem kasidelerinin kelime kadrosunda dikkatimizi çeken bir diğer nokta ise tüm şairlerin kelimeleri birer gösterge gibi kullanarak tarihi ve efsanevi kişilerin hikayelerine telmihte bulunmaları ve beraberinde serbest çağrışım yoluyla okuyucuların zihninde kerem sözcüğü ile ilgili bir takım tasarımların oluşmasını sağlamalarıdır. Kullandıkları bu telmih unsurları sayesinde kerem kelimesi ile ilgili duygu ve düşüncelerini daha az çaba sarf ederek, kısa ve öz biçimde ifade etmeyi başarmışlardır.

Benzer bir durumu kerem kasidelerinde kullanılan söz kalıplarının kullanımında da görmekteyiz. Şairler kerem kasidelerinde deyimleri kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşüncelerini kısa, öz ve etkileyici bir biçimde ifade etmeye çalışmışlardır. Söz kalıplarının kullanımı açısından en zengin eser Cem Sultan'ın Kerem Kasidesi'dir. Kerem Kasidesi'nde kullandığı kalıp söz ve deyimler bizim için, onun almış olduğu iyi eğitimin ve sahip olduğu yüksek kültürün bir göstergesidir.

Kerem kasidelerini, şairlerin kerem kasidelerinde oluşturdukları hayaller açısından değerlendirdiğimizde, şairlerin hayal dünyasının merkezinde redif olan "kerem" kelimesinin yer aldığını görmekteyiz. Şairler, bu kelimenin çağrışımlarından yola çıkarak değişik hayaller ve düşünceler oluşturmuştur. Kerem kavramı ile ilgili bu hayalleri ve düşünceleri oluştururken teşbihten, telmihten, gelenekten, devrin siyasî olaylarından, inançtan yararlanmış kimi zaman da kendi iç dünyalarında özgün hayaller meydana getirmişlerdir. Onları birbirinden farklı ve birbirine üstün kılan da oluşturdukları bu hayaller olmuştur. Bununla birlikte beyitlerde yer alan hayaller kaynak itibariyle her neye dayanırsa dayansın soyut bir kavram olan keremi somutlaştırarak anlatmada bir araç olarak kullanmışlardır.

Ahmed Paşa, "kerem" kelimesine anlam genişlemesi yolu ile "işlenilen bir suçun affı" anlamını kazandırdığında aslında yeni bir hayali de yakalamıştır. Özünde affetmenin, bağışlamanın olduğu bu hayal daha sonraları Cem Sultan ve Behiştî Ahmed Sinan Çelebi tarafından da işlenilecektir. Özellikle Cem Sultan, Ahmed Paşa'nın devrin vezirlerinden Mahmud Paşa'ya ve Fatih Sultan Mehmed'e yazdığı kerem kasidelerinde yer alan hayallerden etkilenmiş ve kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi'nde aynı hayalleri işlemiştir.

Kerem kasidelerini, şairlerin kerem kasidelerinde gerçekleştirdikleri sanatlar açısından değerlendirdiğimizde, hemen hepsinde de "kân-ı kerem, cân-ı kerem, hân-ı kerem, devrân-ı kerem…" gibi izafet-i teşbihiyeler aracılığıyla yapılan benzetmelerin yoğun olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu izafet-i teşbihiyeler yardımıyla şairlerin soyut bir kavram olan cömertliği somutlaştırarak daha açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etme olanağı bulduklarını aşikârdır.

Kerem kasidelerinde dikkatimizi çeken bir diğer sanat da telmihtir. Şairler, kerem kasidelerinde telmih unsurlarını kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşünce ve hayallerini rahat bir şekilde ifade etme olanağı bulmuşlardır.

Bununla birlikte diğer kerem kasidesi şairlerinden farklı olarak Cem Sultan'ın Kerem Kasidesi'nde daha fazla telmih unsuruna yer verdiğini görmekteyiz. Ayrıca Cem Sultan, "Hüsrev, Rüstem, Feridun, Dârâ" gibi soylu hükümdarlar, "Süleyman, Ya'kub, Yusuf, Nuh, Lokman" gibi peygamberler ile diğer şairlerden farklı olarak "Bedehşan, Yemen, Ken'an" gibi şehir isimlerini de birer telmih unsuru olarak kullanmıştır. Bu kullanım onun aldığı iyi eğitimin ve sahip olduğu yüksek kültürün bir yansımasıdır.

Kerem kasidelerinde yer alan bir diğer önemli sanat da mübalağa sanatıdır. Konu "kerem" nazım şekli de kaside olunca doğal olarak şairlerin hepsi anlatımda mübalağaya başvurmuştur.

Kerem kasidelerini, şairlerin kerem kasidelerinde uyguladıkları anlatım teknikleri açısından değerlendirdiğimizde en yetkin eserin Cem Sultan'ın, kardeşi Sultan II. Bayezid'e yazdığı Kerem Kasidesi olduğunu görmekteyiz. Diğer şairler kerem kasidelerinin anlatımında sadece tasvirî anlatım, tahkiyevî anlatım ve doğrudan anlatımdan yararlanırken, Cem Sultan, anlatımı daha da zengin kılabilmek için bütün bunlara ek olarak mektupla anlatım tekniğini başarı ile uygulamıştır.

SONUÇ

Bir şairin şiirine başka bir şairin aynı vezin ve kafiyede benzer şiir söylemesi olarak tanımladığımız nazire ve nazire geleneği, şairlerin şiir sanatında söyleyişte mükemmelliğe gitmelerini sağlamıştır. Bunun bir neticesi olarak işe usta şairlerin beğenilen eserlerine nazireler yazarak başlayan şairler olgunlaştıkça mükemmel bir söyleyişe ulaşmış ve halis şiirler yazmışlardır.

Nazire ve nazire geleneği klâsik şiirde mükemmel bir sanat anlayışıyla, üstün bir sanat seviyesinin doğmasına kaynaklık etmiştir. Söylenenden çok söyleyişin önemli olduğu klâsik şiirde bir şairin bulduğu ve bu sayede şiir iklimine girmiş bir kelime, terkip, kafiye, redif ya da tema diğer şairler için de yeni bir malzeme olmuş ve değişik yorumlarla farklı biçimlerde işlenmiştir. İşlendikçe daha da güzelleşen bu eserlerde sanat bakımından mükemmele doğru gidiş görülmektedir. Nazire olarak yazılan eserlerin zemin şiirden daha güzel olmasının sırrı da burada yatmaktadır.

Çalışmamızda nazire geleneği içinde incelenen 7 “kerem”redifli kaside, önce günümüz Türkçesine çevirilmiş, sonra biçim (vezin, kafiye ve redif, beyit sayıları, bölümleri) yönünden, daha sonra da içerik (yazılış nedenleri, konuları) yönünden ve dördüncü bölümde ise üslup (kelime kadrosu, kelimelerin kullanım sıklığı, söz kalıplarının kullanımı, hayal unsurları, edebi sanatlar, anlatım teknikleri) yönünden incelenmiş ve karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde kerem kasidelerini günümüz Türkçesine çevirerek bizden sonra kerem kasidelerini incelemek isteyenlere de kolaylık sağlamaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde biçim yönünden ele alınan kerem kasideleri vezin, kafiye ve redif, beyit sayıları, bölümleri bakımından incelenmişlerdir. Şairler vezin olarak aruzun Feilâtün / feilâtün / feilâtün / feilün kalıbını kullanmışlardır. Kafiye olarak da en çok tam kafiyeyi tercih etmişlerdir. Beyit sayılarına bakıldığında şairlerin zemin şiirdeki beyit sayısını takip etme gibi bir endişe içerisinde olmadıkları görülmektedir. Kerem kasidelerinin bölümlerine bakıldığında Şeyhî’nin Kerem Kasidesi’nde uyguladığı yazış yöntemini sadece Ahmed Paşa devrin vezirlerinden Mahmud Paşa’ya yazdığı Kerem Kasidesi’nde uygulamıştır. Ahmed Paşa’nın Fatih Sultan Mehmed’e yazdığı Der Medh-i Sultan Mehmed Hân adlı Kerem Kasidesi’nden itibaren kendisine nazire olarak

yazılan diğer kerem kasidelerinde ise şairlerce farklı yazış yöntemleri uygulanmıştır. Bu da şairlere duygu ve düşüncelerini uygun gördükleri bir plan dâhilinde sunma imkânı sağlamıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde içerik yönünden ele alınan kerem kasideleri yazılış nedenleri ve konuları bakımından incelenmişlerdir. Yapılan incelemede kerem kasidelerinin yazılış nedenleri ile konuları arasında bir ilişkinin söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Şeyhî, her ne kadar Germiyanoğlu Yakup Bey(II.)'e maddi bir menfaat elde edebilmek için Kerem Kasidesi yazmışsa da Ahmed Paşa, Fatih Sultan Mehmed Hân'a yazdığı Kerem Kasidesi ile kerem kasidelerinin konusunu genişletmiş ve kerem kasidelerine yeni bir ufuk kazandırmıştır. Ahmed Paşa'dan sonraki şairler de bu iki konudan kendi durumlarına uygun olanını seçerek kerem kasidesi yazmışlardır. Gerek Ahmed Paşa gerekse Cem Sultan'ın içinde bulundukları durum onları derin bir düşünceye sevketmiştir. Bu derin düşüncenin şiirler dikkatle incelendiğinde onların ruhunda bir incelmeye yol açtığı hemen fark edilkecektir. Onların ruhunda gerçekleşen bu incelik onları diğer şairlerden farklı ve değerli kılmıştır.

Üslup yönünden incelenen kerem kasidelerinde şairlerin kelime kadrosunu oluştururken fiillerden çok somut isimleri tercih ettikleri görülmüştür. Bu durum onların kerem kasidelerinde uyguladıkları anlatım teknikleriyle de bağlantılıdır.Şairler kerem kasidelerinde kelime tekrarına düşmemek ve anlamı güçlendirmek için eş anlamlı veya yakın anlamlı kelimeleri kullanmışlardır.

Hayâlî Bey ve Gelibolulu Mustafa Âlî dışındaki diğer bütün şairler kerem kasidelerinde birbirine karşıt olay, durum ve kavramlara bolca yer vererek şiirde güçlü ve etkili bir anlatım ortaya koymaya çalışmışlardır.

Şairler kerem kasidelerinde yer alan kelimelere değişik anlam ve görevler yükleyerek onları bazen bir benzetme aracı bazen de bir mecaz olarak kullanmışlardır. Ancak diğer şairlere nazaran Hayâlî Bey, Kerem Kasidesi'nde benzetme ve mecazları yok denilebilecek kadar az kullanmıştır. Hayâlî Bey, Kerem Kasidesi'nde benzetme ve mecazlardan çok kişileştirmelere yer vermiştir. Bu durum ise diğer şairlerin redif olan "kerem" kelimesini kullanırken "meydân-ı kerem, bârân-ı kerem, kân-ı kerem" şeklinde terkipler oluştururken, onun "meydâna kerem, bârâna kerem, kâna kerem" şeklinde kullanmasından kaynaklanmaktadır.

Şairlerin kelimeleri birer gösterge gibi kullanarak tarihi ve efsanevi kişilerin hikayelerine telmihte bulunmuşlar ve beraberinde serbest çağrışım yoluyla okuyucuların zihninde kerem sözcüğü ile ilgili bir takım tasarımların oluşmasını sağlamışlardır. Kullandıkları bu telmih unsurları sayesinde kerem kelimesi ile ilgili duygu ve düşüncelerini daha az çaba sarf ederek, kısa ve öz biçimde ifade etmeyi başarmışlardır.

Benzer bir durumu kerem kasidelerinde kullanılan söz kalıplarının kullanımında da görmekteyiz. Şairler kerem kasidelerinde deyimleri kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşüncelerini kısa, öz ve etkileyici bir biçimde ifade etmeye çalışmışlardır. Söz kalıplarının kullanımı açısından en zengin olanı Cem Sultan'ın Kerem Kasidesi'dir. Kerem Kasidesi'nde kullandığı kalıp söz ve deyimler bizim için, onun almış olduğu iyi eğitimin ve sahip olduğu yüksek kültürün bir göstergesidir.

Kerem kasidelerini, şairlerin kerem kasidelerinde oluşturdukları hayaller açısından incelediğimizde, şairlerin hayal dünyasının merkezinde redif olan "kerem" kelimesinin yer aldığını görmekteyiz. Şairler, bu kelimenin çağrışımlarından yola çıkarak değişik hayaller ve düşünceler oluşturmuştur. Kerem kavramı ile ilgili bu hayalleri ve düşünceleri oluştururken teşbihten, telmihten, gelenekten, devrin siyasî olaylarından, inançtan yararlanmış kimi zaman da kendi iç dünyalarında özgün hayaller meydana getirmişlerdir. Onları birbirinden farklı ve birbirine üstün kılan da oluşturdukları bu hayaller olmuştur. Bununla birlikte beyitlerde yer alan hayaller kaynak itibariyle her neye dayanırsa dayansın soyut bir kavram olan keremi somutlaştırarak anlatmada bir araç olarak kullanmışlardır.

Kerem kasideleri, şairlerin kerem kasidelerinde gerçekleştirdikleri sanatlar açısından incelendiğinde, hemen hepsinde de "kân-ı kerem, cân-ı kerem, hân-ı kerem, devrân-ı kerem…" gibi izafet-i teşbihiyeler aracılığıyla yapılan benzetmelerin yoğun olarak kullanıldığını görmekteyiz. Bu izafet-i teşbihiyeler yardımıyla şairler, soyut bir kavram olan cömertliği somutlaştırarak daha açık ve anlaşılır bir şekilde ifade etme olanağı bulmuşlardır. Bu izafet-i teşbihiyelerde bizim için asıl önemli olan "kerem" redifinin önünde bulunan, anlamın odaklaştığı kelimelerdir. Bu kelimelerin en çok kullanılanları "kân, cân, ummân, divân, sultân, hân, meydân, eyvân, devrân, mihmân, dâmân, bârân, gülistân"dır.

Kerem kasidelerinde yer alan bir diğer önemli sanat da mübalağa sanatıdır. Konu “kerem” nazım şekli de kaside olunca doğal olarak şairlerin hepsi anlatımda mübalağaya başvurmuştur.

Kerem kasidelerinde yer alan bir diğer önemli sanat da telmihtir. Şairler, kerem kasidelerinde telmih unsurlarını kullanarak kerem kavramı ile ilgili düşünce ve hayallerini rahat bir şekilde ifade etme olanağı bulmuşlardır.

Şairler, kerem kasidelerinin anlatımında, başta tasvirî anlatım olmak üzere tahkiyevî anlatım ve doğrudan anlatımdan yararlanmışlardır. Diğer şairlerden farklı olarak Cem Sultan Kerem Kasidesi’nde mektupla anlatım tekniğini başarı ile uygulamıştır.

Yapılan inceleme ve karşılaştırma sonucunda, zemin şiire yazılan nazire şiirlerin, biçim, içerik ve üslup yönünden zemin şiirden daha zengin olduğu görülmüştür. Nazire olarak yazılan kerem kasideleri anlam, dil, üslup ve hayal dünyası itibariyle zemin şiirden daha güzel ve daha zengindir. Cem Sultan’ın Ahmed Paşa’ya nazire olarak yazdığı Kerem Kasidesi bunun en güzel örneğidir. Pişmanlık teması üzerine kurulmuş olan bu kasidelerde yazılış nedeni aynı olmak kaydıyla şairlerde mükemmele doğru bir gidiş görülmüştür.

Sonuç olarak, zemin şiire benzer olarak meydana getirilen nazireler, sadece taklit ve benzetme amacıyla değil, şiir sanatına yeni, taze ve parlak bir eda vermek amacıyla yazılmışlardır. Bunun bir sonucu olarak yazılmış olan nazire kerem kasidelerinde de manaca dolgunluk ve söyleyiş mükemmelliği görülmektedir.

KAYNAKÇA

AÇIK, Nilgün (1998),Gayrı Redifli Gazeller(İnceleme-Açıklama-Karşılaştırma), *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi* Muğla, Bilgi Yayınevi.

AKSAN, Doğan (1999), *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili,* Ankara, Engin Yayınevi.

AKSAN, İ. Doğan (2003), Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,* İstanbul, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

AKSOYAK, İ. Hakkı (1999), Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanlarının Tenkitli Metni, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

AKTULUM, Kubilay (2000) *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara, Öteki Yayınevi.

ALPARSLAN, Ali (1987), *Ahmed Paşa*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

ALTIOK, Metin (2003), *"Şiir ve İmge" Şiir Sanatı*, İstanbul, VarlıkYayınları, ss 227–228.

BANARLI, N. Sami (1971), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Cilt–1, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

CELAL, Metin (2003), *"Şiirde Anlam ve Anlamın İletilmesi Sorunu" Şiir Sanatı*, İstanbul, VarlıkYayınları, ss 223–226.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed (1971), *NECÂTÎ BEY DÎVÂNI'nın TAHLİLİ*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

ÇELEBİ, Ahmet Rüştü (1992), *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, İstanbul, Çağ Yayınları.

ÇETİN, Nurullah (2004), *Şiir Çözümleme Yöntemi*, Ankara, Öncü Basımevi.

DEVELLİOĞLU, Ferit (1997), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 14.Baskı, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları.

ERSOYLU, İ. Halil (1989), *Cem Sultan'ın Türkçe Divan'ı*, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

İPEKTEN, Halûk (1996), *Divan Edebiyetında Edebî Muhitler*, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

İSEN, Mustafa (1981), *"Divan Şiirinde Nazire Geleneği"*, Ankara, Mavera, Sayı 54, ss 24-26.

İSEN, Mustafa (1988), *Gelibolulu Mustafa Âli*, Ankara, Kültür ve Turizm

Bakanlığı Yayınları.
İSEN, Mustafa (1988), *Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt*, Ankara, Akçağ Yayınları.
İSEN, Mustafa-KURNAZ Cemal (1990), *Şeyhî Divanı*, Ankara, Akçağ Yayınları.
KARABEY, Turgut (1996), *Ahmed Paşa (Hayatı, Edebi Kişiliği, Eseri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları)*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.
KÖKSAL, M. Fatih (2001), Edirneli Nazmî Meca'ü'n-Nezâ'ir (İnceleme-Tenkitli Metin), Cilt–1, *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
KÖKSAL, M. Fatih (2003), " *Nazire Kavramı ve Klasik Türk Şiirinde Nazire Yazıcılığı" Diriözler Armağanı*, Ankara, Bizim Büro Basımevi, ss 215–290.
KÖKSAL, M. Fatih (2006), *Sana benzer güzel olmaz DİVAN ŞİİRİNDE NAZİRE,* Ankara, Akçağ Yayınları.
KUDRET, Cevdet (1995), *Örnekli Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
KURNAZ, Cemal (1987), *Hayâlî Bey Divanı Tahlili*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
KURNAZ, Cemal (2003), *Eski Türk Edebiyatı*, Ankara, Bizim Büro Basım Yayın Dağıtım.
KURNAZ, Cemal (2003), *"Osmanlı Şair Okulu"*, Journal of Turkish Studies, TUBA, 27/II, ss 405.
KUT, Günay (2000), " Bir Şairi Değerlendirmedeki Yöntem: Ortak Malzemenin Kullanılışı ve İfade Şekli *" İlmi Araştırmalar Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri C.10, ss169–176.*
MERİÇ, Münevver Okur (1997), *Cem Sultan Cemşid ü Hurşid - İnceleme-Metin* -, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
OKUR, Münevver (1992), *Cem Sultan Hayatı ve Şiir Dünyası,* Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
ÖZCAN, Abdulkadir (1996), *Osmanlı Ansiklopedisi, Tarih/Medeniyet/Kültür*, İstanbul, İz Yayıncılık.
PALA, İskender (1998), *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, Ötüken Yayınları.

SOYSAL, M. Orhan (1998), *Edebî San`atlar ve Tanınması,* İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

SUYUTİ (1982), *El Camiu's-Sagir* , Cilt II., Mısır.

ŞENTÜRK, A. Atilla - KARTAL, Ahmet (2005), *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (2003), *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi,* İstanbul, Çağlayan Kitabevi.

TARLAN, Ali Nihad (1992), *Ahmed Paşa Divanı*, Ankara, Akçağ Yayınları.

TARLAN, Ali Nihad (1992), *Necâtî Beg Divanı*, Ankara, Akçağ Yayınları.

TARLAN, Ali Nihad (1992), *Hayâlî Divanı*, Ankara, Akçağ Yayınları.

TARLAN, Ali Nihad (1992), *Şeyhî Divanı'nı Tetkik*, İstanbul, Akçağ Yayınları.

TEKİN, Mehmet (2003), *Roman Sanatı 1 (Romanın Unsurları),* İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı (1988), *"GERMİYÂN-OĞULLARI" İslam Ansiklopedisi,* 4. Cilt, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.

YAVUZ, A. Fikri (1977), *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meâli Âlisi*, 4. Baskı, İstanbul, Sönmez Neşriyat ve Matbaacılık A.Ş.

YURTBAŞI, Metin (2004), *Sınıflandırılmış Türkçe Deyimler Sözlüğü*,1. Basım, İstanbul, Arıon Yayınevi.

YURTBAŞI, Metin (2003), *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri Sözleri*, 11. Basım, İstanbul, Arıon Yayınevi.

YÜKSEL, Turan (2001), *Deyimler, Atasözleri ve Güzel Sözler Sözlüğü*, İstanbul, Özyürek Yayınevi.

ÖZGEÇMİŞ

<u>KİŞİSEL BİLGİLER:</u>

Adı Soyadı: Mehmet IRKILATA

Doğum Yeri ve Yılı: Baskil – 1979

Medenî Hali: Evli

Elmek: mehmetirkilata@mynet.com

<u>ÖĞRENİM DURUMU:</u>

Lisans: 2001, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Orta Öğretim: 1996, Osmaniye İHL

<u>İŞ HAYATI:</u>

2001-2006, Dağıstan İlköğretim Okulu (Türkçe Öğretmeni)
Toprakkale / OSMANİYE

2006-, Dereli İlköğretim Okulu (Müdür yardımcısı)
OSMANİYE

<u>YABANCI DİL:</u>

İngilizce

<u>BİLGİSAYAR:</u>

Ofis programları